

Република Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Republika e Maqedonisë
AVOKATI I POPULLIT

O M B U D S M A N
Republic of Macedonia

**НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
НАЦИОНАЛЕН ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗМ**

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ

Скопје , мај 2014

Наслов: *Годишен извештај 2013 година - Национален превентивен механизам*

Издавач: Народен правобранител на Република Македонија

Уредувачки одбор: Иџет Мемети, Аница Томшиќ Стојковска и
Мерита Алиу Алили

Јазична контрола: Тања Трајковска

Графички дизајн: Кети Стефкова

Тираж: 350

СОДРЖИНА

Кратенки

Предговор

1. НАДЛЕЖНОСТ, МЕТОДОЛОГИЈА И АКТИВНОСТИ НА НАЦИОНАЛНИОТ ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ	9
1.1 Превентивни посети и методологија на Националниот превентивен механизам (НПМ)	9
1.2 Организациска поставеност и Буџет на НПМ	10
1.3 Мултидисциплинарен пристап при превентивните посети на НПМ и соработка со граѓанскиот сектор	11
1.4 Соработка со органите и институциите, како и одржување на дијалог со властите	11
1.5 Доставување на иницијативи и мислења	12
1.6 Промоција на Националниот превентивен механизам и јакнење на капацитетите во делот на остварување на правата на лица лишени од слобода	13
1.7 Видливост и транспарентност на работата на НПМ	14
1.8 Соработка со Подкомитетот за превенција од тортура и меѓународни активности на НПМ	14
2. РЕДОВНИ ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ ВО 2013 ГОДИНА	17
2.1 Полициски станици	17
2.1.1 Постапување со лица лишени од слобода	18
2.1.2 Материјални услови	18
2.1.3 Остварување на правата на задржаните лица	22
2.1.4 Евиденција и регистри за задржани лица	26
2.1.5 Постапување по дадени препораки	28

2.2 Казнено-поправни установи	30
2.2.1 Арестанско одделение при Казнено-поправен дом Идризово	30
2.2.2 Отворено одделение Крива Паланка во состав на затвор Куманово	31
2.2.3 Постапување по дадени препораки	32
2.3 Психијатриски установи	33
2.3.1 Клиника за психијатрија	33
2.3.2 Постапување по дадени препораки	34
2.4 Установи за лица со посебни потреби	35
2.4.1 Јавна установа Завод за заштита и рехабилитација- Бања Банско	35
2.4.2 ЈУ Завод за рехабилитација на деца и младинци –Скопје	36
2.4.3 Постапување по дадени препораки	37
2.5 Места за задржување и престој на странци, илегални мигранти и баратели на азил	38
2.5.1 Материјални услови	38
2.5.2 Остварување на правата на лицата лишени од слобода	39
2.5.3 Евиденција за лицата лишени од слобода	39
2.5.4 Постапување по дадени препораки	41
2.6 Други посетени места	41
2.6.1 Јавна установа Детски дом „11 Октомври“ Скопје	41
2.6.2 Постапување по дадени препораки	42
2.6.3 Царинска управа	42
2.6.4 Постапување по дадени препораки	44

3. ПОСЛЕДОВАТЕЛНИ ПОСЕТИ ВО 2013 ГОДИНА	45
3.1 Полициски станици	45
3.2 Казнено-поправни установи и Воспитно-поправен дом	48
3.3 Установи за згрижување и сместување на странци, илегални мигранти и баратели на азил	55
3.4 Други места	57
3.5 Преземени мерки и имплементација на дадени препораки	60
4. СОСТОЈБАТА СО ИЛЕГАЛНИ МИГРАНТИ И БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ	67
5. ПРЕПОРАКИ	71
5.1 Општи препораки	71
5.2 Препораки за полициски станици	71
5.3 Препораки за казнено-поправни установи	72
5.4 Препораки за психијатриски установи	73
5.5 Препораки за установи за лица со посебни потреби	73
5.6 Препораки за установи за задржување и престој на странци, илегални мигранти и баратели на право на азил	74
5.7 Препораки за останати места	75
Анекс 1: Преглед на активности на Националниот превентивен механизам во 2013 година	76
Анекс 2: Листа на надворешни соработници	79
Анекс 3: Избор на слики од спроведените посети во 2013 година – позитивни и негативни примери	238

Кратенки

АПТ	Асоцијација за превенција на тортура
ВПД	Воспитно-поправен дом
ЗИС	Закон за извршување на санкции
ЈУ	Јавна установа
КПД	Казнено-поправен дом
КПУ	Казнено-поправна установа
КСТ	Европски комитет за спречување на тортура
МВР	Министерство за внатрешни работи
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НП	Народен правобранител
НП-НПМ	Народен правобранител-Национален превентивен механизам
НПМ	Национален превентивен механизам
ОБСЕ	Организација за безбедност и соработка во Европа
ОН	Обединети нации
ОПКАТ	Факултативен протокол кон Конвенцијата на ОН против тортура и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување
ОЗПВ	Одделение за засилено превоспитно влијание
ПС	Полициска станица
ПСГК	Полициска станица за гранична контрола
ПСОН	Полициска станица од општа надлежност
РМ	Република Македонија
ТАТЕХ	Инструмент за техничка помош и размена на информации на Европската комисија
УИС	Управа за извршување на санкциите
УНИЦЕФ	Детски фонд на Обединети Нации
УНХЦР	Висок комесаријат на ОН за бегалци
ЦСР	Центар за социјални работи

Почитувани,

Со ратификацијата на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување ја презедовме обврската да ги почитуваме заложбите на Обединетите Нации за сеопфатна борба против тортурата и нулта толеранција во случај на нејзино постоење. Водејќи се според максимата дека само преку заштита на правата на граѓаните кои биле жртви на тортура или нечовечно постапување, без навремено укажување на можните ризици, недостатоци и легислативни празнини, нема да се оствари целта која сакаме да ја постигнеме, во 2013 година вршевме превентивни посети, дававме препораки, како и бевме активно вклучени во делот на промоцијата, едукацијата и јакнењето на капацитетите на службените лица кои работат во местата на лишување од слобода. Истовремено и нашата меѓународна соработка продолжи, па бевме и едни од иницијаторите за формирање на Балканската мрежа на Национални превентивни механизми.

Значајно е што во 2013 година обезбедивме тим на надворешни соработници од повеќе области. Врз основа на нивните стручни познавања и способности во делот на овластувањата кои ги презема механизмот во местата на лишување од слобода, а со цел утврдување на ризици од тортура или друг вид на сурово постапување, се обезбеди мултидисциплинарен пристап при спроведувањето на превентивните посети, што е и една од препораките на Асоцијацијата за превенција од тортура.

Годишниот извештај на Народниот правобранител-Национален превентивен механизам за 2013 година содржи детална анализа на состојбите, констатации и препораки за надминување на утврдените недостатоци во местата на лишување од слобода, како и на други места каде што на лицата им е ограничена слободата на движење. Иако објавувањето на годишниот извештај е обврска согласно Факултативниот протокол, тоа истовремено е и заложба за целосно почитување на човековите права, без разлика дали се работи за лица лишени од слобода или друга категорија на лица на кои слободата на движење им е ограничена.

Националниот превентивен механизам и понатаму ќе продолжи да ги идентификува состојбите и ризиците кои може да доведат до повреда на човековите права и ќе дава препораки со цел подобрување на постапувањето и условите во местата каде престојуваат лица лишени од слобода. Само на таков начин, преку постојано следење на состојбите во местата на лишување од слобода ќе допринесеме за спречување на тортурата како сериозна повреда на човековите права и ќе обезбедиме почитување на човековото достоинство и хумано постапување со лицата кои се лишени од слобода.

Со почит,

Народен правобранител

Иџет Мемети

1 НАДЛЕЖНОСТ, МЕТОДОЛОГИЈА И АКТИВНОСТИ НА НАЦИОНАЛНИОТ ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ

1.1 ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ И МЕТОДОЛОГИЈА НА НАЦИОНАЛНИОТ ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ

Националниот превентивен механизам во Република Македонија својот мандат и своите надлежности ги добива од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување и од Законот за народниот правобранител. Народниот правобранител-Национален превентивен механизам има изготвено и посебен Правилник за начинот на вршење превенција од тортура и Методологија за начинот на вршење на редовни и последователни превентивни посети на места каде се или може да бидат сместени лица лишени од слобода. Народниот правобранител - Национален превентивен механизам во вршењето на превенцијата од тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување има надлежност редовно да го испитува постапувањето кон лицата лишени од слобода, да дава препораки на релевантните органи, со цел подобрување на постапувањето и условите во местата на лишување од слобода, како и да поднесува предлози во врска со постоечкото или со нацрт законодавството.

Во Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување е утврдено дека лишување од слобода значи која било форма на притвор или затворање, или задржување на лица во јавни или приватни капацитети во кои на лицето не му е дозволено своеволно да ги напушти, а по наредба на судски, административен или друг орган.

Народниот правобранител - Национален превентивен механизам во 2013 година спроведе 32 превентивни посети, од кои 16 беа редовни, а 16 последователни посети. Целта на редовните посети е идентификување на ризици заради спречување на тортура или друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, додека целта на последователните посети е оценка на имплементација на дадените препораки во насока на отстранување на констатираните слабости.

Согласно методологијата на редовни посети, НПМ на почетокот, за својот план го информира раководното лице на органот каде се врши лишување од слобода, а потоа врши увид во местата, како и во помошните простории каде привремено престојуваат лицата, врши увид во евиденцијата и спроведува непосредни и индивидуални разговори со лицата лишени од слобода без присуство на овластените службени лица. На крајот од посетата, Националниот превентивен механизам го запознава раководителот на установата за генералните констатации со напомена дека истите ќе бидат опфатени во посебен извештај, во кој аналитички ќе бидат презентирани затекнатите состојби и во истиот ќе се дадат соодветни укажувања и препораки.

Посебниот извештај содржи препораки кои се упатуваат на две нивоа: до раководниот орган на институцијата или установата која била посетена, во

однос на состојбите кои се во надлежност на тој орган и каде констатираните негативни состојби можат да се надминат преку преземање одредени мерки од страна на самата установа или институција и до хиерархиски надредениот орган (министерството) за препораки чие исполнување бара и обезбедување на дополнителни техничко-материјални предуслови, буџетски импликации, измени на законски или подзаконски акти.

Последователните посети се спроведуваат врз однапред изработен план за посета, кој ги содржи претходно дадените препораки и добиени одговори од страна на надлежните органи за степенот и начинот на нивна имплементација. При последователните посети се оценува нивото на спроведување на дадените препораки и тоа преку непосреден увид во местата на лишување од слобода, со разговори со лицата лишени од слобода, како и преку увид во евиденцијата. На крајот од посетата раководното лице се запознава со заклучоците во делот на оценка за имплементација на дадените препораки, а дополнително се доставува и извештај до установата, како и до надлежниот орган, при што од затекнатите состојби може да произлезат и дополнителни препораки или барања за преземање на итни мерки.

1.2 ОРГАНИЗАЦИСКА ПОСТАВЕНОСТ И БУЏЕТ НА НПМ

Националниот превентивен механизам го сочинуваат двајца советници за превенција од тортура и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување. Членовите на НПМ се дипломирани правници кои ги исполнуваат потребните предуслови и критериуми за извршување на мандатот на Националниот превентивен механизам согласно Факултативниот протокол кон Конвенцијата на ОН против тортура и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување (ОПКАТ). Меѓутоа, бројот на вработени не е доволен, односно постои недостаток од човечки ресурси. По престанокот на работниот однос на третиот член од НПМ, местото не е пополнето, со што се отежнува континуираното следење на состојбите во местата на лишување од слобода, како и ефикасното спроведување на овластувањата утврдени во Факултативниот протокол. Истовремено, Националниот превентивен механизам нема родова застапеност.

НПМ функционира како посебна издвоена организациска единица во состав на Народниот правобранител. Согласно член 18 став 3 од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, државите пристапнички преземаат обврска да ги стават на располагање потребните ресурси за функционирање на националните превентивни механизми. Во таа насока, во 2013 година беа обезбедени посебни средства во Буџетот на Народниот правобранител наменети за ова одделение. Имено, со добиените средства беа опфатени трошоците за објавување и дистрибуирање на годишниот извештај на НПМ, како и вклучувањето на надворешни соработници од различни профили овозможувајќи мултидисциплинарност при спроведувањето на посетите. Сепак, мора да се нагласи дека добиените средства не се доволни за целосно исполнување на мандатот на НПМ, кој покрај превентивните посети во местата на лишување од слобода треба да биде активно вклучен во промотивните, едукативните и меѓународните активности. Буџетските средства наменети за НПМ се недоволни во делот на покривање на трошоците за спроведување на посетите, како и за учество на меѓународни активности во рамките на мрежите и телата во кои учествува истиот. НПМ е дел од мрежата на превентивни механизми на Југоисточна Европа и има обврска да учествува на средбите и настаните организирани на регионално ниво, но и да ја претставува институцијата на меѓународно ниво. Водејќи се истовремено дека Народниот правобранител има

статус на Национална институција за човекови права, потребни се и дополнителни средства за реализација на промотивни и едукативни активности.

1.3 МУЛТИДИСЦИПЛИНАРЕН ПРИСТАП ПРИ ПРЕВЕНТИВНИТЕ ПОСЕТИ НА НПМ И СОРАБОТКА СО ГРАЃАНСКИОТ СЕКТОР

Согласно член 18 од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура, Народниот правобранител – Национален превентивен механизам вклучи надворешни соработници од различни профили, што е една од препораките на Асоцијацијата за превенција од тортура (АПТ). Имено, согласно препораката, при превентивните посети не треба да бидат вклучени само правници, туку и други професии кои со својата експертиза ќе помогнат во изработка на сеопфатна анализа за можните ризици од тортура и друг вид на нехумано постапување.

Во таа насока НПМ склучи Меморандум за соработка со седум стручни здруженија и тоа Здружението на психијатри, Здружението на социјални работници на Град Скопје, Комората на психолози, Сојузот на дефектолози на Република Македонија, Здружението на форензичари при Институтот за судска медицина, Здружението за кривично право и криминологија, како и Македонското здружение на млади правници, кое е овластено здружение за давање на бесплатна правна помош. Зависно од местото каде се врши посетата беа вклучени надворешни соработници од наведените здруженија, кои согласно Меморандумот и Договорот за соработка презедоа дел од овластувањата на НПМ.

Вклучувањето на надворешни соработници од различни профили во превентивните посети, како и добивањето на специјалистичко мислење и кратка анализа, изготвени од страна на надворешните експерти е од големо значење за успешно спроведување на надлежноста на Народниот правобранител - НПМ. Преку вклучување на овластените надворешни соработници во превентивните посети се обезбеди експертски и стручен пристап кон проблематиката која е предмет на анализа.

1.4 СОРАБОТКА СО ОРГАНИТЕ И ИНСТИТУЦИИТЕ, КАКО И ОДРЖУВАЊЕ НА ДИЈАЛОГ СО ВЛАСТИТЕ

Националниот превентивен механизам во 2013 година спроведе превентивни посети во *de jure* места на лишување од слобода, како и во други места каде што на лицата им е ограничена слободата на движење или претставуваат *de facto* лишување од слобода, при што подеднаков беше бројот на редовните посети со бројот на последователни, односно контролни посети. При спроведувањето на овие посети, НПМ имаше задоволителна и конструктивна соработка со службените лица и оствари непречен увид во материјалните услови на местата каде престојуваат лица лишени од слобода, како и спроведе разговор со лица лишени од слобода по сопствен избор, без надзор и сведоци. Поточно на тимот на НПМ во ниту еден случај не му беше ограничен просторот на движење, ниту слободата на избор на лица за разговор.

Во извештајната година НПМ продолжи со кооперативниот дијалог со државните органи и установи. Согласно член 3 од Законот за изменување и дополнување на Законот за Народен правобранител, надлежните органи, организациите и установите во кои слободата на движење е ограничена, се должни да постапат по укажувањата и препораките на Народниот правобранител

и за постапувањето да го известат во рок од 30 дена сметано од денот на приемот на посебниот извештај.

За поголемиот број извештаи, НПМ беше известен дека ќе биде постапено по дадените препораки согласно можностите и обезбедените финансиски ресурси. Сепак, останува забелешката од претходните години дека не се одговара навремено на доставените извештаи, односно не се запазува предвидениот рок, при што беа испратени 12 ургенции до надлежните органи и установи, како и 8 ургенции до ресорните министерства по однос на извештаите за редовните превентивни посети. Исто така, НПМ достави ургенции до надлежните органи и министерства по однос на извештаите за последователните посети, од кои 7 беа упатени до надлежните органи, а 6 до ресорните министерства.

Националниот превентивен механизам не доби одговор од Министерството за здравство по однос на извештајот за посетата на Клиниката за психијатрија¹. Иако беше остварен и состанок со претставници на ова министерство во насока на објаснување на улогата на механизмот и потребата од постоење на дијалог, Министерството не достави одговор, ниту по испратена ургенција. Народниот правобранител за односот на Министерството за здравство достави и Информација до Владата на Република Македонија. Согласно ваквото постапување Народниот правобранител заклучи дека не постои соработка со ова министерство, иако во континуитет се остварува комуникацијата и соработката со психијатриските установи.

1.5 ДОСТАВУВАЊЕ НА ИНИЦИЈАТИВИ И МИСЛЕЊА

Во 2013 година Националниот превентивен механизам достави Иницијатива до Министерството за правда за менување на Законот за кривична постапка во делот на остварување на правата на притворени лица.

Со стапувањето во сила на новиот Закон за кривична постапка (ЗКП) дојде до промена на истражниот орган, па во таа насока во член 39 од Закон за кривична постапка (Служен весник бр. 150/2010) стои меѓудругото дека овој орган „донесува наредба и спроведува истражна постапка“. Но понатаму во истиот закон во член 177 став 2 во кој се утврдуваат правата на притворени лица стои „Притвореникот има право да се храни на свој трошок, да носи своја облека и да се служи со свои постелни работи, на свој трошок да набавува книги, весници и други работи што одговараат на неговите редовни потреби, доколку тоа не би било штетно за успешно водење на постапката. За тоа одлучува органот што ја спроведува истражната постапка“.

Тргнувајќи од основното право и должност на Јавниот обвинител да ги гони сторителите на кривични дела, Народниот правобранител – Национален превентивен механизам достави Мислење дека истиот орган не треба да одлучува за права на притвореното лица, бидејќи тој ја води истрагата, се јавува како орган кој ги гони сторителите на кривични дела, како и поднесува и застапува обвиненија пред надлежен суд.

Во таа насока побара менување на наведениот член, со цел избегнување на можни последици по правата на притворените лица, кои во меѓувреме се уредени со Правилник за извршување на мерката притвор, кој целосно ја опфаќа материјата на користење сопствена постелнина, храна, како и набавка на книги и весници, за што одлучува надлежниот суд.

¹ Министерството за здравство нема доставено одговор ниту по посебните извештаи за психијатриските болници Негорци, Демир Хисар и Бардовци за спроведените посети во 2012 година.

1.6 ПРОМОЦИЈА НА НАЦИОНАЛНИОТ ПРЕВЕНТИВЕН МЕХАНИЗАМ И ЈАКНЕЊЕ НА КАПАЦИТЕТИТЕ ВО ДЕЛОТ НА ОСТВАРУВАЊЕ НА ПРАВАТА НА ЛИЦА ЛИШЕНИ ОД СЛОБОДА

Во извештајната година НПМ спроведе неколку промотивни и едукативни активности, а во насока на запознавање на јавноста со улогата на НПМ во општеството и јакнење на капацитетите во делот на остварување на правата на лица лишени од слобода. Овие активности беа поддржани од Инструментот за техничка помош и размена на информации на Европската комисија (ТАИЕХ). Со поддршка на ТАИЕХ беа одржани три работилници на национално ниво и една регионална конференција.

Првата работилница беше посветена на „Видео надзорот во местата на лишување од слобода,“ која беше организирана во соработка со Дирекцијата за заштита на личните податоци. Покрај НПМ и Дирекцијата, на работилницата свои излагања имаа и претставници на Советот на Европа по однос на прашањето на правото на приватност наспроти потреба од безбедност во местата на лишување од слобода, како и претставник од чешкиот НПМ кој ги пренесе своите искуства по однос на ова прашање. На крајот од работилницата беа утврдени и основните заклучоци по однос на обезбедувањето на право на приватност во местата на лишување од слобода, почитувајќи го личниот интегритет на лицата, но и обезбедувајќи заштита и безбедност во местата каде тие престојуваат. Меѓудругото беше заклучено дека е потребно доуредување на Законот за извршување на санкциите во поглед на начинот и условите за спроведување на видео надзор во казнено-поправните установи. Исто така беше потенцирано дека при спроведувањето на видео надзорот во местата на лишување од слобода треба да се почитуваат принципите за заштита на личните податоци и тоа: правичност и законитост, пропорционалност, водење на точни, целосни и ажурирани податоци и чување во точно утврден рок.

Втората национална работилница поддржана од ТАИЕХ инструментот беше посветена на темата „Улогата на судијата во остварување на правата на лицата лишени од слобода“. Во поглед на оваа тема свое излагање имаа претставници од Судскиот совет на Република Македонија, Врховниот суд на Република Македонија, судии за извршување на санкциите, како и поранешен член на Комитетот за спречување тортура при Советот на Европа. Исто така, компаративни искуства по ова прашање пренесе и претставникот од австрискиот НПМ. Еден од заклучоците на оваа работилница беше дека улогата на судијата е од особена важност во делот на заштитата на правата на лицата лишени од слобода. Судијата не само што треба да го спроведува материјалното право, туку треба да обезбеди и целосно почитување на правата на лицата додека тие се лишени од слобода. Исто така беше заклучено дека е потребна интензивна и континуирана комуникација и координација помеѓу сите чинители кои влијаат или непосредно одлучуваат за правата на лицата лишени од слобода, со цел обезбедување на хумани услови и непречено остварување на минимум стандардите за лица лишени од слобода.

Последниот настан ја опфати темата за „Заштита на малолетни лица при полициско задржување“, а целта на оваа работилница беше преку презентации, дискусии и размена на искуства да се придонесе кон подобрување на условите за задржување на малолетниците, како и да се зајакне заштитата на правата на малолетните лица. На истата беше заклучено дека со децата кои се лишени од слобода треба да се постапува со почитување на достоинството, како и да се земат предвид потребите согласно возраста. На оваа работилница свои излагања имаа и претставници од Подкомитетот за превенција од тортура, Државниот совет за превенција на детско претстапништво, а компаративни искуства пренесоа претставници на НПМ од Велика Британија и Полска.

НПМ со поддршка на ТАИЕХ оствари и студиска посета на данскиот НПМ, каде беа разменети добри искуства и практики во доменот на превенција од тортура во местата на лишување од слобода. При студиската посета НПМ беше запознаен за начинот на соработка со граѓанскиот сектор кој го има овој механизам, па во таа насока беа остварени средби со данскиот Институт за човекови права и данскиот Институт против тортура. Исто така, беше одржан состанок со Дирекцијата за затвори и пробација при Министерството за правда, а воедно беше посетен и затворот во Копенхаген.

Во насока на јакнење на капацитетите на службените лица кои постапуваат со лица лишени од слобода, НПМ одржа предавање на основната обука за полициски службеници во Центарот за обуки на Министерството за внатрешни работи. Дополнително свое излагање имаше и при континуираните обуки кои МВР ги организираше за посебните полициски единици, како и групите за интервенција.

По повод Меѓународниот ден на човекови права, Националниот превентивен механизам одржа предавање на Факултетот за безбедност на тема „Правата на лицата лишени од слобода“. На овој настан, НПМ ги запозна студентите со Годишниот извештај за 2012 година, како улогата која ја има одделението за превенција од тортура, дадените укажувања и препораки, како и соработката со органите, со цел почитување на правата на лицата лишени од слобода.

1.7 ВИДЛИВОСТ И ТРАНСПАРЕНТНОСТ НА РАБОТАТА НА НПМ

Националниот превентивен механизам на интернет страницата на Народниот правобранител редовно објавуваше информации за сите свои активности, и тоа за спроведените посети, организирани работилници, како и за доставени мислења и иницијативи до надлежните органи. Преку редовното објавување на информациите НПМ обезбеди видливост и транспарентност на своето работење.

Во извештајната година Националниот превентивен механизам го презентираше годишниот извештај од 2012 година, кој содржи и посебен тематски дел за маргинализирани и ранливи категории лица во местата на лишување од слобода. На 16 мај 2013 година беше јавно презентирани годишниот извештај на Националниот превентивен механизам од страна на народниот правобранител и истиот доставен до соодветните органи и надлежни министерства, како и до Подкомитетот за превенција од тортура на Обединетите Нации, Европскиот комитет за спречување на тортурата и нечовечното и понижувачко постапување или казнување, како и други меѓународни институции за превенција и заштита на човековите права.

1.8 СОРАБОТКА СО ПОДКОМИТЕТОТ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА ОД ТОРТУРА И МЕЃУНАРОДНИ АКТИВНОСТИ НА НПМ

Соработката со Подкомитетот за превенција од тортура при Обединетите Нации продолжи да се остварува и оваа извештајна година преку доставување на Годишниот извештај на НПМ за 2012, но и преку учеството во неколку настани кои Националниот превентивен механизам ги спроведе во текот на 2013 година.

Соработката со Подкомитетот, особено беше потенцирана и на Регионалната Конференција која ја организираше НПМ со поддршка на ТАИЕХ, на која еден од заклучоците беше да се одржува конструктивен и двонасочен дијалог со меѓународните тела за превенција од тортурата, како и можноста непосредно да се

следат препораките кои ги даваат овие тела.

На оваа регионална средба учествуваа преставници од НПМ Албанија, НПМ Македонија, НПМ Србија, НПМ Словенија, НПМ Црна Гора, Омбудсманите на Босна и Херцеговина и Косово, НПМ Полска, како и преставници на Асоцијацијата за превенција од тортура и Комитетот за спречување од тортура при Совет на Европа. На дводневната работилница се дискутираше за начинот на оценување на спроведувањето на дадените препораки од превентивните посети, како и за спроведување на последователни или контролни посети во местата на лишување од слобода. Учесниците на конференцијата разменија искуства и за ефикасноста на НПМ преку обезбедувањето на соодветен буџет, соработката со граѓанскиот сектор и вклучувањето на надворешни соработници, со цел обезбедување експертиза и мултидисциплинарен пристап.

Националниот превентивен механизам беше еден од иницијаторите за формирање мрежа на НПМ од Југоисточна Европа. На средбата во Белград на која учествуваа регионалните НПМ, како и претставници од Народниот правобранител на Босна и Херцеговина и меѓународни тела за превенција од тортура, се донесе Декларација за соработка преку формирање на мрежа која ќе има за цел понатамошно унапредување на досегашната соработка која постои во регионот на Југоисточна Европа, како и овозможување на меѓусебна поддршка.

Претставник на НПМ учествуваше и на состанок на Мрежата на НПМ од Југоисточна Европа кој се одржа во Белград на тема „Улогата на лекарот во остварувањето на превентивните посети со цел заштита на лицата лишени од слобода“. На оваа средба покрај претставникот на Македонскиот НПМ учествуваше и еден од надворешните соработници, односно психијатар од Здружението на психијатри на Република Македонија. На оваа средба се дискутираше за мултидисциплинарниот пристап на работата на НПМ, стандардите на здравствена заштита во местата на лишување од слобода, улогата на здравствените работници во превенцијата од тортура, како и стандардите за психијатриски установи од значење за работата на НПМ. На овој работен состанок присуствуваа преставници на НПМ, како и лекари кои учествуваат во превентивните посети од Албанија, Македонија, Хрватска, Црна Гора, Словенија, Србија и Босна и Херцеговина.

НПМ учествуваше и на Конференција на тема „Задржувањето на имигранти во Европа“, која беше во организација на Совет на Европа и Националниот превентивен механизам (НПМ) на Обединетото Кралство, а се одржа во Стразбур, Франција. На оваа конференција учествуваа и претставници на НПМ-ми од поголемиот број земји на Европа, Подкомитетот за превенција од тортура на Обединетите Нации, Асоцијацијата за превенција од тортура и други меѓународни организации. Националните превентивни механизми, преку работни групи дискутираа за воспоставување на стандарди коишто треба да бидат исполнети во поглед на правата и условите во кои се сместуваат имигранти. На крајот на Конференцијата беше утврдено дека е потребно да се подготви Декларација за потребата од развивање на стандарди за имиграционите центри, која би се доставила до европските тела со што би се регулирала оваа материја по примерот на Европските затворски правила.

2 РЕДОВНИ ПРЕВЕНТИВНИ ПОСЕТИ ВО 2013 ГОДИНА

Во 2013 година НПМ согласно годишната програма за превенција од тортура спроведе 16 редовни превентивни посети на места на лишување од слобода, како и на места каде слободата на движење е ограничена или се de facto места на лишување од слобода.

Целта на редовните превентивни посети е утврдена согласно мандатот кој произлегува од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друго сурово, нехумано или понижувачко постапување или казнување. Со Факултативниот протокол се дефинира дека целта на редовните посети на местата каде лицата се лишени од слобода е идентификување на ризици заради спречување на тортура или друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување. Имено, со редовните посети Националниот превентивен механизам ги утврдуваше условите на престој и сместување на лицата лишени од слобода, како и други лица на кои слободата на движење им е ограничена, остварување на нивните права, како и идентификување на можни ризици од тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.

Сите редовни посети се спроведоа ненајавено и тоа во 6 полициски станици од општа надлежност, во 3 полициски станици за гранична контрола (Табановце, Блаце и Богородица), во 2 Казнено-поправни установи (Арестанско одделение и отворено одделение Крива Паланка при Затвор Куманово), во Клиниката за психијатрија и во 4 други установи (ЈУ Детски дом „11 Октомври“, ЈУ Завод за заштита и рехабилитација Бања Банско, ЈУ за рехабилитација на деца и младинци „Топанско Поле“, како и Царинска управа).

Посетите беа спроведени од тимот на Националниот превентивен механизам составен од двајца советници, а во дел од посетите беа вклучени и надворешни соработници кои ги имаат потребните способности, како и професионални и стручни познавања во зависност од местата кои беа посетувани.

2.1 ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ

Во 2013 година, Националниот превентивен механизам спроведе редовни ненајавени посети во 6 полициски станици од општа надлежност (ПСОН), кои согласно решението на Министерството за внатрешни работи се определени како места за задржување на лица лишени од слобода². Согласно истото решение, задржувањето на лица се врши во 38 полициски станици од општа надлежност, а врз основа на член 161 став 4 од Законот за кривична постапка лицето се задржува во посебно уредени полициски станици определени со акт на министерот за внатрешни работи.

² Решение за определување на полициски станици за задржување на лице, Бр.163 од 25.11.2011 година („Службен весник на РМ“, бр.163/2011).

Врз основа на годишната програма на Националниот превентивен механизам за 2013 година беа посетени полициски станици од општа надлежност: **ПС Штип, ПС Кичево, ПС Охрид, ПС Битола, ПС Струмица и ПС Велес**. Согласно утврдената методологија, НПМ за сите спроведени посети, изготви посебни извештаи со соодветни констатации и препораки кои беа доставени до командирите на полициските станици од општа надлежност и до Министерството за внатрешни работи, со цел превземање мерки заради подобрување на констатираните негативните состојби.

2.1.1 Постапување со лица лишени од слобода

При редовните посети на полициските станици (ПС), НПМ затекна само едно задржано лице и тоа во ПС Охрид. При разговорот со задржаното лице НПМ не доби поплаки дека со него е постапено непрофесионално од страна на полициските службеници, лицето истакна дека било запознато за причините за лишување од слобода и му биле соопштени правата при приведувањето, како и задржувањето во ПС Охрид. Воедно на задржаното лице му било дозволено да повика адвокат, а за време на престојот во ПС Охрид не се соочил со закани или повреди од службените лица. НПМ утврди дека лицето било информирано на јазик кој го познава и запознато со правата во полициска станица (право да молчи, да се советува со бранител и право на лекарска помош). Задржаното лице посочи дека кога имало потреба удирало на вратата од просторијата, бидејќи во истата нема систем на повикување, а за време на задржувањето по негово барање му се обезбедила храна од средствата со кои располагал, како и му се дозволило користење на тоалет, при што му биле дадени средства за хигиена.

Од констатираната состојба во однос со постапувањето со лицата лишени од слобода, НПМ заклучи дека во Полициската станица Охрид соодветно се постапува со лицата лишени од слобода, односно задржаните лица соодветно и навремено се поучуваат и ги остваруваат своите законски права во полициска постапка.

2.1.2 Материјални услови

Простории за задржување

При спроведените посети во 2013 година, беше направен увид во една Полициска станица од општа надлежност со нови простории за задржување и во 5 Полициски станици од општа надлежност со стари простории за задржување. ПС Штип има нови простории за задржување, истата ПСОН е реновирана со проектот за реновирање на местата за задржување на лица лишени од слобода спроведен од страна на Министерството за внатрешни работи (МВР), а финансиски подржан од Европската комисија.

Во полициските станици каде просториите за задржување се стари, состојбата не е на задоволително ниво, а во некои од нив состојбата е загрижувачка. Во поголемиот дел од овие полициски станици просториите за задржување се сместени во подрумски и сутеренски простории (ПС Кичево, ПС Битола и ПС Велес).

НПМ искажа загриженост по однос на состојбата на просториите за задржување на лица лишени од слобода во Полициската станица Кичево, истакнувајќи дека и задржувањето во услови под стандардите претставува

нехумано и понижувачко постапување. НПМ констатираше дека во просториите за задржување во ПС Кичево има слабо ниво на вентилација и голема влага, а душеците беа поставени на земја без соодветен кревет за задржаните лица. НПМ воедно констатираше дека во ПС Кичево, во делот каде се задржуваат лица лишени од слобода нема посебен систем за повикување, т.е. аларм.

Во петте посетени полициски станици со стари простории за задржување (ПС Кичево, ПС Охрид, ПС Битола, ПС Струмица и ПС Велес) констатирано е дека во просториите за задржување нема инсталирано посебен централен систем за греење и разладување, па оттаму е загрижувачки како овие простории се затоплуваат за време на зимските денови. НПМ наиде на ситуации каде просториите за задржување, иако се лоцирани во приземниот дел од полициската станица и истите ги задоволуваат стандардите по однос на положбата на места каде се лишуваат лица од слобода, сепак не ги задоволуваат минимум стандардите за задржување во делот на осветлување (ПС Охрид и ПС Струмица). Во ПС Охрид во делот каде се задржуваат лица лишени од слобода нема посебен систем за повикување, т.е. аларм, при што НПМ го покрена прашањето на кој начин лицата лишени од слобода ќе може навремено и итно да ги известат полициските службеници за своите потреби, имајќи предвид дека просториите за задржување се издвоени од останатите службени канцеларии на ПС Охрид.

Во Полициската станица Струмица беше забележано дека просториите се одржуваат чисто, истите беа уредни и варосани. Дополнително, се утврди дека креветите во просториите се фиксирани на подот со што се обезбедува поголема заштита на задржаните лица. Меѓутоа на креветите немаше душеци ниту перници, а на истите беа поставени стари кебиња кои не беа доволни за затоплување, имајќи предвид дека во просториите беше измерена релативно ниска температура. Измерената температура беше околу 14°C што е под посакуваните стандарди и потребно е дополнително загревање на овие простории, особено кога има лица лишени од слобода.

Во Полициската станица Велес, иако просториите не се реновирани, можеше да се забележи дека се уредни со чиста постелнина, а сидовите беа варосани и бели. Во просториите се поставени по два кревети, а при премерот беше констатирано дека не се исполнети меѓународните стандарди кои бараат 4m² по лице при колективно сместување. Воедно во ПС Велес просториите за задржување немаат директен пристап до дневна светлина, а вештачката светлина влегува преку ходникот каде се наоѓаат просториите за задржување.

Во однос на опременоста на новите простории за задржување, констатирано е дека истите се опремени со стандардизирани кревети фиксирани за подот и унифицирана опрема за ноќен одмор составена од душек, пластифицирана прекривка, ќебе, постелнина и перница. Меѓутоа, не во сите полициски станици каде што има нови простории за задржување се користи целокупната опрема за одмор. НПМ во 2013 година спроведе редовна посета само во една ПСОИ со нови простории за задржување на лица лишени од слобода (ПС Штип). Просториите за задржување на ПС Штип се соодветно опремени со чисти и уредни средства за одмор (за краткотрајни и ноќни задржувања), како што е кревет, душек, ќебе, меѓутоа немаше перници за ноќен одмор и преспивање. Во ПС Штип просториите за задржување се изработени на начин и од материјали што овозможуваат висок степен на заштита од повреди, додека како дополнителна заштитна мерка е и видео надзорот и фиксирани кревети за подот со што се оневозможува нивното неправилно користење и нивна злоупотреба од страна на задржаните лица. Соодветен видео надзор во ПС Штип има и во ходникот пред просториите за задржување, како и во просториите за распит на лица. Исто така, во просториите за задржување е инсталиран систем за повикување (домофон), кој беше во функција во две простории за задржување, додека во третата не функционираше.

Во новите простории за задржување (ПС Штип) се исполнети меѓународните стандардите и по однос на големината на просториите, односно стандардите воспоставени од Европскиот комитет за спречување од тортура (КСТ). Овие простории се со површина поголема од 6 m² со што се задоволува минималниот стандард од 4 m² по лице.

Од посетените 6 полициски станици, НПМ констатираше дека во ниту една полициска станица нема посебна просторија за задржување на малолетно лице, па отука Народниот правобранител - НПМ истакнува загриженост за неспроведување на одредбите од Законот за правда на децата. Во поголем дел на посетени полициски станици во 2013 година беше утврдено дека малолетните лица се задржуваат во постоечките простории за задржување, а некаде во службените канцеларии, што всушност претставува непочитување на Законот за правда на децата. Во две ПС (Велес и Струмица) има посебно уредени простории за разговор со деца кои се соодветно опремени и одговараат на возраста за која се наменети. Сепак НПМ беше информиран дека овие простории во основа се користат за разговор со деца жртви, но не и деца сторители на кривични дела.

Во делот на пристапот до полициските станици, Националниот превентивен механизам констатираше дека во поголемиот дел на посетени полициски станици не постои пристапна рампа за лица со посебни потреби на влезот од полициските станици. Пристапна рампа при влезот на полициската станица беше забележана само во ПС Штип, а во ПС Струмица, влезот нема скали и истиот е пристапен за лица со посебни потреби. Посебна рампа за лица со посебни потреби има при влезот на дежурната канцеларија во истата полициска станица.

Загрижувачки е пристапот до просториите за задржување во полициската станица Охрид, кој е само со скали и не постои пристапна рампа за лица со посебни потреби. Воедно, скалите не се обезбедени со заштитна ограда и претставуваат ризик по однос на безбедноста, како на лицата лишени од слобода, така и на службените лица од полициската станица. Согласно член 4 од Правилникот за општите нормативи и стандарди кои треба да ги исполнуваат просториите за задржување на лица во полициските станици од општа надлежност на Министерство за внатрешни работи „пристапот до просторијата за задржување треба да е лесно достапен за интервентните возила на полицијата со посебен влез во објектот кој ќе се користи исклучиво за таа намена, а по можност пристапот треба да биде без скали“.

При увидот во овие 6 полициски станици, во делот на просториите за задржување, како и во останатите службени простории, НПМ не наиде на сомнителни средства со кои може да се врши притисок, заплашување или физичко насилство врз лицата лишени од слобода.

Санитарни јазли

НПМ во 2013 година спроведе редовен увид во 5 полициски станици од општа надлежност со стари простории за задржување и само во една полициска станица со нови простории за задржување. Во таа насока утврди дека условите во санитарните јазли се разликуваат, имено во полициските станици каде местата за задржување се нови, во состав на реновирааниот дел има и засебни тоалети кои се користат исклучиво од страна на задржаните лица (ПС Штип). Општата оценка за санитарните јазли е дека истите се нови, изградени се во рамките на проектот за реновирање на местата за задржување на лица, хигиената се одржува редовно и е на задоволително ниво.

Како позитивен пример НПМ го истакнува постапувањето на ПС Штип која

согласно препораките на НПМ наведени во годишниот извештај од 2011 година, ги отстранила предметите кои претставувале ризик во тоалетот, односно се отстранети огледалото со стакло, како и металните држачи кои би можеле да доведат до евентуален ризик од повредување или самоповредување на задржаното лице, како и повредување на службените лица. НПМ го поздравил овој чин од страна на ПС Штип бидејќи препораките во годишниот извештај беа упатени општо, а не конкретно за таа полициска станица и ја нагласил потребата од ваков вид на соработка и во иднина.

Во најголем дел од полициските станици од општа надлежност каде местата за задржување не се реновирани, беше констатирано дека нема посебни тоалети за лица лишени од слобода, односно се користат истите тоалети и за задржаните лица, како и за службените лица вработени во полициските станици. Во ПС Битола иако не се реновирани просториите за задржување постои посебен тоалет за лицата лишени од слобода, но истиот е потребно да се реновира и редовно одржува.

НПМ искажа загриженост за пристапноста на санитарните јазли во ПС Охрид бидејќи просториите за задржување се одвоени и одалечени од тоалетот кој се наоѓа во самата станица. Дополнително бидејќи во просториите не беше забележан систем за повикување, НПМ го поставил прашањето како задржаните лица известуваат за потребата од тоалет. Пристапот до тоалетите е проблем и во ПС Кичево - имено тоалетите се лоцирани на приземниот дел од станицата, додека пак просториите за задржување се во подрумскиот дел од полициската станица, а имајќи предвид дека и во оваа полициска станица немаше инсталиран домофон, ниту друг систем за повикување, се поставува прашањето на кој начин лицата лишени од слобода ги известуваат службените лица за потребата од тоалет.

Простории за разговор и распит

Во врска со просториите во кои се вршат разговори со приведени и задржани лица, НПМ и оваа извештајна година констатираше дека постои разлика меѓу новите места за задржување и старите нереновирани простории за задржување. Најголемиот дел од полициски станици немаат посебни простории за разговор и распит со приведеното и задржаното лице, па разговорите со истите лица се спроведуваат во зависност од материјално-техничките предуслови на полициската станица, како и од односот и вземната координација и соработка на униформираниите полициски службеници со инспекторите кои вршат разговор со лицата лишени од слобода за кои постојат основи на сомневање дека сториле кривично дело.

НПМ при спроведените посети во текот на 2013 година утврди дека посебна просторија за разговор и распит немаат полициските станици ПС Кичево, ПС Охрид, ПС Битола, ПС Струмица и ПС Велес. Во овие полициски станици најнапред лицето лишено од слобода се поучува за своите права во канцеларијата за прифат, односно канцеларијата на сменоводителот, а потоа доколку станува збор за дејствие со елементи на кривично дело, разговорот по однос на делото го врши надлежниот инспектор во неговата службена канцеларија.

Согласно утврдената методологија на работа, НПМ по случаен избор направи увид на службените канцеларии на инспекторите каде се спроведуваат разговори со приведените и задржаните лица, при што во ниту една просторија не беа забележани сомнителни предмети со кои може да се врши притисок, заплашување или физичко насилство врз лицата лишени од слобода.

Во Полициската станица Штип, каде има нови реновирани места за задржување, постои посебна просторија за разговор и распит. Имено, во оваа полициска станица во делот на просториите за задржување постојат две посебни простории, од кои едната се користи како просторија за прифат на приведените и задржаните лица и просторија за распит и разговор со полициските инспектори, додека втората просторија се користи како просторија на сменоводителот. Во истата канцеларија беа забележани заштитни мерки кои оваа станица ги презела, односно столчињата и масите беа фиксирани за подот и истите не можат да бидат злоупотребени во насока на повредување или самоповредување.

Магацини за привремено одземени предмети

При посетите на полициските станици од општа надлежност во 2013 година, НПМ спроведе увид и во магацините за привремено одземени предмети и огнено оружје. Во делот на привремено одземените предмети и оружје НПМ смета дека истите се чуваат на соодветно место во повеќето посетени полициски станици (ПС Охрид, ПС Битола и ПС Струмица).

Во ПС Битола и ПС Струмица магацините се соодветно обезбедени и физички издвоени од останатите работни простории, одземените предмети се чуваат под клуч, додека вратата и прозорците се со решетки. При увидот во магацините во овие полициски станици, НПМ утврди дека сите одземени предмети беа уредно нумерички обележани (со што се намалува ризикот за нивна злоупотреба), а пристап до магацинот има само едно лице коешто е надлежно за привремено одземените предмети. Како позитивен пример, треба да се истакне ПС Битола, која води и интерна книга за евиденција на задржани лица и одземени предмети. Во ПС Велес, иако магацинот за привремено одземени предмети се чува под клуч и до него има пристап само еден овластен полициски службеник, истиот се користи за повеќе намени, а не само за одземени предмети. При увидот во магацинот беше констатирано дека предметите се уредно обележани.

2.1.3 Остварување на правата на задржаните лица

Информации и поука за правата

Сменоводителот (полицискиот службеник за прифат), во согласност со Правилникот за начинот на вршење на полициските работи и Стандардните оперативни процедури за задржување и постапување со задржани лица е надлежен за прифат на лицето, поука и остварување на неговите права, како и континуиран надзор додека лицето е задржано, а со цел обезбедување на неговата безбедност во полициската станица.

По спроведените 6 редовни посети во текот на 2013 година, НПМ и оваа година констатираше дека спојувањето на улогата на сменоводителот со улогата на полициски службеник за прифат е непроменета и покрај дадените препораки и насоки од страна на НПМ, во насока на обезбедување на вистинската улога на службеното лице за прифат и надзор над задржани лица. НПМ повторно укажа на потребата за издвојување на овие две функции, а во насока на обезбедување на безбедноста и навремено остварување на правата на задржаното лице.

Националниот превентивен механизам утврди дека сменоводителите ги

информираат лицата лишени од слобода за нивните права за време на приведувањето во полициска станица. Информациите за правата се поставени на видливи места во сите посетени полициски станици од општа надлежност заради целосно информирање на граѓаните доколку истите се повикани, приведени или задржани во полициска станица

Во најголемиот дел на посетени полициски станици информациите за правата на задржаните лица беа соодветно поставени на самиот влез на полициската станица, а во помал број станици истите беа истакнати во просторијата за прифат (работната просторија на сменоводителот), во канцеларијата за разговор со задржани лица (во полициска станица од општа надлежност каде просториите за задржување се реновирани), како и во делот на самите простории за задржување. НПМ смета дека информациите за правата треба да бидат истакнати во оние простории каде се обавува разговор со лицата лишени од слобода, односно во кои се поучуваат за нивните права, како и во просториите во кои се задржуваат. На таков начин ќе се обезбеди постојан и непречен увид на задржаните лица во листата на права кои им следуваат за време на полициската постапка.

Како позитивен пример треба да се истакне ПС Штип, која согласно препораките на НПМ дадени во годишниот извештај за 2011 година, на соодветно и видно место ја истакнала листата на правата на задржаните лица во делот на местата за задржување, односно истата ја поставила на внатрешната страна од вратите на просториите за задржување.

Кодексот на полициската етика е поставен во заедничките простории во сите посетени полициски станици и е достапен и видлив за сите униформирани полициски службеници.

Право на храна и вода

Водејќи се од меѓународните стандарди на лица лишени од слобода, со кои се гарантира правото на храна и вода, беше истакнато дека во 4 полициски станици од општа надлежност има посебен буџет за храна на задржаните лица (ПС Штип, ПС Битола, ПС Струмица и ПС Велес), додека ПС Охрид и ПС Кичево не располагаат со посебен буџет за обезбедување на храна на задржаните лица. Во полициската станица Охрид, од страна на задржаното лице беше потврдено дека го остварило ова право, односно за време на задржувањето по негово барање му се обезбедила храна од средствата со кои располагал.

Согласно процедурите според кои постапуваат полициските станици, храната се обезбедува од личните средства на задржаното лице, од средства на неговото семејство или од буџетот на Министерството за внатрешни работи со приложување на фискална сметка.

Во полициската станица Битола НПМ беше информиран дека на лицата кои се задржуваат во оваа ПС секогаш им се обезбедува храна и за тоа се изготвува посебна службена белешка, меѓутоа во две проверени досиеја за лица задржани повеќе од 10 часа немаше никаков документ со кој ќе се потврди дека истото лице добило соодветен оброк, додека било задржано во ПС Битола.

НПМ смета дека секоја полициска станица од општа надлежност треба да располага со сопствен буџет, кој ќе биде исклучиво за задржаните лица и секоја ПС треба да води посебна службена белешка за остварување на правото на храна, како и да ја приложува фискалната сметка со која ќе се потврди остварувањето на правото на храна во период на задржување.

Право на бранител и известување на семејство

НПМ од сите спроведени редовни посети во полициски станици, констатираше дека задржаните лица секогаш соодветно се поучуваат за своите права. Лицата кои се задржуваат во полициска станица многу ретко го остваруваат правото на бранител, односно во мал број повикуваат бранител. Во повеќето полициски станици од општа надлежност постојат списоци со бранители (адвокати), меѓутоа согласно информациите на сменоводителите и во оние ретки случаи кога лицето бара присуство на адвокат, најчесто бара тоа да биде по сопствен избор. Во ПС Охрид, во разговор со задржаното лице, НПМ доби информација дека му било дозволено да повика адвокат.

Лицето задржано во полициска станица се поучува за неговото право и да информира член на семејство. Од увидот во евиденцијата во повеќе полициски станици, НПМ утврди дека за разлика од правото на бранител, задржаните лица почесто го користат правото да информираат член од семејството, при што најчесто го информираат брачниот партнер или родител.

За малолетните задржани лица постои обврска согласно Законот за правда на децата разговорот со детето задолжително да се води во присуство на неговиот бранител и родителите или законскиот застапник. Согласно законските прописи, за време на задржувањето не може да се води разговор без присуство на бранител³. Од спроведените посети во 2013 година, констатирано е дека полициските службеници секогаш ги известуваат родителите, меѓутоа не секогаш можат да обезбедат присуство на бранител. Во најголем дел од случаите во ПС Кичево адвокатите не доаѓаат и не ја спроведуваат обврската која произлегува од Законот за правда за децата. ПС Велес ги информира родителите за обврската да се повикува бранител, но истите најчесто одбиваат, па во таа насока разговорот се спроведува без присуство на бранител.

Право на лекар

При самиот прием на лицето лишено од слобода сменоводителот има обврска да ја утврди здравствената состојба на лицето и истото соодветно да го евидентира во записникот за задржување. Во записникот за задржување на лице има посебни рубрики, во кои сменоводителот ги евидентира видливите повреди, видливите знаци на болест, алкохолизираност и дејство на психотропни супстанции и соодветно ја утврдува потребата од лекарска помош. Остварувањето на правото на лекар во најголем број на полициски станица од општа надлежност се врши доколку лицето самото побара да се повика лекар или пак, доколку сменоводителот забележи видливи повреди, видливи знаци на болест или кога лицето е под дејство на алкохол или други психотропни субстанции.

НПМ констатираше дека во поголемиот дел на посетените полициски станици се повикува лекар. При увидот во документацијата за задржани лица во најголемиот дел на полициските станици беше утврдено дека правото на лекар соодветно и навремено се остварува. Имено, во ПС Битола од увидот во евиденцијата е утврдено дека во записникот за задржување на лице била констатирана потреба од лекар поради видлива повреда и состојба на алкохолизираност. Од страна на полициската станица е повикана итна помош поради укажување на лекарска помош, а во состав на предметот имаше и службена белешка за повикување и укажување на лекарска помош.

³ Член 116 став 9 од Законот за правда за децата (Сл. Весник на РМ, бр.148 од 29.10.2013 година).

Во ПС Кичево при разговор со сменоводителот НПМ се информираше дека оваа ПС нема пракса превентивно да повикува лекар, кога лицето е под дејство на алкохол. Меѓутоа, при увид во едно индивидуално досие за задржано лице е утврдено дека за лице кое било под дејство на алкохол (2,85%) бил известен лекар и превентивно се презеле мерки, со цел намалување на ризиците од повредување или самоповредување на лицето лишено од слобода. Но во друга проверена папка констатирано е дека за лице под дејство на алкохол (2,70%) не бил известен лекар со што не биле превентивно превземени мерки за лица со висок степен на алкохол.

НПМ секогаш им укажува на полициските станици задолжително повикување на лекар во случаи на високо ниво на алкохолизираност на задржаното лице, без разлика дали лицето бара или не бара лекарска помош, а со цел превентивно дејствување во насока на навремена заштита на здравјето на лицето лишено од слобода.

ПС Струмица може да се истакне како позитивен пример во делот на постоењето посебна службена белешка за лекарска помош. Имено во едно прегледано досие каде лицето имало видливи знаци на болест, како и можност да е под дејство на наркотични средства бил повикан лекар, како и известен родител на задржаното лице. Во друг случај каде имало потреба од лекар истиот бил повикан, а полицискиот службеник изготвил и службена белешка за извршен преглед на лице од страна на лекар.

Кај полициската станица Охрид беа забележани пропусти во делот на водењето на евиденцијата. Имено, во Регистарот за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата на движење беше забележано дека едно задржано лице е однесено со амбулантно возило во Психијатриска болница Демир Хисар, а при проверката на индивидуалното досие истото не беше нотирано во записникот за задржување, ниту пак наведено дека лицето покажувало знаци на ментално растројство. Оттаму, НПМ изрази загриженост за начинот на кој се пополнуваат записниците за задржување, односно ја нагласи потребата од целосно и темелно внесување на податоците во нив.

Во истата полициска станица, НПМ утврди дека за едно лице кое било во алкохолизирана состојба, не бил превентивно повикан лекар. Но во друг случај, каде имало и видливи повреди бил повикан лекар и во досието на задржаното лице беше содржан и извештај на специјалист за утврдениот наод.

Во ПС Штип, при увидот во две папки констатирано е дека кога лицето има потреба од лекар, како и кога лицето има видлива состојба на алкохолизираност се повикува итна помош поради укажување на лекарска помош, за што во состав на досието постои и соодветна службена белешка за укажување лекарска помош.

Во ПС Велес, во случај на потреба од лекар задолжително се повикува итна помош, а полицискиот службеник секогаш ги нотира видливи повреди на лицата кои се задржуваат во ПС Велес. НПМ тоа го утврди во увид во 8 индивидуални досиеја во кои во 6 случаи е повикан лекар. Позитивна пракса на ПС Велес е повикувањето на лекар во случаи на голем процент на алкохол во крвта, што превентивно може да ги намали ризиците додека лицето е задржано во полициска станица. Во еден случај каде лицето имало 3,95% алкохол, повикан е лекар кој констатирал дека истото може да биде задржано во полициската станица, и оваа констатација е забележана во записникот за задржување. Во друг случај за лице кое имало 2,50% алкохол, сакало да се самоповредува и за кое е нотирано дека имало ментални растројства, бил повикан лекар. Од сите прегледани папки, НПМ го оцени како позитивен начинот на превентивно повикување на лекар во случаи на ментално растројство или висока алкохолизираност, кој дава мислење односно оценува дека лицето може да биде задржано во станицата, имајќи предвид дека

местата за задржување се наоѓаат во подрумскиот дел во кој нема систем за повикнување, т.е. алармирање во случај на итни потреби.

2.1.4 Евиденција и регистри за задржани лица

Во сите посетени полициските станици НПМ спроведе увид во Регистарот за дневни настани во врска со вршењето на полициските работи, Регистарот за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата на движење (регистар за повикани, приведени и задржани лица), Регистар на поднесени претставки од граѓани против полициски службеник и преземени мерки, Регистар за употреба на средства за присилба и неколку индивидуални папки за задржани лица. Од увидот беше утврдено дека во најголем број на полициски станици Регистарот за дневни настани и Регистарот за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата на движење (регистар за повикани, приведени и задржани лица) се водат уредно и се пополнуваат сите рубрики.

Воедно, при проверката на регистрите НПМ констатираше дека во сите полициски станици од општа надлежност информациите од регистарот за дневни настани, кореспондираат со податоците во регистарот за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата на движење. При увидот во регистарот за употреба на средства за присилба и регистарот за претставки од граѓани против полициски службеници и преземени мерки, во поголем број на посетените полициски станици, НПМ констатираше дека се водат и пополнуваат уредно. НПМ од спроведениот увид во два предмета за употреба на средства за присилба (ПС Кичево и ПС Битола) констатираше дека соодветно е изготвена оценка за оправданоста, како и извештај за употребата на средства за присилба од страна на службеното лице.

Во сите редовно посетени полициски станици беше забележано дека не се води месечен рекапитулар за бројот на повикани, приведени или задржани лица, како што е предвидено со Стандардните оперативни процедури за задржување и постапка со задржани лица. НПМ во оваа насока укажа дека во Стандардните оперативни процедури за задржување и постапка со задржани лица на Министерството за внатрешни работи во делот на евидентирањето на задржаните лица, е посочено дека во Регистарот за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата се прави месечна рекапитулација со тоа што на крајот од месецот се подвлекува црвена линија и се забележува бројот на приведени, повикани и задржани лица во полициската станица.

Од увидот во посебните папки за задржани лица, НПМ констатираше дека истите во најголем број на полициски станици од општа надлежност уредно се водат, уредно се пополнети втората и третата страна од папката, со што се има јасен преглед за документацијата која е во состав на папката. Воедно во состав на истите, покрај записникот за задржување се приложени поголем број на други документи кои се однесуваат на задржувањето на лицето и остварувањето на неговите права во полициската постапка.

Во ПС Струмица при увидот во индивидуалните досиеја НПМ утврди дека покрај задолжителниот записник за задржување во дел од папките беа содржани и други записници, со цел остварување на правата, како што се записник за бранител, потврда за одземени предмети, записник за примопредавање на осудено лице, а во предмет по стапувањето на сила на новиот Закон за кривична постапка беше содржано и Решение за задржување (согласно одредбата на член 160 став 1 на Законот за кривична постапка, Службен весник 150/2010).

НПМ во поголем дел на посетените полициски станици не можеше да утврди логичен тек на настаните од време на лишување од слобода до задржување во полициска станица (што може да доведе до сомневање во однос на правилно утврдување на времето на лишување од слобода), односно истото време се заведува и за приведувањето како и за задржувањето. Ваквите нелогичности можат да бидат дополнителен проблем кај подолготрајните задржувања на лица од аспект на почитувањето на временски предвидениот максимум на лишување од 24 часа за полнолетно лице или 12 часа за малолетно лице.

Такви нелогичности беа утврдени во ПС Битола, ПС Велес, ПС Охрид и ПС Кичево, додека во ПС Штип и ПС Струмица во поголемиот дел од проверените папки можеше да се утврди дека има логичен тек на настаните од времето на лишување, до престанување на задржувањето во полициската станица. Во ПС Струмица во сите досиеја за задржани лица во записникот за задржување имаше логичен тек на настаните, односно беше наведено посебно времето на лишување од слобода, задржувањето и поуката за правата што дава јасна слика од кога започнало лишувањето од слобода и од кога започнува рокот од 24 часа кој е законски максимум на лишување во полициска станица.

Во насока на превенција од можни повредувања и самоповредувања, како и намалување на ризиците од тортура и друг вид на нехумано постапување беше утврдено дека некои полициски станица од општа надлежност самоиницијативно вовеле и дополнителна документација, која може да се истакне како позитивен пример. Во ПС Битола се води службена белешка за обезбедување на храна, како и писмен извештај за повикување на лекар и превземени мерки од страна на лекарот, што претставува добра пракса и истата треба да се земе како пример и користи во други полициски станици. Службена белешка за укажување на лекарска помош се води и во ПС Струмица, ПС Кичево, ПС Охрид и ПС Штип. Во ПС Велес покрај записникот за задржување се изготвува службена белешка за укажување на лекарска помош, службена белешка за одбивање за потпишување на записник, како и контролен лист за надзор над задржаните лица.

Најголемиот број на посетени полициски станици се со стари простории за задржување кои се наоѓаат во подрумскиот дел и во истите нема инсталирано видео надзор, а во некои не функционираше и домофонот за повикување. Во тие полициски станици од општа надлежност се води контролен лист за надзор над задржаните лица во кој се наведува датум кога е спроведен надзор врз задржаното лице. Контролен лист за извршена контрола над задржаното лице се води во ПС Битола, ПС Струмица, ПС Велес и ПС Штип. Во ПС Штип (ПС со нови простории за задржување) НПМ утврди дека директен и непосреден надзор над задржаното лице се спроведува во една од просториите каде не функционира домофонот за повикување. Во индивидуалните папки беше содржана и листа на извршена контрола над задржаното лице.

Генерална оценка на НПМ е дека полициските станици уредно ја водат евиденцијата, уредно и ажурно ги пополнуваат регистрите и индивидуалните досиеја за задржани лица. Во досиејата покрај записникот за задржување се приложени поголем број на други документи кои се однесуваат на задржувањето. Забележани се одредени пропусни во делот на пополнувањето на записниците, така што во една полициска станица од општа надлежност во еден записник не беше заведено времето кога започнало задржувањето во полициската станица, како и кој полициски службеник спровел разговор со лицето лишено од слобода.

2.1.5 Постапување по дадени препораки

Министерството за внатрешни работи и полициските станици од општа надлежност преку доставените одговори ги прифатија дадените забелешки и укажувања, како и дадените препораки, со цел подобрување на условите и постапувањето со лицата лишени од слобода. Во таа насока НПМ беше информиран дека е во тек изработка на нова Стандардна оперативна процедура за постапка со лица на кои им е ограничено правото на слобода на движење, во која ќе бидат опфатени полициските овластувања приведување, лишување од слобода и задржување на лица. Воедно во овие процедури детално ќе биде разработено и постапувањето со малолетни лица, односно деца, како и повикувањето на бранител согласно позитивните законски норми. Исто така, Министерството за внатрешни работи одговори дека ќе ги земе предвид препораките на НПМ, кои се однесуваат на стандардите на простории за задржување во периодот кога ќе биде пристапено кон реконструкција и реновирање на полициските станици, согласно предвидениот акционен план.

Истовремено, Министерството за внатрешни работи информираше дека за просториите за задржување во ПС Велес за кои е утврдено дека не ги исполнуваат посакуваните меѓународни стандарди, е направен предлог проект и со поддршка на Совет на Европа ќе се започне со градба на нови простории кои ќе ги пропишуваат предвидените стандарди.

Националниот превентивен механизам од полициските станици беше информиран дека е постапено по дадените препораки, па во таа насока правата на граѓаните се уредно истакнати во просторијата на сменоводителот, како и во делот на просториите за задржување. Во дел од полициските станици каде беше утврдена нелогичност во евиденцијата при внесувањето на времето на лишување од слобода и времето на задржување на лицето, НПМ доби одговор дека по дадените препораки е постапено, односно препораката е прифатена и во иднина во евиденцијата ќе се забележува логичниот тек од првиот момент на лишување од слобода.

Во ПС Гевгелија се отстранети ризичните предмети од тоалетот за задржано лице, а истовремено се изведуваат и активности за оспособување на две простории кои ќе се користат за деца, согласно законската регулатива за малолетничка деликвенција. Во насока на изградба на пристапна рампа на влезот на ПС Гевгелија беше доставен одговор дека е потребно да се изнајде техничко решение со кое ќе се надмине овој проблем.

Во полициските станици од општа надлежност со стари и подрумски простории во кои немаше инсталирано систем на повикување (ПС Кичево и ПС Охрид) беше прифатена препораката да се инсталира, односно вгради ваков вид на систем (домофон или своно), се до изградбата на нови простории за задржување. НПМ беше информиран и дека ќе се продолжи со позитивната пракса на редовни контроли над задржаните лица, со цел заштита на правата на лицата лишени од слобода, додека за остварувањето на правото на храна во иднина ќе се изготвува службена белешка.

Во ПС Струмица е започната постапка за набавка на соодветни душеци и ќебиња. Исто така, обезбедена е поголема дневна светлина во просториите за задржување со зголемување на отворите од лимените прегради. Во ПС Кичево заради неисполнување на стандардите за задржување, а до изградба на нови простории е одлучено задржувањето да биде во исклучителни ситуации и со краткотрајни задржувања од неколку часа.

Полициските станици ги прифатија препораките за превентивно повикување на лекар во случај на високо ниво на алкохолизираност, без разлика дали лицата

барале лекарска помош (ПС Охрид, ПС Кичево и ПС Штип). Истовремено беше постапено по препораката за водење на месечен рекапитулар што е обврска, согласно стандардните оперативни процедури за постапување со лица лишени од слобода.

2.2 КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ УСТАНОВИ

Во текот на 2013 година Народниот правобранител - Национален превентивен механизам спроведе две редовни посети во казнено-поправни установи, поточно во Арестанското одделение при Казнено-поправен дом „Идризово“ и во отвореното одделение во Крива Паланка во состав на затвор Куманово.

2.2.1 Арестанско одделение при Казнено-поправен дом „Идризово“

Редовната посета во **Арестанското одделение** беше спроведена ненајавено во придружба на надворешен соработник-психијатар од Здружението на психијатри. Со увидот беа опфатени сместувачките капацитети и транспортните возила, а воедно НПМ ја прегледа и посебната тетратка во која се евидентираат остварените прегледи.

Од спроведениот увид во Арестанското одделение, НПМ заклучи дека материјалните услови не ги исполнуваат домашните и меѓународните стандарди. Арестанското одделение каде престојуваат осудените болни лица има шест простории. При увидот беше забележана влага по ходниците, кебињата беа стари и немаше постелнина. Во ова одделение постои санитарен чвор којшто е со релативно уредна хигиена. Креветите беа без постелнина, а беа забележани и нечисти душеци.

Бидејќи беше забележано дека дел од собите се неуредни, како и без потребната постелнина, а сместените осудени лица се пожалија и на недоволно количество на средства за хигиена со коишто би ја одржувале истата, НПМ ја потенцираше улогата на лекарот и во тој дел истакна дека истиот треба *„редовно да врши прегледи и да дава препораки на директорот во поглед на: хигиената на заводот и затворениците, санитарните уреди, затоплувањето, осветлувањето и проветрувањето на просториите, како и квалитетот и чистотата на облеката и постелнината на осудените лица.“*⁴

Лицата сместени во Арестантското одделение немаа поплаки за постапувањето кон нив за време на престојот во ова одделение. Истите се жалеа дека може да се движат само внатре во ходникот без да имаат право на надворешна прошетка. НПМ утврди дека се ограничуваат правата на осудените лица, односно лицата не може да остваруваат комуникација со надворешниот свет, бидејќи во ова одделение нема телефонска говорница.

При посетата на Арестанско одделение НПМ изврши увид и во возилото со кое се спроведуваат осудените лица до Клиничкиот центар. Транспортното возило беше старо и дотраено, без потребните предуслови за превоз на лица лишени од слобода, односно без безбедносни мерки со цел заштита, како на лицата лишени од слобода, така и на вработените во Секторот за обезбедување, кои го спроведуваат транспортот.

НПМ го потенцираше стандардот на Европскиот комитет за спречување на тортура (КСТ) во однос на транспортот на осудени лица во здравствена установа. Согласно препораките КСТ смета дека „секогаш кога е потребно осудените лица да се хоспитализираат или да се прегледаат од специјалист во болница, треба да бидат транспортирани веднаш и на начин кој одговара на нивната здравствена состојба.“ Состојбата на возилата во која се превезуваат болни осудени лица може да го доведе во прашање здравјето и животот на осудените лица и истите не

⁴ Стандардни минимални правила за постапување со осудени лица, точка 26, Обединети Нации.

одговараат за превоз на болни лица, имајќи предвид дека немаат инсталирано вентилација, греење, како и други безбедносно-заштитни мерки за транспорт на осудени лица на кои им е потребна лекарска грижа надвор од затворската установа.

Бидејќи во арестанското одделение нема редовно вработен медицински персонал, а лекарот е ангажиран на волонтерска основа, НПМ укажа дека истото треба да се обезбеди што воедно е и една од препораките на КСТ. Во извештајот на Европскиот Комитет за спречување на тортура од 2010 година, а објавен во 2012 година е дадена препорака да се вработи медицинска сестра, како и да се обезбеди медицинска доверливост за време на спроведувањето на прегледите.

2.2.2 Отворено одделение Крива Паланка во состав на затвор Куманово

Националниот превентивен механизам спроведе посета и во **отвореното одделение Крива Паланка при затворот Куманово**. При посетата беше извршен увид на сместувачките капацитети во осуденичкиот дел, беа спроведени доверливи групни разговори со неколку осудени лица по сопствен избор, разговори со вработените во одделението, се изврши увид во останатите заеднички и помошни простории и просторот за надворешна прошетка и по случаен избор беа прегледани неколку стручни досиеја и друга евиденција која се води во оваа установа.

Осудените лица со кои НПМ спроведе разговор немаа поплаки за физичко малтретирање или нечовечно постапување и однесување од страна на Секторот за обезбедување и сметаа дека истиот има коректен однос кон нив. НПМ не констатираше ниту поплаки за насилство помеѓу осудените лица. Лицата искажаа задоволство и од квалитетот на храната, единствено се пожалија за количината на оброкот што го добиваат за вечера. Како проблем беше истакнато одржувањето редовна хигиена на постелнината и личните алишта. Иако лицата добиваат прашок за перење од затворот, сепак машината за перење не е функционална, па лицата се принудени самите рачно да ги перат алиштата.

Исто така, осудените лица посочија дека не се целосно запознати со своите права, обврски и погодности кои произлегуваат од Правилникот за Куќниот ред, а НПМ при посетата утврди дека истиот не беше истакнат на видно место во Одделението, со што не им беше постојано и континуирано достапен на увид на лицата. Реален проблем е немањето на профил на социјален работник, имајќи предвид дека во ова одделение социјално загрозуени лица издржуваат казна затвор.

Во делот на здравствената заштита, сите осудени лица се пожалија на пристапот до лекар, имајќи предвид дека лекарот не е постојано вработен во одделението, при што истиот ретко доаѓа да ги посети. Како проблем беше истакнат и недоволниот буџет за лекарства. Иако лекарот им издава рецепти со препишани медикаменти, не секогаш истите се набавуваат поради недостаток на парични средства. Во затворот не постои посебна просторија за лекарски преглед, а лицата кои се упатуваат во самица не се посетувани секојдневно од страна на лекар што е обврска согласно Законот за извршување на санкциите.

Што се однесува до материјалните услови, НПМ при увидот утврди дека собите во отвореното одделение се со задоволително ниво на хигиена и имаат дневна светлина. Поставени се метални ормарчиња во главниот ходник во кои осудените лица ги чуваат своите лични работи. Сите лица во осуденичкото

одделение на затворот имаат сопствен кревет со душек. НПМ утврди и одредени негативни состојби, па така во осуденичкото одделение беше констатирана пренатрупаност на капацитетите, поточно сместувањето во собите не беше во согласност со одредбите на Законот за извршување на санкциите⁵, а не се почитува ниту површината од 4m² по осудено лице согласно препораките на Европскиот комитет за спречување тортура (КСТ). Во просториите за сместување евидентно беше постоењето на големо количество на влага. Инвентарот во просториите е прилично стар, а креветите се метални со стари и дотраени душеци. Санитарните јазли се нереновираны и неадаптирани на потребите на осудените лица.

НПМ констатираше дека уредно се води стручната евиденција за осудени лица, како и книгите за дисциплински казни и употреба на средства за присилба. При увидот во едно стручно досие на лице кое издржувало дисциплинска казна самица, од увидот во решението НПМ констатираше дека соодветно е пополнет записник за испитување на обвинетиот, потоа е донесено решение за формирање на комисија за дисциплински казни, изјава од осуденото лице, барање за поведување постапка по сторена дисциплинска повреда, а во прилог имаше и медицински наод и мислење од лекарот согласно член 179 ст.4 од ЗИС.

2.2.3 Постапување по дадени препораки

Казнено-поправен дом „Идризово“ во чиј состав се наоѓа Арестанското одделение го информираше НПМ дека ќе постапи по дадените укажувања и ќе преземе мерки за подобрување на состојбите, како и ќе обезбеди постелнина и средства за чистење. Управата за извршување на санкциите достави одговор дека е постапено по дадената препорака за обезбедување на соодветно возило за транспорт.

Во делот на укажувањето за редовно вработување на медицински персонал во Арестанското одделение, Управата за извршување на санкциите го информираше НПМ дека постапувањето по оваа препорака е поврзано со одобрување за нови вработувања, кое го дава Министерството за финансии. Во оваа насока и Казнено-поправната установа (КПУ) потврди дека повеќе од една година бара да добие одобрување од Министерството за финансии за редовно вработување на медицински персонал во Арестанското одделение.

Казнено-поправен дом „Идризово“ се согласи ангажираниот лекар-волонтер редовно да врши прегледи и да му дава препораки на директорот во поглед на: хигиената на Арестанското одделение, санитарните уреди, затоплувањето, осветлувањето и проветрувањето на просториите, како и квалитетот и чистотата на облеката и постелнината на осудените лица.

Управата за извршување на санкциите по однос на препораката за намалување на преполнетоста во отвореното одделение Крива Паланка, го информираше НПМ дека по завршувањето на изградбата на затвор Куманово кој ќе биде со капацитет од 250 лица, ќе дојде до намалување на преполнетоста.

Управата на затворот во Крива Паланка во насока на целосно запознавање на осудените лица со Куќниот ред подготвила дополнителен број на копии кои им се достапни на осудените лица. По однос на дадената препорака за поставување на сандаче за барања за лекарски прегледи е постапено. Затворот не располага со простор кој може да биде преуреден како посебна соба за лекарски преглед. Истовремено, оваа установа го информираше НПМ дека лекарот не

⁵ Сместувањето е над 5 осудени лица во просторија што е спротивно на чл.104 ст.3 од Законот за извршување на санкциите.

може секојдневно да ги посетува лицата сместени во самица, бидејќи истиот не е редовно вработен и доаѓа во точно утврдени денови согласно договорот.

Иако со поголем дел од наведените констатации управата на затворот се согласи, сепак беше посочено дека поголемиот дел од имплементирање на препораките зависи од обезбедување дополнителни финансиски средства, со кои затворот не располага во моментот.

2.3 ПСИХИЈАТРИСКИ УСТАНОВИ

2.3.1 Клиника за психијатрија

НПМ во текот на извештајната година спроведе редовна превентивна посета на Клиниката за психијатрија. Оваа посета се реализираше во придружба на надворешен соработник од Здружението на психијатри. Националниот превентивен механизам при посетата направи увид во материјалните услови во јавната здравствена установа, оствари разговор со дел од пациентите, а воедно беше утврдено како лицата ги остваруваат правата загарантирани со Законот за ментално здравје, Законот за заштита на правата на пациентите и други правни акти.

При посетата на клиниката, НПМ во разговор со дел од пациентите не доби поплаки за тортура и сурово постапување од страна на медицинскиот персонал. Пациентите беа задоволни од односот на вработените, но во неколку случаи се пожалија за некоректниот однос на средниот кадар (болничарите), односно дека истите кон нив се однесувале навредливо и со понижување.

Во Клиниката за психијатрија се применува посебен протокол со кој е утврдена политиката и правилата за преземање мерки за физичкото ограничување (фиксација), а истата е сведена на минимум при што вработените настојуваат да ги смират пациентите преку разговор и убедување. При посетата беше забележано дека на Клиниката нема посебна просторија за фиксација, туку истата се врши во која било просторија каде креветите имаат остри агли, не се фиксирани за подот и постојат ризици од повредување или самоповредување.

НПМ утврди дека пациентите се недоволно запознати со куќниот ред на клиниката. НПМ смета дека е пожелно Куќниот ред да биде поставен на видно место во делот на ходниците, со што пациентите соодветно ќе бидат информирани за нивните права во врска со сместувањето и лекувањето во оваа установа.

НПМ при увидот во Куќниот ред констатираше дека се ограничува доброволноста на лекувањето, како и правото на доверливост кое е уредено во Законот за заштита на правата на пациентите. Имено, во истиот се наведува дека испуштањето на пациенти се прави задолжително со придружник, односно не може да се врши исписот доколку лицето нема придружник, при што НПМ побара од Клиниката менување на овој дел во насока на целосно почитување на правата на пациентите и доброволноста при нивното лекување.

Во образецот за согласноста за доброволно лекување стои дека пациентот прифаќа и се согласува на „доброволно напуштање на болницата само откако го известил и добил одобрение од својот лекар.“ НПМ смета дека согласноста за доброволно лекување треба да се усогласи со Законот за заштита на правата на пациентите, кој предвидува процедура за самоволно напуштање на здравствена установа без најава.

НПМ изврши увид во просториите за сместување во сите оддели и констатираше дека сместувачките капацитети во основа ги исполнуваат посакуваните стандарди и се соодветно уредени за сместување на оваа категорија на лица. Воедно, беше утврдено дека хигиената во просториите се одржува редовно и уредно, а сидовите беа варосани во постелни бои кои позитивно влијаат на визуелната стимулација на сместените пациенти. Во истите простории има доволен проток на дневна светлина, и во секоја соба беа забележани грејни тела и посебни метални шкафчиња. Креветите во сите простории беа обложени со чиста и уредна постелнина и со нови душеци. Позитивно е дека пациентите од различен пол во Клиниката се сместуваат во одвоени простории, при што беше утврдено дека за секој пациент има посебен кревет. Установата во секој оддел располага со посебна просторија за дневен престој која се одржува редовно и уредно и истата влијае на позитивната стимулација на пациентите сместени во клиниката.

НПМ од увидот констатираше дека постојат соодветни услови за сервирање и служење на храната и најголемиот дел од пациентите беа задоволни од квалитетот и количината на оброците кои ги добиваат. За пациентите кои боледуваат од дијабет, од страна на клиниката им се обезбедува посебна диетална храна, а на пациентите им се дозволува да си носат прибор од дома.

2.3.2 Постапување по дадени препораки

Управата на Клиниката за психијатрија го извести НПМ дека ќе спроведува континуирана обука и едукација на болничарите, со цел воспоставување на коректен и хуман однос кон пациентите. Истовремено ќе се обезбеди посебна просторија за фиксација со кревети прицврстени за подот, заради намалување на ризиците од повредување или самоповредување на пациентите. Клиниката го поставила Куќниот ред на видливо место по одделенијата, а истовремено и истиот ќе се усогласи со одредбите на Законот за заштита на правата на пациентите. Управата на Клиниката прифати и Согласноста за доброволно лекување да ја усогласи со член 127 од Законот за заштита на правата на пациентите.

Националниот превентивен механизам не доби одговор од Министерството за здравство во делот на препораки кои се однесуваат за континуирана едукација, како и надзор над медицинскиот персонал кој е во директен и непосреден контакт со пациентите. Со ваквото постапување Министерството за здравство не ги почитува одредбите од член 22 на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура каде стои дека „надлежните органи на државата ги испитуваат препораките на националниот превентивен механизам и стапуваат во дијалог со истиот за можни мерки за примена“. Со ваквиот однос, а имајќи во предвид дека не достави одговор ниту за претходно спроведените посети во психијатриските болници во 2012 година, Министерството за здравство директно ја попречува работата на Народниот правобранител - Национален превентивен механизам.

2.4 УСТАНОВИ ЗА ЛИЦА СО ПОСЕБНИ ПОТРЕБИ

Во извештајната година, НПМ спроведе ненајавени посети на јавните установи за лица со посебни потреби и тоа на ЈУ Завод за заштита и рехабилитација - Бања Банско и ЈУ Завод за рехабилитација на деца и младинци - Скопје. Овие посети НПМ ги реализираше во соработка со Сојузот на дефектолози на Република Македонија.

Иако овие установи не се класични места на лишување од слобода, Народниот правобранител-НПМ одлучи да ги посети согласно надлежностите кои произлегуваат од член 4 и член 20 од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување.

Исто така согласно член 11-а од Законот за Народниот правобранител, Народниот правобранител обезбедува посебна заштита на правата на децата, лицата со посебни потреби и на лицата кои се предмет на тортура или друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување, а согласно член 31-а Народниот правобранител за реализација на активностите врши редовни и ненајавени посети во органите, организациите и установите во кои слободата на движење е ограничена за што подготвува посебен извештај.

Посетите на овие установи се реализираа во целосна соработка со управите и вработените, а Националниот превентивен механизам имаше непречен увид во местата на сместување, како и целосна слобода во изборот на лица со кои разговараше.

2.4.1 Јавна установа Завод за заштита и рехабилитација - Бања Банско

Оваа јавна установа НПМ ја посети во придружба на надворешен соработник –дефектолог. На почетокот беше утврдено дека јавната установа Завод за заштита и рехабилитација Бања Банско е установа која згрижува, негува, едуцира и рехабилитира лица со телесен инвалидитет. Имено, Заводот Бања Банско е државна институција и е под директна надлежност и заштита на Министерството за труд и социјална политика, кое го финансира најголемиот дел од трошоците, а со помал дел во финансирањето учествува и Министерството за образование. Заводот е јавна отворена установа за лица со зачувана интелегенција од 6 до 26 години. Но реално во истата се сместени и лица со интелектуална попреченост и со комбинирани пречки, а во одредени случаи нивната возраст е над 26 години.

Сместените лица доаѓаат од сите региони на Македонија. Иако Заводот е установа за лица со телесна инвалидност од пред три години се примаат и лица со комбинирана попреченост. Лицата се примаат во Заводот со решение од Центарот за социјална заштита и одобрение од Министерство за труд и социјална политика.

Моментално четири лица кои се сместени во Заводот немаат телесна инвалидност, односно имаат друг вид на попреченост за која установата нема услови, а вработените не се оспособени за работа со оваа категорија на лица. НПМ доби информација дека директорот неколку пати барал нивно преместување во соодветни установи или центри, но досега за тоа не е добиено одобрување. Имено беше затекнато глупо дете кое заради својата попреченост, а непознавање на гласовниот говор од страна на персоналот, се држеше врзано со јаже за креветот, а воедно во заводот беа сместени и едно дете во социјален ризик, едно лице со ментална попреченост, како и лице со психички растурјства, но без телесен инвалидитет. Во оваа насока НПМ го информираше и одделението за лица со посебни

потреби при Народниот правобранител сметајќи дека несоодветното сместување на одредени категории на лица на кои не може да им се пружи адекватна грижа и заштита може да доведе до нехумано или понижувачко постапување.

Корисниците укажаа на нехуман однос на некои од вработените при нивното транспортирање, затоа што не се внимавало доволно на начинот на кој ги внесуваат во комбето, а имало и случаи кога требало да го чекаат комбето подолго од еден час на отворен простор. Од страна на корисниците посебно се искажа загриженост за укинување на додатокот за мобилност, заради што истите се зависни од транспортот кој им го организира заводот.

Одостварениот увид во просториите за физикална терапија беше констатирано дека постојат добри услови за спроведување на истата. Кабинетите се опремени со современа апаратура за физикална терапија, се изведува кинезитерапија и балнео терапија. Најголемиот број на корисници искажа задоволство во однос на условите за живеење, а задоволни се и од храната што ја добиваат во установата. Од спроведениот увид во сметувачките капацитети НПМ утврди дека материјалните услови и состојби во сите одделенија ги задоволуваат минималните посакувани стандарди, истите се убаво уредени, прилагодени за нивните потреби, воедно е поставена пристапна рампа на влезот на објектите и внатрешни лифтови кои се во исправна состојба. Во сите одделенија соодветно беа инсталирани грејни тела (централно греење), со кои просториите се затоплени согласно посакуваните стандарди.

Корисниците истакнаа дека можат слободно да излезат од Заводот со потпишување изјава, без да им се ограничува основното право на слобода на движење. Најголемиот број на вработените имаат коректен однос спрема корисниците, но сепак корисниците сметаат дека недоволно им се посветува внимание од управата за нивните потреби и не секогаш се прифаќаат нивните идеи и барања. Исто така беше потенцирано дека во заводот не постои соодветен систем на жалби и поплаки.

Во установата се остварува организирана настава од прво до деветто одделение, по планот и програмата за редовна настава кои се во согласност со Законот за основно образование на Република Македонија, но кај одредени ученици поради нивните намалени способности и можности истата е редуцирана. Од увидот во наставните планови и програми беше утврдено дека наставниците работат по редовните програми со учениците кои имаат сочувани интелектуални способности, а за учениците кои се со интелектуални и комбинирани пречки ја редуцираат програмата. Истите применуваат индивидуализирана и интерактивна настава, но недостасуваат индивидуални образовни планови за децата со комбинирани пречки, со исклучок на дефектологот кој прави обиди за нивно воспоставување.

2.4.2 ЈУ Завод за рехабилитација на деца и младинци – Скопје

Националниот превентивен механизам заедно со надворешен соработник – дефектолог спроведе посета на јавната установа Завод за рехабилитација на деца и младинци – Скопје, која е установа од јавен интерес и е во мрежата на Јавни установи од социјален карактер. Основна дејност на Заводот е обезбедување на рехабилитационо-корективен третман на деца и младинци со умерени, тешки и комбинирани пречки во интелектуалниот развој. Овој третман е комплексен, бидејќи во себе содржи повеќе компоненти, како што се: дневно и интернатско опфаќање, згрижување, воспитување, образование, работно оспособување, работно ангажирање и работна окупација, здравствена заштита, како и културно

– забавен и спортско – рекреативен живот на корисниците.

Лицата се примаат во Заводот со решение од Центар за социјална заштита. НПМ при посетата на Заводот констатираше дека во Заводот во изминатиот период се повеќе се примаат корисници со комбинирани пречки и без родителска грижа, а исто така и без адаптивен период што ја отежнува работата на стручните лица посебно во делот на здравствената заштита, бидејќи околу 25 корисници секојдневно се на медицинска терапија, а има вработено само 5 медицински лица (сестри и негователи) кои дежураат во три смени. Примарната здравствена заштита во Заводот се одвива преку матичен лекар кој се наоѓа во близина на Заводот и е задолжен за ординирање на медикаментозна терапија или упатување на лекар специјалист. Лекарот кој е вработен во Заводот ја прати здравствената состојба кај сите корисници и се грижи за спроведување на терапијата и лекувањето.

Од увидот во интернатскиот дел (сместувачките капацитети) беше констатирано дека во спалните соби хигиената не е на задоволително ниво (во неколку соби се чувствуваше силна миризба на урина), а недостасува и доволно простор заради поголемиот број на кревети во собите. Просториите за практична настава во најголем дел се опремени со алати и машини за работа, меѓутоа недостасуваат материјали за работа и заштитна опрема (заштитни ракавици, како и посебна облека за работење).

При разговор со неколку корисници од Дневниот центар, НПМ утврди дека истите се задоволни од нивното вклучување во дневниот центар, но ја искажаа потребата од обезбедување на подобри услови за престој и активности, а се пожалија на неможноста да ја користат физкултурната сала. Истовремено, корисниците се пожалија и на непостоење на перална во дневниот центар, во која порано переле и пеглале алишта. Лицата истакнаа дека немаат голем избор на активности поради што им е досадно и често има несогласувања помеѓу нив, а се јавуваат и обиди за меѓусебни пресметки.

Заводот располага со старо возило за превоз на лицата кое често е во неисправна функција.

2.4.3 Постапување по дадени препораки

Националниот превентивен механизам не доби одговор во законски утврдениот рок од Заводот за рехабилитација на деца и младинци – Скопје, Заводот за заштита и рехабилитација Бања Банско, како и од надлежното министерство.

По поднесена ургенција НПМ доби одговор од Заводот за заштита и рехабилитација Бања Банско дека се преземени мерки за соодветно сместување на лица кои имаат друг вид на попреченост и дека веќе две од лицата се префрлени во установи кои одговараат на нивната потреба. По однос на несоодветното сместување кое може да доведе и до нехумано постапување, установата информираше дека нема надлежност и дека за тоа одлучуваат центрите за социјална работа. Оваа установа го известува НПМ дека ќе се постави сандаче за жалби и поплаки, како и дека ги запознала корисниците за формирање на совет со цел надминување на одредени пропусти или проблеми во Заводот.

2.5 МЕСТА ЗА ЗАДРЖУВАЊЕ И ПРЕСТОЈ НА СТРАНЦИ, ИЛЕГАЛНИ МИГРАНТИ И БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ

Во текот на 2013 година Народниот правобранител-Национален превентивен механизам спроведе редовни ненајавени посети на три полициски станици за гранична контрола (ПСГК): **ПС за гранична контрола Табановце**, **ПС за гранична контрола Долно Блаце** и **ПС за гранична контрола Богородица**. НПМ спроведе ненајавени посети на овие полициски станици за гранична контрола со цел утврдување на состојбите и условите во местата каде лица се лишуваат од слобода и постапувањето со истите, како и остварување на правата на странците, илегалните мигранти, како и барателите на право на азил.

2.5.1 Материјални услови

Полициските станици за гранична контрола не се определени за полициски станици каде се задржуваат лица лишени од слобода, па во таа насока во истите нема посебна просторија за таа намена. Сепак, врз основа на овластувањата кои ги имаат, овие полициски станици може да лишат од слобода лица кои се бараат, односно за кои е издадена потерница или пак, се работи за лица кои илегално влегле во државата. Оттаму, лишувањето од слобода или привременото задржување во полициска станица за гранична контрола Табановце се врши во службените канцеларии и тоа најчесто во салата за состаноци, во ПС Богородица привременото задржување се врши во канцеларијата на раководителот на смена или пак во салата на железничкиот премин, а во полициската станица за гранична контрола Блаце привременото задржување се врши во канцеларијата на сменоводителот или во една од просториите на посебно одвоениот објект, во кој има и тоалет.

Во трите полициски станици за гранична контрола беше утврдено дека просториите каде привремено се задржуваат лицата лишени од слобода не се соодветни за таа намена, дури и за оние задржувања од неколку часа. Имено, во Полициската станица за гранична контрола Табановце, како просторија за привремени задржувања се користи салата за состаноци во која нема затоплување, а во случаи на лишување од слобода во салата е присутен полициски службеник кој го обезбедува лицето до негово примопредавање. Во Полициската станица за гранична контрола Блаце беше констатирано дека се користи просторија која не е соодветна бидејќи истата не е опремена и нема затоплување, а воедно во истата просторија вработените ги чуваат и своите лични работи.

Согласно Уредбата за стандардите и нормативите за планирање, изградба и уредување на објектите кои ги користи МВР на граничните премини е утврдено постоење на просторија за преглед на лица и ствари, како и просторија за баратели на азил со површина од 9 м².

Во полициската станица за гранична контрола Табановце, НПМ беше информиран дека овој граничен премин не располага со вакви простории што претставува недостаток во обезбедувањето на материјални услови, особено за лицата баратели на азил. Посебна просторија за преглед на лица лишени од слобода, нема ни во Полициската станица за гранична контрола Блаце, па во таа насока прегледот на лицата лишени од слобода се врши во која било слободна просторија, односно канцеларијата на сменоводителот, додека одземените предмети на лицата се складираат и чуваат во посебен магацин или во посебна каса (сеф). НПМ утврди дека Полициската станица за гранична контрола Богородица како посебна просторија за баратели на азил ја користи салата за состаноци

и обуки која е во уредна состојба, добро опремена и дискретна за престој на барателите.

Законот за азил и привремена заштита предвидува: „*Барањето за признавање на право на азил да се поднесе на граничниот премин при влез во Република Македонија*“. Согласно тоа, потребни се простории каде ќе престојуваат можните баратели на азил до моментот на транспортирање до Прифатниот Центар каде имаат право на сместување до конечното завршување на постапката за азил.

2.5.2 Остварување на правата на лицата лишени од слобода

Врз основа на спроведените посети Националниот превентивен механизам утврди дека сменоводителите секогаш ги информираат лицата лишени од слобода за своите права при самото лишување од слобода за што полициските службеници ги пополнуваат соодветните записници. Во Полициската станица за гранична контрола Богородица, комуникацијата со лица лишени од слобода кои што се странски државјани се врши на англиски јазик или друг јазик кој што го говорат полициските службеници (грчки, турски или албански јазик). Истовремено оваа Полициска станица задолжително го известува надлежниот орган за лишувањето од слобода на странец, со цел преземање на потребните дејства. Согласно информациите добиени при самата посета, но и увидот во евиденцијата НПМ утврди дека на овој граничен премин евидентирани се голем број на илегални мигранти.

Исто така и во ПСГК Блаце, лицата лишени од слобода како и илегалните мигранти секогаш се запознаваат со правата на јазикот кој го познаваат и во оваа полициска станица има вработени полициски службеници што знаат повеќе јазици (албански, турски, ромски, српски и англиски јазик). Во ПС Табановце лицата лишени од слобода кои се илегални мигранти се запознаваат со своите права на јазикот кој го познаваат, а во случај да не го знаат јазикот се известува надлежниот сектор во Министерството за внатрешни работи и се преземаат соодветни дејства.

НПМ констатираше дека приведените лица во трите посетени полициски станици за гранична контрола се соодветно поучени за правото на бранител, меѓутоа многу ретко одлучуваат да го искористат ова право. Полициските службеници секогаш повикуваат лекар, доколку лицата имаат потреба и задолжително се информираат за правото на лекар.

2.5.3 Евиденција за лицата лишени од слобода

При посетите на полициските станици за гранична контрола, НПМ спроведе увид во евиденцијата и регистрите за приведените лица. Од страна на НПМ беше утврдено дека во сите полициски станици за гранична контрола Регистарот за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата на движење се води уредно и соодветно се пополнуваат сите колони од овој Регистар. Во ПС за гранична контрола Табановце беше констатирано дека Регистарот се води уредно, само во еден случај беше забележано дека не е внесен часот кога завршило задржувањето во оваа полициска станица, односно кога лицето било предадено на друг орган надлежен за задржување.

Во ПСГК Богородица беше констатирано дека Регистарот за дневни настани се води уредно и во поголемиот дел сите колони се јасно пополнети, со неколку исклучоци, каде во еден дел од книгата за дневни настани не беше наведено

времето на престанок на приведувањето. Од увидот во Регистарот за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата на движење можеше да се забележи дека задржувањата во сите посетени полициски станици за гранична контрола траат по два часа, односно нема задржувања подолги од два часа. НПМ спроведе увид и во индивидуалните досиеја на приведените лица, а проверката на индивидуалните папки се спроведе по случаен избор. НПМ констатираше дека во ПСГК индивидуалните досиеја се водат уредно, во кои покрај записникот за задржување се приложени поголем број на други документи кои се однесуваат на задржувањето на лицето и остварувањето на правата во полициската постапка. Единствено ПСГК Богородица не пополнува записник за задржување водејќи се според тоа дека истата не задржува ,туку само приведува лица, па согласно тоа води евиденција за лица лишени од слобода кои се приведени на граничниот премин.

Во оваа насока НПМ посочи дека на други гранични премини, при прегледот на евиденцијата е утврдено дека се водат и записници за задржување каде се евидентира почетното време на лишување и времето кога е лицето предадено на надлежната полициска станица.

НПМ смета дека различната пракса на полициските станици за гранична контрола наметнува прашање кој вид на документација и евиденција треба да се води на граничните премини, имајќи предвид дека истите не се назначени за задржување, но е потребно да се запази логичниот тек на настаните и да се евидентира на кого и каде е предадено лицето лишено од слобода. Во таа насока Народниот правобранител-НПМ побара од Министерството за внатрешни работи да изготви упатство за потребната документација која ќе се пополнува за лицата кои се лишуваат од слобода на граничните премини се до нивното преземање од страна на надлежен орган и во кој ќе се нотира обезбедувањето на предвидените права.

Во ПС Табановце во поголемиот дел на проверените папки можеше да се утврди дека има логичен тек на настаните од времето на лишување, така што во сите индивидуални папки беше означено кога лицето е лишено од слобода, кога му се укажани правата, како и кога било предадено на надлежен орган. НПМ констатираше дека во Полициската станица за гранична контрола Блаце во најголемиот број на прегледани записници за задржување на лицата не беше пополнет делот за поучување на правата, како и делот за повредите на лицето (дали имало или немало видливи повреди), знаци на болест и потребата од лекар при прием на лицето. НПМ смета дека при приемот задолжително е потребно да се пополнуваат сите графи во записникот за задржување, вклучувајќи ги деловите на поука за правото на бранител, како и делот дали има или нема видливи повреди и потребата од лекар.

Она што особено беше забележано во евиденцијата за задржување е дека во ПСГК Богородица, во поголемиот дел од прегледаните досиеја, немаше назначено време до кога лицето било лишено од слобода ниту на кого е предадено. Тргувајќи од праксата на другите гранични премини каде се води записник за задржување и во кој се наведува целото време поминато во оваа полициска станица, како и на која полициска станица или друг орган е предадено лицето, НПМ укажа дека истото треба да биде заведено и во евиденцијата на оваа станица. НПМ смета дека за лицата лишени од слобода кои престојуваат и по неколку часа на овој граничен премин, потребно е да се изготви соодветен записник сличен на записникот за задржување (иако овие полициски станици не се назначени за задржување, сепак де факто лицата лишени од слобода се задржуваат по неколку часа), како и да се обезбеди соодветен оброк за приведени лица кои престојуваат повеќе од 6 часа до нивното предавање на надлежните полициски службеници и станици.

2.5.4 Постапување по дадени препораки

По испратените извештаи за посетата на полициските станици за гранична контрола Табановце, Долно Блаце и Богородица, НПМ доби одговор од Министерството за внатрешни работи дека е испратена телеграма од Секторот за гранични работи и миграции согласно која престојот на лица лишени од слобода не смее да биде подолг од 30 минути, имајќи предвид дека овие полициски станици не се определени за задржување на лица лишени од слобода. Истовремено, тргнувајќи од тоа дека овие полициски станици немаат ниту посебни простории за преглед, како и простории за баратели на азил, се користат службени простории при што се внимава на личното достоинство, како и хуманиот пристап кон лицата.

Министерството исто така информираше дека во најкраток можен рок ќе бидат изработени пишани материјали на повеќе јазици за правата на лицата лишени од слобода, кои ќе бидат истакнати на видно место за граѓаните.

2.6 ДРУГИ ПОСЕТЕНИ МЕСТА

2.6.1 Јавната установа Детски дом „11 Октомври“ Скопје

Во 2013 година согласно годишниот план, НПМ спроведе и посети на отворени установи кои de jure не се места на лишување од слобода, но кои согласно поставеноста се установи во кои слободата на движење е ограничена, односно во кои се сместуваат лица врз основа на акт донесен од судски или административен орган.

Со цел испитување на постапувањето кон децата, НПМ заедно со претставници од Комората на психолози и Здружението на социјални работници на град Скопје, спроведе посета на ЈУ Детски дом „11 Октомври“ во Скопје. Согласно Законот за социјална заштита право на сместување во установата имаат деца без родители и родителска грижа над тригодишна возраст и за нив установата обезбедува згрижување и воспитување се до оспособување на самостоен живот и работа, а најдолго до шест месеци по завршувањето на средното образование, ако не постојат други можности згрижувањето да се обезбеди на поинаков начин. Установата е должна на децата и младинците да им обезбеди посетување на основно и средно образование, организирање на стручна помош за воспитно-образовниот процес, да организира различни облици на работа, како и да се грижи за здравјето на децата.

Националниот превентивен механизам не доби поплаки за тортура или друг вид на сурово, нехумано или понижувачко постапување. Помал број од децата само искажаа незадоволство од пасивниот или понекогаш груб однос на дел од воспитувачите и сметаат дека установата треба да има проактивен пристап кон нив со засилена грижа, надзор и обезбедување на дополнителни активности во текот на денот. Во разговорот со децата беше истакнато дека истите се запознати со куќниот ред, а на секои два до три дена одржуваат групни средби.

Дел од забелешките се однесуваа за тоалетите во кои немало доволен притисок на вода и недоволно се одржувала хигиената во истите. Мал дел од децата се пожалија на ненавременото добивање на средства за лична хигиена, додека останатите потврдија дека истите ги добиваат од домот.

Просториите во кои се сместуваат децата располагаат со потребната опрема наменета за школување и воспитување (работно биро, столче). Обезбедени се квалитетни кревети со душеци за ноќевање, како и сопствени гардеробери за чување на облеката. Воспитните групи се поделени на четири станбени единици, во секоја станбена единица има посебна кујна, како и соба за дневен престој украсена согласно возраста на децата. При премерот на температура и влага во собите беше утврдено дека температурата се движи од 22 до 24°C, а влагата 41-44% што е во согласност со посакуваните стандарди. Генерално во сите станбени единици материјалните услови се на високо ниво, со потреба од дополнително варосување кај мал дел од собите, како и навремено одржување на тоалетите.

Во установата е вработена медицинска сестра која се грижи за здравствената заштита на штитениците на домот и истата е со работно време од 07 до 15.00 часот. Медицинската соба е опремена со посебен шкаф за лекарства, апарат за мерење притисок, санитарски материјали, инхалатор. За децата е обезбеден матичен лекар надвор од установата, а терапијата ја дели медицинската сестра за време на работното време, или воспитувачите кога истата не е на работа. За итни случаи медицинската сестра ги упатува децата на клиника, а во разговор со нив НПМ доби потврда дека сестрата ги носи на лекар, а воедно со неа одат и на стоматолог. При приемот на детето во домот се добива потврда од лекар дека истото е здраво и се бара неговиот здравствен картон. Медицинската сестра има досие за секое дете, а воедно има и евиденција за вакцинација на децата сместени во домот.

2.6.2 Постапување по дадени препораки

Министерството за труд и социјална политика во својот одговор на доставените препораки информираше дека во тек е процес на деинституционализација на установата, а воедно Министерството со Заводот за социјални дејности подготвува програма за трансформација на работењето на оваа установа во насока на подобрување на грижата за децата.

Од страна на установата беше доставена информација со која се запознава НПМ дека е вработен спортски едукатор кој ги анимира корисниците во областа на спортот и рекреацијата, а истовремено Домот има изготвено годишна програма за работа на секции. Беше потенцирано и дека заводот за социјални дејности изготвил програма за едукација на директори и стручни работници, според која е предвидена едукација и за социјалните работници.

Во насока на санирање на тоалетите преземени се мерки, а во поглед на замената на приклучниците и изолација на каблите, спроведен е увид од надлежна комисија.

2.6.3 Царинска управа

Царинската управа согласно одредбите на Законот за кривична постапка има надлежност да лишува од слобода, како и да врши задржување на лицата лишени од слобода. Во истиот закон се наведува дека „лицето се задржува во посебно уредени полициски станици или за таа намена посебно уредени простории на Царинската управа и Управата за финансиска полиција, определени со акт на министерот за внатрешни работи, односно министерот за финансии⁶“.

⁶ Член 161 став 4 од Закон за кривичната постапка, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година.

При посетата НПМ утврди дека постојат посебни простории во кои се сместуваат задржани лица кои се лишени од слобода. Царинската управа има изготвено и Упатство за начинот и постапката на приведување, задржување и распит на физичко лице. Во моментот на посетата немаше задржани лица со кои НПМ ќе може да разговара околу постапувањето со нив од страна на царинските службеници и условите за задржување во царинската управа.

Просториите за задржување се наоѓаат во подрумскиот дел од царинската управа. Двете простории ги задоволуваат минимум стандардите за сместување на задржани лица од аспект на нивната големина. Имено, истите простории се со површина поголема од 4 m² со што се задоволува минималниот стандард од 4 m² по лице. Од увидот во просториите за задржување, НПМ утврди дека истите се соодветно опремени со чисти и уредни средства за одмор (за краткотрајни и ноќни задржувања), како што е кревет, нови душеци, јорган и перници за ноќен одмор и преспивање. Истите се изработени на начин и од материјали кои овозможуваат висок степен на заштита на лицата од повреди, а како дополнителна заштитна мерка е и видео надзорот поставен во собите за сместување. Преку видео надзорот се следи состојбата на задржаните лица. Во делот на заштита и безбедност на задржаните лица се и креветите на кои душекот е поставен на конструкција од плочки, со што се оневозможува нивно неправилно користење и злоупотреба. НПМ забележа дека во просторијата за распит масата и столчињата не се фиксирани за подот, а во тоалетот беше поставен метален држач за хартија, кој може да се искористи и да доведе до евентуален ризик од повредување или самоповредување на задржаното лице.

НПМ беше запознат дека лицата секогаш се информираат за своите права и за причината за задржување на јазик што го разбираат преку преведувач (преку фирма за превод) или пак, преку царинските службеници кои го зборуваат јазикот на задржаното лице.

За задржување на лице во Царинската управа се пополнува Записник за задржување. Евиденцијата за лицата лишени од слобода се води во електронска форма, како и во писмена форма. НПМ од спроведениот увид во записникот за задржување на лица, утврди дека истиот се води уредно со тоа што сите колони се целосно и читливо пополнети. Имено од увидот во истите записници НПМ утврди дека во Царинската управа задржаните лица секогаш се запознати со своите права согласно законските прописи и норми. НПМ констатираше дека на задржаното лице му е понудено храна, вода и цигари, а додека лицето е задржано се прави непосредна контрола на секои 30 минути што соодветно се нотира во записникот за задржување. Исто така, во записникот се нотира кој од царинските службеници го вршел претресот.

Во однос на Уредбата за употреба на средства за присила која ја има донесено Царинската управа, НПМ утврди дека не се наведени средствата за врзување на лица (лисици), иако истите се користат од страна на царинските службеници. Исто така, во Упатството за начинот и постапката на приведување, задржување и распит на физичко лице не е уредено прашањето за поднесување претставка од лице лишено од слобода, доколку лицето смета дека постапувањето или односот кон него бил некоректен, односно биле пречекорени дадените овластувања.

Од разговор со службените лица НПМ доби информација дека Царинската управа нема посебни средства од буџетот за обезбедување на храна на задржаното лице, иако во Упатството за начинот и постапката на приведување, задржување и распит на физичко лице стои дека „царинските инспектори или царинските службеници се одговорни за основните потреби на задржаното лице, а тоа значи обезбедување на храна и пијалок во соодветните периоди, како и пристап до просториите за одржување на хигиената“. Управата потврди дека не располага и со посебно возило за спровод на лица лишени од слобода.

2.6.4 Постапување по дадени препораки

Царинската управа по однос на доставениот извештај, констатираните состојби и дадените препораки, го информираше НПМ дека во просторијата за распит на осомничени лица столчињата и масата се фиксирани и отстранети се ризичните предмети во тоалетите, со кои лицата би можеле да се повредат.

Во буџетот за 2014 година се предвидува посебна ставка за финансиски средства наменети за набавка на храна на задржани лица. Исто така, побарано е од овластената компанија да изврши преадаптација на возило, со цел истото да биде опремено за транспорт на лица лишени од слобода.

Царинската управа изготвила Предлог Уредба за изменување и дополнување на Уредбата за употреба на средства за присила, како и носење на огнено оружје и во предлогот е наведено дека со уредбата треба да се регулира и употребата на средства за врзување, односно лисици. Предлог Уредбата е доставена до Министерството за финансии. Исто така е дополнето Упатството за начинот и постапката за приведување, лишување од слобода и задржување, при што е предвидено при врачувањето на примерок од записникот лицето да има можност да стави забелешка за третманот во форма на поплака. Забелешките понатаму ќе бидат внесени и во електронската евиденција.

3 ПОСЛЕДОВАТЕЛНИ ПОСЕТИ ВО 2013 ГОДИНА

Во 2013 година Националниот превентивен механизам (НПМ) спроведе вкупно 16 последователни посети, од кои 4 во полициски станици, 5 во казнено –поправни установи, 3 во установи за згрижување на деца, 2 во центри за сместување на странци и баратели на право на азил, како и 1 посета на Воспитно-поправниот дом и Специјалниот Завод Демир Капија.

3.1 ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ

Согласно годишната програма за 2013 година беа спроведени последователни посети на полициските станици Крива Паланка, Куманово, Гевгелија и Радовиш, со цел утврдување на степенот на имплементација на дадените препораки од претходно спроведените посети во местата на лишување од слобода.

При посетата на **ПС Крива Паланка** беше констатирано дека се уште се во функција истите простории за задржување, за кои НПМ претходно утврди дека не ги исполнуваат потребните стандарди. Во подрумскиот дел се наоѓаат две простории за индивидуално сместување во кои беше констатирана непроменета состојба во однос на условите за задржување. Во овие простории има голема влага, не е вградено вештачко осветлување, светлото во ходникот преку кое се осветлуваат просториите за задржување не беше во функција, а како посебен проблем е непостоењето систем за затоплување. При проверката на системот за повикнување беше утврдено дека истиот е во исправна состојба. На влезната врата од просториите беа поставени контролни листови за надзор врз задржаните лица. НПМ во делот на состојбите со просториите за задржување беше информиран од надлежното министерство дека оваа полициска станица е вклучена во акциониот план за реновирање. Од увидот НПМ заклучи дека процесот на реновирање не е започнат навреме, односно се доцни со негова навремена имплементација.

Од увидот во Регистарот за дневни настани, како и во Регистарот за лица на кои по која било основа им е ограничена слободата на движење (регистар за повикани, приведени и задржани лица) беше констатирано дека истите се водат уредно и во нив не се користи коректор, т.е. погрешно внесените податоци се прецртуваат. Регистарот за дневни настани уредно се води, при што беше содржана месечна рекапитулација на повикани, приведени и задржани лица. При увидот во папките беше констатирано дека во сите се содржани основните записници (записник за задржување, записник за поука за правата, како и записник за лекар), па во таа насока НПМ констатираше напредок. Воедно, папките уредно беа пополнети на втората и на третата страница, со назначување кои документи се содржани во нив, како и кои лица спровеле разговор со лицата лишени од слобода. Сите прегледани досиеја имаа записник за право на лекар во кој се наведува дали лицето бара или не бара лекар, но сепак НПМ нотираше и случај на повисоко ниво на алкохол во крвта кај задржано лице каде не бил повикан лекар, согласно

претходно дадените укажувања од страна на НПМ. Во неколку записници беше забележано дека не може да се утврди логичниот тек на настаните од времето на лишување од слобода до задржувањето во полициска станица, а во еден записник беше утврдено дека не е заведен часот на задржување. Согласно увидот за остварувањето на правата и водењето на евиденцијата за задржаните лица, НПМ оцени дека претходно дадените препораки се делумно спроведени.

Од посетата на НПМ во 2013 година и од претходната кореспонденција со Министерството за внатрешни работи, може да се заклучи дека се преземаат мерки за подобрување на условите на просториите за задржување лица, преку план за нивно реновирање. Оваа полициска станица е опфатена во акциониот план за реновирање, но имајќи ги предвид крајно лошите услови во просториите за задржување, потребно е привремено адаптирање на помошната просторија, со цел нејзино користење при краткотрајни задржувања

Во **ПС Куманово** беше констатирано дека поголем дел од дадените препораки беа делумно или целосно спроведени. Препораките доставени до надлежното министерство не беа спроведени, заради ненавремената имплементација на Акциониот план за реновирање донесен од страна на МВР. Согласно Акцискиот план на МВР за реновирање и реконструкција на просториите за задржување во полициски станици, ПС Куманово е меѓу првите полициски станици каде што треба да се изврши реновирање и тоа од 2012 година. Во ПС Куманово во период од две години состојбата е иста и се уште се користат старите простории за задржување на лица лишени од слобода, кои не ги исполнуваат стандардите по однос на затоплување, дневно и вештачко осветлување, вентилација и др.

Во просториите за задржување беше утврдено дека хигиената е подобрена, но не на задоволително ниво, креветите во сите простории беа со постелнина и ќебиња (кои беа делумо чисти), но перниците беа валкани и неуредни. Во нив се уште нема поставено систем за греење и ладење, како и систем за вентилација. При увидот во една од просториите не функционираше системот за повикување (алармот).

Дополнително, НПМ побара да биде известен од надлежното министерство за динамиката на имплементација на Акциониот план, и достави нови препораки до МВР и полициската станица. НПМ заклучи дека не се спроведени препораките кои се однесуваат за опремување на посебна просторија за задржување на малолетници согласно Законот за правда на децата, како и обезбедување храна што е предвидено во меѓународните стандарди за лишување и задржување на лица. Беше забележано подобрување во водењето на евиденцијата за лицата лишени од слобода, односно сите предмети беа со оформени папки во кои се содржани задолжителните записници при задржувањето во ПС. НПМ тимот утврди дека правата на повикани, приведени или задржани лица беа истакнати на повеќе јазици на поголем дел видни места, меѓутоа истите не беа истакнати во внатрешниот дел на просториите за задржување.

При последователната посета на **ПС Радовиш** беше утврдено дека состојбите во однос на условите во оваа станица не се променети. Просториите кои се подрумски беа затекнати чисти и варосани, но на креветите немаше душек за ноќевање. НПМ констатираше дека просториите за задржување, иако не ги исполнуваат основните минимални стандарди се уште се користат за долготрајни задржувања. Задржаните лица се контролираат на секој час и истото се пополнува во посебна книга за спроведен надзор. При увидот во истата беше констатирано дека бројот на задржувања во оваа полициска станица е прилично мал.

Во последователната посета беше забележано дека информациите за правата на граѓаните се веќе уредно истакнати во просторијата за прифат (канцеларијата на сменоводителот), меѓутоа не беа истакнати во делот на просториите за задржување. Беше утврдено дека има подобрување во водењето

на евиденцијата за лицата лишени од слобода, односно во сите предмети покрај записникот за задржување и записникот за поука за правата на лица беа приложени поголем број на други документи кои се однесуваат на задржувањето на лицето и остварувањето на неговите права во полициската постапка. Како позитивен пример е постоењето на записникот за право на лекар. Во сите папки втората и третата страна од папката беа уредно пополнети, со што се овозможува лесен и непречен увид во содржината на папката и документите во нејзин состав. При увидот во сите индивидуални досиеја НПМ утврди дека записникот за задржување се води и се пополнува целосно и уредно. Меѓутоа од сите проверени досиеја, НПМ утврди дека само во едно досие има логичен тек на настанот, додека во останатите три беше утврдено дека истиот не постои.

ПС Радовиш нема посебни средства за обезбедување на храна за задржани лица, согласно Стандардните оперативни процедури. Почитувајќи ги овие процедури на МВР, полициската станица треба да располага со средства со кои ќе обезбеди оброк за задржаните лица.

Врз основа на спроведената посета НПМ даде дополнителни препораки за станицата, како и за Министерството за внатрешни работи. Беа дадените препораки за навремено реализирање на Акцискиот план, со цел во најкраток можен рок да се обезбедат простории за задржување во ПС Радовиш кои ќе ги исполнуваат меѓународните стандарди, изготвување на интерно упатство за начинот на пополнување на новите записници за задржување со јасно дефинирање на поимите *лишување од слобода, приведување и задржување*, обезбедување посебен буџет со кој ќе се опфатат трошоците за храна на лицата лишени од слобода кои се задржани во ПС Радовиш, како и донесување на упатство за задолжително повикување на бранител при разговор и задржување дете согласно Законот за правда на децата.

Во рамките на последователни посети беше опфатена и **ПС Гевгелија** која располага со нови реновирани простории за задржување на лица лишени од слобода. При последователната ноќна посета која ја спроведе Националниот превентивен механизам беше утврдено дека најголемиот број на препораки од НПМ упатени до Полициската станица Гевгелија беа имплементирани. Беше утврдено дека има подобрување во водењето на евиденцијата за лицата лишени од слобода, односно во сите предмети во записникот за задржување имаше логичен тек на настанот. При увидот во евиденцијата за задржани лица, во едно досие беше забележано дека кај лицето со висок промил на алкохол во крвта не бил повикан лекар. НПМ даде укажување дека полициската станица задолжително треба да повикува лекар во случаи кога е утврдено високо ниво на алкохолизираност на задржаното лице, без разлика дали ова лице бара или не бара лекарска помош, а со цел превентивно дејствување во насока на навремена заштита на здравјето на лицето лишено од слобода.

НПМ утврди дека правата на повикани, приведени или задржани лица беа истакнати на повеќе јазици во делот на просториите за задржување, како и во просторијата за прифат и разговор со задржаните лица. Просторијата за распит и разговор со лицата лишени од слобода не беше соодветно опремена со компјутер и други технички помагала. При увид во тоалетот НПМ утврди дека се уште не беа остранети материјали и предмети кои не се безбедни, односно кои може да се злоупотребат за повредување или самоповредување (метален држач за хартија, кршливо огледало).

3.2 КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ УСТАНОВИ И ВОСПИТНО-ПОПРАВЕН ДОМ

Последователни посети беа спроведени во **затворите Тетово, Струмица, Охрид, Скопје и Гевгелија**, како и во **Воспитно-поправниот дом Тетово** со привремена локација во Велес. При посетата во затворите Тетово, Струмица, Охрид и Скопје беше вклучен надворешен соработник од Здружението на психијатри, додека посетата на затворот Гевгелија се спроведе во придружба на соработници од Здружението на форензичари при Институтот за судска медицина, како и Здружението за кривично право и криминологија. Во Воспитно-поправниот дом покрај Здружението на форензичари и Здружението за кривично право и криминологија беше вклучен и надворешен соработник од Комората на психолози, имајќи ја предвид и воспитно-ресоцијативната улога која ја има оваа установа.

Заради затекнатите состојби во затвор Скопје, како и во Воспитно-поправниот дом беше доставено и барање за преземање на итни мерки до Министерството за правда. Најзагрижувачки беа состојбите со **Воспитно-поправниот дом**. Националниот превентивен механизам, при претходните посети даде препорака за одвојување на малолетните од полнолетните лица, согласно меѓународните стандарди⁷, а за време на последователната посета беше забележано дека сместените лица единствено се одвојуваат врз основа дали ќе бидат сместени во отвореното или затвореното одделение, т.н. Одделение за засилено превоспитно влијание (ОЗПВ).

НПМ даде препорака за испитување на сите поплаки за можни повреди и физичко малтретирање заради превенција од тортура и друг вид на сурово постапување, но при последователната посета во разговор со воспитаници сместени во ОЗПВ, како и во отвореното одделение, доби поплаки за постапувањето на дел од вработените во Секторот за обезбедување. Иако при увидот во медицинската документација не можеше да се утврди на кој начин се настанати повредите кај конкретните лица, сепак НПМ искажа загриженост што повторно поплаките се однесуваат за исти лица од Секторот за обезбедување.

При разговорот со дел од вработените во Секторот за обезбедување беше забележан став спрема малолетните лица како лица кои *се насилни, непослушни и со вандалско однесување, недисциплинирани, склони кон бегање и немотивирани за работа во економијата*. Ваквиот став на вработените отвора дилема за ефикасното спроведување на процесот на ресоцијализација и доколку истите немаат позитивен пристап се наметнува прашањето за целисходноста на самата заводска мерка која меѓу другото има и воспитно-корективна улога.

Во насока на ефикасен систем на ресоцијализација НПМ имаше дадено препорака за уредување на дополнителни работилници, но при последователната посета утврди дека и понатаму состојбата е иста, т.е. освен работата во кујна малолетниците немаат други работни задачи. НПМ заклучи дека и понатаму не се спроведува образовниот процес во Воспитно-поправниот дом и малолетните лица се единствено ангажирани преку одредени едукативни активности, како дел од реализација на неколку проекти.

По извршениот увид во здравствените картони од двајца воспитаници кои посочија дека имале здравствени проблеми, беше утврдено дека се уредно пополнети (секогаш се забележува поставената дијагноза и терапијата која е пропишана). Во здравствените картони беа забележани медицински документи од извршени прегледи во други здравствени установи. Иако лекарот во дополнително

⁷ Во Стандардните минимални правила на Обединетите нации за примена на судските постапки спрема малолетници се наведува дека *"Малолетниците во затворите треба да бидат сместени одвоено од возрасните во посебни институции или посебни делови на институцијата во која се сместени и возрасни затвореници."* Во правилата на ОН за заштита на малолетници лишени од слобода стои дека *"Во сите места на лишување од слобода малолетниците треба да бидат одвоени од полнолетните лица, освен доколку не се дел од едно семејство"*

спроведениот разговор истакна дека на воспитаниците им се прави тест за хепатитис и ХИВ, тоа не беше забележано во картоните. Една од препораките на НПМ во претходниот извештај беше за секојдневното присуство на лекарот во установата. НПМ доби одговор од Управата на Домот дека обезбедувањето на здравствена заштита на малолетниците е 24 часа, а кога лекарот не е присутен секогаш се повикува Итна помош. Сепак беше потенцирано во одговорот дека во случаи на самица, лекарот доаѓа секојдневно, врши здравствени прегледи и се враќа со превозот којшто е предвиден за целокупната смена. При последователната посета две лица беа сместени во самица, а лекарот не беше присутен во текот на денот додека траеше посетата.

Во отвореното одделение беа затекнати кревети без душеци, како и стари душеци кои се несоодветни за користење. Штитениците се пожалија дека нема греење како и дека не им се доставуваат дополнителни ќебиња при лоши временски услови. Во делот на Одделението за засилено превоспитно влијание не се преземени мерки за заградување на дел од просторот за прошетки, иако НПМ беше информиран дека истата препорака ќе се реализира со обезбедување на средства од буџетот предвиден за 2013 година.

НПМ констатираше дека Воспитно-поправниот дом Тетово извршил дезинфекција во кујната и беше констатирана поголема хигиена во делот на приготвувањето на храната. Дел од воспитаниците се пожалија на количеството на храна кое го добиваат, но поголемиот дел беа задоволни од квалитетот на пригответената храна. Дополнително, беше констатирано дека нема посебен режим на исхрана за воспитаниците заболени од хепатит. Во кујната беше истакната неделна листа на јадења за лицата сместени во Воспитно-поправниот дом Тетово.

Иако и претходно беа констатирани субстандардни услови во овој објект, при последната посета НПМ утврди дека лицата се сместуваат во услови кои се под минималните стандарди, а особено загрижувачка е состојбата со Одделението за засилено превоспитно влијание (ОЗПВ), каде и покрај укажаните состојби и дадени препораки во претходните извештаи, лицата се сместени во стари притворски простории кои немаат греење, вентилација, во истите се наоѓаат и санитарните јазли, а влагата е над дозволениот максимум, односно повеќе од 70% во просториите каде ноќеваат штитениците. Заради затекнатите состојби НПМ достави барање за преземање на итни мерки со кои ќе се подобрат условите на установата, а побара и навремена реализација на Проектот за реконструкција на казнено-поправни установи (КПУ) и воспитно-поправни установи (ВПУ), согласно кој ќе се изгради нов воспитно-поправен дом со сместувачки капацитети од 84 места.

При последователната посета на **затвор Скопје** беше вклучен надворешен соработник-психијатар, согласно Меморандумот за соработка со Здружението на психијатри на Република Македонија. НПМ спроведе целна посета која се фокусираше на неколку негативни констатации од првиот посебен извештај (**за притворскиот дел**) од 2011 година и проверка за спроведувањето на дадените препораки.

При редовната посета на Затвор Скопје (во делот на притворското одделение) во 2011 беа дадени препораки да се испитаат сите сомнителни случаи на можна тортура или други видови на сурово и нечовечно постапување кон осудените или притворените лица, да се избегне сместувањето на поголем број лица во притворски простории во кои постои само еден санитарен чвор, да се обезбеди душек и кревет за секое осудено и притворено лице, како и посебна просторија за претрес на лица.

Во разговор со неколку притворени машки и женски лица, како и со малолетните лица, НПМ не доби оплаки за физичко насилство или малтретирање од затворските служби. Притворените лица истакнаа дека Секторот за обезбедување

има коректен однос, а поплаките главно се однесуваа на квалитетот на исхраната, лошите материјални услови (преполнетоста), како и прошетката на чист воздух.

На притворените лица им се овозможува набавка на храна од надвор согласно Куќниот ред за извршувањето на мерката притвор (индустриски спакувани со декларација во пластична амбалажа, а не подготвени во домашни услови). НПМ не доби поплаки за храната од верски аспект. Беше оценето дека лекарите даваат свое стручно мислење доколку е потребна специјална исхрана заради здравствената состојба на одредени притворени лица. Притворените лица сите оброци ги конзумираат во самите простории каде што и престојуваат (нема посебна просторија во вид на трпезарија каде притворените лица би можеле да ги конзумираат своите оброци).

Најголемиот број на притворените лица се пожалија во делот на органичениот и мошне рестриктивен простор на движење – имено овие лица најголемиот дел од деноноќието го поминуваат во своите простории за ноќевање (дури 23 часа дневно), а само 45 минути, а некогаш и по 30 или 15 минути престојуваат надвор на отворено, што не е во согласност со законските одредби. НПМ смета дека неактивноста на притворените лица и нивниот престој во своите соби дури по 23 часа дневно е во спротивност со меѓународните препораки и е контрапродуктивно. Како особено загрижувачки е и должината на притворот која влијае на здравјето на притворените лица, како на соматското, така и на менталното здравје.

При последователната посета НПМ утврди дека во притворското одделение состојбата воопшто не е променета и се уште постои преполнетост. Имено при последователната посета беше затекната состојба на просторија во која беа сместени 12 притворени лица, а во неа има само еден санитарен чвор. НПМ забележа две лица кои немаат сопствени кревети и беа сместени да ноќеваат на душек поставен на подот (од кои едното беше малолетно лице). Во таа насока Националниот превентивен механизам напомена дека ваквото сместување не е во согласност со домашните законски прописи и меѓународните стандарди и истото мора да биде соодветно коригирано. Загрижувачка е состојбата со старото крило Б во кое има сместени и по 10 лица во една просторија, а при премеорот на влага во овој дел беше измерено 65% RH, што е над границите на максимално посакуваниот стандард од 30-60%. Во останатите крила иако влагата беше на пониско ниво, сепак очигледно е дека преполнетоста доведува до лоши услови за престој, слаба вентилација, недоволно воздух, како и нехигиена во самите простории.

При посетата имаше неколку поплаки од притворените лица во делот на здравствената заштита и достапноста на медикаментозна терапија. Во однос на овие поплаки беше спроведен увид во медицинска документација, при што беше утврдено дека е овозможена адекватна здравствена заштита во сите случаи. Како проблем со кој се соочува Секторот за здравствена заштита е недоволниот број на лица од Секторот за обезбедување кои се должни да ги спроведуваат притворените лица до соодветните места за специјалистички прегледи, па во одредени случаи кои не се акутни и од висок приоритет се одложуваат за извесен период, но на начин со кој нема да се загрози здравјето на притворените лица.

До затворот Скопје НПМ достави барање за преземање на итни мерки, а до Управата за извршување на санкциите беа дадени препораки за обезбедување на буџет со кој ќе се набави легло за секое притворено лице (со кревет и душек), како и доволна количина на разновидна храна, имајќи го предвид трендот на пораст на притворски случаи, но и навремена реализација на Проектот за реконструкција на КПУ и ВПУ согласно кој ќе се изгради ново притворско одделение со капацитет од 200 лица, како и ново затворено одделение со капацитет од 40 лица.

Во 2013 година НПМ спроведе последователни посети и на **затвор Тетово, затвор Струмица, затвор Охрид и затвор Гевгелија.**

Во **затвор Тетово** посетата беше спроведена со надворешен соработник –

психијатар, при што се утврди дека од упатените препораки до затворот поголем дел остануваат неимплементирани, односно истите зависат од дополнителни финансиски средства. НПМ оцени дека не е спроведена препораката во делот на приемното одделение и во него и понатаму се сместуваат различни категории на осудени лица што може да доведе до криминогена инфекција. Истовремено беше заклучено дека не е постапено по препораката за преземање дополнителни мерки, со цел зголемување на работната ангажираност на осудените лица, како и опремување на посебна и соодветна просторија за личен претрес на осудени лица согласно утврдените меѓународни стандарди.

НПМ утврди дека нема промени во делот на подобрување на условите кои беа побарани од Управата за извршување на санкциите. До Управата за извршување на санкциите беа доставени препораки за подобрување на условите во приемното одделение, намалување на пренатрупаноста, односно обезбедување на доволен простор за осудените лица согласно домашните и меѓународни стандарди, обезбедување на соодветна амбулантска просторија за лекарски прегледи, како и опремување на соодветна просторија во која лицата ќе може да го остваруваат правото на посета (ова право засега се остварува на влезот на затворот без да се овозможи приватност при посетите).

По посетата од мај 2012 година, НПМ побара од Управата да преземе мерки за навремено испитување и утврдување на сите околности во случаите каде лицата кои издржуваат мерка притвор се жалат на некоректен однос и вербални закани од некои од вработените во Службата за обезбедување, како и за начинот на кој се спроведува претресот на собите, без притоа да се води сметка за личните работи на лицата. При последователната посета од разговорот со притворените лица НПМ не доби поплаки за сурово, нечовечно или понижувачко постапување, ниту за некоректен однос на вработените во Службата за обезбедување.

Исто така беше заклучено дека по дадената препорака за зајакнување на контролата врз работата на медицинскиот персонал, како и секојдневна посета од лекар на лицата кои биле во самица е постапено, односно во затворот е вработен лекар, а со тоа е евидентно подобрена здравствената заштита во оваа установа. НПМ утврди дека е постапено и по препораката за поставување на посебно сандаче за пријавување на осудените лица за лекарски преглед.

Во **затвор Струмица** беше спроведена последователна посета во придружба на надворешен соработник од Здружението на психијатри на Република Македонија. При посетата НПМ разговараше со неколку осудени лица сместени во полуотворено/отворено одделение кои истакнаа дека Секторот за обезбедување има коректен однос, а воедно беа задоволни и од односот на Секторот за ресоцијализација. При разговор со лицата сместени во изолација НПМ беше информиран дека припадници на Секторот за обезбедување при спроведувањето на претрес се заканувале, а воедно и на едно лице не му било дозволено да поднесе жалба на решението за изрекување дисциплинска казна упатување во самица. Од страна на Секторот за ресоцијализација НПМ беше известен дека на сите лица на кои се изрекува дисциплинска казна им се укажува за правото да се жалат на донесеното решение. Едно осудено лице сместено во изолација посочи дека било туркано од чуварите, како и било удрено во грб. Воедно беше истакнато дека дел од припадниците на Секторот за обезбедување ги навредувале осудените лица со погрдни зборови.

Во 2012 година НПМ доби поплаки за физичко малтретирање и понижување од службата за обезбедување. При последователната посета поголем дел од осудените лица беа задоволни од односот на службата, но сепак дел од лицата сместени во изолација на кои им беа изречени дисциплински мерки се пожалија од постапувањето на командирите од Секторот за обезбедување. Во таа насока НПМ оцени дека дадената препорака е делумно спроведена што и понатаму

налага навремено и ефикасно истражување на сите можни случаи на физичко малтретирање, т.е. тортура или друг вид на сурово или нехумано постапување.

НПМ утврди дека дел од дадените препораки се делумно спроведени или целосно спроведени. Препораките кои се однесуваа за здравствената заштита, подобрување на условите во просториите за изолација, вградување на систем за повикување, како и обезбедување на посебна просторија за претрес на осудени лица, не беа спроведени.

При разговорот со лекарот, како и од увидот во медицинската документација беше потврдено дека истиот ги посетува лицата кои се на издржување дисциплинска казна самица само во вторник и петок кога го посетува затворот, а на тој начин не се спроведува обврската од Законот за извршување на санкциите, предвидена во член 181 став 4, каде е утврдено дека казнетото лице секојдневно го посетува лекар, а директорот на установата еднаш неделно. Иако НПМ беше известен дека само лекарот има пристап до медицинската документација, при непосреден увид беше утврдено дека пристап имаат вработените, а самиот лекар не беше запознат со претходно дадената препорака за доверливост на медицинската документација.

Во затворот немаше посебна просторија за спроведување на преглед од страна на лекарот. Ваква состојба е наведена и во минатогодишниот извештај. За таа цел се користеше просторијата каде е сместена библиотеката. Од посетата беше заклучено дека просторот не ги задоволува минималните стандарди за лекарска ординација. Законот за здравствена заштита предвидува просторот во кој што се извршуваат прегледи да биде со најмалку 16 м², да има проточна вода и добро осветлување. Од мебел потребно е да има работна маса, две ротациони столици, едната за лекар а другата за пациентот, медицинско креветче, параван, шкаф во кој ќе се чува терапија и антишок терапија.

Во затвор Струмица не се спроведува образование согласно обврската која произлегува од Законот за извршување на санкциите. Според податоците од Секторот за ресоцијализација во затвор Струмица 60% од осудените лица имаат оформено основно образование. Секторот на сопствена иницијатива вршел описменување на дел од осудените лица, а затворот обезбедил учебници, тетратки и моливи за пишување.

По спроведената посета, Народниот правобранител – Национален превентивен механизам побара од Управата за извршување на санкциите да спроведе вонреден стручно инструкторски надзор во поглед на здравствената заштита на осудените лица, и истиот бил спроведен на 29.05.2013 година.

Врз основа на спроведениот надзор дадена е Наредба од Управата за извршување на санкции со која се задолжува директорот на затворот:

- Да изврши санирање и реновирање на двете простории (библиотеката и кујната на затворскиот персонал) во една просторија, која ќе ги исполни условите за функционирање на амбуланта.

- Да се обезбеди правилно евидентирање на сите извршени здравствени прегледи на осудените лица и да обезбеди непречено остварување на правото на доверливост на медицинската документација на осудените лица во установата.

Воедно при спроведениот надзор на Управата за извршување на санкциите по барање на Народниот правобранител – НПМ, директорот на затворот информирал дека лекарските прегледи не се спроведуваат повеќе во дежурната служба и обезбедено е посебно шкафче за чување на медицинската документација.

Во **затвор Охрид** НПМ беше придружуван од претставник на Здружението на психијатри на Република Македонија. При претходната посета беше дадена препорака да не се употребуваат просториите каде се издржува мерката самица, бидејќи истите се под минимум стандардите, и иако беше даден одговор дека истите нема да се користат се до нивното реновирање, при последователната посета беше

утврдено дека се уште се користат. Имено, при посетата НПМ наиде на две осудени лица кои ја издржуваат дисциплинската мерка самица во истите простории. Од увидот во самиците НПМ утврди дека состојбата во нив е непроменета, односно истите не биле реновираны и во нив и понатаму се задржуваат лица иако не се задоволени минималните стандарди. Во оваа насока НПМ се повика на Правилата на Обединети Нации за заштита на малолетниците лишени од слобода во кои, во точка 67 се наведува ... „дисциплинските мерки кои содржат сурово, нечовечно или понижувачко постапување треба да бидат строго забранети, а во кои е вклучено и упатувањето во самица или било која друга форма на казнување со што може да се доведе во прашање физичкото и менталното здравје на малолетните лица.“

Во делот на другите препораки, НПМ заклучи дека не е целосно спроведена препораката за испитување на сите можни повреди од страна на Службата за обезбедување и воспоставување на хуман и достоинствен однос кон лицата лишени од слобода. Во разговор со притворените лица НПМ не доби поплаки, но имаше поплаки од лицата сместени во самица кои се пожалија на односот на Секторот за обезбедување, како и на лекарската грижа додека ја издржуваа изречената мерка. НПМ разговараше и со неколку осудени лица од затвореното и отвореното/полуотвореното одделение. Имено, едно лице сместено во затвореното одделение сметаше дека односот на Секторот за обезбедување не е коректен, бидејќи неколку лица од истиот сектор лошо и навредливо се однесувале кон нив.

При последователната посета на малолетничкиот затвор, НПМ од разговор со директорот на установата, беше информиран дека има само едно малолетно лице кое било сместено во затвореното одделение заедно со помлади полнолетни лица. Во оваа насока Националниот превентивен механизам смета дека управата на затворот го следела принципот за најдобар интерес на детето со тоа што истото било сместено со помлади полнолетни лица, а воедно и не било целосно издвоено, но сепак нагласува дека во случај на поголем број малолетни лица, управата треба да ги презеде сите мерки со цел издвојување од полнолетните лица.

Во притворскиот дел беше забележана пренатрупаност. Притворените лица се пожалија во делот на органичениот и мошне рестриктивен простор на движење – имено овие лица најголемиот дел од деноноќието го поминуваат во своите простории за ноќевање (дури 23 часа дневно), а само по еден час, а некогаш и по 30 минути престојуваат надвор на отворено што не е во согласност со законските одредби.

Во разговор со Секторот за ресоцијализација НПМ доби одговор дека редовно се врши едукација на осудените лица, особено за преносливите инфекции и начинот на нивната заштита од страна на невладини организации и Црвениот крст. При последователната посета НПМ утврди дека се редуцирал бројот на заболени од хепатит Б, поточно во моментот на посетата имаше само 5 заболени лица. Управата на затворот презела превентивни мерки и спровела вакцинација и за вработените во малолетничкиот затвор.

Во однос на препораките до Управата за извршување на санкциите беше оценето дека не се спроведени, поточно беше констатирано дека во затворот не е спроведено реновирање во оние делови кои беа оценети како места каде не се исполнети стандардите за сместување на лица лишени од слобода, а по доставената препорака за реновирање на самиците НПМ забележа дека нема промена, односно Управата не презела мерки за нивна санација.

НПМ утврди дека препораката да се зголеми буџетот за храна не е спроведена, и при разговор со осудените лица доби поплаки за количеството и квалитетот на храната. Истата поплака беше дадена и од притворените лица кои се пожалија дека се дели малку храна, а при посетата беше нотирано и дека постојано се зголемува бројот на лица сместени во притвор што ја наметнува потребата и од зголемување на буџетот за храна. Во затворот Охрид и во 2013

година беше констатирано дека не се спроведува образовниот процес.

По спроведената посета, Народниот правобранител – Национален превентивен механизам побара од Управата за извршување на санкции да спроведе вонреден стручно инструкторски надзор во поглед на самиците. Имено, при последователната посета, НПМ констатираше дека самиците и понатаму се користат при изрекувањето на дисциплинска мерка, а за кои претходно беше посочено дека се нехумани и понижувачки, не ги исполнуваат минимум меѓународните и домашните стандарди и истите треба да бидат вон употреба. Од извршениот надзор во затворот Охрид, се утврдило дека самиците повеќе не се користат, односно се надвор од употреба. Поточно, на 27.05.2013 година, од страна на директорот на затворот Охрид донесена е Наредба со која се забранува користењето на самиците во затворот додека истите не се реновираат.

Во **затвор Гевгелија** посетата беше спроведена со соработници од Здружението на форензичари при Институтот за судска медицина и Здружението за кривично право и криминологија.

НПМ при последователната посета констатираше дека во затвор Гевгелија и понатаму нема вработено лекар, а пристап до здравствените картони има Секторот за обезбедување. Здравствената заштита се врши преку ангажирање на лекар со договор на дело.

При разговорот со осудените лица најголем дел се пожалија на некавалитетна исхрана, односно добивањето на еднолична храна која се служи во затворот. Од увидот во листата за јадење беше утврдено дека се назначени намирици богати со протеини и храната е разнолика. Од директорот на затворот беше приложен документ и за земање на редовни брисеви на лицата кои се ангажирани во кујната и чии резултати дополнително ќе бидат внесени во санитарските книшки.

При последователната посета на затвор Гевгелија НПМ заклучи дека условите во притворскиот дел, како и во делот за изолација се исти, односно и понатаму не ги исполнуваат посакуваните стандарди за простории каде се сместуваат лица лишени од слобода. Исто така НПМ констатираше дека просторот за прошетки не е заграден со цел користење при лоши временски услови. На шеталиштето се поставени клупи за одмор со покриен дел од трска, игралиште, а на истиот простор осудените лица вежбаат со тегови.

При првата посета НПМ нотираше дека поголемиот дел од осудените и притворените лица немаат поплаки за односот на вработените, но при последователната посета во полуотвореното одделение дел од осудените лица се пожалија на односот на неколку вработени. НПМ изрази загриженост за степенот и ефикасноста на мерките кои се преземаат од установата, со цел да се намали, односно да се превенира нехуманото и сурово однесување кон лицата во затворот.

Од разговор со притворените лица не беа дадени поплаки за прекумерна употреба на сила или дека со нив било постапувано нехумано. Лицата во притвор се жалеа на условите во кои се наоѓаат, дека истите немаат постелнина, креветите се стари, а просториите недоволни за сместување на повеќе лица. При разговорот со вработените од Секторот за обезбедување, како и при спроведувањето на увидот беше забележлив ставот на вработените кон осудените лица дека се работи за „наркомани“, „криминалци“, а за едно лице директно беше кажано дека има хепатит Б, иако лицето тврдеше дека тоа не е вистина. Вработените истакнаа дека осудените лица се однесуваат насилнички и не сакаат да соработуваат што пак го доведува во прашање процесот на ресоцијализација.

НПМ при последователната посета упати и нови препораки во делот на ресоцијализацијата, здравствената заштита, како и преземање на поефикасни мерки за санкционирање на службените лица за кои ќе се утврди дека вршеле насилство врз осудените лица.

3.3 УСТАНОВИ ЗА ЗГРИЖУВАЊЕ И СМЕСТУВАЊЕ НА СТРАНЦИ, ИЛЕГАЛНИ МИГРАНТИ И БАРАТЕЛИ НА ПРАВО НА АЗИЛ

Посебен акцент во 2013 година беше ставен на состојбата со илегалните мигранти и азиланти, имајќи предвид дека се повеќе се зголемува бројот на оваа категорија лица кои доаѓаат од земји со конфликти и кои транзитираат преку земјата до посакуваните дестинации. Во 2013 година беа спроведени последователни посети во Прифатниот центар на баратели на право на азил, како и во Прифатниот центар за странци. Последователната посета на Прифатниот центар за странци се спроведе во придружба на Македонското здружение на млади правници кое е регистрирано Здружение за бесплатна правна помош.

При посетата во **Центарот за сместување на баратели на право на азил** беа затекнати 85 лица – баратели на азил распоредени во двете згради. На влезот на првата зграда за сместување на баратели на право на азил, патеката беше делумно оштетена и пропадната, а самата зграда руинирана и во полоша состојба од претходната посета спроведена во декември 2011 година. Во првата зграда беа забележани извалкани простории во кои воедно беше воочливо и големо количество на влага, во дел од просториите беа скршени прозорците, а дел од тоалетите беа целосно руинирани, извалкани и надвор од употреба. Тоалетите беа неуредни и НПМ заклучи дека претставуваат ризик за ширење на заразни и инфективни болести. Во дел од собите мебелот беше целосно уништен, а во одредени ходници беше забележано големо количество губре. Малите трпезарии беа неуредни и извалкани, а во втората зграда сместувачките капацитети беа во поодржана состојба и со поизразено ниво на хигиена.

Иако од одговорот на Центарот беше истакнато дека за одржување на хигиената е распределена една хигиеничарка, очигледно беше при последователната посета дека одржувањето на хигиената зависи исклучиво од сместените лица кои воедно не се обучуваат за основни животни вештини потребни во делот на хигиената, како и начинот на живеење предвиден согласно Куќниот ред на центарот. По однос на куќниот ред од управата на Центарот беше посочено дека истиот се преведува во УНХЦР на повеќе јазици кои се користат од страна на барателите на право на азил, а во моментот се изработува нов Куќен ред во кој ќе се утврди и постапувањето по однос на физичко насилство меѓу барателите на азил. При разговорите со сместените лица, едно од нив истакна дека го имало добиено Куќниот ред на француски јазик, но дел од нив истакнаа дека не добиле доволно информации при приемот за правата кои ги имаат додека се сместени во Центарот, а дел од нив се информирале меѓусебно за Куќниот ред на установата.

Врз основа на спроведениот разговор со вработените лица, НПМ доби информација дека во Центарот работат 10 лица и со цел обезбедување на дополнителните човечки ресурси Центарот соработува со граѓански организации и на тој начин обезбедува социјален работник, воспитувач и наставник по македонски јазик. Во установата има вработено и 1 психолог со договор на дело. Во установата нема вработено правник, а се уште е ангажирана само една хигиеничарка и еден чувар за сместувачките капацитети. Во таа насока НПМ смета дека е зголемен бројот на човечки ресурси на Центарот преку соработката со граѓанскиот сектор, но прашање е одржливоста на овие ресурси и градењето на капацитети кои би биле постојано вработени во Центарот за сместување на баратели на право на азил.

При посетата на НПМ во 2013 година беше утврдено дека Центарот има склучено договор со амбуланта при што лекарот ги посетува лицата и врши прегледи во вторник и четврток, додека медицинска сестра е ангажирана преку граѓански сектор и истата е присутна во понеделник, среда и петок. На таков начин е обезбедено секојдневно да има медицинско лице во период од 12.00

до 15.00 часот, но прегледите се вршат само доколку лицата самите побараат преглед заради здравствената состојба во која се наоѓаат. Иако од страна на НПМ беше дадена препорака да биде вработен редовен лекар кој секојдневно би бил присутен во Центарот, сегашната состојба дозволува ограничен пристап од 3 часа дневно на медицинско лице, при што не се врши првичен преглед на лицата кога истите пристигнуваат и се сместуваат во центарот. Од страна на медицинската сестра беше истакнато дека таа не добива листа на новопримени лица за да може да се направи прв систематски преглед и да се констатира здравствената состојба на лицата кои престојуваат во центарот.

НПМ разговараше со некои од лицата сместени во Центарот, кои се пожалија на квалитетот и количеството на храната.

За време на последователната посета во **Прифатниот центар за странци** беа сместени 74 лица од кои пет женски лица и неколку малолетни лица. Во разговор со неколку машини и женски лица, како и со малолетните лица, НПМ не доби поплаки за лошо однесување, физичко насилство или малтретирање од страна на службените лица.

Странските лица истакнаа дека полициските службеници имаат коректен однос кон нив, а најголемиот број на поплаки се однесуваа на тоа дека не им е дозволено да контактираат со нивните семејства, при што едно лице истакна дека е 2 месеци во Центарот, а се уште не му дозволиле да го контактира своето семејство за да го информира каде е сместено и дека се наоѓа во добра здравствена состојба. Исто така поплаките се однесуваа за одолжувањето на постапките, како и за неинформирањето колку долго ќе трае процедурата и времето на нивно сместување во Центарот.

Дополнително НПМ утврди дека не може во целост да се оствари Куќниот ред на Центарот во поглед на остварувањето на прошетка на задржаните лица. Иако со измените на Куќниот ред се одреди прошетката да биде на свеж воздух од еден час, сепак и од Управата и од сместените лица се доби информација дека оваа одредба е тешко применлива од причина што има недостаток на вработени, како и заради самата местоположба на Центарот, при што постои опасност од бегство на задржаните илегални мигранти. Во оваа насока НПМ смета дека недостатокот на човечки ресурси не смее да ги ограничува правата на илегалните мигранти додека се сместени во Прифатниот центар. Воедно беше утврдено дека местоположбата е несоодветна за ваков вид на установа и дека пристапот е значително отежнат до истата, при што се наметнува прашањето за брзото пристигнување на возила за време на ургентни состојби (Центарот не располага со свое транспортно возило и за спровод се користат комбиња од полициските станици).

Најголемиот број на сместени лица немаа поплаки по однос на храната, односно задоволни се од истата, но истите се пожалија дека не добиваат доволно средства за чистење, како и средства за лична хигиена. НПМ доби поплаки и по однос на топлата вода за туширање, поточно едно лице истакна дека повеќе од две недели нема топла вода во тушевите со што се отежнува одржувањето на личната хигиена на сместените лица. Исто така беше забележано дека поголем дел од нив немаат соодветна облека прилагодена на временските прилики.

НПМ заклучи дека поголемиот дел од дадените препораки не беа спроведени од установата. При последователната посета беше утврдено дека во просторијата за изолација креветите не се фиксирани за подот, не е воспоставен пишан протокол за постапување при физички насилства и инциденти меѓу лицата сместени во прифатниот центар и се уште во Центарот не се исполнети меѓународните стандарди во однос на бројот на сместувачки капацитети, односно легла во просториите за сместување. НПМ доби информација дека Куќниот ред не е преведен, но постапката за превод која ќе ја спроведе УНХЦР е во тек и во најскоро време ќе биде достапен на лицата сместени во Центарот.

3.4 ДРУГИ МЕСТА

Во 2013 година, покрај стандардните посети на места каде лица се лишуваат од слобода, НПМ спроведе последователни посети и во отворени институции (de facto институции каде слободата на движење е ограничена), со цел да се утврди постапувањето со ранливите категории на лица, особено со лицата кои се со посебни потреби, како и децата. Имајќи ја предвид сензитивноста во поглед на работата со ранливи категории, како и потребата од експертиза во делот на постапување со деца и лица со посебни потреби, а водејќи се согласно Конвенцијата за правата на детето и Конвенцијата за лица со посебни потреби, при последователните посети беа вклучени надворешни соработници од Здружението на социјални работници на град Скопје, Комората на психолози, како и Сојузот на дефектолози на РМ.

Во тој контекст во 2013 година беа спроведени две последователни посети на Јавната Установа за згрижување на деца со воспитно-социјални проблеми – Скопје, една посета на установата за згрижување, воспитување и образование на деца и младинци „Ранка Милановиќ“, како и една посета на Специјалниот завод Демир Капија - установа за лица со пречки во менталниот развој, каде се обезбедува сместување, згрижување, здравствена заштита, рехабилитација, работна и окупациона терапија, во согласност со способностите и здравствената состојба на корисниците.

Првата посета на **Јавната Установа за згрижување на деца со воспитно-социјални проблеми–Скопје** беше спроведена во редовното работно време, додека втората посета се спроведе во вечерните часови. НПМ при првата последователната посета утврди дека поголем дел од препораките на НПМ се спроведени или делумно спроведени. Во оваа насока беше утврдено дека одделенијата беа реновираны (одделот за обсервација, првото и второто машко одделение и мешаното одделение) и кај истите беа поставени нови врати, прозорци, кревети и сл.

НПМ заради превенција на насилство меѓу штитениците претходно побара од Управата засилен надзор и воспоставување на посебни протоколи за спречување на насилство меѓу малолетниците сместени во Установата, како и заведување во посебен регистар/книга. При последователната посета беше утврдено дека не се води посебен регистар за физичко насилство меѓу децата и случаи на самоповредување. Управата започнала со изготвување на интерни процедури и упатства за основните работни процедури, но се уште не се водат протоколи за превенција и спречување на насилство меѓу штитениците сместени во оваа Установа.

Од увидот во списокот на воспитаници беше утврдено дека во ЈУ за згрижување деца со воспитно – социјални проблеми и понатаму, а спротивно на препораката на НПМ, продолжуваат да се упатуваат и згрижуваат малолетни лица сторители на кривични дела (од 14 до 18 години). Во насока на намалување на можноста од негативно влијание и ширење на криминогена инфекција, НПМ од Министерството за труд и социјална политика, побара во Јавната установа да се згрижуваат исклучиво малолетни лица со воспитно-социјални проблеми.

При втората последователна посета која се спроведе во ноќните часови НПМ спроведе повеќе разговори со штитениците сместени во оваа установа, со цел да утврди на каков начин се постапува со нив и дали имаат поплаки на односот на вработените. За време на посетата во Установата од вкупно 36 штитеници, недостасуваа 12 од кои само двајца беа оправдано отсутни, а останатите десет беа во бегство. Присуството и отсутството беше уредно евидентирано во дежурната книга од страна на воспитувачите од претходната смена. На работно место беше само еден воспитувач, кој воедно е ангажиран како чувар во текот на ноќта.

Од интерес за НПМ беше да се добие информација за категоријата на лица кои се сместуваат, имајќи ја предвид дадената препорака во Јавната установа за згрижување деца исклучиво да се упатуваат и згрижуваат малолетни лица со воспитно-социјални проблеми, но не и сторители на кривични дела или деца сторители на дејства кои во законот се предвидени како кривични дела. Од страна на воспитувачот НПМ доби информација дека и понатаму во оваа установа се сместуваат различни категории на штитеници.

Во насока да се оцени на кој начин се врши надзорот врз малолетните лица за време на ноќните часови беше дадена информација дека вратите на установата се затвораат после 21.00 ч., а воедно од страна на социјалниот работник се води книга за насилства.

Со оглед на тоа што во минатите извештаи засилениот надзор беше побаран за тренинг групата, особено за контролата на влез на алкохол и цигари во овој дел на објектот, при посетата НПМ утврди дека има подобрување во делот на хигиена и одржување на просториите во тренинг групата, не забележа алкохол или цигари во истите, а при разговор со штитениците доби информација дека се задоволни од условите. Во делот на постапувањето со нив, истите искажаа задоволство од пристапот на директорот и вработените, истите имаат непречена можност за контакти со семејството и пред се со родителите, но се пожалија на насилство на дел од штитениците и сметаат дека треба да бидат преземени соодветни мерки за истото да биде отстрането.

За разлика од посетата во Јавната установа за згрижување деца со воспитно-социјални проблеми, каде и при двете посети беа затекнати поголем број на деца вклучени во воспитно-образовните активности, при посетата на **ЈУ „Ранка Милановиќ“** беа затекнати само две лица, а останатите беа во бегство.

Установата согласно членот 120 од Законот за социјалната заштита е должна да обезбеди за корисниците соодветни услови за сместување, исхрана, планирано и организирано спроведување на содржини, мерки и активности во процесот на нивното воспитување и образование, слободни активности и културно-забавен живот, како и да се грижи за животот и здравјето на корисниците сместени во установата.

НПМ при последователната посета утврди дека ниту еден од двајцата присутни штитеници (од кои едниот треба да биде во VII одделение, а другиот I година во средно училиште) не посетуваат настава. Од спроведениот увид беше утврдено дека не е спроведена препораката која се однесува за мотивација за вклучување во образовниот процес, ниту пак организирање на разновидни обуки за вештини, почнувајќи од најосновните обуки за животни вештини, обуки за мотивирање на децата, обуки за развивање на технички вештини, специјализирани семинари и обуки на децата во делот на сексуално-репродуктивното здравје.

Националниот превентивен механизам спроведе увид во неколку простории од машкото одделение, при што утврди дека истите се уште се недоволно опремени и во нив има само оштетени кревети и ормари. При увидот се утврди дека хигиената во собите не се одржува редовно и не беше на задоволително ниво.

При оваа посета НПМ побара поголемо вклучување на семејствата/старателите во третманот на корисникот и водење на листа за следење на учество на родителот/старателот во третманот на корисникот. Во делот на здравствената заштита беа дадени препораки да се спроведат превентивни здравствени прегледи на штитениците, со цел да се утврди нивната здравствена состојба, да се превенира ширењето на сексуални заразни болести преку вакцинација за хепатит Б и да се вработи медицинско лице, со цел навремена здравствена заштита на штитениците сместени во Установата.

Посетата на **Специјалниот Завод Демир Капија** се спроведе со соработ-

ници од Сојузот на дефектолози на Република Македонија. Специјалниот завод во Демир Капија согласно важечките позитивно-правни прописи е установа за сместување на лица со пречки во менталниот развој која обезбедува сместување, згрижување, здравствена заштита, рехабилитација, работна и окупациона терапија, во согласност со нивните способности и здравствената состојба.

Мониторингот на институциите каде се сместуваат корисници со тешки и најтешки пречки во интелектуалниот развој НПМ го спроведува во насока на утврдување на ризици и постапувања кои може да доведат до тортура или друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување, следење на остварувањето на нивното право на слобода и сигурност, потоа да утврди дали корисниците се подложени на медицински третман без нивна согласност дадена слободно и базирана на информации, остварувањето на нивното право на здравствена заштита, како и утврдување на условите во кои овие лица престојуваат (материјални услови, облека, затоплување, исхрана, санитарни услови и слично).

При последователната посета НПМ констатираше дека е во крајна фаза реновирањето на блок А кој наскоро треба да биде ставен во употреба, а за кој НПМ упати препорака во делот на подобрувањето на материјалните услови. Иако во поголем дел од одделите беше утврдено подобрување на условите и понатаму состојбата во Депандансот беше оценета како загрижувачка. Во сместувачкиот дел на депандансот беше констатирана ниска температура, односно недоволно затоплени простории согласно посакуваните стандарди. Во најголемиот дел во собите беа сместени по шест лица, а во дел од собите се чувствуваше силна миризба на урина. Во истиот оддел беше констатирано и зголемување на бројот на корисници заради реновирањето на останатите објекти, односно дел од штитениците од одделот А беа префрлени во овој објект.

За време на посетата НПМ го забележа и враќањето на еден корисник кој со процесот на деинституционализација бил префрлен во дневен центар надвор од Заводот, но не можел да се привикне на новите услови. Заради немањето доволен период на адаптација лицето не прифаќало да остане во дневниот центар, при што беше вратено видно вознемирен.

Откако се спроведе увид во магацинот и кујната НПМ констатираше дека Заводот располага со доволен број намирници потребни за корисниците. Бидејќи во Заводот има лица кои тешко може да конзумираат храна, беше забележливо дека има доволно млеко и млечни производи, како и останати намирници со богата енергетска вредност.

НПМ во 2012 година даде препорака при давање на контрацепциски средства секогаш да се бара и добива одобрување од старателот или корисникот (доколку е деловно способен). Корисниците (и/или нивните старатели) мора да бидат соодветно и правилно информирани за целта на контрацепциското средство кое им се дава. Од страна на установата испратен е допис до сите центри за социјална работа за обезбедување на согласност за користењето на контрацепциска терапија. Во таа насока, во најголем дел старателите имаа дадена согласност, а на лицата на кои не им е одземена деловната способност им се објаснува, односно беа запознати за целта на примањето на контрацепциската терапија. Од вработените во новиот објект беше посочено дека контрацепцијата се дава на секои три месеци, а корисниците знаат за која намена ја примаат терапијата.

За време на посетата беше констатирано дека Заводот барал од центрите за социјална работа навремена анализа и утврдување на старателство за лицата за кои е потребно да се покрене постапка за одземање на деловната способност, но потребна е дополнителна координација со надлежното министерство.

Добиена е согласност за вработување на социјален работник, како и договорно вклучување на невропсихијатар, но потребно е обезбедување на

матичен лекар на корисниците согласно местото каде се сместени со цел непречено остварување на здравствената заштита.

Генерално беше оценето дека најголемиот дел од претходно дадените препораки се спроведени од оваа установа. Корисниците немаа поплаки за односот на вработените, но беше заклучено дека процесот на деинституционализација не се спроведува соодветно. Во таа насока и дел од стручниот тим се произнесе дека има одредени пропусни, односно дека мислењето на персоналот од Заводот за тоа дали некој корисник е подготвен за живеење во заедница, не се зема предвид. Исто така, не постои подготовка за самиот процес, при што кај некои корисници има револт и одбивање да го напуштат Заводот.

3.5 ПРЕЗЕМЕНИ МЕРКИ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ДАДЕНИ ПРЕПОРАКИ

По спроведените последователни посети во полициските станици, каде беше утврдено дека дел од нив немаат соодветни услови за задржување на лица, надлежното министерство го информираше НПМ за спроведувањето на акциониот план за реконструкција кој ќе започне да се имплементира од 2013 година, наместо претходно утврдената динамина 2012-2015 година⁸. Во меѓувреме заради одолжувањето на имплементацијата на акцискиот план, во ПС Крива Паланка ќе се користи помошната просторија за задржување во која на лицата ќе им се обезбедат посоодветни и хумани услови за престој. Од надлежното министерство беше доставена информација дека при реконструкцијата на полициските станици препораките од Националниот превентивен механизам ќе бидат земени предвид, со цел исполнување на бараните стандарди.

Во делот на обезбедување на посебен буџет со кој ќе се опфатат трошоците за храна на лицата лишени од слобода за **ПС Куманово**, беше доставен одговор дека од страна на надлежните служби се прават напори за обезбедување на финансиски средства. Во оваа насока НПМ смета дека остварувањето на правото на храна и вода е важен показател за хуманото постапување со лицата лишени од слобода и во никој случај задржаните лица не смеат да се остават без оброк, кој им следува согласно Стандардните оперативни процедури за задржување и постапка со задржани лица. Овие процедури утврдуваат дека храната се обезбедува од лични средства на задржаното лице, од средства на неговото семејство и/или од буџетот на Министерството за внатрешни работи.

За препораката да се изготви интерно упатство за начинот на пополнување на записниците за задржување, со јасно дефинирање на поимите лишување од слобода, приведување и задржување, МВР во доставениот одговор посочи дека во тек е измена и дополнување на Стандардните оперативни процедури за задржување и постапка за задржани лица каде ќе бидат уредени овие прашања.

За последователните посети на полициските станици од општа надлежност, НПМ доби одговор од **ПС Крива Паланка, ПС Гевгелија, ПС Куманово и ПС Радовиш. ПС Крива Паланка** во својот одговор посочи дека располага со ограничен простор за задржување на лица, односно дека нема соодветни простории кои би се пренамениле за да може привремено да се користат, се до реконструкцијата на старите простории за задржување. Во делот на препораката за задолжителен лекарски преглед за лица со видливи повреди или висок степен

⁸ Согласно акциониот план на Министерството за внатрешни работи во 2012 година меѓу првите 5 полициски станици за реконструкција беше одредена ПС Куманово, а во 2013 година ПС Крива Паланка и ПС Радовиш. Но по спроведената посета на ПС Куманово, како и во ПС Битола и Охрид во 2013 година, беше утврдено дека не е започната имплементацијата на акциониот план, односно реновирањето на местата за задржување.

на алкохолизираност, ПС Крива Паланка го информираше НПМ дека се преземени мерки во поглед на оваа препорака, како и дека истото уредно се евидентира во записник за право на лекар.

Во однос на останатите препораки, беше даден одговор дека се преземени мерки во евиденцијата за правилно утврдување на логичниот тек на настаните, започнат е процес за воспоставување на службена белешка за остварување на храна, како и воведени се посебни контролни листови за спроведен надзор над задржаните лица кога истите се сместуваат во подрумските простории.

ПС Гевгелија достави известување до Националниот превентивен механизам дека се преземени сите мерки за целосно исполнување на дадените препораки, односно острани се сите ризични материјали и предмети во тоалетите за задржаните лица, а во насока на опремување на простории за распит и задржување на малолетни лица, оваа станица остварила соработка со УНИЦЕФ за уредување на такви простории согласно законската регулатива. За дел од препораките за кои постојат технички пречки во доменот на реализација, како што е поставување на пристапна рампа пред влезот на полициската станица кој се наоѓа на првиот кат од зграда, дополнително ќе бидат разгледани соодветни решенија за надминување на констатираната состојба.

Од страна на **ПС Куманово** беше доставен одговор дека за одржување на хигиената во местата на задржување се одговорни самите полициски службеници, додека обезбедување на соодветно затоплување е директно поврзано со реконструкцијата на полициските станици, согласно акциониот план на Министерство за внатрешни работи. Останатите препораки беа прифатени од страна на оваа полициска станица.

Полициската станица Радовиш информираше дека е постапено по дадените препораки, односно времето на лишување и задржување од слобода уредно се заведува во записниците за задржување, се води посебна белешка за остварување на правото на храна, истакнати се правата во просториите за задржување и побарано е обезбедување душеци и ќебиња кои ќе се користат во просториите за задржување. Бидејќи ПС Радовиш има стари простории за задржување, реновирањето на истите ќе зависи од имплементацијата на акциониот план, а во моментот согласно Решението за определување на полициски станици за задржување донесено од МВР оваа станица е надлежна да постапува, односно да задржува лица во полициската станица.

По однос на состојбите со **Воспитно-поправен дом Тетово**, Управата за извршување на санкциите во неколку дописи информираше дека во Проектот за реконструкција на казнено –поправи установи и воспитно-поправни установи во Република Македонија е опфатен и Воспитно-поправниот дом, при што во допис од мај 2013 година беше посочено дека во втората половина на 2013 година ќе започне изградбата на овој објект. По спроведената последователна посета во ноември 2013 година беше доставена информација дека во август 2013 година е потпишан договор со изведувачите на градежни работи и се очекува градбата да започне во 2014 година (февруари месец) и да трае 24 месеци. Согласно оваа информација првичниот план за започнување на градбата во 2013 година е поместен за 2014 година што доведува до заклучок дека има одолжување во поглед на првично утврдените рокови за градба на Воспитно-поправниот дом.

Управата истовремено информираше дека за препораката да се обезбеди соодветна и квалитетна исхрана на малолетните лица е дадено укажување до управата на ВПД Тетово, а во делот на подобрување на образовниот процес и ресоцијализацијата реализирани се повеќе проекти во соработка со домашни и меѓународни партнери.

Воспитно-поправниот дом Тетово го известува НПМ дека во зависност од условите се води сметка за одвојување на малолетни лица и помлади полнолетни

лица, а воедно е побарано одобрување на финансиски средства за преадапција и подобрување на условите на малолетните лица во одделението за засилено превоспитно влијание. Обезбедени се нови душеци, како и постелнина за оние случаи каде било констатирано дека недостасуваат или се оштетени. Исто така, по однос на стоматолошката заштита Воспитно-поправен дом Тетово истакна дека се преземаат соодветни мерки, а препораката за вакцинација на вработените од хепатит е спроведена.

Во делот на обезбедувањето на образовниот процес, Воспитно-поправен дом Тетово информираше дека во повеќе наврати до Управата за извршување на санкциите, доставил списоци со наведени лица кои треба да бидат дел од образовниот процес, но истиот се уште не е започнат.

Затвор Скопје го информираше НПМ дека се преземени мерки за подобрување на условите за сместување на осудените и притворени лица, односно набавени се доволен број на кревети, обезбедени се соодветни душеци, а ќе се направат и напори за обезбедување на постелнина. Исто така е спроведена реконструкција на бањата во полуотвореното одделение со што ќе се надмине проблемот со загревањето на топла вода. Затворот Скопје извести дека е извршена дератизација и дезинфекција на притворските простории.

Во делот на обезбедување разновидна храна која ги задоволува енергетските вредности затворот информираше дека се потребни материјални средства одобрени од Министерството за правда. Управата за извршување на санкциите не одговори директно на препораката за обезбедување на соодветен буџет за храна, имајќи го предвид порастот на притворски случаи, туку само го извести НПМ дека буџетот за храна се обезбедува пропорционално со бројот на притворенички денови од претходната година (согласно Упатството за распределба на буџетски средства програма 30- Казнено-поправни установи за 2013 година).

Со цел намалување на преполнетоста во притворското одделение, започната е постапка за преместување на лица во затвор Куманово. Истовремено Управата информираше дека за реконструкцијата на затвор Скопје во тек е изработка на проектна документација, а изградбата на објектите ќе започне втората половина на 2014 година.

Затвор Тетово го информираше Националниот превентивен механизам дека неисполнувањето на дел од препораките е заради финансиска природа, а за одредени состојби кои пред се, се однесуваат за условите на сместување е информирана и Управата за извршување на санкциите. Согласно затворот, обезбедување на посебно приемно одделение каде нема да има различни категории на осудени лица е особено важно, но исполнувањето на препораката е условена со финансиски и технички предуслови. Дополнително затворот во делот на здравствената заштита достави информација дека ќе обезбеди сеф за чување на метадонската терапија, а за лицата кои имаат одредени заболувања ќе обезбеди специјален режим на исхрана.

И од Управата за извршување на санкциите во делот на реновирање и обезбедување на соодветни услови беше истакнат проблемот со обезбедување на финансиски средства. Во одговорот, Управата информираше дека во насока на зголемување на сместувачките капацитети во затворите, во тек е реализација на Проект за реконструкција на казнено-поправни установи кој ќе опфати изградба и реконструкција на КПД „Идризово“, затвор Скопје, затвор Куманово и Воспитно-поправен дом Тетово. Сепак НПМ укажа дека обезбедувањето на соодветни услови треба да се однесува за сите затвори, а со изградбата и реконструкцијата на објектите утврдени со проектот ќе се подобрат условите во посочените установи и ќе се влијае врз намалувањето на преполнетоста која генерално ја има во сите затвори. Бидејќи во затвор Тетово беше констатирана преполнетост, Управата за извршување на санкциите достави информација и за проектот за воспоставување

на пробациска служба во рамките на Управата.

Затвор Струмица достави одговор со кој информираше дека Управата на затворот редовно ги посетува осудените лица и при посетите немало поплаки за некоректен однос од страна на Секторот за обезбедување. По спроведената посета од страна на НПМ затворот поставил сандаче за пријавување на осудените лица за лекарски преглед. Дополнително по спроведениот надзор од Управата за извршување на санкциите, а на барање на НПМ, затвор Струмица презел активности за реновирање и опремување на амбуланта при што се обезбедени услови согласно сите стандарди, а воедно е извршена и адаптација на една просторија за претрес на осудени лица. Во насока на обезбедување на доверливост на медицинската документација, увид во истата има само лекарот и отпечатени се соодветни здравствени картони согласно дадените укажувања. За останатите препораки затвор Струмица информираше дека се преземени мерки односно во делот на просторијата за изолација поставен е електричен систем за повикување, а од аспект на поголема работна ангажираност управата на затворот соработува со неколку државни институции, како и средни училишта.

Од Управата за извршување на санкции на која и беше дадена препорака за вработување на лекар и медицинска сестра со цел обезбедување секојдневна и континуирана здравствена заштита, беше доставен одговор дека во изминатиот период во неколку наврати е доставено барање до Министерството за финансии за давање на согласност за вработување, но засега нема нови вработувања во овој затвор. Како и кај затвор Тетово и за овој затвор Управата за извршување на санкции во делот на реновирање на одредени делови истакна дека е потребно обезбедување на дополнителни финансиски средства.

По однос на извештајот за последователната посета **затвор Охрид** достави одговор со кој го информираше НПМ дека е дадена наредба за некористење на самиците се до обезбедување на соодветни услови. По спроведена контрола за можни повреди од страна на Службата за обезбедување, затворот констатирал дека нема елементи за вакво однесување од наведениот Сектор.

Во делот на опремување на посебна просторија за претрес, затворот информираше дека истата ќе се опреми откако ќе се обезбедат средства за таа намена. Затворот по дадено укажување, а заради немањето на редовно вработен лекар, го ограничил пристапот до медицинската документација со цел обезбедување на доверливост на податоците на лицата лишени од слобода.

Управата за извршување на санкциите достави информација дека е направена анализа за состојбата со образовниот процес во казнено –поправните установи и воспитно-поправните установи и истата е доставена до Министерството за образование и наука, при што тоа Министерството треба да понуди начин за организирање на образовниот процес во затвор Охрид. Управата побара од НПМ доколку истиот има надлежност препораката да ја достави до надлежното Министерство за образование и наука. Сепак, НПМ смета дека Управата за извршување на санкции која е орган задолжен за извршување на санкциите, е надлежна за остварување на правата на осудените лица меѓу кои и правото на образование. Начинот на координација и организација со другите министерства е должност на Управата за извршување на санкциите.

Решавањето на недостатокот на здравствен персонал според Управата ќе се надмине со измените на законот согласно кои ќе се реши статусот на здравствените работници, односно истите ќе бидат преземени од јавните здравствени установи кои вршат примарна здравствена заштита.

Затвор Гевгелија наместо да одговори на кој начин ќе постапи по дадените укажувања, се впушти во оценка дали НПМ точно ги согледал состојбите при посетата која ја спроведе во соработка со Здружението на форензичари и Здружението за кривично право и криминологија. Имено затворот го информираше НПМ дека

лекарот стручно и професионално ја извршува својата работа, а пристапот до медицинската документација го има Секторот за обезбедување заради немањето на редовно вработен медицински персонал. За реализација на препораката да се заштити дел од просторот за прошетка од надворешни временски услови затворот истакна дека за тоа се потребни повеќе средства со кои не располагаат во моментот. Исто така, затворот навлезе во објаснување дали било објективно согледувањето на НПМ за условите во дел од одделенијата, а не беше одговорено на препораката дали и како ќе се преземат ефикасни мерки од страна на установата со цел намалување, односно превенирање на нехумано постапување кон лицата лишени од слобода.

Затвор Гевгелија се сложи дека книгата за употреба на средства за присила треба да биде нумерирана и со печат на секоја страна со цел избегнување каква било злоупотреба од страна на службените лица.

Управата за извршување на санкциите по однос на препораката за вработување на лекар и медицинска сестра во затвор Гевгелија, го информираше НПМ дека со измените на Законот за извршување на санкции се решава и статусот на здравствените работници. Во однос на препораката за обезбедување основно и средно образование за осудените лица Управата за извршување на санкциите информираше дека се преземени сите активности и мерки кои се во нејзина надлежност, меѓу кои и подготовката на анализа за состојбите на образовниот процес во казнено –поправните установи и воспитно-поправните установи.

За спроведената посета во **Прифатниот центар за баратели на азил** беше доставен одговор во кој Центарот информираше дека оваа установа обезбедува континуитет здравствена заштита на штитениците и тоа со надомест на трошоците за специјалистички и субспецијалистички интервенции, редовна набавка на лекарства, како и навремени прегледи од амбулантата со која установата има склучено договор. По однос на препораката за навремено обезбедување на облека и обувки за барателите на азил, установата истакна дека истата се спроведува согласно динамиката на баратели на азил и климатските услови. На забелешката за изготвување на куќни правила на јазици кои ќе бидат познати на барателите на азил, Прифатниот центар го извести НПМ дека во соработка со Канцеларијата на Високиот комесаријат за бегалци и Министерството за труд и социјална политика е изготвена информативна брошура за барателите на азил во однос на нивните права и обврски, а дополнително истата ќе се преведе и на јазиците кои најчесто ги говорат барателите на азил. Во делот на препораката за воспоставување на пишан протокол за постапување при физички насилства и инциденти помеѓу лицата сместени во центарот, Центарот информираше дека протоколот е предвиден во задолжителните насоки за постапување дадени од директорот на оваа установа. Од страна на надлежното министерство беше посочено дека препораката за реновирање, со цел надминување на несоодветните услови ќе биде земена предвид во насока на обезбедување дополнителни средства од постојниот буџет на министерството.

Министерството за внатрешни работи достави одговор со кој информираше дека дел од доставените препораки се целосно имплементирани, односно дека пристапот до амбулантата го има само лекарот, обезбедени се информации за куќниот ред на јазик разбирлив за лицата сместени во **Прифатниот центар за странци**, обезбедено е правото на контакт на лицата со своите семејства, воспоставена е координација со Центарот за социјални работи, а лицата се запознаваат со правото на азил. Исто така, МВР извести дека е постапено по препораката на НПМ за изменување на Правилникот за куќниот ред со кој се утврдува правото на прошетка на отворено за лицата сместени во овој центар. Дел од препораките се делумно имплементирани, а за оние кои не се имплементирани се предвидени активности во Програмата за работа на организациските единици во граничната полиција за 2014 година, а доставените препораки се земени предвид

и при изготвката на Акцискиот план.

ЈУ за згрижување на деца со воспитно–социјални проблеми во својот одговор за првата последователна посета истакна дека оваа установа е од отворен тип и често корисниците внесуваат алкохол и цигари, но стручните лица вложуваат напори овие штетни појави да се отстранат преку разговори, едукативни сесии, како и санкционирање на ваквото однесување. Истовремено воспитаниците се подучуваат за животните хигиенски навики.

Препораката за менување на скршените прозорци е спроведена. Исто така јавната установа ги евидентира сите случаи во книга за дневни настани меѓу кои физичкото насилство и самоповредувањето. Но, со цел исполнување на препораката во иднина установата ќе води и посебна книга само за физичко насилство и самоповредување.

По однос на извештајот за ноќната посета на ЈУ за згрижување на деца со воспитно социјални проблеми, установата се согласи со констатацијата за недостаток на човечки ресурси особено во ноќните часови, кога исто лице е воспитувач и чувар, за што е известно ресорното министерство. Дополнително по пат на спогодба се преземени тројца воспитувачи, од кои двајца се распоредени во ноќна, а еден во дневната смена.

Установата ја потврди состојбата со мешање на категории лица, односно дека во истата се сместуваат и малолетни лица сторители на кривични дела, но постапуваат по решенија на центрите за социјална работа. Во однос на другите препораки оваа ЈУ извести дека било постапено по нив, а дополнително се подготвуваат интерни процедури во однос на индивидуалната работа на стручниот тим со малолетните лица.

Министерството за труд и социјална политика дополнително информираше дека во ЈУ за згрижување на деца со воспитно социјални проблеми треба да се упатуваат малолетни лица со воспитно-социјални проблеми, но не и сторители на кривични дела, со цел спречување на криминогена инфекција. Во таа насока министерството има дадено укажување до центрите за социјална работа. Заради неможноста да се имплементира препораката за редовно вработен лекар-специјалист по детска психијатрија се користат услугите на Заводот за ментално здравје. Согласно последната препорака Министерството ќе настојува да даде законска дефиниција на терминот „деца со воспитно-социјални проблеми“.

По однос на констатираните состојби во **ЈУ Завод за згрижување, воспитување и образование на деца и младинци „Ранка Милановиќ“** установата достави одговор дека се преземени мерки за спроведување на дадените препораки. Истовремено беше потенцирано дека за дел од препораките оваа установа не може да постапи, бидејќи се уште и е блокирана сметката. Министерството за труд и социјална политика достави одговор дека во рамките на расположливите средства во 2014 година ќе се реновира машкото одделение, како и ќе се опремаат определен број на простории во кои ќе се одвиваат слободните активности на децата, а воедно ќе ја задолжи установата да подготви план и програма за подобрување на организацијата на работата на установата што ќе придонесе кон зголемување на ефикасноста и целисходноста на процесот на воспитување и превоспитување.

По однос на препораките за **Специјалниот завод Демир Капија**, НПМ не доби одговор во предвидениот законски рок поради што достави и ургенција до надлежното министерство, како и до Заводот Демир Капија. Дополнително, заводот го информираше НПМ дека ќе продолжи со реновирањето на останатите објекти, ќе обезбедува соодветна грижа во делот на одржувањето на хигиената и ќе води сметка на полот при спроведувањето на капењето. Во делот на препораката за вработување на лекар, оваа установа поднела барање до ресорното министерство, но се уште нема добиено согласност.

4 СОСТОЈБАТА СО ИЛЕГАЛНИТЕ МИГРАНТИ И БАРАТЕЛИ НА АЗИЛ

Во последните години Република Македонија е транзит земја преку која минуваат илегални мигранти и баратели на азил, па во таа насока НПМ во 2013 година посвети посебно внимание на состојбата и постапувањето со оваа категорија на лица. Меѓународните стандарди бараат лишувањето од слобода за мигранти да се користи како последна опција. Кога се изрекува лишување од слобода, односно задржување, истото мора да биде неопходно и пропорционално на легитимната цел која сака да се постигне. ЕУ Директивата (2008/115/ЕС) утврдува дека секоја држава членка треба да го лимитира периодот на лишување од слобода. Кога сепак се применува лишување од слобода за мигранти и азиланти треба да се има во предвид да бидат обезбедени услови кои ќе ги рефлектираат статусот и потребите на лицата, односно да не бидат со затворски режим кој ќе ги третира мигрантите како осудени лица. Меѓународните стандарди бараат специјално утврдени центри за сместување на имигрантите кои ќе соодејствуваат со правниот статус⁹.

Сепак кога мигрантите се сместуваат во места на лишување од слобода потребно е да се почитуваат релевантните меѓународни и регионални стандарди за лишување од слобода. Потребно е лицата да имаат пристап до процедурите за азил, како и да имаат заштитни механизми кои се важни за превенција од тортура. Заштитните механизми треба да вклучуваат пристап до бранител, лекарски преглед, како и можноста да се контактира со семејството и претставници од дипломатско-конзуларните претставништва. Особена заштита треба да се обезбеди за децата – мигранти, жени, лица со ментални пречки, како и лица со посебни здравствени проблеми, жртви на трговија со луѓе и постари лица.

Во Република Македонија постојат два центри, едниот за прифаќање и сместување на странци кој е во надлежност на Министерството за внатрешни работи, како и центар за сместување на баратели на право на азил под надлежност на Министерство за труд и социјална политика. Во 2013 година НПМ во соработка со Македонското здружение на млади правници спроведе посета на овие центри, како и на три гранични премини со цел утврдување како се постапува со странците, илегалните мигранти и барателите на азил. При посетите НПМ се водеше согласно 10-те Водечки принципи кои се однесуваат за баратели на азил и илегални мигранти, како и согласно стандардите на Европскиот Комитет за спречување тортура(КСТ).

Согласно Законот за азил и привремена заштита, барањето за азил може да се поднесе на граничен премин или најблиската полициска станица. НПМ од страна на Полициските станици за гранична контрола беше информиран дека се укажуваат правата на лицата лишени од слобода, како и на илегалните мигранти на јазик кој го познаваат, а во случај да не го знаат јазикот се известува надлежниот сектор во Министерството за внатрешни работи и се преземаат соодветните дејствија. При посетата на центрите за сместување поголемиот дел од лицата истакнаа дека не биле запознати за правото да побараат азил и на граничен премин. На граничните премини беше утврдено и дека не постои посебна просторија за барателите на

⁹ КСТ Стандарди , извадок од 7-от Генерален извештај, т.54.

азил.

Согласно Универзалната декларација за човековите права „секој без разлика на имиграциониот статус има основни права за еднаков третман пред ист закон. Мигрантите не треба да бидат дискриминирани заради нивниот статус.“ Во оваа насока и Комесарот за човекови права на Совет на Европа даде препорака до земјите членки „секоје лице при доаѓање на граница да биде третирано со почитување на неговото достоинство“.

Националниот превентивен механизам ја потенцира и Резолуцијата 1707 (2010) за *Лишување од слобода на баратели на азил и илегални мигранти во Европа*¹⁰ во која во точка 9.2.3. се наведува дека задржаните лица треба да бидат адекватно информирани на едноставен јазик кој го разбираат за основните права, како и правилата и процедурите на задржување. Во овој дел и Европскиот Комитет за спречување тортура во своите годишни извештаи¹¹ нагласува дека од интерес и на мигрантите, како и на персоналот е да постојат јасни куќни правила и копија од тие правила да биде достапна на јазиците кои најчесто ги користат овие лица. Правилата бараат задржаните мигранти да не бидат прашани за потпишување на документ на јазик кој не го разбираат или не ја разбираат содржината во истиот¹².

Согласно насоките за илегални мигранти кои бараат соодветно сместување, НПМ утврди дека во Прифатниот центар за странци не се исполнети посакуваните стандарди. НПМ нагласи дека и КСТ стандардите утврдуваат обезбедување на соодветно опремени простории со мебел кои треба да бидат чисти и во добро одржана состојба, со доволна просторна површина за лицата кои престојуваат таму. Меѓународните стандарди налагаат лицата да не се сместуваат во субстандардни услови, а дополнително условите за сместување може да претставуваат и причина за нехумано постапување согласно член 3 од ЕКЧП¹³.

Минимум стандардите за услови на лишување од слобода на мигранти и баратели на азил (правило бр.1) утврдуваат дека *„Лицата лишени од слобода треба да се третираат со достоинство и почитување на нивните права, и условите за сместување кои влијаат на човековите права не може да се оправдуваат со недостаток на средства и материјали“*¹⁴.

НПМ утврди дека во Прифатниот центар за странци лицата се прегледувани од лекар кој согласно договорот врши посета три пати во неделата. Истовремено Правилникот за куќниот ред предвидува *„задолжителниот лекарски преглед на лицето при неговото прифаќање во центарот да се спроведува во рок од 24 часа по приемот“*, па оттаму, НПМ искажа загриженост за спроведување на оваа одредба во услови кога лекарот врши прегледи само во точно утврдени денови. НПМ во таа насока посочува и на 10 *Принципи за задржување на азиланти и ирегуларни мигранти*¹⁵ со кои се бара навремена медицинска заштита, особено за лица кои се жртви на тортура, сексуални злоставувања, како и други форми на психолошко или психичко злоставување. Согласно овие принципи потребно е при приемот да се земат информации за здравјето, како и да се изврши првичен преглед. При првичниот преглед потребно е информациите да бидат дадени на јазик кој лицето го разбира. Дополнително, медицинското лице во овие установи е потребно да врши и здравствена превенција, особено во делот на заштита од

¹⁰ Adopted by the Parliamentary Assembly on 28 January 2010 – Council of Europe.

¹¹ 19 General Report on the CPT’s activities covering the period 1 August 2008 to 31 July 2009.

¹² CPT Report Ukraine 2009; Noland and K v Russia, Application no 2512/04 judgment of 12 February 2009.

¹³ Ribitsch v. Austria, Application No 18896/91, judgment of 4 December 1995. Slemouni v. France Application no. 25803/94 judgment of 28 July 1999.

¹⁴ European rules governing minimum standards of conditions of detention for migrants and asylum seekers, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1707.htm>

¹⁵ 10 guiding principles governing the circumstances in which the detention of asylum seekers and irregular migrants may be legally permissible

ширење на заразни болести. И во делот на стандардите на Европскиот Комитет за спречување тортура се бара новопримените лица да бидат првично прегледани од лекар, или од квалификувана медицинска сестра.

Заштитата на ранливите групи во Центарот, односно непридружуваните малолетници, жените, како и лицата без државјанство е недоволна. Меѓународните правила и стандарди за ранливи категории упатуваат на тоа дека затворањето на овие категории на лица во центри од затворен тип треба да биде исклучок и да се сведе на најкраток можен период. НПМ утврди дека непридружуваните малолетници во Центарот за странци не контактираат и не се посетувани од старател, без разлика дали во нивните досиеја имаат решенија за поставени старатели од Центарот за социјална работа. Постапката за поставување на старатели согласно Законот за семејство е итна постапка и е потребно во најкраток временски период старателот да биде поставен со цел навремена и целосна грижа за правата на децата. НПМ заклучи дека не постои соодветна координација меѓу Прифатниот Центар за странци и Центарот за социјални работи за што потребно е ова прашање да се разгледува на повисоко ниво, односно меѓу Министерството за внатрешни работи и Министерството за труд и социјална политика. Правото на прошетка и рекреација на децата е органичено и Центарот нема развиено посебни програми за работа со деца со цел остварување на правото на развој и образование на децата согласно Конвенцијата за правата на детето.

И Комитетот за спречување на тортура ја нагласува потребата од дополнителна заштита на непридружувани малолетни лица. Во оваа насока потребно е интервјуто со малолетниот странец да го спроведува професионално лице и тоа на јазик кој ќе биде разбирлив за детето.

Од спроведените интервјуа со азиланти НПМ беше запознат дека дел од нив располагаат само со потврда за излез од Прифатниот центар за баратели на азил, но не и со потврда која ја издава Одделението за азил при Министерство за внатрешни работи. Согласно ваквата состојба беше констатирано дека ненавремено се постапува во издавањето на потврди во рок од три дена утврден во законот за азил и привремена заштита. Со оваа потврда барателот на азил докажува дека има дозвола да остане на територијата на Република Македонија додека трае постапката по неговото барање за признавање на право на азил. Дополнително барателите на азил се соочуваат и со проблем подолг временски период да ја чекаат и идентификационата исправа, односно едно од лицата–баратели на азил информираше дека истата ја добило во рок од 8 месеци, иако на барателот на право на азил треба да му се издаде идентификациона исправа во рок од 15 дена од денот на поднесувањето на барањето за признавање на право на азил.

Од посетата на Прифатниот центар за баратели на азил беше утврдено дека материјалните услови не ги исполнуваат посакуваните стандарди во делот на хигиената и функционалноста на тоалетите. Барателите на азил слободно може да излегуваат од прифатниот центар, а овозможено им е и правото на религија. За разлика од центарот за баратели на азил, во Прифатниот центар за странци правото на прошетка за илегалните мигранти е оневозможено иако тоа го предвидуваат меѓународните стандарди, односно истите бараат да не се изедначуваат илегалните мигранти со сторители на кривични дела. Од разговорот со илегалните мигранти, но и од разговорот со управата беше потврдено дека лицата не може да го остварат правото на прошетка поради местоположбата на објектот, како и недоволниот човечки потенцијал, иако правилата утврдуваат на истите да им се овозможува прошетка од еден час. НПМ смета дека неактивноста и ограничениот простор на движење на сместените лица во Центарот е во спротивност со законските и подзаконските одредби и контрапродуктивно. Како особено загрижувачки е и долгото задржување во Прифатниот центар за странци кое влијае на здравјето на сместените лица.

Барателите на азил за разлика од илегалните мигранти добиваат бесплатна правна помош. На истите им се овозможува да бидат запознаени со самата постапка за добивање азил, но во делот на странците беше констатирано дека пристапот до правна помош е ограничен и истите не се информирани за текот на постапката поради што се соочуваат со неизвесност во однос на должината на траење на нивното затворање во Центарот. Во Европските правила се посочува дека на лицата кои се лишени од слобода потребно е да им се обезбеди ефективен пристап до правната помош и застапување.

Согласно извршените увиди беше констатирано дека во овие два центри нема доволен број на човечки ресурси. Во таа насока НПМ се повика на Европските правила за минимум стандарди за услови на задржување на мигранти и баратели на азил¹⁶, во правилото бр. 13 каде се бара *Вработените да бидат внимателно одбрани, да им се обезбедат соодветни тренинзи и да постапуваат на највисоко професионално и етичко ниво*. Ова особено се потенцира, бидејќи работата на персоналот е доста напорна, под стрес и потребно е да се обезбедуваат специјализирани, адекватни и континуирани обуки¹⁷. Во пракса овие обуки треба да се однесуваат за основните човекови права, како и постапувањето со жртви од тортура, ранливи групи, жени и трауматизирани лица.

¹⁶ 15 European rules governing minimum standards of conditions of detention for migrants and asylum seekers

¹⁷ КСТ Генерални стандарди, параграф 29

5 ПРЕПОРАКИ

Националниот превентивен механизам во 2013 година подготви 32 посебни извештаи со детална анализа и конкретни мерки за подобрување на состојбите. Препораките содржани во овој годишен извештај се општи и претставуваат генерални насоки, согласно состојбите и трендовите констатирани при спроведените редовни и последователни посети во текот на 2013 година, а со цел превентивно дејствување на засегнатите државни органи.

5.1 ОПШТИ ПРЕПОРАКИ:

- Зголемување на човечките ресурси во Националниот превентивен механизам со што ќе се овозможи континуирано следење на состојбите во местата на лишување од слобода, како и ефикасно спроведување на овластувањата утврдени во Факултативниот протокол;
- Зајакната соработка со органите и надлежните министерства во поглед на постапувањето на дадените укажувања и препораки, како и воспоставување на дијалог со Министерството за здравство во насока на остварување на мандатот на НПМ и преземање на мерки за подобрување на условите и постапувањето во психијатриските установи;
- Ефикасно и навремено спроведување на дадените препораки од страна на Националниот превентивен механизам, со цел превенција од тортура и почитување на човечкото достоинство, како и хумано постапување со лицата лишени од слобода;

5.2 ПРЕПОРАКИ ЗА ПОЛИЦИСКИ СТАНИЦИ:

- Навремена имплементација на процесот на реновирање на просториите за задржување во полициските станици согласно утврдената акциска рамка, со цел исполнување на минималните меѓународни стандарди за сместување и заштита на лицата лишени од слобода.
- Просториите за задржување кои се под посакуваните стандарди да се користат во исклучителни ситуации со краткотраен временски интервал од неколку часа, при што лицата ќе бидат под континуиран надзор од страна на полициските службеници;
- Уредување на посебна просторија за задржување на малолетни лица во Полициските станици од општа надлежност согласно Законот за правда на децата;
- Одвојување на функцијата сменоводител од полициски службеник за прифат во полициските станици каде има поголем број на лишувања од слобода и

задржувања во полициска станица, а во насока на обезбедување на безбедноста, како и навремено остварување на правата на задржаните лица.

- Продолжување на досегашната пракса за целосно информирање на лицата лишени од слобода со нивните права, навремено обезбедување на лекар, како и остварување на правото на вода и храна што ќе се евидентира со дополнителна службена евиденција;

- Повикување на лекар кога задржаните лица се под високо дејство на алкохол или психотропни супстанции, со цел превентивно дејствување во насока на навремена заштита на здравјето на лицето кое е лишено од слобода.

- Целосно пополнување на евиденциите за лица кои се приведени, лишени од слобода и задржани во полициска станица со запазување на логичниот тек на настаните, од времето на лишување од слобода до задржувањето во полициска станица во насока на почитување на временскиот максимум на лишување од 24 часа за полнолетно лице и 12 часа за малолетно лице;

- Разговорот со лицата лишени од слобода да биде спроведен во посебно назначени простории во полициските станици, а особено тоа да се практикува онаму каде се изградени нови простории за распит во кои е поставен видео-надзор, како и други безбедносни мерки.

5.3 ПРЕПОРАКИ ЗА КАЗНЕНО-ПОПРАВНИ УСТАНОВИ:

- Целосно остварување на правата на притворени и осудени лица утврдени во Законот за извршување на санкциите како и Европските затворски правила;

- Навремено испитување и утврдување на сите околности по индивидуалните поплаки за насилство над притворени и осудени лица, како и преземање на ефикасни и поригорозни мерки од страна на казнено-поправните установи со цел намалување, односно превенирање на нехумано и сурово однесување кон лицата лишени од слобода;

- Градење на позитивен однос кон осудените лица што ќе влијае врз мотивацијата во процесот на ресоцијализација;

- Навремена имплементација на Проектот за реконструкција на казнено-поправните установи со што ќе се обезбедат соодветни услови за сместување согласно меѓународните стандарди, но и ќе се намали преполнетоста во затворските установи;

- Одржување и реновирање на затворските установи кои не се вклучени во Проектот за реконструкција на КПУ, со цел обезбедување на посебни приемни одделенија заради спречување на ширење на криминогената инфекција, како и овозможување на хумани услови за престој на лицата лишени од слобода;

- Обезбедување на човечки ресурси, како и техничко-материјални предуслови за непречено функционирање на казнено-поправните установи со што ќе се оствари и почитувањето на правата на лицата лишени од слобода;

- Да не се употребуваат просториите за издржување мерка самица кои се под минимум посакуваните меѓународни стандарди, како и целосна забрана за примена на дисциплински мерки кон малолетни лица кои содржат сурово, нечовечно или понижувачко постапување, вклучително и упатувањето во самица или која било друга форма на казнување што може да го доведе во прашање физичкото и менталното здравје на малолетните лица;

- Ефикасно спроведување на системот на здравствена заштита и непречен пристап до истиот во насока на навремена и соодветна грижа на осудените лица

со здравствени проблеми;

- Овозможување на соодветна и квалитетна здравствена заштита на осудени лица кои престојуваат во арестанското одделение преку редовно вработување на медицински персонал, како и обезбедување на медицинска доверливост во однос на лекувањето на лицата лишени од слобода.
- Обезбедување квалитетна и разновидна исхрана за притворените и осудените лица, која количествено ќе ги задоволува потребите и ќе ја исполнува енергетската вредност на оброците пропишана со закон;
- Воспоставување на квалитетен и ефективен процес на ресоцијализација, преку зголемување на работилници и дополнителни капацитети, што ќе влијае кон подобрување и реинтеграција во општеството на лицата лишени од слобода;
- Обезбедување услови за непречено остварување на основното и средното образование согласно законот, преку взаемна координација на Управата за извршување на санкциите и Министерството за образование, како и востановување на програми за стручно оспособување на осуденичката популација;

5.4 ПРЕПОРАКИ ЗА ПСИХИЈАТРИСКИ УСТАНОВИ:

- Спроведување на континуирана обука и едукација за средниот медицински персонал, односно болничарите, со цел коректен и хуман однос кон пациентите;
- Уредување на посебна просторија за фиксација на Клиниката за психијатрија во која ќе бидат запазени безбедносните мерки, со цел намалување на ризици од повредување или самоповредување;
- Почитување на принципот на доброволност на лекување, како и правото на доверливост на пациентите согласно Законот за заштита на правата на пациентите и Законот за ментално здравје;

5.5 ПРЕПОРАКИ ЗА УСТАНОВИ ЗА ЛИЦА СО ПОСЕБНИ ПОТРЕБИ:

- Министерството за труд и социјална политика да изврши надзор врз установите за лица со посебни потреби во насока на проценка за соодветното сместување на лицата со посебни потреби и итно преземање на мерки со цел спречување на можно нехумано или понижувачко постапување;
- Во Заводот за заштита и рехабилитација Бања Банско да не се сместуваат корисници кои немаат телесен инвалидитет, односно имаат друг вид на попреченост за што е потребно соодветно квалификуван персонал;
- Подобрување на условите за сместување, како и одржување на хигиената во Заводот за рехабилитација на деца и младинци- Скопје;
- Зголемување на човечките ресурси во Заводот за рехабилитација на деца и младинци- Скопје со што ќе се зајакне грижата врз лицата со посебни потреби и ќе се обезбеди навремена здравствена нега и терапија;
- Да се набави ново возило за превоз на корисниците од Заводот за рехабилитација на деца и младинци – Скопје, со што ќе се овозможи хумано транспортирање во случај на здравствени потреби или при организирање на културно-социолошки активности;
- Процесот на деинституционализација да се одвива согласно поставените

принципи и цели во Националната стратегија за деинституционализација (2008-2018), со воведување на задолжителен подготвителен период за корисникот при што ќе се почитува и неговото мислење, а ќе се земе предвид и мислењето на стручниот тим од установата;

- Да се продолжи со реновирање на објектите во Специјалниот Завод Демир Капија, со посебен акцент на Депандансот со цел исполнување на стандардите, како и континуирано и соодветно загревање на сместувачките капацитети во кои престојуваат лица со посебни потреби;

5.6 ПРЕПОРАКИ ЗА УСТАНОВИ ЗА ЗАДРЖУВАЊЕ И ПРЕСТОЈ НА СТРАНЦИ, ИЛЕГАЛНИ МИГРАНТИ И БАРАТЕЛИ НА ПРАВО НА АЗИЛ:

- Во полициските станици за гранична контрола да се уреди посебна просторија за претрес и преглед, како и просторија за баратели на азил, согласно Уредбата за стандардите и нормативите за планирање, изградба и уредување на објектите кои ги користи Министерството за внатрешни работи на граничните премини, како и согласно Законот за азил и привремена заштита, со кој се утврдува дека барањето за азил се поднесува на граничните премини, при влез во Република Македонија;

- Краткотрајно задржување на лицата лишени од слобода на граничните премини кои не се определени за места на задржување и кои не ги исполнуваат стандардите за сместување на лица лишени од слобода;

- Министерството за внатрешни работи да изготви Упатство за потребната документација која ќе се пополнува за лицата кои се лишуваат од слобода на граничните премини се до нивното преземање од страна на надлежен орган, во која ќе се нотира обезбедувањето на предвидените права;

- Во случај на лишување од слобода на лице странски државјанин/барател на азил да се обезбеди правото на превод, како и останатите права загарантирани со домашните и меѓународни акти;

- Подобрување на условите за сместување во Прифатниот центар за баратели на право на азил и во Прифатниот центар за странци, обезбедување квалитетна и навремена здравствена заштита, како и навремено и соодветно известување за нивните права и услови на сместувањето, преку обезбедување информации за куќниот ред на јазик што го разбираат;

- Навремена медицинска заштита за илегалните мигранти и барателите на азил со особена грижа за лица кои се жртви на тортура, сексуални злоставувања, како и други форми на психолошко или психичко злоставување;

- Да се почитува одредбата за странските лица сместени во Прифатниот центар да им се обезбеди прошетка надвор од сместувачките простории на свеж воздух согласно законските и подзаконските одредби;

- Да се овозможи пристап до процедурите за азил, како и до заштитните механизми кои треба да вклучуваат пристап до бранител, лекарски преглед, како и можност за контакт со семејството и со претставници од дипломатско-конзуларните претставништва;

- Навремено поставување на старател на непридружувани малолетни странци и нивна континуирана комуникација во насока на заштита и остварување на најдобриот интерес на децата, како и развивање на посебни програми за работа со деца согласно Конвенцијата за правата на детето;

- Почитување на законскиот рок за издавање на потврда за барател на право на азил од страна на надлежното одделение при Министерството за внатрешни работи, како и навремено обезбедување на идентификациона исправа согласно Законот за азил и привремена заштита;
- Пристап до правна помош, како и целосно информирање за текот на постапката која се води за илегалните мигранти сместени во Прифатниот центар за странци;
- Да се обезбедат специјализирани и соодветни обуки за вработените во центрите за странци и баратели на азил особено во насока на едукација за човековите права, како и постапување со жртви од тортура, трауматизирани лица, жени и други ранливи групи;

5.7 ПРЕПОРАКИ ЗА ОСТАНАТИ МЕСТА:

- Во ЈУ за згрижување деца исклучиво да се упатуваат и згрижуваат малолетни лица со воспитно- социјални проблеми, но не и сторители на кривични дела или деца сторители на дејствија кои во законот се предвидени како кривични дела, а со цел надминување на можноста од негативно влијание и ширење на криминогена инфекција;
- Сите случаи на физичко насилство меѓу децата и случаи на самоповредување во јавните установи за згрижување на деца да бидат забележани во посебен регистар/книга и да се водат посебни протоколи за превенција и спречување на насилство меѓу малолетниците;
- Проактивен пристап на персоналот во установите за згрижување на деца, со засилена грижа, надзор и обезбедување на дополнителни занимања кои ќе влијаат во воспитно –образовниот, но и корективниот процес на малолетните лица;
- Подобрување на организацијата на работата и спроведувањето на активностите во „ЈУ Ранка Милановиќ“ со што ќе се придонесе за зголемување на ефикасноста и целисходноста на процесот на воспитување, превоспитување и правилен развој на малолетниците згрижени во оваа установа, и на тој начин намалување на т.н повратништво или често префрлање на штитениците од институција во институција;
- Потребно е дополнително, сериозно и засилено да се работи со децата во текот на воспитно-образовниот процес во ЈУ „Ранка Милановиќ“. Воедно детето сместено во установата задолжително да се заведе во образовниот процес, како и да се стимулира за редовно посетување на наставата;
- Реновирање и опремување на сместувачките капацитети во ЈУ „Ранка Милановиќ“, со цел задоволување на потребите на штитениците на кои им се изречени заводски мерки, а во насока на успешно воспитување, превоспитување или подобрување на нарушеното поведение на децата кои се сместуваат во установата;
- Уредбата на Царинската управа за употреба на средства за присила да ги содржи и средствата за врзување на лица (лисици) кои се користат од страна на царинските службеници;

Анекс 1: Преглед на активностите на Националниот превентивен механизам во 2013 година

- превентивни посети

Датум	Место	Активност	Учесници	Организатор
25.01.2013	Скопје	НПМ последователна посета – Јавна установа за згрижување деца со воспитно социјални проблеми -Скопје	тројца советници во НПМ	НПМ
30.01.2013	Крива Паланка	НПМ последователна посета на ПС Крива Паланка	еден советник во НПМ,	НПМ
30.01.2013	Крива Паланка	НПМ посета на отворено одделение Крива Паланка – затвор Куманово	двајца советници во НПМ,	НПМ
06.03.2013	Штип	НПМ посета – полициска станица Штип	тројца советници во НПМ	НПМ
20.03.2013	Скопје	НПМ последователна посета – Центар за баратели на азил	тројца советници во НПМ	НПМ
25-26.03.2013	Белград	Формирање на НПМ мрежа – Декларација за соработка на НПМ од Југоисточна Европа	Аница Томшиќ Стојковска	НП Србија и ОБСЕ Мисија
29.03.2013	Тетово	НПМ последователна посета на затвор Тетово	НПМ и надворешен соработник-психијатар	НПМ
12.04.2013	Скопје	Тркалезна маса „Враќање во заедницата за подобра интеграција“	Донче Бошковски НПМ	Центар за граѓанска иницијатива
16.04.2013	Скопје	Предавање во Центар за обука на МВР – Улогата на НП и НПМ	двајца советници на НПМ	Центар за обука на МВР
19.04.2013	Струмица	НПМ последователна посета на Затвор Струмица	НПМ и надворешен соработник-психијатар	НПМ
24.04.2013	Скопје	Предавање на предметот Вовед во право на ЕУ – Универзитет Американ Колеџ	Аница Томшиќ-Стојковска - НПМ	Универзитет Американ Колеџ
25.04.2013	Скопје	Предавање во Центар за обука на МВР – Улогата на НП и НПМ	двајца советници на НПМ	Центар за обука на МВР
29.04.2013	Скопје	НПМ посета на Клиника за психијатрија	НПМ и надворешен соработник-психијатар	НПМ
29.04.2013	Скопје	НПМ посета на Арестанско одделение	НПМ и надворешен соработник-психијатар	НПМ
10.05.2013	Скопје	ТАИЕХ работилница „Видео надзор во местата на лишување од слобода“	НП и НПМ во соработка со Дирекцијата за заштита на лични податоци	НПМ /ТАИЕХ
16.05.2013	Скопје	Презентација на Годишниот извештај на Националниот превентивен механизам за 2012 година	Народен правобранител и НПМ	НПМ
17.05.2013	Охрид	НПМ последователна посета на затвор Охрид	НПМ и надворешен соработник-психијатар	НПМ

28.05.2013	Скопје	НПМ последователна посета на затвор Скопје	НПМ и надворешен соработник-психијатар	НПМ
05.06.2013	Охрид	НПМ посета на ПС Охрид	НПМ	НПМ
06.06.2013	Битола	НПМ посета на ПС Битола	НПМ	НПМ
25-26.06.2013	Скопје	ТАИЕХ НПМ Регионална конференција	НПМ од Југоисточна Европа, АПТ, КСТ	НПМ /ТАИЕХ
01-03.07.2013	Копенхаген	Студиска посета на НПМ Данска	Аница Томшиќ - Стојковска	НПМ/ТАИЕХ
17.09.2013	Скопје	НПМ последователна посета на ЈУ „ Ранка Милановиќ“	НПМ и соработници од здружение на социјални работници и Комора на психолози	НПМ
19.09.2013	Скопје	НПМ последователна посета – на Јавна установа за згрижување деца со воспитно социјални проблеми -Скопје	НПМ и соработници од здружение на социјални работници и Комора на психолози	НПМ
23.09.2013	Куманово	НПМ последователна посета – полициска станица Куманово	НПМ и надворешен соработник на Македонско здружение на млади правници	НПМ
25.09.2013	Скопје	НПМ посета на Дом за деца “ 11 Октомври”	НПМ и соработници од здружение на социјални работници и Комора на психолози	НПМ
26-27.09.2013	Скопје	Предавање за улогата на Народниот правобранител и НПМ	Аница Томшиќ - Стојковска	Центар за обука на МВР
30.09.2013	Скопје	НПМ посета – Последователна посета на Прифатен центар за странци (МВР)	НПМ и надворешен соработник на Македонско здружение на млади правници	НПМ
07.10.2013	Табановце	НПМ посета на полициска станица за гранична проверка граничен премин Табановце	НПМ и надворешен соработник на Македонско здружение на млади правници	НПМ
10.10.2013	Блаце	НПМ посета на полициска станица за гранична проверка граничен премин Блаце	НПМ и надворешен соработник на Македонско здружение на млади правници	НПМ
16.10.2013	Богородица	НПМ посета на полициска станица за гранична проверка граничен премин Богородица	НПМ и надворешен соработник на Македонско здружение на млади правници	НПМ
24-25.10.2013	Белград	Состанок на НПМ мрежа на Југоисточна Европа на тема : Улогата на лекарот во остварувањето на превентивните посети	НПМ и надворешен соработник-психијатар	НПМ Србија и ОБСЕ Мисија

29.10.2013	Скопје	ТАИЕХ работилница „Улогата на судијата во остварување на правата на лицата лишени од слобода ”	Народен правобранител и НПМ	НПМ / ТАИЕХ
04.11.2013	Велес	НПМ последователна посета на ВПД Тетово	НПМ со Здружение на форензичари, Здружение за кривично право и криминологија и Комора на психолози	НПМ
06.11.2013	Бања Банско Струмица	НПМ посета на Завод за заштита и рехабилитација Бања Банско	НПМ со Сојуз на дефектолози	НПМ
14.11.2013	Гевгелија	НПМ последователна посета – затвор Гевгелија	НПМ со Здружение на форензичари, Здружение за кривично право и криминологија	НПМ
14.11.2013	Гевгелија	НПМ последователна посета на ПС Гевгелија	НПМ	НПМ
19.11.2013	Скопје	НПМ посета – ЈУ Завод за рехабилитација на деца и младици Топанско поле	НПМ со Сојуз на дефектолози	НПМ
20-21.11.2013	Стразбург	Конференција на тема „Задржувањето на имигранти во Европа – Воспоставување заеднички заложби и развивање на минимални стандарди”.	Аница Томшиќ - Стојковска	Совет на Европа и НПМ на Обединето Кралство
28.11.2013	Демир Капија	НПМ последователна посета – Специјален завод Демир Капија	НПМ со Сојуз на дефектолози	НПМ
29.11.2013	Скопје	НПМ посета на Царинска управа	НПМ	НПМ
06.12.2013	Скопје	ТАИЕХ работилница „Заштита на малолетни лица при полициско задржување “	Народен правобранител и НПМ	НПМ/ ТАИЕХ
10.12.2013	Скопје	Предавање на Факултет за безбедност по повод Меѓународниот ден на човекови права	НПМ	НПМ и Факултет за безбедност
11.12.2013	Струмица	НПМ посета – ПС Струмица	НПМ	НПМ
12.12.2013	Радовиш	НПМ последователна посета – полициска станица Радовиш	НПМ	НПМ
12.12.2013	Велес	НПМ посета на ПС Велес	НПМ	НПМ

Анекс 2¹⁸:

1. Д-р Александар Марцикиќ – Здружение на психијатри на Република Македонија;
2. Д-р Стојан Бајрактаров – Здружение на психијатри на Република Македонија;
3. М-р Александра Цонева – Здружение на социјални работници на град Скопје;
4. Асс Д-р Владимир Илиевски - Здружение на социјални работници на град Скопје,
5. Доц. Д-р Иван Трајков – Комора на психолози на Република Македонија;
6. Назиф Авди – Македонско здружение на млади правници;
7. Ирена Здравкова - Македонско здружение на млади правници;
8. Проф. Д-р Биљана Јанеска – Здружение по судска медицина при Македонско Лекарско Друштво (МЛД) на Република Македонија;
9. Асс. Д-р Горан Павловски - Здружение по судска медицина при Македонско Лекарско Друштво (МЛД) на Република Македонија;
10. Проф. Д-р Оливер Бачановиќ – Здружение за кривично право и криминологија на Македонија;
11. Горан Петрушев – Сојуз на дефектолози на Република Македонија;
12. Лидија Крстевска Дојчиновска - Сојуз на дефектолози на Република Македонија;

¹⁸ Редоследот на надворешните соработници е според датумот на спроведена посета

Република Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Republika e Maqedonisë
AVOKATI I POPULLIT

O M B U D S M A N
Republic of Macedonia

**AVOKATI I POPULLIT
MEKANIZËM PARANDALUES NACIONAL**

RAPORTI VJETOR

Shkup , maj 2014

Titulli: *Raporti vjetor 2013, Mekanizëm parandalues nacional*

Editor: Avokati i Popullit i Republikës së Maqedonisë

Këshilli redaktues: Ixhet Memeti, Anica Tomsik Stojkovska, Merita Aliu Alil

Përkthyes dhe redaktore gjuhësore: Moment Mal

Disenji grafik: Keti Stefkova

Tirazhi: 350

Përmbajtja

Shkurtesat

Parathënie

1. KOMPETENCAT, METODOLOGJIA, DHE AKTIVITETET E MAKANIZMIT PARANDALUES NACIONAL	89
1.1 Vizitat parandaluese dhe Metodologjia e Mekanizmit Parandalues Nacional (MPN)	89
1.2 Struktura organizative dhe Buxheti i MPN-së	90
1.3 Qasja multidisiplinare gjatë vizitave parandaluese të MPN-së dhe bashkëpunimi me sektorin civil	91
1.4 Bashkëpunimi me organet dhe institucionet, si dhe ruajtja, mbajtja e dialogut me autoritetet	91
1.5 Paraqitja e iniciativave dhe mendimeve	92
1.6 Promovimi i Mekanizmit Parandalues Nacional si dhe përforcimi i kapaciteteve në pjesën e realizimit të të drejtave të personave të privuar nga liria	93
1.7 Dukshmëria dhe transparenca në punën e MPN-së	94
1.8 Bashkëpunimi me Nënkomitetin për Parandalimin nga Tortura dhe aktivitete ndërkombëtare të MPN-së	94
2. VIZITA TË RREGULLTA PARANDALUESE NË VITIN 2013	97
2.1 Stacione policore	97
2.1.1 Trajtimi i personave të privuar nga liria	98
2.1.2 Kushtet materiale	98
2.1.3 Realizimi i të drejtave të personave të ndaluar	102
2.1.4 Evidenca dhe regjistrat për personat e ndaluar	106
2.1.5 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna	108

2.2 Institucionet ndëshkuese-korrektuese	110
2.2.1 Reparti i Arrestit pranë Entit Ndëshkues-Korrektues "Idrizovë"	110
2.2.2 Reparti i Hapur Kriva Pallankë në kuadër të Burgut Kumanovë	111
2.2.3 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna	112
2.3 Institucionet psikiatrike	103
2.3.1 Klinika e Psikiatrisë	113
2.3.2 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna	114
2.4 Institucionet për persona me nevoja të veçanta	115
2.4.1 Institucioni Publik Enti për Mbrojtje dhe Rehabilitim – Banja Bansko	115
2.4.2 IP Enti për Rehabilitimin e Fëmijëve dhe të Rinjve - Shkup	116
2.4.3 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna	117
2.5 Vendet për strehimin dhe qëndrimin e të huajve, migrantëve ilegalë dhe azilkërkuesve	118
2.5.1 Kushtet materiale	118
2.5.2 Realizimi i të drejtave të personave të privuar nga liria	119
2.5.3 Evidentimi i personave të privuar nga liria	119
2.5.4 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna	121
2.6 Vende tjera të vizituara	121
2.6.1 Institucioni Publik Shtëpia për Fëmijë "11 Tetori" Shkup	121
2.6.2 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna	122
2.6.3 Drejtoria e Doganave	122
2.6.4 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna	124

3. VIZITAT PËR RIKONTROLL NË VITIN 2013	125
3.1 Stacionet policore	125
3.2 Institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe Enti Edukues-Korrektues	128
3.3 Institucione për përkujdesjen dhe vendosjen e të huajve, migrantëve ilegalë dhe azilkërkuesve	134
3.4 Vende të tjera	136
3.5 Masat e ndërmarra dhe zbatimimi i rekomandimeve të dhëna	139
4. GJENDJA ME MIGRANTËT ILEGALË DHE AZILKËRKUESIT	147
5. REKOMANDIME	151
5.1 Rekomandime të përgjithshme	151
5.2 Rekomandime për stacionet policore	151
5.3 Rekomandime për institucionet ndëshkuese -korrektuese	152
5.4 Rekomandime për institucionet psikiatrike	153
5.5 Rekomandime për institucionet për persona me nevoja të veçanta	153
5.6 Rekomandime për institucionet për strehimin dhe qëndrimin e të huajve, migrantëve ilegalë dhe azilkërkuesve	154
5.7 Rekomandime për vende tjera	155
Aneks 1: Pasqyra e aktiviteteve të Mekanizmit Parandalues Nacional në vitin 2013	156
Aneks 2: Lista e bashkëpunëtorëve të jashtëm	159
Aneks 3: Përzgjedhja e fotografive nga vizitat e realizuara në vitin 2013– shembuj pozitiv dhe negativ	238

Shkurtesa

APT	Asociacioni për Parandalimin e Torturës
EEK	Enti Edukues-Korrektues
LES	Ligji për ekzekutimin e sanksioneve
IP	Institucion publik
ENK	Enti ndëshkues-korrektues
INK	Institucioni ndëshkues-korrektues
KPT	Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës
MPB	Ministria e Punëve të Brendshme
MPPS	Ministria e Punës dhe Politikës Sociale
AP	Avokati i Popullit
AP- MPN	Avokati i Popullit – Mekanizëm Parandalues Nacional
MPN	Mekanizmi Parandalues Nacional
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
KB	Kombet e Bashkuara
OPCAT	Protokolli Fakultativ i Konventës së Kombeve të Bashkuara Kundër Torturës dhe Llojeve tjera të Trajtimit apo Ndëshkimit Brutal, Jonjerëzor ose Nënçmues
DNPR	Spektori për Ndikim të Përforcuar për Riedukim
SP	Stacioni policor
SPKK	Stacioni policor për kontroll kufitar
SPKP	Stacioni policor me kompetencë të përgjithshme
RM	Republika e Maqedonisë
TAIEX	Instrumenti për Ndihmë Teknike dhe Shkëmbim të informatave pranë Komisionit Evropian
DES	Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve
UNICEF	Fondi për Fëmijë i Kombeve të Bashkuara
UNHCR	Komisioni i Lartë për Refugjatët i OKB-së
QPS	Qendra për punë sociale

Të nderuar,

Me ratifikimin e Protokollit Fakultativ të Konventës Kundër Torturës dhe Llojeve tjera të Trajtitit Brutal, Jonjerëzor, Nënçmues ose Ndëshkues u obliguam që t'i respektojmë angazhimet e Kombeve të Bashkuara për luftën gjithëpërfshirëse kundër torturës dhe zero tolerancës në rast të ekzistimit të saj. Duke u nisur nga parimi se vetëm nëpërmjet të mbrojtjes së të drejtave të qytetarëve, të cilët kanë qenë viktime të torturës ose të trajtimit jonjerëzor, pa sugjerimin me kohë për rreziqet e mundshme, mangësitë dhe zbrazëtitrat legjislative nuk do të realizohet qëllimi të cilin dëshirojmë që ta arrijmë, në vitin 2013 realizuam vizita parandaluese, kemi dhënë rekomandime, si dhe u përfshimë në mënyrë aktive në pjesën e promovimit, edukimit si dhe të përforsimit të kapaciteteve të personave zyrtarë të cilët punojnë në vendet e privimit nga liria. Gjithashtu, edhe bashkëpunimi ynë ndërkombëtar vazhdoi, kështu që ishim edhe një nga iniciatorët për formimin e Rrjetit Ballkanik të Mekanizmave Parandalues Nacional.

Është me rëndësi të potencohet se në vitin 2013 siguruam ekip të bashkëpunorëve të jashtëm nga më shumë sfera. Në bazë të njohurive të tyre profesionale si dhe aftësive të tyre në pjesën e kompetencave të cilat i ndërmerr mekanizmi në vendet e privimit nga liria me qëllim të përcaktimit të rreziqeve nga tortura ose të ndonjë lloji tjetër të trajtimit mizor, u siguria qasja multidisiplinare gjatë realizimit të vizitave parandaluese, gjë që është edhe një nga rekomandimet e Asociacionit për Parandalimin e Torturës.

Raporti Vjetor i Avokatit të Popullit – Mekanizëm Parandalues Nacional për vitin 2013 përmban analiza të detajuara të gjendjeve, konstatime dhe rekomandime për tejkalimin e mangësive të konstatuara në vendet e privimit nga liria, si dhe në vende tjera ku njerëzve u kufizohet liria e lëvizjes. Edhe pse publikimi i Raportit vjetor është obligim konform Protokollit Fakultativ, ky njëkohësisht është edhe angazhim për respektimin në tërësi të të drejtave të njeriut, pavarësisht se a bëhet fjalë për persona të privuar nga liria apo për kategori tjetër të personave të cilëve u është kufizuar liria e lëvizjes.

Mekanizmi Nacional Parandalues edhe më tej do të vazhdojë t'i identifikojë gjendjet dhe rreziqet të cilat mund të çojnë deri në shkeljen e të drejtave të njeriut dhe do të jep rekomandime me qëllim të përmirësimit të trajtimit dhe kushteve në vendet ku qëndrojnë personat e privuar nga liria. Vetëm në këtë mënyrë, përmes monitorimit të vazhdueshëm të gjendjeve në vendet e privimit nga liria do të kontribuojmë për parandalimin e torturës si shkelje serioze e të drejtave të njeriut dhe do të sigurojmë respektimin e dinjitetit njerëzor si dhe veprim human ndaj personave të cilët janë të privuar nga liria.

Me respekt,

Avokati i popullit

Ixhet Memeti

1 KOMPETENCAT, METODOLOGJIA DHE AKTIVITETET E MEKANIZMIT PARANDALUES NACIONAL

1.1 VIZITAT PARANDALUESE DHE METODOLOGJIA E MEKANIZMIT PARANDALUES NACIONAL

Mekanizmi Parandalues Nacional në Republikën e Maqedonisë mandatin e vet dhe kompetencat e veta i fiton nga Protokolli Fakultativ i Konventës Kundër Torturës dhe Llojeve tjera të Trajtimit Brutal, Jonjerëzor, Nënçmues ose Ndëshkues si dhe nga Ligji për Avokatin e popullit. Avokati i Popullit-Mekanizëm Parandalues Nacional ka të përgatitur edhe Rregullore të veçantë për mënyrën e kryerjes së parandalimit të torturës dhe Metodologji për mënyrën e kryerjes së vizitave parandaluese të rregullta dhe për rikontroll në vendet ku janë ose ku mund të jenë të vendosur personat e privuar nga liria. Avokati i Popullit-Mekanizëm Parandalues Nacional gjatë realizimit të parandalimit të torturës dhe llojeve tjera të trajtimit brutal, jonjerëzor, nënçmues ose ndëshkues ka kompetenca që rregullisht t'i analizojë veprimet ndaj personave të privuar nga liria, t' u jep rekomandime organeve relevante, me qëllim të përmirësimit të trajtimit dhe kushteve në vendet e privimit nga liria, si dhe të paraqes propozime në lidhje me legjislacionin ekzistues ose propozim- legjislacionin.

Në Konventës Kundër Torturës dhe Llojeve tjera të Trajtimit Brutal, Jonjerëzor, Nënçmues ose Ndëshkues është përcaktuar se me privim nga liria nënkuptohet cilado formë e paraburgimit ose burgimit, ose ndalimit të personave në kapacitetet publike ose private në të cilat personit nuk i lejohet që vullnetarisht të largohet, apo me urdhër të gjyqit ose ndonjë organi tjetër administrativ.

Avokati i Popullit-Mekanizëm Parandalues Nacional ka realizuar 32 vizita parandaluese, nga të cilat 16 ishin të rregullta, kurse 16 vizitat për rikontroll. Qëllimi i vizitave të rregullta është identifikimi i rreziqeve për shkak të ndalimit të torturës ose lloj tjetër të trajtimit brutal, jonjerëzor, nënçmues ose ndëshkues, përderisa qëllimi i vizitave për rikontroll është vlerësimi i implementimit të rekomandimeve të dhëna në drejtim të mënjanimi të gjendjeve të konstatuara.

Në pajtim me metodologjinë e vizitave të rregullta, MPN fillimisht, për planin e vet e informon personin udhëheqës të organit ku bëhet privimi nga liria, kurse pastaj realizon hetim në vendet, si dhe në dhomat ndihmëse në të cilat përkohësisht qëndrojnë personat, bën kontrollin e evidencës si dhe zhvillon biseda të drejtpërdrejta dhe individuale me personat e privuar nga liria pa prezencën e zyrtarëve të autorizuar. Në fund të vizitës, Mekanizmi Parandalues Nacional e njofton udhëheqësin e institucionit për konstatimet e përgjithshme duke i paralajmëruar se të njëjtat do të përfshihen në raport të veçantë, në të cilin në mënyrë analitike do të prezantohen gjendjet e hasura dhe në të njëjtin do të jepen rekomandime të duhura.

Raporti i veçantë përmban rekomandime të cilat drejtohen në dy nivele: deri tek organi drejtues i institucionit ose deri te enti që është vizituar, në lidhje me gjendjet të cilat janë nën kompetenca të atij organi ku gjendjet e konstatuara negative mund të tejkalohen nëpërmjet të ndërmarrjes së masave të caktuara nga ana e vet entit ose institucionit dhe deri te organi më i lartë hierarkik (ministria) për rekomandime,

plotësimi i të cilave kërkon edhe sigurimin e parakushteve plotësuese teknike-materiale, implikimeve buxhetore, ndryshimeve të akteve ligjore ose nënligjore.

Vizitat për rikontroll realizohen në bazë të planit për vizitë paraprakisht të përgatitur, i cili i përmban rekomandimet të dhëna paraprakisht, si dhe përgjigjet e fituara nga ana e organeve kompetente për shkallën dhe mënyrën e implementimit të tyre. Gjatë vizitave për rikontroll vlerësohet niveli i realizimit të rekomandimeve të dhëna edhe atë nëpërmjet inspektimit të drejtpërdrejtë në vendet e privimit nga liria, me bisedat e zhvilluara me personat e privuar nga liria, si dhe nëpërmjet inspektimit të evidencës. Në fund të vizitës personi udhëheqës njoftohet me konkluzionet në pjesën e vlerësimit për implementimin e rekomandimeve të dhëna, dhe në mënyrë shtesë dorëzohet edhe raporti deri te institucioni, si dhe deri te organi kompetent me çrast nga gjendjet e hasura mund të nxirren edhe rekomandime ose kërkesa shtesë për ndër marrjen e masave urgjente.

1.2 STRUKTURA ORGANIZATIVE DHE BUXHETI I MPN-SË

Mekanizmin Parandalues Nacional e përbëjnë dy këshilltarë për parandalimin nga tortura dhe trajtimeve të tjera brutale, jonjerëzore, nënçmuese ose ndëshkuese. Anëtarët e MPN-së janë juristë të diplomuar të cilët i plotësojnë parakushtet dhe kriteret e nevojshme për kryerjen e mandatit të Mekanizmit Parandalues Nacional në pajtim me Protokollin Fakultativ të Konventës së OKB-së Kundër Torturës dhe Llojeve tjera Trajtimit Brutal, Jonjerëzor, Nënçmues ose Ndëshkues (OPCAT). Megjithatë, numri i të punësuarve nuk është i mjaftueshëm, gjegjësisht ekziston mangësi në resurset njerëzore. Pas ndërprerjes së marrëdhënies së punës të anëtarit të tretë të MPN, vendi akoma nuk është plotësuar, me çka vështirësohet monitorimi i vazhdueshme i gjendjeve në vendet për privim nga liria, si dhe zbatimi efikas i autorizimeve të përcaktuara në Protokollin Fakultativ. Njëherësh, Mekanizmi Parandalues Nacional nuk ka përfaqësim gjinor.

MPN funksionon si njësi organizative e veçantë e ndarë në kuadër të Avokatit të Popullit. Në pajtim me nenin 18 paragrafin 3 të Konventës Kundër Torturës dhe Llojeve tjera Trajtimit Brutal, Jonjerëzor, Nënçmues ose Ndëshkues, shtetet pjesëmarrëse ndërmarrin obligimin për t'Ë vënë në dispozicion resurset e nevojshme për funksionimin e mekanizmave parandalues nacional. Në këtë drejtim, në vitin 2013 ishin ndarë mjete të veçanta në Buxhetin e Avokatit të Popullit të dedikuara për këtë mekanizëm. Gjithashtu, me mjetet e akorduara u përfshinë shpenzimet për publikimin dhe distribuimin e raportit vjetor të MPN-së, si dhe për përfshirjen e bashkëpunëtorëve të jashtëm nga profile të ndryshme duke mundësuar multidisiplinë gjatë realizimit të vizitave. Mirëpo, patjetër duhet të potencohet se mjetet e akorduara për përmbushjen e plotë të mandatit të MPN-së nuk mjaftojnë, i cili përveç vizitave preventive në vendet për privim nga liria duhet në mënyrë aktive të kyçet edhe në aktivitetet edukative, promovuese si dhe ato ndërkombëtare. Mjetet buxhetore të dedikuara për MPN janë të pamjaftueshme në pjesën e mbulimit të shpenzimeve për realizimin e vizitave, si dhe për pjesëmarrjen e tij në aktivitetet ndërkombëtare në suaza të rrjeteve dhe organeve në të cilat merr pjesë. MPN-ja është pjesë e Rrjetit të Mekanizmave Parandalues të Evropës Juglindore dhe ka për obligim që të merr pjesë në takimet dhe ngjarjet e organizuara në nivel rajonal, por edhe ta prezantojë institucionin në nivel ndërkombëtar. Duke u nisur nga fakti se Avokati i Popullit ka edhe statusin e Institucionit Nacional për të Drejtat e Njeriut, janë të nevojshme edhe mjete shtesë për realizimin e aktiviteteve promovuese dhe edukative.

1.3 QASJA MULTIDISCIPLINARE GJATË VIZITAVE PARANDALUESE TË MPN-SË DHE BASHKËPUNIMI ME SEKTORIN CIVIL

Në pajtim me nenin 18 të Protokollit Fakultativ të Konventës Kundër Torturës, Avokati I Popullit –Mekanizëm Parandalues Nacional përfshiu bashkëpunëtorë të jashtëm të profileve të ndryshme gjë që është edhe një ndër rekomandimet e Asociacionit për Parandalimin e Torturës (APT).

Së këtejmi, konform rekomandimit, gjatë vizitave parandaluese nuk duhet të përfshihen vetëm juristë, por edhe profesione tjera të cilët me ekspertizat e tyre do të ndihmojnë në përpilimin e analizës gjithëpërfshirëse për rreziqet e mundshme nga tortura dhe llojet e tjera të trajtimit johuman.

Në këtë drejtim MNP-ja lidhi Memorandum për bashkëpunim me shtatë shoqata profesionale edhe atë: Shoqatën e Psikiatërve, Shoqatën e Punëtorëve Social të Qytetit të Shkupit, Dhomën e Psikologëve, Lidhjen e Defektologëve të Republikës së Maqedonisë, Shoqatën e Forenzikëve pranë Institutit për Mjekësi Ligjore, Shoqatën për të Drejtën Penale dhe Kriminologji, si dhe Shoqatën Maqedonase të Juristëve të Rijne, e cila shoqatë është e autorizuar për dhënien e ndihmës juridike pa pagesë. Varësisht nga vendi se ku realizohet vizita ishin të përfshirë bashkëpunëtorë të jashtëm nga shoqatat e cekura, të cilat në pajtim me Memorandumin dhe Marrëveshjen për bashkëpunim morën një pjesë të kompetencave të MPN-së.

Kyçja e bashkëpunëtorëve të jashtëm të drejtimeve të ndryshme në vizitat parandaluese, si dhe marrja e mendimeve specializuese dhe analizës së shkurtër, të përgatitura nga ana e ekspertëve të jashtëm ka rëndësi të madhe për zbatimin me sukses të kompetencave të Avokatit të Popullit-MNP. Nëpërmjet përfshirjes së bashkëpunëtorëve të autorizuar të jashtëm në vizitat parandaluese u sigurua qasje eksperte dhe profesioniste ndaj problematikës që është edhe lëndë e analizës.

1.4 BASHKËPUNIMI ME ORGANET DHE INSTITUCIONET, SI DHE MBAJTJA E DIALOGUT ME AUTORITETET

Mekanizmi Parandalues Nacional në vitin 2013 realizoi vizita parandaluese në de jure vende të privimit nga liria, si dhe në vende tjera ku njerëzve u është e kufizuar liria e lëvizjes ose de facto paraqesin privim nga liria, me çka numri i vizitave të rregullta ishte e barabartë me numrin e vizitave për rikontroll gjegjësisht vizitave kontroluese. Gjatë realizimit të këtyre vizitave, MPN kishte bashkëpunim të kënaqshëm dhe konstruktiv me personat zyrtar dhe realizoi këqyrje papengesë sa u përket kushteve materiale në vendet ku qëndrojnë personat e privuar nga liria, si dhe realizoi biseda me persona të privuar nga liria sipas përzgjedhjes së vetë, pa mbikëqyrje dhe pa dëshmitarë. Më saktësisht ekipit të MPN në asnjë rast nuk iu kufizua hapësira e lëvizjes, si dhe liria e përzgjedhjes së personave për bisedë.

Në vitin raportues MNP-ja vazhdoi me dialogun bashkëpunues me organet dhe institucionet shtetërore. Në pajtim me nenin 3 të Ligjit për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit për Avokatin e Popullit, organet kompetente, organizatat si dhe institucionet në të cilat liria e lëvizjes është e kufizuar, janë të obliguara që të veprojnë sipas instruksioneve dhe rekomandimeve të Avokatit të Popullit dhe për veprimet e tyre ta lajmërojnë atë në afat prej 30 ditëve duke e llogaritur prej ditës së pranimit të raportit të veçantë.

Për numrin më të madh të raporteve, MPN-ja u njoftua se do të veprohet sipas rekomandimeve të dhëna në përputhje me mundësitë dhe me resurset e siguruara financiare. Mirëpo, nga vitet e mëparshme ngelet vërejtja se nuk u jepen përgjigje me kohë sipas raporteve të dërguara, gjegjësisht nuk respektohet afati i paraparë,

me ç'rast u dërguan 12 intervenime deri tek organet dhe institucionet kompetente, si dhe 8 intervenime deri te ministritë përkatëse në lidhje me raportet për vizitat e rregullta parandaluese. Gjithashtu, MPN-ja bëri intervenime deri tek organet dhe ministritë kompetente në lidhje me raportet për vizitat për rikontrol, nga të cilat 7 iu dërguan organeve kompetente, kurse 6 ministrive përkatëse.

Mekanizmi Parandalues Nacional nuk mori përgjigje nga Ministria e Shëndetësisë në lidhje me raportin për vizitën e Klinikës për Psikiatri¹, edhe pse ishte realizuar takimi me përfaqësuesit e kësaj ministrie në drejtim të sqarimit të rolit të mekanizmit dhe nevojës për ekzistimin e dialogut. Ministria nuk dërgoi përgjigje, edhe pas urgjencës së bërë. Avokati i Popullit për sjelljen e Ministrisë së shëndetësisë dërgoi edhe informatë deri te Qeveria e Republikës së Maqedonisë. Në pajtim me veprimin e këtitillë Avokati i Popullit konstatoi se nuk ekziston bashkëpunimi me këtë Ministri, edhe pse në kontinuitet realizohet komunikimi dhe bashkëpunimi me institucionet psikiatrike.

1.5 PARAQITJA E INICIATIVAVE DHE MENDIMEVE

Në vitin 2013 Mekanizmi Parandalues Nacional paraqiti Iniciativë deri te Ministria e Drejtësisë për ndryshimin e Ligjit për procedurë penale në pjesën e realizimit të të drejtave të personave të arrestuar.

Me hyrjen në fuqi të Ligjit të ri për procedurë penale (LPP) erdhi deri te ndryshimi i organit të hetuesisë, dhe në këtë drejtim, në nenin 39 të Ligjit për procedurë penale ("Gazeta Zyrtare" nr.150/2010), me tjerash thuhet se ky organ, "nxjerrë urdhër dhe zbaton procedurë hetimore". Por, më tutje në Ligjin e njëjtë, në nenin 177 paragrafin 2 ku përcaktohen të drejtat e personave të paraburgosur thuhet "I paraburgosuri ka të drejtë të ushqehet me harxhime të veta, të merr vesh rroba të veta dhe të shërbehet me çarçafë të vetë, me harxhime të veta të furnizohet me libra, gazeta dhe sende të tjera të cilat shërbejnë për nevojat e veta të rregullta, po qe se një gjë e tillë nuk ishte e dëmshme për udhëheqjen me sukses të procedurës. Për këtë vendos organi i cili udhëheq me procedurën hetimore.

Duke u nisur nga e drejta parimore si dhe obligimi I Prokurorit Publik që t'i ndjek kryerësit e veprave penale, Avokati i Popullit-Mekanizëm Parandalues Nacional paraqiti Mendim se i njëjti organ nuk duhet të vendos për të drejtat e personave të paraburgosur, për arsye se ai e udhëheq hetimin, paraqitet si organ i cili i ndjek kryerësit e veprave penale, si dhe paraqet dhe i prezanton akuzat para gjyqit kompetent.

Në këtë drejtim kërkoi ndryshimin e nenit të cekur, me qëllim të shmangies së pasojave të mundshme ndaj të drejtave të personave të paraburgosur, të cilat në ndërkohë janë rregulluar me Rregulloren për ekzekutimin e masës së paraburgimit, e cila në tërësi e përfshinë materien e shfrytëzimit të shtrojës personale, ushqimit, si dhe furnizimit me libra dhe gazeta, për të cilat vendos gjyqi kompetent.

¹ Ministria e shëndetësisë nuk ka dorëzuar përgjigje as dhe për raportet e veçante për spitalet e psikiatrisë: Negorci, Demir Hisar dhe Bardovci për vizitat e realizuara në vitin 2012

1.6 PROMOVIMI I MEKANIZMIT PARANDALUES NACIONAL DHE PËRFORCIMI I KAPACITETEVE NË PJESËN E REALIZIMIT TË TË DREJTAVE TË PERSONAVE TË PRIVUAR NGA LIRIA

Në vitin raportues MNP-ja zbatoi disa aktivitete promovuese dhe edukative edhe atë në drejtim të njoftimit të opinionit me rolin e MPN-së në shoqëri dhe përformimin e kapaciteteve në pjesën e realizimit të të drejtave të personave të privuar nga liria. Këto aktivitete u mbështetën nga Instrumenti për Ndihmë Teknike dhe Shkëmbim të Informacioneve të Komisionit Evropian (TAIEX). Me përkrahjen e TAIEX-it u mbajtën tri punëtori në nivel nacional dhe një konferencë në nivel rajonal.

Punëtorja e parë iu dedikua "Video mbikëqyrjes në vendet e privimit nga liria" e cila u organizua në bashkëpunim me Drejtorinë për Mbrojtjen e të Dhënave Personale. Përveç MPN-së dhe Drejtorisë, në këtë punëtori diskutime të tyre patën edhe përfaqësuesit e Këshillit të Evropës në lidhje me çështjet e të drejtës së privatësisë përkundër nevojës së sigurisë në vendet e privimit nga liria, si dhe përfaqësuesit e MPN-s çeke i cili i shpalosi përvojat e tija në lidhje me këtë çështje. Në fund të punëtorisë u përpiluan edhe konkluzionet themelore në lidhje me sigurimin e të drejtës së privatësisë në vendet e privimit nga liria, duke e respektuar integritetin personal të personave, por edhe duke siguruar mbrojtje dhe siguri në vendet ku ata qëndrojnë. Ndër të tjerash, u konstatua se është e nevojshme që të rregullohet në mënyrë plotësuese Ligji për ekzekutimin e sanksioneve në aspekt të mënyrës dhe kushteve për zbatimin e video mbikëqyrjes nëpër institucionet ndëshkuese-korrektuese. Gjithashtu, u potencuar se gjatë zbatimit të video mbikëqyrjes në vendet e privimit nga liria duhet të respektohen parimet për mbrojtjen e të dhënave personale edhe atë: drejtësia dhe ligjshmëria, proporcionaliteti, udhëheqja e të dhënave të sakta, të tërësishme dhe të azhurnuara dhe ruajtja e tyre në afatin e saktë kohor.

Punëtorja e dytë nacionale e mbështetur nga Instrumenti TAIEX iu dedikua temës: "Roli i gjykatësit në realizimin e të drejtave të personave të privuar nga liria". Në lidhje me këtë temë, diskutime të tyre patën përfaqësuesit e Këshillit Gjyqësor të Republikës së Maqedonisë, përfaqësuesit e Gjykatës Supreme të Republikës së Maqedonisë, gjykatës për ekzekutimin e sanksioneve, si dhe anëtari i mëparshëm i Komitetit për Parandalimin e Torturës pranë Këshillit të Evropës. Gjithashtu, përvoja krahasuese, në lidhje me këtë çështje, prezantoi edhe përfaqësuesi i MPN të Austrisë. Një nga konstatimet e kësaj punëtorie ishte se roli i gjykatësit është shumë i rëndësishëm në pjesën e mbrojtjes së të drejtave të personave të privuar nga liria. Gjykatësi, jo vetëm që duhet ta zbatojë të drejtën materiale, por duhet të sigurojë edhe respekt të tërësishëm të të drejtave të personave përderisa ata janë të privuar nga liria. Po ashtu, u konkludua se nevojitet komunikim intensiv dhe i vazhdueshëm, si dhe koordinim midis të gjithë faktorëve të cilët ndikojnë ose në mënyrë të drejtpërdrejtë vendosin për të drejtat e personave të privuar nga liria, me qëllim të sigurimit të kushteve humane si dhe të realizimit të pandërprerë të minimum standardeve për personat e privuar nga liria.

Ngjarja e fundit e përfshiu temën: "Mbrojtja e personave të mitur gjatë ndalimit policor", ndërsa qëllimi i kësaj punëtorie ishte që nëpërmjet prezantimeve, diskutimeve dhe shkëmbimit të përvojave të kontribuohet drejt përmirësimit të kushteve për ndalimin e të miturve, si dhe të përfordhet mbrojtja e të drejtave të personave të mitur. Në punëtorinë e njëjtë, u konstatua se me fëmijët të cilët janë privuar nga liria duhet të vepohet duke e respektuar dinjitetin e tyre, si dhe të merren parasysh nevojat në pajtim me moshën e tyre. Në këtë punëtori, diskutime të tyre patën edhe përfaqësuesit e Nënkomitetit për Parandalimin e Torturës, Këshilli Shtetëror për Parandalimin e delikencës tek Fëmijët, ndërsa përvojat komparative i shpalosë edhe përfaqësuesit e MPN të Britanisë së Madhe dhe Polonisë.

MPN-ja me mbështetjen e TAIEX-it realizoi edhe vizitë studimore të MPN danez, ku u shkëmbyen eksperiencia dhe praktika të mira nga fusha e parandalimit të torturës në vendet e privimit nga liria. Gjatë vizitës studimore, MPN u njoftua me mënyrën e bashkëpunimit me sektorin civil i cili e ka këtë mekanizëm, dhe në këtë drejtim u realizuan takime me Institutin Danez për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe me Institutin Danez Kundër Torturës. Gjithashtu, u mbajt takim me Drejtorinë e Burgjeve dhe Provave pranë Ministrisë së Drejtësisë, dhe njëherësh u vizitua edhe burgu në Kopenhagë.

Në drejtim të përforcimit të kapaciteteve të personave zyrtarë të cilët i trajtojnë personat e privuar nga liria, MPN mbajti ligjërata për trajnim bazë për nëpunësit policorë në Qendrën për Trajnim të Ministrisë të Punëve të Brendshme. Në mënyrë plotësuese MPN-ja mbajti fjalim edhe gjatë trajnimeve të vazhdueshme të cilat MPB-ja i organizonte për njësitë e veçanta policore si dhe për grupet për intervenim.

Me rastin e ditës Ndërkombëtare për të Drejtat e Njeriut, Mekanizmi Parandalues Nacional mbajti ligjërata në Fakultetin për siguri, me temën "Të drejtat e personave të privuar nga liria". Në këtë rast, MPN-ja i njoftoi studentët me Raportin vjetor për vitin 2012, si dhe rolin të cilin e ka Seksioni për Parandalimin e Torturës, instruksionet dhe rekomandimet e dhëna, si dhe bashkëpunimin me organet, me qëllim të respektimit të të drejtave të personave të privuar nga liria.

1.7 DUKSHMËRIA DHE TRANSPARENCA E PUNËS SË MPN-SË

Mekanizmi Parandalues Nacional, në faqen e Internetit të Avokatit të Popullit rregullisht i publikonte informacionet për të gjitha aktivitetet e veta, si dhe për vizitat e realizuara, për punëtoritë e organizuara, si dhe për mendimet dhe iniciativat e paraqitura deri te organet kompetente. Përmes publikimit të rregullt të informatave MPN siguroi transparencë dhe publicitet të punës së vet.

Në vitin raportues, Mekanizmi Parandalues Nacional e prezantoi Raportin Vjetor për vitin 2012, i cili përmban edhe pjesë të veçanta tematike për kategoritë e personave të margjinalizuar në vendet e privimit nga liria. Me 16 maj të viti 2013, publikisht u prezantua Raporti vjetor i Mekanizmit Parandalues Nacional nga ana e Avokatit të Popullit dhe i njëjti iu dërgua organeve përkatëse dhe ministrive kompetente, si dhe Nënkomitetit për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin Brutal, Jonjerëzor, Nënçmues ose Ndëshkues, si dhe pranë institucioneve të tjera ndërkombëtare për parandalimin dhe mbrojtjen e të drejtave njeriut.

1.8 BASHKËPUNIMI ME NËNKOMITETIN PËR PARANDALIMIN E TORTURËS DHE AKTIVITETET NDËRKOMBËTARE TË MPN

Bashkëpunimi me Nënkomitetin për Parandalimin e Torturës pranë Kombeve të Bashkuara vazhdoi të realizohet edhe këtë vit raportues nëpërmjet dërgimit të Raportit vjetor të MPN për vitin 2012, mirëpo edhe përmes pjesëmarrjes nëpër disa ngjarje të cilat Mekanizmi Parandalues Nacional i zbatoi gjatë vitit 2013.

Bashkëpunimi me Nënkomitetin, posaçërisht u potencua edhe Konferencën Ragonale të cilën e organizoi MPN-ja me mbështetjen e TAIEX-it, në të cilin një nga konstatimet ishte që të mbahet dialog konstruktiv dhe i dykrahshëm me trupat ndërkombëtare për parandalimin e torturës, si dhe mundësia që në mënyrë të drejtpërdrejtë të dërgohen rekomandimet të cilat i japin këto trupa.

Në këtë takim rajonal morën pjesë përfaqësues të MPN të Shqipërisë, MPN të Maqedonisë, MPN të Serbisë, MPN të Sllovenisë, MPN të Malit të Zi, Ombudsmanët e Bosnjës dhe Hercegovinës dhe të Kosovës, MPN i Polonisë, si dhe përfaqësues të Asociacionit për Parandalimin e Torturës dhe Komisionit për Parandalimin e Torturës pranë Këshillit të Evropës. Në punëtorinë dyditore u diskutua për mënyrën e vlerësimit të zbatimit të rekomandimeve të dhëna nga vizitat parandaluese, si dhe për zbatimin e vizitave për ri-kontroll ose kontrolluese në vendet e privimit nga liria. Pjesëmarrësit në konferencë shkëmbyen përvoja edhe për efikasitetin e MNP nëpërmjet sigurimit të buxhetit adekuat, bashkëpunimit me sektorin civil dhe përfshirjen e bashkëpunëtorëve të jashtëm, me qëllim të sigurimit të ekspertizës dhe të qasjes multidisiplinore.

Mekanizmi Parandalues Nacional ishte njëri prej iniciatorëve për formimin e Rrjetit të MNP-së të Evropës Juglindore. Në takimin në Beograd, në të cilin morën pjesë MPN-të rajonal, si dhe përfaqësues të Avokatit të Popullit të Bosnjës dhe Hercegovinës dhe të trupave ndërkombëtare për parandalimin e torturës, u miratua Deklarata për bashkëpunim përmes formimit të rrjetit i cili do të ketë për qëllim avancimin e mëturjes së bashkëpunimit të deritanishëm, i cili ekziston në rajonin e Evropës Juglindore, si dhe mundësimin e përkrahjes së ndërsjellë.

Përfaqësues i MPN mori pjesë edhe në takimin e Rrjetit të MPN të Evropës Juglindore, i cili u mbajt në Beograd me temën: "Roli i mjekut në realizimin e vizitave parandaluese me qëllim të mbrojtjes së personave të privuar nga liria". Në këtë takim, përveç përfaqësuesit të MPN-së të Maqedonisë mori pjesë edhe njëri nga bashkëpunëtorët e jashtëm, gjegjësisht psikiatër nga Shoqata e Psikiatërve të Republikës së Maqedonisë. Në takim u diskutua për qasjen multidisiplinare të punës së MPN, standardet e mbrojtjes shëndetësore në vendet e privimit nga liria, rolin e punëtorëve shëndetësor në parandalimin e torturës, si dhe standardet për institucionet psikiatrike të rëndësishme për punën e MPN. Në këtë takim punues morën pjesë përfaqësues të MPN, si dhe mjek të cilët marrin pjesë në vizitat parandaluese nga: Shqipëria, Maqedonia, Kroacia, Mali i Zi, Sllovenia, Serbia, dhe Bosnja dhe Hercegovina.

MPN-ja, ka marrë pjesë edhe në Konferencën me temën: "Ndalimi i emigrantëve në Evropë", e cila ishte nën organizimin e Këshillit të Evropës dhe Mekanizmit Nacional Parandalues (MPN) të Mbretërisë së Bashkuar, i cili u mbajt në Strasburg, Francë. Në këtë konferencë morën pjesë edhe përfaqësues të MNP nga numër më i madh të vendeve të Evropës, Nënkomiteti për Parandalimin e Torturës të Kombeve të Bashkuara, Asociacioni për Parandalimin e Torturës dhe organizata tjera ndërkombëtare. Mekanizmat parandalues nacional, përmes grupeve punuese diskutuan për vendosjen e standardeve të cilat duhet të plotësohen në aspektin e të drejtave dhe kushtet në të cilat vendosen emigrantët. Në fund të konferencës u konstatua se është e nevojshme që të përgatitet Deklarata për nevojën e zhvillimit të standardeve për qendrat e migrimit e cila do të dërgohej deri te trupat evropian me çka do të rregullohej kjo materie sipas shembullit të Rregullave Evropiane të Burgjeve.

2 VIZITA TË RREGULLTA PARANDALUESE NË VITIN 2013

Në vitin 2013, MPN, në përputhje me programin vjetor për parandalimin e torturës, realizoi 16 vizita të rregullta parandaluese në vendet e privimit nga liria, si dhe në vendet ku liria e lëvizjes është e kufizuar ose de facto janë vende të privimit të lirisë.

Qëllimi i vizitave të rregullta parandaluese është përcaktuar konform mandatit i cili buron nga Protokollin Fakultativ i Konventës Kundër Torturës dhe Llojeve tjera të Trajtitit Brutal, Jonjerëzor, Nënçmues ose Ndëshkues. Me Protokollin Fakultativ definohet se qëllimi i vizitave të rregullta në vendet ku personat privohen nga liria është identifikimi i rreziqeve për shkak të ndalimit të torturës ose të llojeve tjera të trajtimit brutal, jonjerëzor, nënçmues ose ndëshkues. Njëkohësisht, me vizitat e rregullta Mekanizmi Parandalues Nacional i përcaktonte kushtet e qëndrimit dhe të vendosjes së personave të privuar nga liria, si dhe të personave tjerë të cilëve liria e lëvizjes u është e kufizuar, realizimin e të drejtave të tyre, si dhe identifikimin e rreziqeve të mundshme nga tortura ose nga ndonjë lloj tjetër i trajtimit brutal, jonjerëzor, nënçmues ose ndëshkues.

Gjitha vizitat e rregullta u realizuan pa paralajmërim paraprak edhe atë 6 në stacione policore me kompetenca të përgjithshme, 3 në stacionet policore për kontroll kufitarë (Tabanovcë, Bllacë dhe Bogorodicë), 2 në institucione ndëshkuese-korrigjuese (Repartin e Arrestit dhe Repartin e Hapur Kriva Pallankë në kuadër të Burgut Kumanovë), në Klinikën për Psikiatri si dhe në 4 institucione tjera (IP Shtëpia për Fëmijë "11 Tetori", Institucioni Publik për Mbrojtje dhe Rehabilitim Banja BANSKO, Institucioni Publik për Rehabilitimin e Fëmijëve dhe të Rinjve "Topansko Pole", si dhe në Drejtorinë e Doganave).

Vizitat u realizuan nga ekipi i Mekanizmit Parandalues Nacional i përbërë nga dy këshilltarë, kurse në një pjesë të vizitave u përfshinë edhe bashkëpunëtorët e jashtëm të cilët i posedojnë aftësitë e duhura, si dhe njohuritë profesionale dhe adekuate varësisht prej vendeve të cilat u vizituan.

2.1 STACIONE POLICORE

Në vitin 2013, Mekanizmi Parandalues Nacional realizoi vizita të rregullta të pa paralajmëruara në 6 stacione policore me kompetenca të përgjithshme (SPKP), të cilat në pajtim me aktvendimin e Ministrisë për Punë të Brendshme janë caktuar si vende për ndalimin e personave të privuar nga liria². Në përputhje me këtë aktvendim, ndalim i personave bëhet në 38 stacione policore me kompetenca të përgjithshme, kurse në bazë të nenit 161 paragrafi 4 të Ligjit për procedurë penale personi mbahet në stacione të posaçme të rregulluara policore të caktuara me akt të ministrit për Punë të Brendshme.

² Aktvendim për caktimin e stacioneve policore për ndalimin e personave, Nr. 163 nga 25.11.2011 ("Gazeta Zyrtare e RM", nr.163/2011)

Në bazë të Programit vjetor të Mekanizmit Parandalues Nacional për vitin 2013, u vizituan stacionet policore me kompetencë të përgjithshme: **SP Shtip, SP Kërçovë, SP Ohër, SP Manastir, SP Strumicë dhe SP Veles**. Në përputhje me Metodologjinë e përcaktuar, MPN-ja për të gjitha vizitat e realizuara përgatiti raporte të veçanta me konstatime dhe rekomandime përkatëse të cilat iu dërguan kryeshefave të stacioneve policore me kompetencë të përgjithshme Ministrisë për Punë të Brendshme, me qëllim të ndërmarrjes së masave për përmirësimin e gjendjeve të konstatuara negative.

2.1.1 Trajtimi i personave të privuar nga liria

Gjatë vizitave të rregullta të stacioneve policore (SP), MNP takoi vetëm një person të ndaluar edhe atë në SP në Ohër. Gjatë bisedës me personin e ndaluar MPN-ja nuk mori ankesa se me të është vepruar në mënyrë joprofesionale nga ana e nëpunësve policorë, personi potencoi se ka qenë i njoftuar për arsyet e privimit nga liria dhe se i janë udhëzimet për të drejtat gjatë arrestimit si dhe ndalimit të tij në SP Ohër. Gjithashtu, personit të ndaluar i është lejuar që të thërret avokat, kurse gjatë kohës derisa ka qëndruar në SP Ohër nuk është përballur me kërcënime ose lëndime nga ana e personave zyrtarë. MPN-ja konstatoi se personi ka qenë i informuar në gjuhën të cilën ai e flet ose e njeh dhe se ka qenë i njoftuar me të drejtat e tij në stacionin policor (të drejtë që të hesht, të këshillohet me mbrojtës-avokat, si dhe të drejtën e ndihmës mjekësore). Personi i ndaluar theksoi se kur ka pasur nevojë ka trokitur në derën e dhomës për arsye se në të njëjtën nuk ka sistem për thirrje, kurse për gjatë kohës së ndalimit, me kërkesë të tij, i është siguruar ushqimi nga mjetet që i ka pasur në disponim, si dhe i është lejuar shfrytëzimi i tualetit, me ç'rast i janë dhënë mjete për higjienë.

Nga gjendja e konstatuar, në lidhje me trajtimin e personave të privuar nga liria, MPN-ja arriti në përfundim se në SP Ohër veprohet në mënyrë adekuate me personat e privuar nga liria, gjegjësisht personat e ndaluar në mënyrë adekuate dhe me kohë i udhëzojnë/mësojnë dhe i realizojnë të drejtat e tyre ligjore në procedurë policore.

2.1.2 Kushtet materiale

Hapësirat për ndalim

Gjatë vizitave të realizuara në vitin 2013, është bërë këqyrje në një stacion policor me kompetenca të përgjithshme me hapësira të reja për ndalim dhe në 5 stacione policore me kompetenca të përgjithshme me hapësira të vjetra për ndalim. SP Shtip ka hapësira të reja për ndalim, i njëjti SPKP është rinovuar me projektin për rinovimin e vendeve për ndalimin e personave të privuar nga liria të zbatuar nga ana e Ministrisë për Punë të Brendshme (MPB), kurse financiarisht i përkrahur nga Komisioni Evropian.

Në stacionet policore, ku hapësirat për ndalim janë të vjetra, gjendja nuk është në nivelin e duhur, kurse tek disa prej tyre gjendja është brengosëse. Në pjesën më të madhe të këtyre stacioneve policore hapësirat për ndalim janë të vendosura në hapësirat e bodrumit dhe katet përdhese (SP Kërçovë, SP Manastir dhe SP Veles).

MPN-ja shprehu shqetësim në lidhje me hapësirat për ndalimin e personave të privuar nga liria në Stacionin Policor në Kërçovë, duke theksuar se edhe mbajtja në kushte nën standarde paraqet trajtim johuman dhe nënçmues.

MPN-ja konstatoi se në hapësirat për ndalim në SP Kërçovë ka nivel të dobët

të ventilimit dhe lagështi të madhe, ndërsa dyshekët ishin shtruar në tokë pa krevate adekuate për personat e ndaluar.

Njëherësh, MPN-ja konstatoi se SP Kërçovë, në pjesën ku janë ndaluar personat e privuar nga liria nuk ka sistem të veçantë për thirrje, të ashtuquajtur alarm.

Në pesë stacionet e vizituara policore me hapësira të vjetra për ndalim (SP Kërçovë, SP Ohër, SP Manastir, SP Strumicë dhe SP Veles) u konstatua se në hapësirat për ndalim nuk kanë të instaluar sistem të posaçëm qendror për ngrohje dhe ftohje, kështu që shqetëson fakti se si ngrohen ato hapësira ngrohen gjatë ditëve të dimrit. MPN-ja hasi në situata ku hapësirat për ndalim, edhe pse janë të pozicionuara në pjesën përdhese të stacionit policor dhe të njëjtat i përmbushin standardet sa i përket pozitës së vendeve ku personat privohen nga liria, megjithatë nuk i përmbushin minimum standardet për ndalim sa i përket ndriçimit (SP Ohër dhe SP Strumicë). Në SP Ohër në pjesën ku ndalohen personat e privuar nga liria nuk ka sistem të posaçëm për thirrje, përkatësisht alarm, me çka MPN e ngriti çështjen se në çfarë mënyre personat e privuar nga liria do të mund të lajmërojnë me kohë dhe urgjentë nëpunësit policorë për nevojat e tyre, duke e pasur parasysh se hapësirat për ndalim janë të ndara nga zyrat e tjera të SP Ohër.

Në Stacionin Policor Strumicë u vërejt se hapësirat mbahen pastër, të njëjtat ishin të rregulluara dhe të ngjyrosura. Në mënyrë shtesë, u konstatua se në këto hapësira krevatet janë të fiksuara në dysheme me çka sigurohet mbrojtje më e madhe e personave të ndaluar. Mirëpo në krevatet nuk kishte dyshek e as jastëk, por tek në të njëjtët ishin shtruar batanije të vjetra të cilat nuk ishin të mjaftueshme për ngrohje, duke e pasur parasysh se në hapësirat ishte matur temperaturë relativisht e ulët. Temperatura e matur ishte rreth 14°C e që është nën standardet e dëshiruara dhe është e nevojshme ngrohja shtesë e këtyre hapësirave dhe posaçërisht kur ka persona të privuar nga liria.

Në Stacioni Policor Veles, edhe pse hapësirat nuk janë të rinovuara, mund të vërehet se ishin të rregulluara me çarçafë të pastër, ndërsa muret ishin të ngjyrosura dhe të bardha. Nëpër hapësira janë të vendosur dy krevate, ndërsa gjatë matjes u konstatua se nuk janë plotësuar standardet ndërkombëtare të cilat kërkojnë nga 4m² për person gjatë vendosjes kolektive. Gjithashtu, në SP Veles hapësirat për ndalim nuk kanë qasje të drejtpërdrejtë deri te ndriçimi natyror, ndërsa ndriçimi artificial hyn nëpërmjet të korridorit ku gjinden hapësirat për ndalim.

Në lidhje me rregullimin e hapësirave të reja për ndalim, u konstatua se të njëjtat janë të pajisura me krevate të standardizuara, të fiksuara për dysheme dhe pajisje të unifikuar për pushim nate të përbërë nga dyshekë mbulesë të plastifikuar, batanije, çarçafë dhe jastëk. Mirëpo, jo në të gjitha stacionet policore ku ka hapësira të reja për ndalim shfrytëzohen pajisja e plotë për pushim. MPN-ja, në vitin 2013, realizoi vizitë të rregullt vetëm në një SPKP me hapësira të reja për ndalimin e personave të privuar nga liria (SP Shtip). Hapësirat për ndalim në SP Shtip janë të rregulluara në mënyrë adekuate me mjete të pastra dhe të rregulluara për pushim (për ndalime afatshkurtra dhe për ndalim gjatë natës), siç është krevati, dysheku, batanija, mirëpo nuk kishte jastëk për pushim dhe gjumë gjatë natës. Në SP Shtip hapësirat për ndalim janë punuara në mënyrë dhe nga materiale të cilat mundësojnë shkallë të lartë të mbrojtjes nga lëndimet, përderisa si masë mbrojtëse shtesë është edhe video mbikëqyrja dhe krevatet e fiksuara për dysheme, me çka pamundësohet shfrytëzimi jo i drejtë i tyre dhe keqpërdorimi i tyre nga ana e personave të ndaluar. Video mbikëqyrje adekuate në SP Shtip ka edhe në korridorin para hapësirës për ndalim, si dhe në hapësirat për marrjen në pyetje të personave. Gjithashtu, në hapësirat për ndalim është instaluar sistem për thirrje (interfon), i cili ishte në funksion në të dy hapësirave për ndalim, ndërsa në hapësirën e tretë i njëjti nuk funksiononte.

Në hapësirat e reja për ndalim janë të plotësuar (SP Shtip) standardet ndërkombëtare edhe sa i përket madhësisë së hapësirave, gjegjësisht standardeve të vendo-

sura nga Komiteti i Evropës për Parandalimin e Torturës (KPT). Këto hapësira janë me sipërfaqe më të madhe se 6 m² me çka plotësohet standardi minimal prej 4 m² për person.

Nga 6 stacionet e vizituara policore, MPN konstatoi se në asnjërin stacion policor nuk ka hapësirë të veçantë për ndalimin e personave të mitur dhe nga kjo Avokati i Popullit-MPN shpreh shqetësimin për moszbatimin e dispozitave të Ligjit për të drejtat e fëmijëve. Në pjesën më të madhe të stacioneve të vizituara policore në vitin 2013 u konstatua se personat e mitur mbahen në hapësirat ekzistuese për ndalim, ndërsa diku edhe në zyrat zyrtare, gjë që në realitet paraqet mosrespektim të Ligjit për të drejtat e fëmijëve. Në dy SP (Veles dhe Strumicë) ka hapësira të veçanta të rregulluara për biseda me fëmijët, të cilat janë të pajisura në mënyrë adekuate dhe iu përgjigjen moshës për të cilën janë dedikuar. Megjithatë, MPN-ja u informua se këto hapësira në esencë shfrytëzohen për biseda me fëmijë-viktima, por jo edhe me fëmijë kryerës të veprave penale.

Në pjesën e qasjes deri në stacionet policore Mekanizmi Nacional Parandalues konstatoi se në pjesën më të madhe të stacioneve të vizituara policore nuk ekziston ndonjë platformë qasëse për personat me nevoja të veçanta në hyrje të stacioneve policore. Platforma qasëse në hyrje të stacionit policor u vërejtën vetëm në SP Shtip, ndërsa në SP Strumicë, hyrja nuk ka shkallë dhe e njëjta është e artishmei kapshëm për personat me nevoja të veçanta. Platformë të veçantë për personat me nevoja të veçanta ka gjatë hyrjes në zyrën e kujdestarisë në stacionin e njëjtë policor.

Shqetësuese është qasja deri te hapësirat për ndalim në stacionin policor Ohër, i cili është vetëm me shkallë dhe nuk ekziston platformë qasëse për personat me nevoja të veçanta. Njëkohësisht, shkallët nuk janë të siguruara me rrethojë mbrojtëse dhe paraqesin rrezik për sigurinë, sikur për personat e privuar nga liria po ashtu edhe për personat zyrtarë të stacionit policor. Në pajtim me nenin 4 të Rregullores për normativat dhe standardet e përgjithshme të cilat duhet t'i plotësojnë hapësirat për ndalimin e personave në stacionet policore me kompetenca të përgjithshme të Ministrisë për Punë të Brendshme „qasja deri te hapësirat për ndalim duhet të jetë e lehtësisht e arritshme për automjetet për intervenim të policisë me hyrje të veçantë në objekt e cila do të shfrytëzohet vetëm për këtë qëllim, ndërsa mundësisht qasja duhet të jetë pa shkallë”.

Gjatë kontrollit në këto 6 stacione policore, në pjesët e hapësirave për ndalim, si dhe në hapësirat e tjera zyrtare, MPN-ja nuk hasi në sende të dyshimta me të cilat mund që të ushtrohet presioni, dhunë fizike ose frikë mbi personat e privuar nga liria.

Nyjat sanitare

MPN në vitin 2013 zbatoi kontroll të rregullt në 5 stacione policore me kompetenca të përgjithshme me hapësira të vjetra për ndalim dhe vetëm në një stacion policor me hapësira të reja për ndalim. Në këtë drejtim konstatoi se kushtet e nyjave sanitare dallojnë, përkatësisht në stacionet policore ku vendet për ndalim janë të reja, në përbërje të pjesës së rinovuar ka edhe tualete të veçanta të cilët shfrytëzohen vetëm nga ana e personave të ndaluar (SP Shtip). Vlerësim i përgjithshëm për nyjat sanitare është se të njëjtat janë të reja, të ndërtuara në kuadër të projektit për renovimin e vendeve për ndalimin e personave, higjiena mbahet me rregull dhe është në nivelin e kënaqshëm.

Si shembull pozitiv MPN e potencon veprimin e SP Shtip i cili në pajtim me rekomandimet e MPN-së, në përputhje me rekomandimet e potencuara në raportin vjetor të vitit 2011, i ka larguar gjërat të cilat paraqesin rrezik në tualet, gjegjësisht është hequr pasqyra prej qelqi, si dhe mbajtëset e metalta të cilat mund të shpien deri te

rreziku eventual i lëndimit apo vetëlëndimit të personit të ndaluar, si dhe lëndimit të personave zyrtarë. MPN-ja e përshëndeti këtë akt të bërë nga ana e SP Shtip për arsye se rekomandimet në raportin vjetor ishin të dedikura në përgjithësi, e jo konkretisht për këtë stacion policor dhe e potencoi nevojën e bashkëpunimit të këtij lloji edhe në të ardhmen.

Në pjesën më të madhe të stacioneve policore me kompetenca të përgjithshme ku vendet për ndalim nuk janë rinovuar, u konstatua se nuk ka tualete të veçanta për personat e privuar nga liria, gjegjësisht tualetet e njëjta shfrytëzohen edhe për personat e ndaluar dhe për personat zyrtarë të punësuar në stacionet policore. Në SP Manastir edhe pse hapësirat për ndalim nuk janë rinovuar ekziston tualet i posaçëm për personat e privuar nga liria por i njëjti duhet të rinovohet dhe të mirëmbahet me rregull.

MPN shprehu shqetësim për qasjen në tualetet në SP Ohër për arsye se hapësirat për ndalim janë të ndara dhe larg nga tualetit i cili gjendet në vet stacionin policor. Në mënyrë shtesë për arsye se në hapësirat nuk u vërejt sistemi për thirrje MPN-ja e parashtrroi pyetjen se si personat e ndaluar lajmërojnë për nevojën për të shkuar në tualet. Qasja deri te tualetet paraqet problem edhe në SP Kërçovë – njëherësh tualetet janë të locuara në pjesën përdhese të stacionit, përderisa hapësirat për ndalim janë në pjesën e bodrumit të stacionit policor, kurse duke e pasur parasysh se edhe në këtë stacion policor nuk kishte të instaluar interfon, as sistem tjetër për thirrje, parashtrohet pyetja se në çfarë mënyre personat e privuar nga liria i lajmërojnë personat zyrtarë për nevojën për tualet.

Hapësirat për bisedë dhe marrje në pyetje

Në lidhje me hapësirat në të cilat zhvillohen biseda me personat e arrestuar dhe të ndaluar, MPN-ja edhe këtë vit raportues konstatoi se ekziston dallim mes vendeve të reja për ndalim dhe hapësirave të vjetra të parenovuara për ndalim. Pjesa më e madhe e stacioneve policore nuk kanë hapësira të posaçme për biseda dhe marrje në pyetje të personit të arrestuar dhe të atij të ndaluar kështu që bisedat me ta zhvillohen varësisht nga parakushtet materialo-teknike të stacionit policor, si dhe varësisht nga sjellja edhe koordinimi e bashkëpunimi i ndërsjellë i nëpunësve të uniformuar policore me inspektorët të cilët zhvillojnë biseda me personat e privuar nga liria për të cilët ekziston dyshim i bazuar se kanë kryer veprë penale.

MPN-ja gjatë realizimit të vizitave gjatë vitit 2013 konstatoi se hapësirë të posaçme për biseda dhe marrje në pyetje nuk ka stacionet policore: SP Kërçovë, SP Ohër, SP Manastir, SP Strumicë dhe SP Veles. Në këto stacione policore pikë së pari personi i privuar nga liria udhëzohet/mësohet për të drejtat e veta në zyrën e pranimit, gjegjësisht në zyrën e udhëheqësit të turnit, kurse më pas nëse bëhet fjalë për veprim me elemente të veprës penale, bisedën në lidhje me veprën e zhvillon inspektori kompetent në zyrën e tij zyrtare.

Konform Metodologjisë së përcaktuar të punës, MPN sipas zgjidhjes së rastësishme bëri kontroll të zyrave zyrtare të inspektorëve ku zhvillohen bisedat me personat e arrestuar dhe personat e ndaluar, me çka në asnjërën hapësirë nuk janë vërejtur mjete të dyshimta me të cilat mund të ushtrohet presion, të shkaktohet frikë ose dhunë fizike mbi personat e privuar nga liria.

Në Stacioni policor Shtip, ku ka vende të reja të rinovuara për ndalim, ekziston hapësirë e veçantë për bisedë dhe marrje në pyetje. Njëherësh, në këtë stacion policor në pjesën e hapësirave për ndalim ekzistojnë dy hapësira të veçanta, nga të cilat njëra

shfrytëzohet si hapësirë për pranimin e personave të arrestuar dhe personave të ndaluar dhe hapësirë për biseda dhe marrje në pyetje me inspektorët policorë, përderisa hapësira e dytë shfrytëzohet si hapësirë e udhëheqësit të turnit. Në zyrën e njëjtë u vërejtën masa mbrojtëse të cilat ky stacion i ka ndërmarrë, gjegjësisht karriget dhe tavolinat ishin të fiksuara për dyshe dhe të njëjtat nuk mund të keqpërdoren në drejtim të lëndimit ose vetëlëndimit.

Magazina për sendet e sekuestruara përkohësisht

Gjatë vizitave të bëra të stacioneve policore me kompetencë të përgjithshme në vitin 2013, MPN bëri kontroll edhe në magazinat për sendet dhe armët e sekuestruara përkohësisht. Në pjesën e sendeve dhe armëve të sekuestruara përkohësisht, MPN konsideron se të njëjtat ruhen në vend adekuat pothuajse në shumicën e stacioneve të vizituara policore (SP Ohër, SP Manastir dhe SP Strumicë).

Në SP Manastir dhe SP Strumicë magazinat janë të siguruar në mënyrë adekuate dhe fizikisht të ndara nga hapësirat e tjera të punës, sendet e sekuestruara ruhen të kyçura me çelës, ndërsa dera dhe dritaret janë të mbyllura me grila prej hekuri. Gjatë kontrollit të magazinave në këto stacione policore MPN konstatoi se të gjitha sendet e sekuestruara ishin shënuar me numra (me çka zvogëlohet rreziku për keqpërdorimin e tyre), kurse qasje deri në magazinat ka vetëm një person i cili është i autorizuar për sendet e sekuestruar përkohësisht. Si shembull pozitiv, duhet të potencohet SP Manastir, i cili udhëheqë edhe libër intern për evidentimin e personave të ndaluar dhe sendet e sekuestruara. Në SP Veles, edhe pse magazina për sendet e sekuestruara përkohësisht ruhet nën çelës dhe qasje në atë vend ka vetëm një nëpunës i autorizuar policor, e njëjta shfrytëzohet për shumë qëllime, e jo vetëm për sendet e sekuestruara. Gjatë kontrollit magazinës u konstata se sendet ishin shënuar me rregull.

2.1.3 Realizimi i të drejtave të personave të ndaluar

Informimi dhe udhëzimi për të drejtat

Udhëheqësi i turnit (nëpunësi policor për pranim), në pajtim me Rregulloren për mënyrën e kryerjes së punëve policore dhe Procedurat Standarde Operative për ndalimin dhe trajtimin e personave të ndaluar është kompetent për pranimin e personit, për udhëzimin dhe realizimin e të drejtave të tij, si dhe për mbikëqyrjen e vazhdueshme derisa personi është i ndaluar me qëllim për ta siguruar sigurinë e tij në stacionin policor.

Pas realizimit të 6 vizitave të rregullta gjatë vitit 2013, MPN-ja edhe këtë vit konstatoi se lidhja e rolit të udhëheqësit të turnit me rolin e nëpunësit policor për pranim është i pandryshueshëm edhe përkundër rekomandimeve dhe udhëzimeve të dhëna nga ana e MPN –së, në drejtim të sigurimit të rolit të vërtetë të personit zyrtar për pranim dhe mbikëqyrje mbi personat e ndaluar. MPN –ja, sërish vuri në pah nevojën e ndarjes së këtyre dy funksioneve, edhe atë në drejtim të sigurimit dhe realizimit me kohë të të drejtave të personit të ndaluar.

Mekanizmi Parandalues Nacional konstatoi se udhëheqësit e turnit i informojnë personat e privuar nga liria për të drejtat e tyre gjatë kohës së arrestimit në stacionin policor. Informatat për të drejtat janë të vendosur në vende të dukshme në gjitha sta-

cionet e vizituara policore me kompetenca të përgjithshme për shkak të informimit të plotë të qytetarëve nëse të njëjtit janë thirrur, arrestuar ose janë ndaluar në stacion policor.

Në numrin më të madh të stacioneve të vizituara policore informatat për të drejtat e personave të ndaluar ishin vendosur në vende përkatëse në vetë hyrjen e stacionit policor, kurse në numrin më të vogël të stacioneve të njëjtat ishin vendosur në hapësirën për praninë (në hapësirën e punës së udhëheqësit të turnit), në zyrën për biseda me personat e ndaluar (në stacionin policor me kompetenca të përgjithshme ku hapësirat për ndalim janë të rinovuara), si dhe në pjesën e vetë hapësirave për ndalim. MPN kosdieron mendon se informatat për të drejtat duhet të potencohen në ato hapësira ku zhvillohet biseda me personat e privuar nga liria, përkatësisht në vendet ku udhëzohen për të drejtat e tyre si dhe në hapësirat ku mbahen. Në këtë mënyrë, personave të ndaluar do t`u sigurohet këqyrje e vazhdueshme dhe e pandërprerë në listën e të drejtave të cilat u takojnë gjatë kohës së procedurës policore.

Si shembull pozitiv duhet të theksohet SP Shtip, i cili në përputhshmëri me rekomandimet e MPN të dhëna në raportin vjetor për vitin 2011, në vend adekuat dhe të dukshëm e kishte vendosur listën me të drejtat e personave të ndaluar në pjesën e vendeve për ndalim, përkatësisht të njëjtën e kishte vendosur në anën e brendshme të dyerve të hapësirave për ndalim.

Kodeksi i etikës policore është vendosur në hapësirat e përbashkëta në të gjitha stacionet e vizituara policore dhe është i arritshëm dhe i dukshëm për të gjithë nëpunësit e uniformuar policorë.

E drejta e ushqimit dhe ujit

Duke u nisur nga standardet ndërkombëtare për personat e privuar nga liria, me të cilat garantohet e drejta e ushqimit dhe ujit, u potencua se në 4 stacione policore me kompetenca të përgjithshme ka buxhet të veçantë për ushqimin e personave të ndaluar (SP Shtip, SP Manastir, SP Strumicë dhe SP Veles), përderisa SP Ohër dhe SP Kërçovë nuk disponojnë me buxhet të posaçëm për sigurimin e ushqimit për personat e ndaluar. Në stacionin policor Ohër, nga ana e personit të ndaluar u pohua se këtë të drejtë e kishte të realizuar, përkatësisht gjatë kohës së ndalimit, me kërkesë të tij, i ka siguruar ushqimi nga mjetet të cilat i ka pasur në disponim.

Në pajtim me procedurat sipas të cilave veprojnë stacionet policore, ushqimi sigurohet nga mjetet personale të personit të ndaluar, nga mjetet e familjes së tij ose nga buxheti i Ministrisë për Punë të Brendshme me bashkëngjitjen e llogarisë fiskale.

Në stacionin policor Manastir MPN-ja u informua se personave, të cilët ndalohen në këtë SP çdoherë u sigurohet ushqim dhe për këtë përgatitet shënim i posaçëm zyrtar, mirëpo në dy dosje të kontrolluara për persona të ndaluar më shumë se 10 orë nuk kishte kurrfarë dokumenti që do të vërtetohej se personi i njëjtë ka fituar ushqim adekuat, derisa ka qenë i ndaluar në SP Manastir.

MPN konsideron se çdo stacion policor me kompetencë të përgjithshme duhet të disponojë me buxhet të vet, i cili do të jetë vetëm për personat e ndaluar dhe çdo SP duhet të mbajë shënime të veçanta zyrtare për realizimin e të drejtës së ushqimit, si dhe ta bashkëngjisë llogarinë fiskale me të cilën do të vërtetohet realizimi i të drejtës së ushqimit gjatë periudhës së ndalimit.

E drejta e mbrojtësit dhe njoftimi i familjes

MPN nga të gjitha vizitat e rregullta të realizuara nëpër stacionet policore, konstatoi se personat e ndaluar çdoherë në mënyrë adekuate udhëzohen për të drejtat e tyre. Personat të cilët mbahen në stacionin policor, shumë rrallë e realizojnë të drejtën e mbrojtësit, gjegjësisht një numër i vogël thërrasin mbrojtës. Në shumicën e stacioneve policore me kompetencë të përgjithshme ekzistojnë lista me emra të mbrojtësve (avokatëve), mirëpo në pajtim me informatat e udhëheqësve të turnit edhe kur në rastet e rralla personi kërkon praninë e avokatit, më së shpeshti kërkon që përzgjedhjen e mbrojtësit ta bëjë vetë. Në SP Ohër, në bisedë me personin e ndaluar MPN-ja mori informatë se nuk i është lejuar të thërras avokat.

Personi i ndaluar në stacionin policor udhëzohet për të drejtën e tij, si dhe për t'i informuar anëtarët e familjes së tij. Nga kontrolli i bërë në më shumë evidenca të stacioneve policore, MPN-ja konstatoi se për dallim nga e drejta e mbrojtësit, personat e ndaluar më shpesh e shfrytëzojnë të drejtën për të informuar anëtarë të familjes me çka më së shpeshti e informojnë partnerin bashkëshortor ose prindin.

Për personat e ndaluar të moshës së mitur ekziston obligimi në pajtim me Ligjin për të drejtat e fëmijëve që biseda me fëmijën detyrimisht të bëhet në praninë e mbrojtësit, prindit ose përfaqësuesit ligjor të tij. Konform rregullave ligjore, gjatë kohës së ndalimit nuk mund të zhvillohet biseda pa praninë e mbrojtësit. Nga vizitat e realizuara në vitin 2013, është konstatuar se nëpunësit policorë çdoherë i lajmërojnë prindërit mirëpo, jo çdoherë mund të sigurojnë praninë e mbrojtësit. Në pjesën më të madhe të rasteve në SP Kërçovë avokatët nuk vijnë dhe nuk e zbatojnë obligimin që del nga Ligji për të drejtat e fëmijëve. SP Veles i informon prindërit për obligimin e thirrjes së mbrojtësit, por të njëjtit shpesh herë refuzojnë, dhe në atë drejtim biseda zhvillohet pa praninë e mbrojtësit.

E drejta për mjek

Fillimisht, gjatë pranimit të personit të privuar nga liria udhëheqësi i turnit e ka për detyrë që ta konstatojë gjendjen shëndetësore të personit dhe të njëjtën ta evidentojë në procesverbalin për ndalim mbajtje. Në procesverbalin për ndalim ka rubrika të veçanta, në të cilat udhëheqësi i turnit i evidenton lëndimet e dukshme, shenjat e dukshme të sëmundjes, alkoolizmin dhe veprimin e substancave psikotropike dhe në mënyrë adekuate e vërteton nevojën për ndihmë mjekësore. Realizimi i të drejtës së mjekut në numrin më të madh të stacioneve policore me kompetencë të përgjithshme bëhet nëse personi vetë kërkon që të thirret mjeku apo nëse udhëheqësi i turnit vëren lëndime të dukshme, shenja të dukshme të sëmundjes ose kur personi është nën veprimin e alkoolit ose të substancave tjera psikotropike.

MPN konstatoi se në pjesën më të madhe të stacioneve të vizituara policore thirret mjeku. Gjatë kontrollit të dokumentacionit për personat e ndaluar, në pjesën më të madhe të stacioneve policore, u konstatua se e drejta e mjekut në mënyrë adekuate dhe me kohë realizohet. Njëherit, në SP Manastir nga kontrolli i bërë në evidencat është konstatuar se në procesverbalin për ndalimin e personit është konstatuar nevoja për mjek për shkak të lëndimit të dukshëm dhe gjendjes së alkoolizuar. Nga ana e stacionit policor është thirrur ndihma e shpejtë për dhënien e ndihmës mjekësore, kurse në lidhje me lëndën kishte edhe shënim zyrtar për thirrjen dhe dhënien e ndihmës mjekësore.

³ Neni 116 paragrafi 9 nga Ligji për të drejtat e fëmijëve (Gazeta zyrtare e RM, nr.148 nga 29.10.2013)

Në SP Kërçovë, gjatë bisedës me udhëheqësin e turnit, MPN u informua se ky stacion policor nuk ka praktikë që në mënyrë preventive të thirrë mjek, kur personi është nën ndikimin e alkoolit. Mirëpo, gjatë kontrollit në një dosje individuale për person të ndaluar është konstatuar se për person që ka qenë nën ndikimin e alkoolit (2,85%) është informuar mjeku dhe në mënyrë preventive ka marrë masa me qëllim të zvogëlimit të rreziqeve nga lëndimet ose vetëlëndimet e personit të privuar nga liria. Por në një dosar tjetër të kontrolluar është konstatuar se për person nën ndikimin e alkoolit (2,70%) nuk është informuar mjeku me çka nuk janë ndërmarrë masa preventive për personat me shkallë të lartë të alkoolit.

MPN-ja çdoherë ua sugjeron stacioneve policore që detyrimisht të thërrasin mjek në rastet me nivel të lartë të alkoolit të personit të ndaluar, pa dallim se personi a kërkon ndihmë mjekësore apo jo, me qëllim të veprimit preventiv në drejtim të mbrojtjes me kohë të shëndetit të personit të privuar nga liria.

SP Strumicë mund të potencohet si shembull pozitiv në pjesën e ekzistimit të shënimeve të veçanta zyrtare për ndihmë mjekësore. Njëherit, në një dosje të kontrolluar, ku personi kishte shenja të dukshme të sëmundjes si dhe mundësia që të ishte nën veprimin e mjeteve narkotike është thirrur mjek, si dhe është lajmëruar prindi i personit të ndaluar. Në tjetër rast ku ka pasur nevojë për mjek i njëjti është thirrur, ndërsa nëpunësi policor ka përgatitur shënim zyrtarë për kontrollin e bërë të personit nga ana e mjekut.

Në stacionin policor Ohër janë vërejtur lëshime në pjesën e udhëheqjes së evidencave. Njëherit, në Regjistrin për personat të cilëve pa marrë parasysh se me çfarë baze iu është kufizuar e drejta e lëvizjes është vërejtur se një person i ndaluar është dërguar me veturë të ambulancës në Spitalin Psikiatrik në Demir Hisar, kurse gjatë kontrollit të dosjes individuale e njëjta nuk ishte regjistruar në procesverbalin për mbajtje, por as nuk ishte potencuar se personi tregonte shenja të çrregullimit mendor. Së këtejmi, MPN e shprehi shqetësimin për mënyrën në të cilën plotësohen procesverbalet për mbajtje, gjegjësisht e theksoi nevojën për shënimin thelbësor dhe të tërësishëm të të dhënave në procesverbal.

Në stacionin e njëjtë policor, MPN-ja konstatoi se për një person që ka qenë në gjendje të alkoolizuar, nuk është thirrur në mënyrë preventive mjeku. Mirëpo, në tjetër rast, ku ka pasur edhe lëndime të dukshme mjeku ka qenë i thirrur dhe në dosjen e personit të ndaluar qëndronte edhe raporti i specialistit për diagnozën e konstatuar.

Në SP Shtip, gjatë kontrollit në dy dosarë është konstatuar se kur personi ka nevojë për mjek, si dhe kur personi ka gjendje të dukshme alkoolike thirret ndihma e shpejtë për shkak të dhënies së ndihmës së shpejtë, për çka në kuadër të dosjes ekziston edhe shënimi zyrtar adekuat për dhënien e ndihmës mjekësore.

Në SP Veles, në rast të nevojës për mjek, patjetër thirret ndihma e shpejtë, kurse nëpunësi policor çdoherë i regjistron lëndimet e dukshme të personave të cilët mbahen në SP Veles. MPN këtë e konstatoi edhe gjatë kontrollit të 8 dosjeve individuale në të cilat në 6 raste është thirrur mjek. Praktikë pozitive e SP Veles është thirrja e mjekut në rastet e përqindjes së madhe të alkoolit në gjak, që në mënyrë preventive mund t'i zvogëlojë rreziqet përderisa personi është i ndaluar në stacionin policor. Në një rast ku personi kishte 3,95% alkool, është thirrur mjeku i cili ka konstatuar se i njëjti mund të mbahet në stacionin policor dhe ky konstatim është shënuar në procesverbalin për mbajtje. Në rast tjetër, për person që ka pasur 2,50% alkool, ka dëshiruar që vetëlëndohet dhe për të cilin është regjistruar se ka pasur çrregullime mendore, ka qenë i thirrur mjeku. Nga gjithë dosarët e kontrolluar, MPN e vlerësoi si mjaftë pozitive mënyrën preventive të thirrjes së mjekut në rast të çrregullimit mendor ose alkoolizmit të lartë, i cili jep mendim ose vlerëson se personi mund të mbahet në stacion, duke pasur parasysh se vendet për ndalim gjenden në pjesën e bodrumit në të cilën nuk ka sistem për thirrje të ashtuquajtur alarm në raste të nevojave urgjente.

2.1.4 Evidentimi dhe regjistrat për personat e ndaluar

Në të gjitha stacionet e vizituara policore MPN realizoi kontroll në Regjistrin për ngjarje të ditës në lidhje me kryerjen e punëve policore, Regjistrin e personave për të cilët mbi çfarë do lloj baze u është kufizuar liria e lëvizjes (regjistri për personat e thirrur, të arrestuar dhe të ndaluar), Regjistrin për parashtrësat e parashtruara nga ana e qytetarëve kundër nëpunësve policor si dhe masat e ndërmarra, Regjistrin për përdorimin e mjeteve të detyrimit dhe disa dosarë individual për personat e ndaluar. Nga kontrolli i bërë është konstatuar se në numrin më të madh të stacioneve policore Regjistri për ngjarjet e ditës dhe Regjistri për personat të cilëve mbi çfarë do lloj baze u është kufizuar liria e lëvizjes (regjistri për personat e thirrur, të arrestuar dhe të ndaluar) udhëhiqen në mënyrë të rregullt dhe plotësohen të gjitha rubrikat.

Njëherit, gjatë kontrollit të regjistrave, MPN konstatoi se në të gjitha stacionet policore me kompetenca të përgjithshme, informatat nga Regjistri për ngjarjet e ditës, korrespondojnë ose përputhen me të dhënat në Regjistrin për personat të cilëve mbi çfarëdo lloj baze iu është kufizuar e drejta e lëvizjes. Gjatë kontrollit në Regjistrin për shfrytëzimin e mjeteve për detyrim dhe Regjistrin për parashtrësat e qytetarëve kundër nëpunësve policor dhe masave të ndërmarra nga ana e tyre, në numrin më të madh të stacioneve të vizituara policore, MPN konstatoi se ato regjistra udhëhiqen dhe plotësohen në mënyrë korrekte. MPN nga kontrolli i bërë në dy lëndë për shfrytëzimin e mjeteve për detyrim (SP Kërçovë dhe SP Manastir) konstatoi se në mënyrë përkatëse është përgatitur vlerësimi për arsyetimin e mjeteve për detyrim si dhe raporti për përdorimin e mjeteve për detyrim nga ana e personit zyrtar.

Në të gjitha stacionet policore të vizituara rregullisht ishte vërejtur se nuk udhëhiqej rikapitulimi ose përmbledhja mujore për numrin e të thirrurve, të arrestuarve ose të personave të ndaluar siç është paraparë me Procedurat Standarde Operative për ndalim dhe procedurë me personat e ndaluar. MPN, në këtë drejtim, sugjeroi se në Procedurat Standarde Operative për ndalim dhe procedurë me personat e ndaluar të Ministrisë për Punë të Brendshme, në pjesën e evidentimit të personave të ndaluar, është theksuar se në Regjistrin për persona të cilëve mbi çfarë do lloj baze iu është kufizuar liria bëhet rikapitulimi mujor me atë që në fund të muajit tërhiqet vijë e kuqe dhe shënohet numri i të arrestuarve, të thirrurve, si dhe personave të ndaluar në stacionin policor.

Nga kontrolli i bërë në dosarë të veçantë për ndalimin e personave, MPN konstatoi se të njëjtët në numrin më të madh të stacioneve policore me kompetenca të përgjithshme udhëhiqen në mënyrë të rregullt, me korrektësi është plotësuar faqja e dytë dhe e tretë e dosarit, me çka fitohet pasqyrë e qartë për dokumentacionin që është në përbërje të dosarit. Njëherit në kuadër të të njëjtëve, përveç procesverbalit për ndalim janë të parashtruara edhe numër më i madh i dokumenteve tjera të cilat kanë të bëjnë me mbajtjen e personit dhe realizimin e të drejtave të tij në procedurë policore.

Në SP Strumicë gjatë kontrollit në dosjet individuale, MPN konstatoi se përveç procesverbalit të detyrueshëm për ndalim në pjesë tjera të dosarëve qëndronin edhe procesverbale tjerë, me qëllim të realizimit të të drejtave, siç është procesverbali për mbrojtës, vërtetimi për sende të sekuestruara, procesverbali për pranim-dorëzimin e personit të dënuar, kurse në lëndë pas hyrjes në fuqi të Ligjit të ri për procedurë penale qëndronte edhe Vendimi për ndalim (në pajtim me dispozitat e nenit 60 paragrafi 1 të Ligjit për procedure penale, Gazeta Zyrtare 150/2010).

MPN, në numrin më të madh të stacioneve të vizituara policore, nuk arriti ta vërtetojë rrjedhën logjike të ngjarjeve që nga momenti i privimit nga liria deri te mbajtja në stacionin policor (që mund të sjell deri te dyshimi në lidhje me përcaktimin e kohës së privimit nga liria në mënyrë të rregullt), gjegjësisht e njëjta kohë evidentohet

edhe për arrestimin si dhe për ndalimin. Këto palogjikshmëri mund të jenë problem shtesë tek ndalimi i personave me afat më të gjatë kohor nga aspekti i respektimit të maksimumit të parashikuar kohor të privimit prej 24 orëve për personat e moshës madhore ose 12 orë për personat e moshës së mitur.

Pa logjikshmëri u konstatuan në SP Manastir, SP Veles, SP Ohër dhe SP Kërçovë, përderisa në SP Shtip dhe SP Strumicë, në numrin më të madh të dosarëve të kontrolluar mund të konstatohet se ka rrjedhë logjike të ngjarjeve nga momenti i privimit, deri te ndërprerja e ndalimit në stacionin policor. Në SP Strumicë në të gjitha dosjet për personat e ndaluar në procesverbalin për ndalim kishte rrjedhë logjike të ngjarjeve, përkatësisht ishte e potencuar në veçanti koha e privimit nga liria, ndalimi dhe udhëzimi për të drejtat që jep pasqyrë të qartë se prej kur ka filluar privimi nga liria dhe prej kur fillon afati prej 24 orëve i cili është maksimumi ligjor i privimit në stacionin policor.

Në drejtim të preventimit nga lëndimet dhe vetëlëndimet e mundshme, si dhe zvogëlimin e rreziqeve nga tortura dhe lloje tjetra të trajtimit johuman ishte konstatuar se disa stacione policore me kompetenca të përgjithshme me vetiniciativë kanë futur edhe dokumentacion shtesë, gjë që mund të theksohet si shembull pozitiv. SP Manastir udhëhiqet shënim zyrtar për sigurimin e ushqimit, si dhe raport me shkrim për thirrjen e mjekut dhe masat e ndërmarra nga ana e mjekut, gjest që paraqet praktikë të mirë dhe i njëjti duhet që të merret si shembull dhe të shfrytëzohet edhe nga stacionet tjera policore. Shënim zyrtar për dhënien e ndihmës mjekësore udhëhiqet edhe në SP Strumicë, SP Kërçovë, SP Ohër, dhe SP Shtip. Në SP Veles përveç procesverbalit për ndalim përgatitet shënim zyrtar për dhënien e ndihmës mjekësore, shënim zyrtar për refuzimin e nënshkrimit të procesverbalit, si dhe listë kontrolluese për mbikëqyrje mbi personat e ndaluar.

Numri më i madh i stacioneve të vizituara policore janë me hapësira të vjetra për ndalim të cilat gjenden në pjesën e bodrumit dhe në të njëjtat nuk ka të instaluar video mbikëqyrje, kurse te disa nuk funksiononte edhe interfoni për thirrje. Në ato stacione policore me kompetencë të përgjithshme udhëhiqet listë kontrolluese për mbikëqyrjen e personave të ndaluar në të cilën shënohen orët se kur është zbatuar mbikëqyrja mbi personin e ndaluar. Listë kontrolluese për kontrollin e kryer mbi personin e ndaluar udhëhiqet në SP Manastir, SP Strumicë, SP Veles, dhe SP Shtip. Në SP Shtip (SP me hapësira të reja për ndalim) MPN konstatoi se mbikëqyrja e drejtpërdrejtë dhe e tërthortë mbi personin e ndaluar realizohet në njërën prej hapësirave ku nuk funksionon interfoni për thirrje. Në dosarët individual qëndronte edhe lista e kontrollit të bërë mbi personin e ndaluar.

Vlerësim i përgjithshëm i MPN është se stacionet policore në mënyrë të rregullt e udhëheqin evidencat, në mënyrë të rregullt dhe azhure i plotësojnë regjistrat dhe dosjet individuale për personat e ndaluar. Në dosjet përveç procesverbalit për ndalim është bashkëngjitur edhe një numër më i madh i dokumenteve tjera të cilat kanë të bëjnë me ndalimin. Janë vërejtur lëshime të caktuara në pjesën e plotësimi të procesverbaleve, kështu që në një stacion policor me kompetenca të përgjithshme në një procesverbal nuk ishte regjistruar koha kur ka filluar ndalimi në stacionin policor, si dhe cili nëpunës policor ka e zhvilluar bisedën me personin e privuar nga liria.

2.1.5 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna

Ministria për Punë të Brendshme dhe stacionet policore me kompetencë të përgjithshme nëpërmjet të përgjigjeve të dorëzuara i pranuan vërejtjet dhe udhëzimet e dhëna, si dhe rekomandimet e dhëna, me qëllim të përmirësimit të kushteve dhe trajtimit të personave të privuar nga liria. Në këtë drejtim MPN u informua se është në rrjedhë përpunimi i Procedurës së re të standarde operative për trajtimin e personave të cilëve iu është kufizuar e drejta e lëvizjes së lirë, në të cilën do të përshihen autorizimet policore siç janë, arrestimi, privimi nga liria dhe ndalimi i personave. Njëherit në këto procedura në mënyrë detajore do të përpunohet edhe trajtimi me personat e moshës së mitur, përkatësisht fëmijët si dhe thirrja e mbrojtësit në pajtim me normat pozitive ligjore. Gjithashtu, Ministria për Punë të Brendshme u përgjig se do t'i merr parasysh rekomandimet e MPN, të cilat kanë të bëjnë me standardet e hapësirave për mbajtje gjatë periudhës kur do të fillohet kah rekonstruimi dhe renovimi i stacioneve policore, në përputhje me planin e paraparë aksionar.

Njëkohësisht, Ministria për Punë të Brendshme informoi se për hapësirat e ndalimit në SP Veles për të cilat është konstatuar se nuk i plotësojnë standardet e dëshiruara ndërkombëtare, është bërë projekt propozimi dhe me ndihmën e Këshillit të Europës do të fillohet me ndërtimin e hapësirave të reja të cilat do t'i përmbushin standardet e parapara.

Mekanizmi Parandalues Nacional nga stacionet policore u informua se është vepruar sipas rekomandimeve të dhëna, pra në atë drejtim të drejtat e qytetarëve janë vendosur në mënyrë të rregullt në hapësirat e udhëheqësit të turnit, si dhe në pjesët e hapësirave për ndalim. Në një pjesë të stacioneve policore ku ishte vërtetuar palogjikshmëria në evidentimin gjatë shënimit të kohës së privimit nga liria dhe kohës së ndalimit të personit, MPN mori përgjigje se është vepruar sipas rekomandimeve të dhëna, përkatësisht rekomandimi është pranuar dhe në të ardhmen në evidencë do të shënohet rrjedha logjike që nga momenti i parë i privimit nga liria.

Në SP Gjevgjeli janë larguar sendet e rrezikshme nga tualeti për personat e ndaluar, dhe njëkohësisht ndërmerren edhe aktivitete për rregullimin e dy hapësirave të cilat do të shfrytëzohen për fëmijë, në pajtim me rregullativën ligjore delikuentin e të miturve. Në drejtim të ndërtimit të platformës qasëse në hyrjen e SP Gjevgjeli është dhënë përgjigje se është e nevojshme që të gjendet një zgjidhje teknike me çka do të tejkalohet ky problem.

Në stacionet policore me kompetenca të përgjithshme me hapësira të vjetra dhe bodrume në të cilat nuk kishte të instaluar sistem të thirrjes (SP Kërçovë dhe SP Ohër) ishte pranuar rekomandimi që të instalohet, gjegjësisht të vendoset një sistem i llojit të tillë (interfon ose zile), e deri te ndërtimi i hapësirave të reja për mbajtje. MPN u informua se do të vazhdohet edhe më tutje me praktikën pozitive të kontrolleve të rregullta mbi personat e ndaluar, me qëllim të mbrojtjes së të drejtave të personave të privuar nga liria, përderisa për realizimin e të drejtës së ushqimit në të ardhmen do të përgatitet shënim zyrtar.

Në SP Strumicë ka filluar procedura për furnizimin me dyshekë dhe batanije adekuat. Gjithashtu, është siguruar edhe më shumë dritë natyrore në hapësirat për ndalim me zmadhimin e hapjeve të rrethimit prej llamarine. Në SP Kërçovë për shkak të mosplotësimit të standardeve për ndalim dhe deri në ndërtimin e hapësirave të reja është vendosur që ndalimi të bëhet vetëm në situata të jashtëzakonshme edhe atë me ndalime afatshkurtra për disa orë.

Stacionet policore i pranuan rekomandimet për thirrjen preventive të mjekut në rast të nivelit të lartë të alkoolizmit, pa marrë parasysh se a kanë kërkuar personat ndihmë mjekësore apo jo (SP Ohër, SP Kërçovë dhe SP Shtip). Njëkohësisht ishte

vepruar sipas rekomandimit për udhëheqjen e përmbledhjes mujore që është obligim, në përputhshmëri me Procedurat Standarde Operative për trajtimin e personave të privuar nga liria.

2.2 INSTITUCIONET NDËSHKUESE – KORREKTUESE

Gjatë vitit 2013 Avokati i Popullit -Mekanizëm Parandalues Nacional realizoi dy vizita të rregullta në institucionet ndëshkuese-korrektuese, më saktë në Repartin e Arrestit pranë Entit Ndëshkues-Korrektues "Idrizovë" dhe në Repartin e Hapur të Kriva Pallankës në kuadër të Burgut të Kumanovës.

2.2.1 Reparti i Arrestit pranë Entit Ndëshkues-Korrektues "Idrizovë"

Vizita e rregullt në **Repartin e Arrestit** u realizua pa paralajmërim në shoqërimin e bashkëpunëtorit të jashtëm-psikiatrit nga Shoqata e Psikiatërve. Me kontrollin ishin të përfshira kapacitetet për vendosje dhe automjetet transportuese, kurse njëherësh MPN-ja bëri këqyrje edhe mbi fletoren e posaçme në të cilën evidentohen kontrollet e realizuara.

Nga kontrolli i bërë në Repartin e Arrestit, MPN-ja, konkludoi se kushtet materiale nuk i përbushin standardet, si ato vendore ashtu edhe ato ndërkombëtare. Reparti i Arrestit në të cilin qëndrojnë personat e dënuar të sëmurë ka gjashtë hapësira. Gjatë kontrollit ishte vërejtur lagështi nëpër korridoret, batanijet ishin të vjetra dhe nuk kishte çarçafë. Në këtë repart ekziston tualeti i cili është me higjienë relativisht të mirë. Krevatet ishin pa çarçafë, kurse ishin të vërejtur edhe dyshekë të papastër.

Meqenëse ishte vërejtur se një pjesë e dhomave ishin të pa rregulluara, si dhe pa shtrojën e duhur, ndërsa personat e vendosur të dënuar u ankuan edhe në sasinë e paktë të mjeteve higjienike me të cilat do ta mbanin higjienën, MPN e potencoi rolin e mjekut dhe në këtë kontekst theksoi se i njëjti duhet *„rregullisht të bëjë kontrolle dhe drejtorit t'i jep rekomandime në lidhje me: higjienën në ent dhe të burgosurve, tualeteve, ngrohjes, ndriçimit dhe ajrosjes së hapësirave, si dhe cilësisë dhe pastërtisë së veshjeve dhe çarçafëve të personave të dënuar.“*⁴

Personat e vendosur në Repartin e Arrestit nuk kishin ankesa për trajtimin ndaj tyre përderisa ata qëndronin në këtë repart. Të njëjtit u ankuan se mund të lëvizin vetëm brenda në korridor pa pasur të drejtë që jashtë të shëtisin. MPN konstatoi se të drejtat e personave të gjykuar janë të kufizuara, gjegjësisht personat nuk mund të realizojnë komunikim me botën e jashtme, për arsye se në këtë repart nuk ka kabinë telefoni.

Gjatë vizitës së Repartit të Arrestit, MPN bëri kontroll edhe në veturën me të cilën personat e gjykuar barten deri te Qendra Klinike. Automjeti transportues ishte i vjetër dhe i amortizuar, pa parakushtet e duhura për bartjen e personave të privuar nga liria, përkatësisht pa masa sigurie me qëllim të mbrojtjes sikurse të personave të privuar nga liria, gjithashtu edhe të të punësuarve në Sektorin për Siguri, të cilët e kryejnë transportin.

MPN e potencoi standardin e Komitetit European për Parandalimin e Torturës (KPT) në lidhje me transportin e personave të gjykuar në institucion shëndetësor. Konform rekomandimeve, KPT konsideron se çdoherë kur është e nevojshme që personat e gjykuar të hospitalizohen ose të kontrollohen nga mjeku specialist në spital, duhet të barten menjëherë dhe në mënyrë që u përgjigjet gjendjes së tyre shëndetësore." Gjendja e automjeteve me të cilët barten personat e dënuar të sëmurë mund ta vë në pikëpyetje shëndetin dhe jetën e personave të dënuar dhe të njëjtat nuk janë të përshtatshme për bartjen e personave të sëmurë, duke e pasur parasysh se nuk kanë të instaluar ventilim, ngrohje, si dhe masa tjera të sigurimit-mbrojtjes për bartjen e

⁴ Rregullat minimale standarde për trajtimin e personave të burgosur, pika 26 Kombet e Bashkuara

personave të dënuar të cilët kanë nevojë për ndihmë mjekësore jashtë institucioni i burgut.

Për arsye se në Repartin e Arrestit nuk ka të punësuar personel të rregullt mjekësor, kurse mjeku është i angazhuar në bazë vullnetare, MPN-ja sugjeroi se personeli mjekësor duhet të sigurohet gjë që është edhe një nga rekomandimet e KPT. Në raportin e Komitetit Europian për Parandalimin e Torturës të vitit 2010, të publikuar në vitin 2012, është dhënë rekomandimi për punësimin e një infermiere, si dhe të sigurohet besueshmëri mjekësore gjatë kohës së kryerjes së kontrolleve.

2.2.2 Reparti i hapur Kriva Pallankë në kuadër të burgut të Kumanovës

Mekanizmi Parandalues Nacional realizoi vizitë edhe në repartin e hapur Kriva Pallankë pranë Burgut Kumanovë. Gjatë realizimit të vizitës u bë kontrolli i kapaciteteve të vendosjes në pjesën e të dënuarve, u realizuan biseda të besueshme grupore me disa persona të dënuar sipas zgjedhjes personale, biseda me të punësuarit në repart, u bë kontroll edhe në hapësirat tjera të përbashkëta dhe ndihmëse, si dhe në hapësirën për shëtitje jashtë dhe sipas zgjedhjes personale u kontrolluan disa dosje profesionale dhe evidence tjera të cilat udhëhiqen në këtë ent.

Personat e dënuar me të cilët MPN zhvilloi bisedë nuk kishin ankesa për maltretime fizike ose trajtim dhe sjellje joçnjerëzore nga ana e Sektorit për Siguri dhe konsideron se i njëjti ka marrëdhënie korrekte ndaj tyre. MPN nuk konstatoi as ankesa për dhunë ndërmjet personave të dënuar. Personat u shprehën të kënaqur edhe nga cilësia e ushqimit, ata u ankan vetëm për sasinë e ushqimit të cilën e marrin për darkë. Si problem u potencua mbajtja e higjienës së rregullt të çarçafëve ose shtrojës si dhe të veshjeve personale. Edhe pse personat nga burgu marrin detergjent për larje, prapë se prapë lavatrici nuk ishte në funksion, dhe si rezultat i kësaj personat janë të detyruar që veshjet t'i lajnë vetë në dorë.

Gjithashtu, personat e dënuar vunë në dukje se nuk janë të njoftuar në tërësi me të drejtat e tyre, obligimet e tyre si dhe me komoditetet të cilat dalin nga Rregullorja për Rendin e Shtëpisë, kurse MPN-ja gjatë vizitës së bërë vërtetoi se i njëjti nuk ishte vënë në vend të dukshëm në Repart, me çka personat nuk kishin çdoherë dhe në kontinuitet qasje për këqyrje. Problem real është mospasja e profilit të punëtorit social, duke e pasur parasysh se në këtë repart dënimin me burg e vuajnë edhe personat e rrezikuar social.

Në pjesën e mbrojtjes shëndetësore, të gjithë të dënuarit u ankuan për qasjen deri te mjeku, duke e pasur parasysh se mjeku nuk është tërë kohën i punësuar në repart, me çka i njëjti rrallë here vjen për t'i vizituar ata. Si problem u potencua edhe buxheti i pamjaftueshëm për barna. Edhe pse mjeku u jep receta me medikamente të përshkruara, jo çdoherë të njëjtat porositen për shkak të mungesës së mjeteve në të holla. Në burg nuk ekziston hapësirë e veçantë për kontrolle mjekësore, kurse personat që dërgohen në izolim nuk vizitohen për çdo ditë nga ana e mjekut gjë që është obligim në pajtim me Ligjin për ekzekutimin e sanksioneve.

Për sa i përket kushteve materiale, MPN gjatë kontrollit të bërë konstatoi se dhomat në Repartin e Hapur janë në nivel të kënaqshëm higjienik dhe kanë dritë brenda ditës. Janë të vendosur dollapë të metaltë në korridorin kryesor në të cilët të dënuarit i ruajnë gjërat e tyre personale. Të gjithë personat në Repartin e Burgimit kanë krevat personal me dyshek. MPN-ja konstatoi edhe gjendje të caktuara negative, kështu që në Repartin e të Dënuarve ishte konstatuar mbipopullim të kapaciteteve, më saktë vendosja nëpër dhomat nuk ishte në pajtim me dispozitat e Ligjit për ekzekutimin

e sanksioneve⁵, si dhe nuk respektohej as sipërfaqja prej 4m² për person të dënuar konform rekomandimeve të Komitetit European për Parandalimin e Torturës (KPT). Në hapësirat për vendosje ishte evident ekzistimi i sasisë së madhe të lagështisë. Inventari në hapësirat është relativisht i vjetër, ndërsa krevatet janë të metalta me dyshekë të vjetër dhe të amortizuara. Nyjet sanitare janë të përdunuara dhe të pa adaptuara sipas nevojave të personave të dënuar.

MPN konstatoi se me rregull udhëhiqet evidenca profesionale për personat e dënuar, si dhe librat për dënime disiplinore dhe shfrytëzim të mjeteve për detyrim. Gjatë kontrollit në një dosje profesionale të personit që ka mbajtur dënim disiplinor izolim, nga kontrolli mbi aktvendimin, MPN-ja konstatoi se në mënyrë adekuate është plotësuar procesverbali për marrjen në pyetje të akuzuarin, pastaj është marrë aktvendim për formimin e komisionit për dënime disiplinore, deklaratë nga personi i dënuar, kërkesë për ngritjen e procedurës disiplinore për lëndim të kryer disiplinor, kurse si shtesë kishte edhe diagnozën mjekësore dhe mendimin nga ana e mjekut konform nenit 179 paragrafi 4 të LES.

2.2.3 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna

Enti Ndëshkues-Korrektues "Idrizovë" në kuadër të të cilit gjendet Reparti i Arrestit e informoi MPN se do të vepronte sipas udhëzimeve të dhëna po ashtu do të ndërmer masa për përmirësimin e gjendjeve si dhe do të sigurojë çarçafë ose shtrojë gjithashtu edhe mjete për higjienë. Drejtorja për Ekzekutimin e Sanksioneve dërgoi përgjigje se është vepruar sipas rekomandimit të dhënë për sigurimin e automjetit adekuat për transport.

Në pjesën e sugjerimit për punësimin e rregullt të personelit mjekësor në Repartin e Arrestit, Drejtorja për Ekzekutimin e Sanksioneve e informoi MPN se vepruari sipas këtij rekomandimi ka të bëjë me miratimin e punësimeve të reja, të cilën e jep Ministria e Financave. Në këtë drejtim edhe Institucioni ndëshkues-korrektues (INK) vërtetoi se më shumë se një vit kërkon që të merr pëlqimin nga Ministria e financave për punësimin e rregullt të personelit mjekësor në repartin e Arrestit.

Enti Ndëshkues-Korrektues "Idrizovë" u pajtua që mjeku i angazhuar-vullnetar, rregullisht të kryejë kontrole dhe t'i jep rekomandime drejtorit në aspekt të: higjienës të Repartit të Arrestit, pajisjeve sanitare, ngrohjes, ndriçimit dhe ajrosjes së hapësirave, si dhe cilësisë dhe pastërtisë së veshjeve dhe çarçafëve të personave të dënuar.

Drejtorja për Ekzekutimin e Sanksioneve në lidhje me rekomandimin për zvogëlimin e mbipopullimit në Repartin e Hapur Kriva Pallankë, e informoi MPN se pas përfundimit të ndërtimit të Burgut Kumanovë i cili do të jetë me kapacitet prej 250 personave, do të vjen deri te zvogëlimi i mbipopullimit.

Drejtorja e Burgut në Kriva Pallankë në drejtim të njoftimit të tërësishëm të personave të dënuar me Rendin Shtëpiak ka përgatitur numër shtesë të kopjeve të cilat janë të kapshme për personat e dënuar. Në lidhje me rekomandimin e dhënë për vendosjen e sendukëve për kërkesa të kontrolleve mjekësore është vepruar ashtu siç është rekomanduar. Burgu nuk disponon me hapësirë e cila do të riadaptohej në një dhomë e posaçme për kontrole mjekësore. Njëkohësisht, ky institucion e informoi MPN se mjeku nuk mundet për çdo ditë t'i vizitojë personat e vendosur në izolim-qeli, për arsye se i njëjti nuk është i punësuar në marrëdhënie të rregullt pune dhe vjen saktë në ditë të caktuara në pajtim me kontratën.

Edhe pse me pjesën më të madhe të konstatimeve të potencuara Drejtorja e burgut u pajtua, prapë se prapë u vu në pah se pjesa më e madhe për implementimin

⁵ Vendosja e me tepër se 5 persona te burgosur në dhomë që është në kundërshtim me nenin 104 paragrafi 3 nga Ligji për ekzekutimin e sanksioneve.

e rekomandimeve varet nga sigurimi shtesë i mjeteve financiare, me të cilat burgju për momentin nuk disponon.

2.3 INSTITUCIONET PSIKIATRIKE

2.3.1 Klinika për psikiatri

MPN gjatë vitit raportues realizoi vizitë të rregullt preventive të Klinikës për Psikiatri. Kjo vizitë u realizua në shoqërinë e bashkëpunëtorit të jashtëm nga Shoqata e Psikiatërve. Mekanizmi Parandalues Nacional gjatë vizitës bëri kontroll mbi kushtet materiale në institucionin publik shëndetësor, zhvilloi biseda me një pjesë të pacientëve, por njëherësh ishte konstatuar se personat i realizojnë të drejtat e garantuara me Ligjin për shëndet mental, Ligjin për mbrojtjen e të drejtave të pacientëve dhe akte tjera juridike.

Gjatë vizitës së klinikës, MPN gjatë bisedës me një pjesë të pacientëve nuk mori ankesa për torturë dhe trajtim mizor nga ana e personelit mjekësor. Pacientët ishin të kënaqur nga sjellja e të punësuarve mirëpo në disa raste u ankuan për sjellje jo korrekte të kuadrin të mesëm (teknikët mjekësor), gjegjësisht se të njëjtit ndaj tyre janë sjell në mënyrë nënçmuese dhe ofenduese.

Në Klinikën për Psikiatri zbatohet protokoll i veçantë me të cilin është përcaktuar politika dhe rregullat për ndërmarrjen e masave për kufizimin fizik (fiksime), kurse e njëjta është vënë në minimum me çka të punësuarit insistojnë që pacientët t'i qetësojnë përmes bisedës dhe bindjes. Gjatë vizitës ishte vërejtur se në Klinikë nuk ka hapësirë të veçantë për fiksime, por e njëjta bëhet në cilën do hapësirë ku krevatet kanë kënde të mprehura, nuk janë të fiksuara për dysheme dhe ekzistojnë rreziqe nga lëndimi ose vetëlëndimi.

MPN-ja konstatoi se pacientët nuk janë mjaft të informuar me rendin shtëpiak të klinikës. MPN konsideron se është e preferuar që Rendi Shtëpiak të vendoset në vend të dukshëm në pjesën e korridoreve, me çka pacientët në mënyrë adekuate do të informohen për të drejtat e tyre në lidhje me vendosjen dhe kurimin në këtë institucion.

MPN-ja gjatë kontrollit të Rendit Shtëpiak konstatoi se kufizohet vullnetshmëria e të shëruarit, si dhe e drejta e besueshmërisë e cila është e rregulluar në Ligjin për mbrojtjen e të drejtave të pacientëve. Njëherësh, në të njëjtin theksohet se lëshimi i pacientëve bëhet detyrimisht me shoqërues, me çka MPN kërkoi nga klinika që të ndryshohet kjo pjesë në drejtim të respektimit në tërësi të të drejtave të pacientëve dhe vullnetit të lirë gjatë mjekimit të tyre.

Në formularin për dhënien vullnetar të pëlqimit për mjekim qëndron se pacienti pranon dhe pajtohet "ta lëshojë spitalin në bazë vullnetare vetëm atëherë pasi ta njoftojë dhe ta marrë pëlqimin mjeku i tij." MPN mendon se pëlqimi për mjekim vullnetar duhet të harmonizohet me Ligjin për mbrojtjen e të drejtave të pacientëve, i cili parasheh procedure për lëshim nga institucioni shëndetësor në bazë vullnetare pa paralajmërim.

MPN-ja bëri kontroll në hapësirat për vendosje në të gjitha repartet dhe konstatoi se kapacitetet e vendosjes në thelb i plotësojnë standardet e dëshiruara dhe janë të rregulluara në mënyrë adekuate për vendosjen e kësaj kategorie të personave. Njëherësh, ishte vërtetuar se higjiena në hapësirat mbahet me rregull dhe me korrektësi, kurse muret ishin të ngjyrosura me ngjyra pastel të cilat ndikonin pozitivisht në stimulimin vizual të pacientëve të vendosur.

Në të njëjtat hapësira ka depërtim të mjaftueshëm të dritës diellore, dhe në çdo dhomë ishin vërejtur trupa ngrohës dhe sirtarë të posaçëm të metaltë. Në të gjitha hapësirat shtretërit ishin të shtruar me çarçafë të pastër dhe mirë të rregulluar si dhe me dyshekë të ri. Pozitive është se pacientët e gjinive të kundërta në Klinikë vendosen në hapësira të ndara, me çka ishte vërtetuar se për secilin pacient kishte krevat të veçantë. Enti, në secilin repart disponon me hapësirë të veçantë për qëndrim ditor e cila rregullisht mirëmbahet dhe e njëjta pozitivisht ndikon në stimulimin e pacientëve të vendosur në klinikë.

MPN-ja nga kontrolli i bërë konstatoi se ekzistojnë kushte adekuate për servimin dhe shërbimin e ushqimit dhe numri më i madh i pacientëve ishin të kënaqur nga cilësia dhe sasia e vakteve të cilat i fitojnë. Për pacientët që vuanin nga diabeti (sëmundja e sheqerit), nga ana e klinikës u sigurohet ushqim i posaçëm dietor, kurse pacientëve u lejohet të marrin pajisje nga shtëpia.

2.3.2 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna

Drejtorja e Klinikës së Psikiatrisë e informoi MPN se do të zbatojë trajnim të vazhdueshëm dhe edukim të teknikëve mjekësor, me qëllim të vendosjes së raporteve korrekte dhe humane ndaj pacientëve. Njëkohësisht do të sigurohet hapësirë e veçantë për fiksime me krevate të përforcuara për dysheme, për shkak të zvogëlimit të rreziqeve nga lëndimet ose vetëlëndimet e pacientëve. Klinika, Rëndin Shtëpiak e ka vënë në vend të dukshëm nëpër reparte, dhe njëherësh i njëjti do të harmonizohet me dispozitat e Ligjit për mbrojtjen e të drejtave të pacientëve. Drejtorja e Klinikës pranoi që edhe Pëlqimin për mjekim vullnetar të harmonizohet me nenin 127 të Ligjit për mbrojtjen e të drejtave të pacientëve.

Mekanizmi Parandalues Nacional nuk mori përgjigje nga Ministria e Shëndetësisë në pjesën e rekomandimeve të cilat i dedikohen edukimit permanent, si dhe mbikëqyrjes mbi personelin mjekësor i cili është në kontakt të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë me pacientët. Me veprimin e këtillë, Ministria e Shëndetësisë nuk i respekton dispozitat e nenit 22 të Protokollit Fakultativ kundër torturës ku qëndron se "organet kompetente të shtetit i analizojnë rekomandimet e Mekanizmit Parandalues Nacional dhe hyjnë në dialog me të njëjtin për masat e mundshme për zbatim". Me sjelljen e tillë, dhe duke e pasur parasysh se nuk ka dorëzuar përgjigje as për vizitat e realizuara paraprakisht në spitalet psikiatrike në vitin 2012, Ministria e Shëndetësisë në mënyrë direkte e pengon punën e Avokatit të Popullit-Mekanizmit Parandalues Nacional.

2.4 INSTITUCIONET PËR PERSONA ME NEVOJA TË VEÇANTA

Në vitin raportues, MPN realizoi vizita të paparalajmëruara në institucionet publike për persona me nevoja të veçanta edhe atë në IP Entin për Mbrojtje dhe Rehabilitim Banja Bansko dhe IP Entin për Rehabilitimin e Fëmijëve dhe të Rinjve-Shkup. Këto vizita MPN-ja i realizoi në bashkëpunim me Lidhjen e Defektologëve të Republikës së Maqedonisë.

Edhe pse këto institucione nuk paraqesin vende klasike për privim nga liria, Avokati i Popullit – Mekanizëm Parandalues Nacional vendosi t'i vizittoj këto institucione në përputhje me kompetencat që dalin nga neni 4 dhe neni 20 i Protokollit Fakultativ të Konventës Kundër Torturës dhe Trajtimeve tjera Brutale, jonjerëzore, Nënçmuese ose Ndëshkuese.

Gjithashtu, në pajtim me nenin 11-a të Ligjit për Avokatin e Popullit, Avokati i Popullit siguron mbrojtje të veçantë të të drejtave të fëmijëve, personave me nevoja të veçanta dhe personave të cilët janë objekt torture ose i ndonjë lloji tjetër të trajtimit ose ndëshkimit brutal, jonjerëzor, ose nënçmues, kurse në pajtim me nenin 31-a Avokati i Popullit për realizimin e aktiviteteve bën vizita të rregullta dhe të paparalajmëruara në organet, organizatat, si dhe institucionet në të cilat e drejta e lëvizjes është e kufizuar për çka edhe përgatitë raport të veçantë.

Vizitat në këto institucione realizohen në bashkëpunim të plotë me drejtoritë dhe të punësuarit, ndërsa Mekanizmi Parandalues Nacional kishte këqyrje të papengueshme në vendet e vendosjes, si dhe liri të plotë në zgjedhjen e personave me cilët zhvilloi biseda.

2.4.1 Instituti Publik Enti për Mbrojtje dhe Rehabilitim - Banja Bansko

Këtë institucion publik MPN-ja e vizitoi në shoqërimin e bashkëpunëtorit të jashtëm –defektologun. Në fillim ishte konstatuar se institucioni publik Enti për Mbrojtje dhe Rehabilitim -Banja Bansko është institucion i cili strehon, kujdes, edukon dhe rehabiliton persona me invaliditet trupor. Njëherësh, Enti Banja Bansko është institucion shtetëror dhe është nën kompetenca direkte dhe mbrojtje të Ministrisë për Punë dhe Politikë Sociale, e cila e financon pjesën më të madhe të shpenzimeve, kurse me pjesë më të vogël të financimit merr pjesë edhe Ministria e Arsimit. Enti është institut i hapur publik për personat me inteligjencë të ruajtur prej 6 e deri më 26 vite moshë. Mirëpo realisht në të njëjtin janë të vendosur edhe persona me pengesa intelektuale dhe me pengesa të kombinuara, kurse në raste të caktuara moshë e tyre është mbi 26 vite moshë.

Personat e vendosur vijnë nga të gjitha rajonet e Maqedonisë. Edhe pse Enti është institucion për persona me invaliditet trupor që para tre viteve pranohen edhe personat me pengesa ose paaftësi të kombinuar. Personat në Ent pranohen me vendim të Qendrës për Mbrojtje Sociale dhe miratim të Ministrisë për Punë dhe Politikë Sociale.

Momentalisht katër personat, të cilët janë të vendosur në Ent, nuk kanë invaliditet trupor, përkatësisht kanë lloj tjetër të pengesave për të cilën institucioni nuk ka kushte, ndërsa të punësuarit nuk janë të aftësuar për të punuar me këtë kategori të personave. MPN-ja mori informatë se drejtori disa herë ka kërkuar zhvendosjen e tyre në institucione adekuate ose qendra adekuate, mirëpo deri më tani për atë veprim nuk është marrë ende miratim. përkatësisht, ishte takuar fëmijë shurdhërmec i cili për shkak të pengesës së tij, dhe për shkak të mosnjohjes së të folurit me shenja nga ana e personelit, mbahej i lidhur me litar për krevatin, dhe gjithashtu në Ent ishin vendosur edhe një fëmijë në rrezik social, një person me pengesa mendore, si dhe person me

çrregullime psikike, por pa invaliditet trupor. Në këtë drejtim MPN e informoi edhe Sekcionin për persona me nevoja të veçanta pranë Avokatit të Popullit duke konsideruar se vendosja joadekuat e kategorive të caktuara të personave të cilëve nuk mund t`u ofrohet kujdes adekuat dhe mbrojtje mund të çojë deri në trajtim johuman dhe nënçmues.

Shfrytëzuesit vunë në dukje sjelljen johumane ndaj disa të punësuarve gjatë transportit të tyre, për arsye se nuk është treguar kujdes i duhur për mënyrën e futjes së tyre në automjet, kurse ka pasur raste edhe kur është dashur që ta presin automjetin më gjatë se një orë në ambient të hapur. Nga ana e shfrytëzuesve në veçanti u manifestua shqetësim për ndërprerjen shtesave për mobilitet, për arsye se të njëjtit janë të varur nga transporti të cilin ua organizon enti.

Nga kontrolli i realizuar në hapësirat për trajtim fizikal ishte konstatuar se ekzistojnë kushte të mira zbatimin e terapisë. Kabinetet janë të pajisura me aparaturë moderne për terapi fizikale, realizohet kinezoterapija dhe terapia balneo. Numri më i madh i shfrytëzuesve shprehën kënaqësi në lidhje me kushtet e jetesës, ndërsa të kënaqur janë edhe me ushqimin të cilin ua japin në ent. Nga kontrolli i realizuar në kapacitetet e vendosjes MPN konstatoi se kushtet materiale dhe gjendjet në të gjitha repartet i plotësojnë minimum standardet e dëshiruara, të njëjtat janë bukur të rregulluara, të adaptuara për nevojat e tyre, njëherësh është vënë edhe platformë qasëse në hyrje të objekteve dhe ashensorë të brendshëm të cilët janë në gjendje të rregullt. Në të gjitha repartet më mënyrë përkatëse ishin instaluar trupa për ngrohje (ngrohje qendrore), me të cilat hapësirat janë ngrohur në pajtim me standardet e dëshiruara.

Shfrytëzuesit theksuan se mund të dalin lirshëm nga Enti kuptohet me firmosjen e deklaratës, pa iu kufizuar e drejta kryesore e lirisë së lëvizjes. Numri më i madh i të punësuarve kanë sjellje korrekte ndaj shfrytëzuesve, mirëpo prapë se prapë shfrytëzuesit mendojnë se u kushtohet pak kujdes nga ana e drejtorisë për nevojat e tyre dhe jo çdoherë pranohen idetë dhe kërkesat e tyre. Gjithashtu ishte potencuar se në ent nuk ekziston sistem adekuat i ankesave dhe parashtresave.

Në ent realizohet mësim i organizuar nga klasa e parë e deri në të nëntën, sipas planit dhe programit për mësim të rregullt të cilët janë në pajtim me Ligjin për arsim fillor të Republikës së Maqedonisë, mirëpo te nxënës të caktuar për shkak të zvogëlimit të aftësive të tyre dhe mundësive i njëjti është reduktuar. Nga kontrolli i planeve dhe programeve mësimore ishte konstatuar se mësimdhënësit punojnë sipas programeve të rregullta me nxënësit të cilët i kanë ruajtur aftësitë intelektuale, ndërsa me nxënësit të cilët janë me paaftësi intelektuale dhe pengesa të kombinuara e reduktojnë programin. Të njëjtit zbatojnë mësim inaktiv dhe të individualizuar, mirëpo mungojnë plane individuale arsimore për fëmijët me pengesa të kombinuara, me përjashtim të defektologut i cili bën përpjekje për vendosjen e tyre.

2.4.2 IP Enti për Rehabilitimin e Fëmijëve dhe të Rinjve-Shkup

Mekanizmi Parandalues Nacional bashkë me bashkëpunëtorin e jashtëm-defektolog realizoi vizitë Në Institucion Publik Enti për Rehabilitimin e Fëmijëve dhe të Rinjve-Shkup, i cili është institucion me interes publik dhe është në rrjetin e institucioneve publike me karakter social. Veprimtaria kryesore e Entit është sigurimi i trajtimit, rehabilitimit-korektiv të fëmijëve dhe të të rinjve me pengesa mesatare, të rënda, si dhe të kombinuara të zhvillimit intelektual. Ky trajtim është kompleks, për arsye se në vete përmban më shumë komponentë, siç janë: përfshirje ditore në konvik, strehim, edukim, arsimim, aftësi pune, angazhim punues dhe preokupim pune, mbrojtje shëndetësore, si dhe jetë kulturore-argëtuese dhe jetë rekreative-sportive të

shfrytëzuesve.

Personat në Ent pranohen me vendim të Qendrës për mbrojtje sociale. MPN gjatë vizitës së Entit konstatoi se në Ent gjatë periudhës së kaluar më shumë pranohen shfrytëzues me pengesa të kombinuara dhe pa kujdes prindëror, gjithashtu edhe pa periudhë adaptuese gjë që e vështirëson punën e personave profesionist;, posaçërisht në pjesën e mbrojtjes shëndetësore, për arsye se rreth 25 shfrytëzues për çdo ditë janë në trajtim mjekësor, kurse të punësuar ka vetëm 5 persona të mjekësisë (infermiere dhe dado) të cilët bëjnë kujdestari në tre turne. Mbrojtja primare shëndetësore në Ent realizohet nëpërmjet mjekut amë i cili gjendet në afërsi të Entit dhe i cili është i obliguar që të jep terapi medikamentoze ose t'i udhëzojë tek mjeku specialist. Mjeku i cili është i punësuar në Ent e përcjell gjendjen shëndetësore të të gjithë shfrytëzuesve dhe kujdeset për zbatimin e terapisë dhe të shërimit.

Nga kontrolli i bërë në pjesën e konviktit (kapacitet për vendosje) ishte konstatuar se në dhomat e fjetjes higjiena nuk është në nivelin e duhur (në disa dhoma kundërmonite era e fuqishme e urinës), ndërsa mungon edhe hapësira e mjaftueshme për shkak të numrit të madh të shtretërve në dhoma. Hapësirat për mësim praktik, në pjesën më të madhe, janë të pajisura me vegla dhe makina për punë, mirëpo mungojnë materiali për punë dhe pajisja mbrojtëse (doreza mbrojtëse, si dhe veshja e veçantë për punë).

Gjatë bisedës me disa shfrytëzues nga Qendra ditore, MPN konstatoi se të njëjtit janë të kënaqur nga përfshirja e tyre në qendrën ditore, mirëpo treguan për nevojën e sigurimit të kushteve më të mira për qëndrim dhe aktivitete, ndërsa u ankuan në pamundësinë për ta shfrytëzuar palestrën e sportit. Njëkohësisht, shfrytëzuesit u ankuan edhe për mospasjen e larjes (lavatриçes) në qendrën ditore, në të cilën më herët kanë larë dhe kanë hekurosur veshje. Personat theksuan se nuk kanë zgjidhje të madhe të aktiviteteve, si rezultat i kësaj të njëjtat u janë bërë monotone dhe shpesh herë kanë mospajtime ndërmjet tyre, ndërkaq paraqiten edhe tentativa për përplasje të ndërsjella.

Enti disponon me veturë të vjetër për transportin e personave e cila shpesh herë është në gjendje jo funksionale.

2.4.3 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna

Mekanizmi Parandalues Nacional nuk mori përgjigje në afatin e caktuar ligjor nga ana e Entit për Rehabilitimin e Fëmijëve dhe të Rinjve-Shkup, Entit për Mbrojtje dhe Rehabilitim-Banja Bansko, si dhe nga ana e ministrisë përkatëse.

Pas urgjencës së dorëzuar MPN mori përgjigje nga ana e Entit për Mbrojtje dhe Rehabilitim -Banja Bansko, se janë ndërmarrë masa për vendosjen e personave të cilët kanë lloj tjetër të aftësive të kufizuara dhe se tanimë dy persona janë transferuar në institucione të cilat u përgjigjen nevojave të tyre. Në lidhje me vendosjen joadekuate e cila do të mund të sjell edhe deri te trajtimi johuman, instituti informoi se nuk ka kompetenca dhe se për atë vendosin qendrat për punë sociale. Ky institut e lajmëroi MPN se do të vendosë sëndukë për ankesa dhe parashtresa, si dhe se i ka njoftuar shfrytëzuesit për formimin e këshillit me qëllim të tejkalimit të lëshimeve të caktuara ose të problemeve në Ent.

2.5 VENDE PËR STREHIMIN DHE QËNDRIMIN E TË HUAJVE, MIGRANTËVE ILEGALË, DHE AYILKËRKUESVE

Gjatë vitit 2013, Avokati i Popullit-Mekanizëm Parandalues Nacional realizoi vizita të rregullta të paparalajmëruara në tre stacione policore për kontroll kufitar (SPKK): SP për Kontroll Kufitar Tabanovcë, SP për Kontroll Kufitar Bllacë e Poshtme dhe SP për Kontroll Kufitar Bogorodicë. MPN-ja realizoi vizita të paparalajmëruara në këto stacione policore për kontroll kufitar me qëllim të perceptimit të gjendjeve dhe kushteve në vendet ku personat privohen nga liria dhe trajtimin të tyre, si dhe realizimit të të drejtave të personave të huaj, migrantëve ilegalë, si dhe kërkuesve të së drejtës së azilit.

2.5.1 Kushtet materiale

Stacionet policore për kontroll kufitare nuk janë përcaktuar si stacione policore ku ndalohen personat e privuar nga liria, dhe si rezultat i kësaj në të njëjtat nuk ka hapësira për këtë qëllim. Mirëpo, në bazë të autorizimeve të cilat i kanë, këto stacione policore mund të privojnë nga liria persona të cilët kërkohen, gjegjësisht persona për të cilët është dhënë urdhër-arrest, apo nëse bëhet fjalë për persona të cilët ilegalisht kanë hyrë në shtet. Së këtejmi, privimi nga liria ose mbajtja e përkohshme në stacionin policor për kontroll kufitare Tabanovcë bëhet në zyrat zyrtare edhe atë më së shpeshti në dhomën për takime, në SP në Bogorodicë ndalimi i përkohshme bëhet në zyrat e udhëheqësit të turnit ose në sallën e cila gjendet tek kalimi hekurudhor, kurse në stacionin policor për kontroll kufitare Bllacë ndalimi i përkohshëm kryhet në zyrat e udhëheqësit të turnit ose në njërën nga hapësirat e objektit të posaçëm të ndarë në të cilin ka edhe banjë.

Në tri stacionet policore për kontroll kufitare ishte konstatuar se hapësirat ku përkohësisht ndalohen personat e privuar nga liria nuk janë adekuate dhe nuk janë të përshtatshme as për mbajtje prej disa orëve.

Njëherësh, në stacionin policor për kontroll kufitare Tabanovcë, si hapësirë për ndalim të përkohshëm shfrytëzohet dhoma për takime e cila nuk ka ngrohje, kurse në rastet e privimit nga liria në dhomë është i pranishëm edhe nëpunësi policor i cili e siguron personin deri te pranishmësinë e tij. Në stacionin policor për kontroll kufitare ishte konstatuar se shfrytëzohet hapësirë jo adekuate për arsye se e njëjta nuk është e pajisur dhe nuk ka ngrohje, dhe njëherësh në të njëjtën hapësirë të punësuarit i ruajnë edhe punët e tyre personale.

Konform Urdhrit për standardet dhe normativat për planifikim, ndërtim dhe rregullim të objekteve të cilat i shfrytëzon MPB në kalimet kufitare është konstatuar ekzistimi i hapësirës për kontrollin e personave dhe sendeve, si dhe hapësirë për azilkërkuesit me sipërfaqe prej 9m².

Në Stacionin Policor për Kontroll Kufitar Tabanovcë, MPN ishte i informuar se ky kalim kufitar nuk disponon me hapësira të tilla gjë që paraqet mangësi në sigurimin e kushteve materiale, veçanërisht për personat kërkues të azilit. Hapësirë të veçantë për kontrollin e personave të privuar nga liria, nuk ka as në Stacionin Policor për Kontroll Kufitar në Bllacë dhe në këtë drejtim kontrolli i personave të privuar nga liria bëhet në cilën do hapësirë të lirë, gjegjësisht në zyrën e udhëheqësit të turnit përderisa sendet e sekuestruara nga personat magazinohen dhe ruhen në depo të posaçme ose në sirtar të veçantë (sef) MPN konstatoi se Stacioni Policor për Kontroll Kufitar në Bogorodicë si hapësirë të veçantë për kërkuesit e azilit e shfrytëzon dhomën për takime dhe trajnime e cila është në gjendje të rregullt, mirë e pajisur dhe diskrete për qëndrimin e azilkërkueseve.

Ligji për azil dhe mbrojtje të përkohshme parasheh: *"Kërkesa për pranimin e të drejtës së azilit të parashtrohet në kalimin kufitar gjatë hyrjes në Republikën e Maqedonisë"*. Në pajtim me këtë, janë të nevojshme hapësira ku do të qëndrojnë kërkuessit e mundshëm të azilit deri në momentin e transportimit të tyre në Qendrën e Pranimi ku kanë të drejtë të vendosjes deri në mbarimin përfundimtar të procedurës për azil.

2.5.2 Realizimi i të drejtave të personave të privuar nga liria

Në bazë të vizitave të realizuara Mekanizmi Parandalues Nacional konstatoi se udhëheqësit e turneve çdoherë i informojnë personat e privuar nga liria për të drejtat e tyre gjatë momentit të privimit nga liria për çka nëpunësit policor i plotësojnë në mënyrë adekuate procesverbalet. Në Stacionin Policor për Kontroll Kufitare Bogorodice, komunikimi me personat e privuar nga liria të cilët janë shtetas të huaj bëhet në gjuhën angleze ose gjuhë tjetër të cilën e flasin nëpunësit policor (në gjuhën greke, turke ose gjuhën shqipe). Njëkohësisht ky stacion policor në mënyrë obliguese e lajmëron organin kompetent për privimin nga liria të shtetasit të huaj, me qëllim të ndërmarrjes të aktiviteteve të duhura. Në pajtim me informatat e fituara gjatë vizitës së realizuar, por edhe kontrollit në evidencat MPN konstatoi se në këtë kalim kufitar është evidentuar numër i madh i migrantëve ilegal.

Gjithashtu në SPKK Bllacë, personat e privuar nga liria si dhe migrantët ilegal çdoherë njihen me të drejtat e tyre në gjuhën të cilën e njohin dhe në këtë stacion policor ka të punësuar më shumë nëpunës policorë të cilët njohin më shumë gjuhë (gjuhën shqipe, turke, rome, serbe dhe gjuhën angleze). Në SP Tabanovcë personat e privuar nga liria që janë migrantë ilegal me të drejtat e tyre njihen në gjuhën të cilën ata e njohin, ndërsa në rast se nuk e njohin gjuhën, atëherë lajmërohet sektori kompetent në Ministrinë për Punë të Brendshme dhe ndërmerren veprime përkatëse.

MPN konstatoi se personat e arrestuar në tre stacionet e vizituara policore për kontroll kufitar janë në mënyrë adekuate të udhëzuar për të drejtën e mbrojtësit, mirëpo shumë rrallë herë vendosin që ta shfrytëzojnë këtë të drejtë. Nëpunësit policorë çdoherë thërrasin mjek, po qe se personat kanë nevojë dhe domosdoshmërisht informohen për të drejtën e mjekut.

2.5.3 Evidenca për personat e privuar nga liria

Gjatë vizitave të realizuara në stacionet policore për kontroll kufitar, MPN bëri kontroll në evidencat dhe regjistrat për personat e arrestuar. Nga ana e MPN ishte konstatuar se në të gjitha stacionet policore për kontroll kufitar Regjistri i personave për të cilët mbi çfarë do lloj baze u është kufizuar liria e lëvizjes udhëhiqet në mënyrë të rregullt dhe në mënyrë adekuate plotësohen të gjitha kolonat e këtij Regjistri. Në SP Tabanovcë ishte konstatuar se Regjistri udhëhiqet në mënyrë të rregullt dhe adekuate, vetëm në një rast ishte vërejtur se nuk është regjistruar ora kur ka përfunduar ndalimi në këtë stacion policor, gjegjësisht kur personi i është dorëzuar organit tjetër për ndalim.

Në SPKK Bogorodice ishte konstatuar se Regjistri për ngjarjet e ditës udhëhiqet me rregull dhe në pjesën më të madhe të gjitha kolonat janë plotësuar qartë, me disa përjashtime ku në një pjesë të librit për ngjarjet e ditës nuk ishte theksuar koha e ndërprerjes së arrestimit. Nga kontrolli i bërë në Regjistrin e personave të cilëve, mbi çfarë do lloj baze, u është kufizuar liria e lëvizjes mund të vërehej se mbajtjet në të

gjitha stacionet e vizituara policore për kontroll kufitare zgjasin nga dy orë, gjegjësisht nuk ka mbajtje më të gjata se dy orë. MPN bëri kontroll edhe në dosjet individuale të personave të arrestuar, kurse kontrolli i dosjeve individuale u bë sipas zgjedhjes së rastësishtme. MPN konstatoi se në SPKK dosjet individuale udhëhiqen në mënyrë të rregullt dhe adekuate, në të cilat përveç procesverbalit për ndalim janë shtuar edhe një numër i madh i dokumenteve tjerë të cilat kanë të bëjnë me mbajtjen e personit dhe realizimin e të drejtave në procedurë policore. Vetëm SPKK Bogorodicë nuk plotëson procesverbal për mbajtje për arsye, duke u nisur prej faktit se i njëjti nuk ndalon persona, "por vetëm arreston persona", dhe në pajtim me këtë udhëheq evidencë për personat të privuar nga liria të cilët janë të arrestuar në kalimin kufitar.

Në këtë drejtim MPN theksoi se në kalimet e tjerë kufitar, gjatë kontrollit të evidencave është konstatuar se udhëhiqen edhe procesverbal për ndalim ku evidentohet koha e fillimit të privimit dhe koha kur personi u dorëzohet stacioneve kompetente policore.

MPN konsideron se praktika e ndryshme e stacioneve policore për kontroll kufitar e imponon pyetjen se cili lloj i dokumentacionit dhe evidencave duhet të udhëhiqet në kalimet kufitare, duke e pasur parasysh se të njëjtat nuk janë të caktuara për ndalim, mirëpo është e nevojshme që t'i kushtohet kujdes rrjedhës logjike të ngjarjeve dhe të evidentohet se kujt dhe kur i dorëzohet personi i privuar nga liria. Në këtë drejtim Avokati i Popullit-MPN kërkoi nga Ministria për Punë të Brendshme që të përgatis udhëzim për dokumentacionin e nevojshëm i cili do të plotësohet për personat të cilët privohen nga liria në kalimet kufitare e deri në marrjen e tyre nga ana e organit kompetent dhe në të cilin do të regjistrohet sigurimi i të drejtave të parapara.

Në SP Tabanovcë në pjesën më të madhe të dosarëve të kontrolluar mund të konstatohet se ekziston rrjedha logjike e ngjarjeve, që nga momenti i privimit, ashtu që në të gjitha dosarët individual ishte shënuar se kur personi është privuar nga liria, kur i janë treguar të drejtat, si dhe kur i është dorëzuar organit kompetent. MPN konstatoi se në Stacionin Policor për Kontroll Kufitar Bllacë, në numrin më të madh të procesverbaleve të kontrolluara për ndalimin e personave nuk ishte plotësuar pjesa për udhëzimin me të drejtat, si dhe pjesa për lëndimet e personit (se a ka pasur lëndime të dukshme apo jo), shenja të sëmundjes dhe nevoja për mjek gjatë pranimit të personit. MPN konsideron se gjatë pranimit është e nevojshme që patjetër të plotësohen të gjitha kolonat në procesverbalin për ndalim, duke i përfshirë pjesët për udhëzimin e personit për të drejtën e mbrojtësit, si dhe pjesën se a ka apo nuk ka lëndime të dukshme dhe nevojën për mjek.

Ajo që veçanërisht ishte vërejtur në evidencat për ndalim është se në SPKK Bogorodicë, në pjesën më të madhe të dosjeve të kontrolluara, nuk ishte theksuar koha se deri kur personi ka qenë i privuar nga liria dhe as se kujt i është dorëzuar. Duke u nisur nga praktika e kalimeve tjera kufitare ku udhëhiqet procesverbal për ndalim dhe në të cilin potencohet e gjithë koha e kaluar në këtë stacion policor, si dhe cilit stacion policor ose organi tjetër i është dorëzuar personi, MPN sugjeroi se e njëjta duhet të evidentohet edhe në evidencat e këtij stacioni. MPN konsideron se për personat e privuar nga liria, të cilët qëndrojnë edhe nga disa orë në këtë kalim kufitar, është e nevojshme të përpilohet procesverbal adekuat i ngjashëm me procesverbalin për ndalim (edhe pse këto stacione policore nuk janë caktuar për mbajtje, por de facto personat e privuar nga liria mbahen nga disa orë), si dhe të sigurohet ushqim adekuat për personat e arrestuar të cilët qëndrojnë më gjatë se 6 orë deri në momentin e dorëzimit të tyre te nëpunësit kompetent policor dhe stacione.

2.5.4 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna

Pas dërgimit të raporteve për vizitat e stacioneve policore për kontroll kufitare Tabanovcë, Bllacë e Poshtme dhe Bogorodicë, MPN mori përgjigje nga Ministria për Punë të Brendshme se është dërguar telegram deri te Sektori për Punë Kufitare dhe Migrim në pajtim me të cilin, qëndrimi i personave të privuar nga liria nuk guxon të jetë më i gjatë se 30 minuta, duke e pasur parasysh se këto stacione policore nuk janë të përcaktuara për ndalimin e personave të privuar nga liria. Njëkohësisht, duke u nisur nga fakti se këto stacione policore nuk kanë hapësira të veçanta për kontroll, si dhe hapësira për kërkuesit e azilit, shfrytëzohen hapësirat zyrtare me çka mbahet kujdes për dinjitetin personal si dhe trajtimin human të personave. Ministria gjithashtu informoi se në afat sa më të shkurtër të mundshëm do të përpunohen materiale të shkruara në më shumë gjuhë për të drejtat e personave të privuar nga liria, të cilët do të vendose në vende të dukshme për qytetarët.

2.6 VENDETË TJERA TË VIZITUARA

2.6.1 Institucioni Publik Shtëpia për Fëmijë "11 Tetori" Shkup

Në vitin 2013 në pajtim me planin vjetor, MPN realizoi vizita edhe të institucioneve të hapura të cilat de jure nuk janë vende të privimit nga liria, mirëpo në përputhje me qëndrimin janë institucione në të cilat liria e lëvizjes është e kufizuar gjegjësisht në të cilat vendosen persona në bazë të aktit të nxjerrë nga ana e organit gjyqësor ose të atij administrativ.

Me qëllim të analizimit të trajtimit të fëmijëve, MPN së bashku me përfaqësuesit e Dhomës së Psikologëve dhe Shoqatës së Punëtorëve Social të Qytetit të Shkupit, realizoi vizitë të IP të Entit për Fëmijë, "11 Tetori" në Shkup. Konform Ligjit për mbrojtje sociale të drejtë të vendosjes në institucion kanë fëmijët pa prindër dhe përkujdesje prindërore të moshës mbi tre vjet dhe për ato institucioni siguron strehim dhe edukim deri në aftësimin e tyre për jetë dhe punë të pavarur, ndërkaq më së voni deri në gjashtë muaj pas mbarimit të shkollës së mesme, në rast se nuk ekzistojnë mundësi tjera që strehimi të sigurohet në mënyrë tjetër. Institucioni është i obliguar që fëmijëve dhe të rinjve t'u sigurojë ndjekje të shkollës fillore dhe asaj të mesme, organizim të ndihmës profesionale për procesin edukativo-arsimor, të organizojë forma të ndryshme të punës, si dhe të kujdeset për shëndetin e fëmijëve.

Mekanizmi Parandalues Nacional nuk mori ankesa për torturë ose ndonjë lloj tjetër të trajtimit brutal, johuman ose nënçmues. Numri më i vogël i fëmijëve treguan vetëm pakënaqësi ndaj sjelljes pasive dhe ndonjëherë të ashpër të një pjese të edukatorëve dhe konsiderojnë se institucioni duhet të ketë qasje proaktive ndaj tyre me më shumë kujdes, mbikëqyrje, si dhe sigurim të aktiviteteve shtesë gjatë ditës. Në bisedat e zhvilluara me fëmijët ishte theksuar se të njëjtit janë njoftuar me rendin shtëpiak, kurse në çdo dy deri në tre ditë mbajnë takime grupe.

Pjesa më e madhe e vërejtjeve u dedikoheshin banjave në të cilat nuk kishte shtypje të mjaftueshme të ujit dhe higjiena nuk mbahej në nivelin e duhur. Një numër i vogël i fëmijëve u ankuan se nuk marrin me kohë mjete për mbajtjen e higjienës personale, përderisa të tjerët vërtetuan se të njëjtat i marrin nga Enti.

Hapësirat në të cilat vendosen fëmijët disponojnë pajisjen e nevojshme të dedi-

kuar për shkollim dhe edukim (tavolinë pune, karrige). Janë siguruar krevate cilësore me dyshekë për fjetje, si dhe garderoba personale për ruajtjen e veshjeve. Grupet edukuese janë të ndara në katër njësi banesore, në secilën njësi banesore ka kuzhinë të posaçme, si dhe dhomë për dite të zbkuruar në përputhje me moshën e fëmijëve. Gjatë matjes së temperaturës dhe lagështisë në dhoma ishte konstatuar se temperatura sillej prej 22 deri në 24 °C, ndërsa lagështia prej 41-44% që është në pajtim me standardet e dëshiruara. Në përgjithësi në të gjitha njësitë banesore kushtet materiale janë në nivel të lartë, me nevojën e ngjyrosjes shtesë të një pjese të vogël të dhomave, si dhe mirëmbajtjen e banjave me kohë.

Në institucion është punësuar infermiere e cila kujdeset për mbrojtjen shëndetësore të të mbrojturve të entit dhe e njëjta është me orar pune prej ora 07 e deri në orën 15.00. Dhoma medicinale është e pajisur me dollap të veçantë për barna, aparat për matjen e shtypjes, material sanitar, inhalator. Për fëmijët është siguruar mjek amë jashtë entit, ndërsa terapinë e ndanë infermierja gjatë orarit të punës, ose edukatorët kur e njëjta nuk është në punë. Për raste urgjente infermierja fëmijët i dërgon në klinikë, kurse MPN-ja gjatë bisedave të zhvilluara mori konfirmim se infermierja i dërgon në mjek, gjithashtu bashkë me të shkojnë edhe në stomatolog. Gjatë pranimit të fëmijës në ent merret vërtetim nga mjeku se i njëjti është i shëndoshë dhe kërkohet kartoni i tij shëndetësor. Infermierja mban dosje për secilin fëmijë, dhe njëherësh mban edhe evidenca për vaksinimin e fëmijëve të vendosur në ent.

2.6.2 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna

Ministria për Punë dhe Politikë Sociale në përgjigjen e dhënë ndaj rekomandimeve të dorëzuara informoi se është në vijim procesi i deinstitutionalizimit të entit, ndërsa njëherësh Ministria bashkë me Entin për punë sociale përgatisin program për transformimin e punës së këtij entit në drejtim të përmirësimit të kujdesit për fëmijët.

Nga ana e entit është dorëzuar informacion me të cilin MPN-ja njoftohet se është punësuar edukatorë sporti i cili i angazhon shfrytëzuesit në sferën e sportit dhe të rekreacionit, kurse njëherësh Enti ka të përgatitur program vjetor për punë në sione. Ishte potencuar se entit për punë sociale ka përgatitur program për edukimin e drejtorëve dhe punëtorëve profesional, sipas të cilit është paraparë edhe edukimi i punëtorëve social.

Në drejtim të sanimit të tualeteve janë ndërmarrë masa, ndërsa në aspekt të ndërrimit të prizës dhe izolimit të kablove, është bërë kontroll nga ana e komisionit përkatës.

2.6.3 Drejtoria e Doganave

Drejtoria e Doganave në pajtim me dispozitat e Ligjit për procedurë penale ka kompetenca që të privojë nga liria, si dhe të bëjë ndalimin e personave të privuar nga liria. Në të njëjtin Ligj theksohet se "personi ndalohet në stacione policore të rregulluara posaçërisht për këtë qëllim, hapësira posaçërisht të rregulluara të Drejtorisë së Doganave dhe Drejtorisë për Polici Financiare, të përcaktuara me akt të ministrit për Punë të Brendshme, gjegjësisht ministrit të Financave"⁶

Gjatë vizitës MPN konstatoi se ekzistojnë hapësira të veçanta në të cilat vendosen personat e ndaluar të cilët janë të privuar nga liria. Drejtoria e Doganave ka

⁶ Neni 161 paragrafi 4 nga Ligji për procedure penale, Gazeta zyrtare e RM nr. 150 nga 18.11.2010

përgatitur edhe Udhëzimin për mënyrën dhe procedurën e arrestimit, ndalimit, dhe marrjes në pyetje të personit fizik. Në momentin e vizitës nuk kishte persona të ndaluar me të cilët MPN do të mund të bisedonte rreth trajtimit të tyre nga ana e nëpunësve doganorë dhe kushtet për ndalim në Drejtorinë e Doganave.

Hapësirat për ndalim gjenden në pjesën e bodrumit të Drejtorisë së Doganave. Dy hapësirat i plotësojnë minimum standardet për vendosjen e personave të ndaluar nga aspekti i madhësisë së tyre. Gjithashtu, hapësirat e njëjta janë me sipërfaqe më të madhe se 4 m² me çka plotësohet standardi minimal prej 4 m² për person. Nga kontrolli i hapësirave për ndalim, MPN –ja konstatoi se të njëjtat janë të rregulluara në mënyrë adekuate me pajisje të pastra dhe mirë të rregulluara për pushim (për ndalim afatshkurtër dhe ndalim gjatë natës), siç është krevati, dyshekë të rinj, jorganë dhe jastëk për pushim nate dhe fjetje. Të njëjtat janë të punuara në mënyrë dhe nga material të cilat mundësojnë shkallë të lartë të mbrojtjes së personave nga lëndimet, kurse si masë shtesë mbrojtëse është edhe video mbikëqyrja e vënë në dhomat për vendosje. Nëpërmjet video mbikëqyrjes përcillet gjendja e personave të ndaluar. Në pjesën e mbrojtjes dhe sigurisë së personave të ndaluar janë edhe krevatet në të cilët dysheku është i vënë në konstruktin prej pllakave, me çka pamundësohet shfrytëzimi jo i rregullt i tyre si dhe keqpërdorimi i tyre. MPN –ja konstatoi se në hapësirën për marrjen në pyetje tavolina dhe karriget nuk janë të fiksuara për dyshemenë, ndërsa në banjë ishte vendosur mbajtës i metalit për letër, i cili mund të përdoret dhe të sjellë deri te rreziku eventual i lëndimeve ose vetëlëndimeve të personit të ndaluar.

MPN –ja ishte e njoftuar se personat çdoherë ishin të informuar për të drejtat e tyre dhe për arsyen e ndalimit në gjuhën të cilën ata e kuptojnë përmes përkthyesit (përmes agjencisë së përkthimit) apo përmes nëpunësve doganorë të cilët e flasin gjuhën e personit të ndaluar.

Për ndalimin e personit në Drejtorinë e Doganave plotësohet Procesverbal për ndalim. Evidenca për personat e privuar nga liria udhëhiqet në formë elektronike, si dhe në formë të shkruar. MPN nga kontrolli i bërë në procesverbalin për ndalimin e personave, konstatoi se i njëjti udhëhiqet me korrektësi me atë që të gjitha kolonat janë të plotësuar në tërësi dhe në mënyrë të lexueshme. Njëherit, nga kontrolli i bërë në procesverbalet e njëjtë, MPN konstatoi se në Drejtorinë e Doganave personat e ndaluar çdoherë janë të njoftuar me të drejtat e tyre konform normave dhe rregullave ligjore. MPN konstatoi se personit të ndaluar i është ofruar ushqim, ujë dhe duhan, ndërsa përderisa personi është ndaluar kryhet kontroll e drejtpërdrejtë në çdo 30 minuta, gjë që në mënyrë adekuate regjistrohet në procesverbalin për ndalim. Gjithashtu, në procesverbal regjistrohet se cili prej nëpunësve doganorë e ka krye kontrollin.

Në lidhje me Urdhrin për shfrytëzimin e mjeteve për detyrim të cilën e ka miratuar Drejtoria e Doganave, MPN –ja konstatoi se nuk janë potencuar mjetet për lidhjen e personit (prangat), edhe pse të njëjtat përdoren nga ana e nëpunësve doganorë. Gjithashtu, në Udhëzimin për mënyrën dhe procedurën e arrestimit, ndalimit dhe marrjes në pyetje të personit fizik nuk është rregulluar çështja e parashtrimit të parashtrësve nga ana e personit të privuar nga liria, po që se personi mendon se trajtimi dhe raporti ndaj tij ka qenë jokorekt, përkatësisht janë tejkaluar autorizimet e dhëna.

Nga biseda me personat zyrtarë MPN mori informatë se Drejtoria e Doganave nuk ka mjete të veçanta nga buxheti për sigurimin e ushqimit të personit të ndaluar, edhe pse në Udhëzimin për mënyrën dhe procedurën e arrestimit, ndalimit dhe marrjes në pyetje të personit fizik qëndron se "inspektorët doganorë ose nëpunësit doganorë janë përgjegjës për nevojat elementare të personit të ndaluar, ndërsa kjo do të thotë sigurimin e ushqimit dhe pijeve në periudha përkatëse, si dhe qasje deri te hapësirat për mbajtjen e higjienës". Drejtoria konfirmoi se nuk disponon edhe me veturë të veçantë për transportin e personave të privuar nga liria.

2.6.4 Veprimi sipas rekomandimeve të dhëna

Drejtoria e Doganave në bazë të raportit të dorëzuar, gjendjes së konstatuar dhe rekomandimeve të dhëna, e ka informuar Mekanizmin Parandalues Nacional se në dhomën për marrjen në pyetje të personave të dyshuar karriget dhe tavolina janë të fiksuara dhe nëpër tualete janë larguar lëndët e rrezikshme, me të cilat personat do të mund të lëndoheshin.

Në buxhetin për vitin 2014 parashihet pikë e veçantë për fonde të destinuar për blerjen e ushqimit për personat e ndaluar. Gjithashtu, nga kompania e autorizuar është kërkuar që të kryen përshtatjen e automjetit, me qëllim që të jetë i pajisur për transportin e personave të privuar nga liria.

Drejtoria e Doganave ka hartuar një Projekt Urdhër për ndryshimin dhe plotësimin e Urdhrit për përdorimin e masave të detyrimit, si dhe mbajtjen e armëve dhe në projektin është përmendur se me urdhrin duhet rregulluar edhe përdorimi i mjeteve për lidhje, përkatësisht përdorimi i prangave. Projekt urdhri i është dërguar Ministrisë së Financave. Gjithashtu, Udhëzues shtesë për mënyrën dhe procedurën e arrestimit, privimit nga liria dhe paraburgimit, është plotësuar, me ç'rast është paraparë që gjatë dorëzimit të kopjes së procesverbalit personi të ketë mundësi të bëjë vërejtje për trajtimin në formë të ankesës. Vërejtjet më tujte do të futen edhe në evidencën elektronike.

3 VIZITA PËR RI-KONTROLL NË VITIN 2013

Në vitin 2013 Mekanizmi Parandalues Nacional (MPN) ka realizuar 16 vizita për ri-kontroll, nga të cilat 4 nëpër stacione policore, 5 nëpër institucionet ndëshkuese - korrektuese (burgje), 3 nëpër institucionet për kujdesin e fëmijëve, 2 nëpër qendrat për vendosjen e të huajve dhe të azilkërkuesve, si dhe 1 vizitë në Qendrën Edukuese - Korrektuese dhe Entin Special Demir Kapi.

3.1 STACIONET POLICORE

Në përputhje me programin vjetor për vitin 2013 janë realizuar vizita për ri-kontroll nëpër stacionet policore Kriva Pallankë, Kumanovë, Gjevgjeli dhe Radovish, me qëllim të konstatimit të gjendjes të implementimit të rekomandimeve të dhëna nga vizitat e mëparshme në vendet e privimit nga liria.

Gjatë vizitës në **Stacionin Policor Kriva Pallankë** ishte konstatuar që akoma janë në funksion të njëjtat dhoma për paraburgim, për të cilat MPN kishte konstatuar se nuk i përmbushin standardet e duhura. Në pjesën e bodrumit gjenden dy dhoma për vendosje individuale, në të cilat ishte konstatuar gjendje e pandryshuar në lidhje me kushtet për paraburgim. Në këto dhoma ka lagështi të madhe, nuk është vendosur ndriçimi artificial, dritat në korridor përmes të cilit ndriçohen dhomat e paraburgimit nuk funksiononin, dhe si problem i veçantë është mosekzistimi i sistemit të ngrohjes. Gjatë kontrollit të sistemit të thirrjes ishte konstatuar se i njëjti është në gjendje të rregullt. Në derën hyrëse të dhomave ishin vendosur lista të kontrollit (check list) për mbikëqyrjen e personave të ndaluar. Sa i përket gjendjes së dhomave për paraburgim, nga ministria përkatëse, MPN u informua se ky stacion policor është përfshirë në planin aksionit për renovim. Nga inspektimi MPN arriti në përfundim se procesi i renovimit nuk ka filluar me kohë, gjegjësisht ka vonesë me zbatimin i tij në afatin e caktuar.

Nga inspektimi mbi Regjistrin e ngjarjeve të ditës, si dhe të Regjistrin për persona të cilëve për çfarëdo arsye ju është kufizuar liria e lëvizjes (Regjistri për presona të thirrur, të arrestuar dhe të ndaluar) është konstatuar se të njëjtit menaxhohen siç duhet dhe në to nuk përdoret korrektor, d.m.th., të dhënat e gabuara shlyhen. Regjistri për ngjarjet e ditës menaxhohet siç duhet, ku përfshihej edhe përmbledhja mujore e të thirrurve, të arrestuarve dhe të ndaluarve. Gjatë inspektimit të dosjeve është konstatuar se të gjitha dosjet i përmbajnë procesverbalet kyçe (procesverbal për paraburgim, procesverbal për të drejtat, si dhe procesverbal mbi të drejtën e mjekut), në këtë pikë MPN konstatoi përparim. Po ashtu, dosjet ishin plotësuar ashtu siç duhet në faqen e dytë dhe të tretë, me listë të përmbajtjes se cilat dokumente ndodhen në to, si dhe cilët persona kanë realizuar bisedë me personat e privuar nga liria. Të gjitha dosjet e kontrolluara kishin procesverbal për të drejtën e mjekut në të cilin përmendet nëse personi kërkon ose nuk kërkon mjek, megjithatë MPN ka konstatuar rast të nivelit më të lartë të alkoolit në gjak tek personi i ndaluar për të cilin nuk është thirrur mjeku, në pajtim me indikacionet paraprake të dhëna nga MPN. Në disa proces verbale është

vërejtur se nuk mund të përcaktohet rrjedha logjike e ngjarjeve nga koha e privimit nga liria deri te paraburgimi në stacionin policor, ndërsa në një procesverbal është konstatuar se nuk është regjistruar ora e ndalimit. Në pajtim me inspektimin mbi realizimin e të drejtave dhe udhëheqjes së evidencës për personat në paraburgim, MPN konstatoi se rekomandimet e dhëna më parë pjesërisht janë zbatuar.

Nga vizita e MPN në vitin 2013 dhe nga korrespondenca e mëparshme me Ministrinë e Punëve të Brendshme, mund të konkludohet se ndërmerren masa për përmirësimin e kushteve në dhomat për paraburgim të personave, përmes planit për renovimin e tyre. Ky stacion policor është i përfshirë në planin aksional për renovim, por duke i pasur parasysh kushte tejet të vështira në dhomat për paraburgim, nevojitet përshtatje e përkohshme e dhomës ndihmëse, me qëllim të përdorimit të saj gjatë paraburgimeve të shkurtra.

Në **Stacionin Policor Kumanovë** u konstatua se pjesa më e madhe e rekomandimeve të dhëna pjesërisht apo plotësisht ishin përbushur. Rekomandimet e dorëzuara pranë Ministrisë përkatëse nuk ishin zbatuar, për shkak të mos implementimit me kohë të Planit aksional për renovim të miratuar nga MPB. Në pajtim me Planin aksional të MPB për rinovimin dhe rikonstruktimin e dhomave për paraburgim në stacionet policore, SP Kumanovë është ndër stacionet e para policore në të cilin do të bëhet rinovimi i dhomave për paraburgim, më saktë, rinovimi dhe rikonstruktimi është dashur të fillojë në vitin 2012. Në SP Kumanovë në periudhën kohore prej dy vjetësh gjendja është e njëjtë dhe akoma shfrytëzohen dhomat e vjetra për paraburgim të personave të privuar nga liria, që nuk i përbushin standardet në raport me ngrohjen, ndriçimin natyror dhe artificial, ventilimin etj.

Në dhomat e paraburgimit është konstatuar se higjiena është përmirësuar, por jo në nivel të kënaqshëm, krevatet në të gjitha dhomat ishin mbuluar me çarçafë dhe batanije (të cilat ishin pjesërisht të pastërta), por jastëkët ishin të pistë dhe të shprishhtë. Në to akoma nuk kishte të vendosur sistem për ngrohje dhe ftohje, si dhe sistem për ventilim. Gjatë inspektimit në njërën nga dhomat nuk funksiononte sistemi për thirrje (alarmi).

Përveç kësaj, MPN kërkoi që njoftohet nga ministria përkatëse për dinamikën e implementimit të Planit Aksional, dhe dorëzoi rekomandime të reja deri te MPB dhe stacioni policor. MPN erdhi në përfundim se nuk janë zbatuar rekomandimet që kanë të bëjnë me pajisjen e një dhome të posaçme për paraburgimin e personave të mitur në pajtim me Ligjin mbi të drejtat e fëmijëve, si dhe sigurimin e ushqimit që është paraparë me standardet ndërkombëtare për privimin e personave nga liria dhe paraburgimin e tyre. Janë konstatuar përmirësime në udhëheqjen e evidencës për personat e privuar nga liria, gjegjësisht të gjitha lëndët ishin me dosje të formuara të cilat përbëjnë procesverbalet e detyrueshme gjatë paraburgimit në SP. Ekipi i MPN konstatoi se të drejtat e personave të thirrur, të arrestuar ose të ndaluar ishin të theksuara në më shumë gjuhë në më shumë vende të dukshme, megjithatë të njëjtat nuk ishin të theksuar në pjesën e brendshme të dhomave për paraburgim.

Gjatë vizitës për ri-kontroll së **SP Radovich** u konstatua se gjendjet, në raport me kushtet në këtë stacion, nuk kanë ndryshuar. Dhomat të cilat ndodhen në bodrum, u hasëm të pastra dhe të bojatisura, por në krevatet nuk kishte dyshekë për ta kaluar natën. MPN konstatoi se dhomat e ndalimit edhe pse nuk i përbushin standardet minimale themelore akoma shfrytëzohen për paraburgim të afatgjatë. Personat e ndaluar kontrollohen në çdo orë dhe informacionet plotësohen në libër të veçantë për zbatimin e kontrollit. Gjatë inspektimit është konstatuar se numri i ndalimeve në këtë stacion policor është shumë i vogël.

Gjatë vizitës për ri-kontroll është vërejtur se informacionet mbi të drejtat e qytetarëve tanimë janë theksuar ashtu siç duhet në dhomën e pritjes (zyra e udhëheqësit të turnit), megjithatë nuk ishin vendosur në pjesën e dhomave për ndalim. Është konstatuar se ka përmirësime në udhëheqjen e evidencës për personat e privuar

nga liria, gjegjësisht në të gjitha lëndët përveç procesverbalit për ndalim dhe procesverbalit për të drejtat e personave ishin të bashkangjitura edhe një numër i madh i dokumenteve që kanë të bëjnë me ndalimin e personit dhe realizimin e të drejtave të tij gjatë procedurës policore. Si shembull pozitiv është ekzistimi i procesverbalit për të drejtën e mjekut. Në të gjitha dosjet, faqja e dytë dhe e tretë e dosjes, ishin të plotësuara siç duhet, me çka mundësohet inspektimi i lehtë dhe pa pengesa i përmbajtjes së dosjes dhe të dokumenteve në përbërjen e saj. Gjatë inspektimit në të gjitha dosjet individuale MPN konstatoi se procesverbali për ndalim udhëhiqet dhe plotësohet plotësisht dhe me rregull. Megjithatë nga të gjitha dosjet e kontrolluara, MPN konstatoi se vetëm te njëra ka rrjedhje logjike të ngjarjes, përdërisa te tri dosjet tjera është konstatuar se e njëjta nuk ekziston.

SP Radovish nuk ka fonde të posaçme për të siguruar ushqim për personat e ndaluar, në pajtim me Procedurat Operative Standarde. Duke i respektuar këto procedura të MPB-së, stacioni policor duhet të disponojë me fonde me të cilat do siguronte vakt (ushqim) për personat e ndaluar.

Në bazë të vizitës së realizuar MPN dha rekomandime plotësuese për stacionin si dhe Ministrinë e Punëve të Brendshme. U dhanë rekomandime për realizimin në kohë të Planit Aksional, me qëllim që në një afat sa më të shkurtër të mundshëm të sigurohen dhoma për ndalim në Stacionin policor Radovish që do t'i plotësojnë standardet ndërkombëtare, të hartohet udhëzim intern për mënyrën e plotësimit të procesverbaleve të reja për ndalim me definicion të qartë të nocioneve (termave) privim nga liria, arrestim dhe ndalim, të sigurohet buxhet i veçantë me të cilin do të përfshihen shpenzimet për ushqimin e personave të privuar nga liria që janë ndaluar në SP Radovish, si dhe të miratohet udhëzim për thirrjen e detyrueshme të avokatit mbrojtës gjatë bisedës dhe ndalimit të fëmijëve në pajtim me Ligjin për të drejtat e fëmijëve.

Në kuadër të vizitave për ri-kontroll ishte përfshirë edhe **SP Gjevgjeli** i cili disponon me dhoma të rinovuara për ndalim të personave të privuar nga liria. Gjatë vizitës për ri-kontroll në orët e natës, të cilën e realizoi MPN u konstatua se numri më i madhi rekomandimeve nga MPN, adresuar deri te Stacioni policor Gjevgjeli, ishin zbatuar. Është konstatuar se ka përmirësime në udhëheqjen e evidencës së personave të privuar nga liria, gjegjësisht në të lëndët në procesverbalin për ndalim kishte rrjedhë logjike të ngjarjes. Gjatë inspektimit të evidencës për *personat e ndaluar*, në një dosje është vërejtur se tek personi me nivel të lartë (promil) të alkoolit në gjak nuk është thirrur mjek. MPN dha një indikacion se stacioni policor detyrimisht duhet të thirr mjek në raste kur konstatohet nivel i lartë i alkoolit tek personi i ndaluar, pavarësisht nëse personi kërkon apo jo ndihmë mjekësore, me qëllim të veprimit parandalues për mbrojtje me kohë të shëndetit të personit të privuar nga liria.

MPN konstatoi se të drejtat e personave të thirrur, të arrestuar dhe të ndaluar ishin vendosur në më shumë gjuhë në pjesën e dhomave për ndalim, si dhe në dhomën për praninë dhe bisedë me personat e ndaluar. Dhoma për marrje në pyetje dhe bisedë me personat e privuar nga liria nuk ishte e pajisur ashtu siç duhet me kompjuter dhe pajisje të tjera teknike. Gjatë inspektimit të tualetit MPN konstatoi se akoma nuk ishin larguar materialet dhe gjërat të cilat nuk janë të sigurta, gjegjësisht të cilat mund të keqpërdoren për lëndime ose vetëlëndime (mbajtëse e metaltë për letër, pasqyrë e thyeshme).

3.2 INSTITUCIONET NDËSHKUESE-KORREKTUESE DHE ENTI EDUKUES-KORREKTUES

Vizita për ri-kontroll janë realizuar në burgjet: **Tetovë, Strumicë, Ohër, Shkup dhe Gjevgjeli**, si dhe në **Entin Edukues-Korrektues Tetovë** me vendndodhje të përkohshme në Veles. Gjatë vizitës në burgjet Tetovë, Strumicë, Ohër dhe Shkup ishte përfshirë edhe një bashkëpunëtor i jashtëm nga Shoqata e Psikiatërve, përderisa vizita në burgun Gjevgjeli u realizua në shoqërimin e bashkëpunëtorëve nga Shoqata e Mjekësisë Ligjore pranë Institutit për Mjekësi Ligjore, si dhe Shoqata për të Drejtën Penale dhe Kriminologji. Në Entin Edukues-Korrektues përveç Shoqatës së Mjekësisë Ligjore dhe Shoqatës për të Drejtën Penale dhe Kriminologji ishte përfshirë edhe një bashkëpunëtor i jashtëm nga Dhoma e Psikologëve, duke pasur parasysh edhe rolin edukativo-risocializues që luan ky institucion.

Për shkak të kushteve të hasura në momentin e vizitës së burgut Shkup, si dhe në **Entin Edukues-Korrektues** është dorëzuar edhe një kërkesë deri te Ministria e Drejtësisë për të marrë masa urgjente. Më shqetësuese ishin gjendjet në Entin Edukues-Korrektues. MPN, gjatë vizitave të mëparshme ka dhënë rekomandime për ndarjen e personave të mitur nga të rriturit, në pajtim me standardet ndërkombëtare⁷, ndërsa gjatë vizitës për ri-kontroll është vërejtur se personat e vendosur ndahen vetëm në bazë se a do të vendosen në repartin e hapur apo atë të mbyllur, të ashtuquajtur Reparti për ndikim të përforcuar riedukues (RNPR).

MPN rekomandoi shqyrtimin e të gjitha ankesave për lëndime të mundshme dhe abuzime fizike me qëllim të parandalimit të torturës dhe trajtimit tjetër mizor, por gjatë vizitës për ri-kontroll në bisedë me nxënësit e vendosur në Repartin për ndikim të përforcuar riedukues, si dhe në repartin e hapur, mori ankesa për sjelljen e një pjese të punonjësve në Sektorin e sigurimit. Edhe pse gjatë inspektimit të dokumentacionit mjekësor nuk mundej të konstatohej se në çfarë mënyrë ishin shkaktuar lëndimet tek personat konkret, megjithatë MPN ka shprehur shqetësim sepse përsëri ankesat kanë të bëjnë me personat e njëjtë nga Sektori i sigurimit.

Gjatë bisedës me një pjesë të punonjësve në Sektorin e sigurimit është vërejtur qëndrim ndaj personave të mitur si *persona të dhunshëm, të padëgjueshëm dhe me sjellje vandale, të prirë për ikje dhe të pa motivuar për punë në ekonominë*. Qëndrimi i tillë i punonjësve hap dilemën për zbatimin efikas të procesit të risocializimit dhe nëse të njëjtit nuk kanë qasje pozitive shtrohet pyetja për përshtatshmërinë e masës së vetë institucionit që mes tjerash ka edhe rolin edukues-korrektues.

Për sistem efikas të risocializimit MPN kishte rekomanduar rregullimin e punëtorëve plotësuese, por gjatë vizitës për ri-kontroll është konstatuar se edhe më tej gjendja është e njëjtë, d.m.th. përveç punës në kuzhinë personat e mitur nuk kanë të tjera detyra pune. MPN arriti në përfundim se edhe më tej nuk zbatohet procesi arsimor në Entin Edukues-Korrektues dhe se personat e mitur janë të angazhuar vetëm përmes aktiviteteve të caktuara arsimore, si pjesë e realizimit të disa projekteve.

Pas inspektimit të bërë në kartonët mjekësorë të dy personave të përkujdesur të cilët treguan se kanë pasur probleme mjekësore, është konstatuar se janë plotësuar ashtu siç duhet (gjithmonë shënohet diagnoza e caktuar dhe trajtimi i përshkruar). Në kartonët mjekësorë janë vërejtur dokumente mjekësore nga kontrollet e kryera në institucione të tjera shëndetësore. Edhe pse mjeku gjatë bisedës plotësuese të zbatuar theksoi se fëmijët testohen për Hepatit dhe HIV, kjo nuk ishte shënuar në kartonët mjekësorë. Një nga rekomandimet e MPN në raportin paraprak ishte prezenca e përdit-

⁷ Në rregullat minimale standarde të KB për aplikimin e procedurave gjyqësore kundrejt personave të mitur theksohet se "Të miturit nëpër burgje duhet të jenë të vendosur ndaras nga personat të rritur në institucione të ndryshme ose në pjesë të ndryshme të institucionit në të cilin janë vendosur edhe të burgosur të moshës madhore." Në rregulloren e KP për mbrojtjen e personave të mitur të privuar nga liria qëndron "Në të gjitha vendet për privim nga liria, personat mitur duhet të jenë të ndarë nga personat e rritur, përveç në rast se nuk janë pjesë e familjes së njëjtë".

shme e mjekut në institucion. MPN mori përgjigje nga Drejtoria e Entit se sigurimi i kujdesit shëndetësor për personat e mitur është 24 orësh, ndërsa kur mjeku nuk është prezent gjithnjë thirret Urgjenca. Megjithatë, në përgjigje ishte theksuar se në rastet e izolimit, mjeku vjen çdo ditë, kryen kontrolle mjekësore dhe kthehet me transportin që është i paraparë për tërë turnin. Gjatë vizitës për ri-kontroll dy persona ishin të vendosur në dhomën e izolimit ndërsa mjeku nuk ishte prezent gjatë ditës derisa zgjati vizita.

Në repartin e hapur janë hasur krevate pa dyshekë, si dhe dyshekë të vjetruar të cilët nuk janë të përshtatshëm për përdorim. Të përkujdesurit u ankuan se nuk ka ngrohje dhe se nuk u jepen batanije shtesë gjatë motit të keq. Sa i përket Repartit për ndikim të përforcuar për riedukim nuk janë marrë masa për të rrethuar një pjesë të hapësirës për shëtitje, edhe pse MPN u informua se rekomandimi i njëjtë do të realizohet me sigurimin e fondeve nga buxheti i paraparë për vitin 2013.

MPN konstatoi se Enti Edukues-Korrektues Tetovë ka kryer dezinfektimin e kuzhinës dhe ishte konstatuar higjienë më e mirë në pjesë e përgatitjes së ushqimit. Një pjesë e nxënësve u ankuan për sasinë e ushqimit që e marrin, por pjesa më e madhe ishin të kënaqur nga cilësia e ushqimit të përgatitur. Përveç kësaj, u konstatua se nuk ka dietë të posaçme për nxënësit e sëmurë nga hepatiti. Në kuzhinë ishte theksuar lista javore e ushqimit për personat e vendosur në Entin Edukues-Korrektues Tetovë.

Edhe pse më parë ishin konstatuar kushte sub-standarde në këtë objekt, gjatë vizitës së fundit MPN konstatoi se personat vendosen në kushte nën standardet minimale, dhe veçanërisht shqetësuese është gjendja në Repartin për ndikim të përforcuar riedukues (RNPR), ku përveç gjendjeve të theksuara dhe rekomandimeve të dhëna në raportet paraprake, personat vendosen në dhoma të vjetra të paraburgimit që nuk kanë ngrohje, ventilim, dhe brenda në to ndodhen tualetet, ndërsa lagështia është mbi maksimumin e lejuar, gjegjësisht mbi 70% në dhomat ku të përkujdesurit flenë. Për shkak të kushteve të hasura MPN dorëzoi kërkesë për masa urgjente me të cilat do të përmirësohen kushtet e institucionit, dhe kërkoi realizimin me kohë të Projektit për rekonstruktimin e Institucioneve ndëshkuese-korrektuese (INK) dhe enteve edukuese-korrektuese (EEK), sipas të cilit do të ndërtohet një ent edukues-korrektues me kapacitet prej 84 vende për vendosje.

Gjatë vizitës për ri-kontroll në **burgun Shkup** ishte përfshirë një bashkëpunëtor i jashtëm-psikiatër, në pajtim me Memorandumin për bashkëpunim me Shoqatën e Psikiatërve të RM. MPN zbatoi vizitë që ishte e fokusuar në disa konstatime negative nga raporti i parë i posaçëm (për pjesën e paraburgimit) i vitit 2011 dhe kontroll për zbatimin e rekomandimeve të dhëna.

Gjatë vizitës së rregullt në Burgun Shkup (në pjesën e Repartit të paraburgimit) në vitin 2011 ishin dhënë rekomandime për t'u hetuar të gjitha rastet e dyshimta për torturë të mundshme ose trajtim tjetër brutal dhe jonjerëzor ndaj të burgosurve dhe të paraburgosurve, që të mënjanohet vendosja e një numri të madh të personave në dhomat e paraburgimit në të cilat ka vetëm nga një WC, që të sigurohet dyshek dhe krevat për secilin person të burgosur dhe të paraburgosur, si dhe dhomë e veçantë për kontrollin e personave.

Gjatë bisedës me disa persona të paraburgosur meshkuj dhe femra, si dhe persona të mitur, MPN nuk mori ankesa për dhunë fizike ose abuzim nga shërbimet e burgjeve. Personat e paraburgosur theksuan se Sektori për sigurim ka sjellje korrekte, ndërsa ankesat kryesisht kishin të bëjnë me cilësinë e ushqimit, kushtet e këqija materiale (mbipopullimin), si dhe shëtitjen në ajër të pastër.

Personave të paraburgosur ju mundësohet blerja e ushqimit nga jashtë në pajtim me Rregullin e Shtëpisë për zbatimin e masës së paraburgimit (i paketuar me deklaratë në ambalazh plastike, dhe jo i përgatitur në kushte shtëpiake). MPN nuk mori ankesa për ushqimin për nga aspekti fetar. Është vlerësuar se mjekët japin mendimin e tyre profesional nëse është nevojshme dietë speciale për arsye shëndetësore të paraburgosurve të caktuar. Personat e paraburgosur të gjitha vaktet i konsumojnë në

të njëjtat dhoma ku ata banojnë (nuk ka dhomë të veçantë në formën e një mense ku personat e paraburgosur do të mund të konsumonin ushqimin e tyre).

Numri më i madh i personave të paraburgosur u ankuan për pjesën e hapësirës së kufizuar dhe shumë restriktiv për lëvizje – respektivisht këta persona pjesën më të madhe të ditës e kalojnë në dhomat e tyre (deri më 23 orë në ditë), ndërsa vetëm 45 minuta, ndonjëherë edhe nga 30 apo 15 minuta qëndrojnë në ambient të hapur, gjë që nuk është në pajtim me dispozitat ligjore. MPN vlerëson se mosaktiviteti i personave të paraburgosur dhe qëndrimi i tyre në dhomat e tyre deri më 23 orë në ditë është në kundërshtim me rekomandimet ndërkombëtare dhe është kundër produktiv. Veçanërisht shqetësues është gjatësia e paraburgimit e cila ndikon në shëndetin e personave të paraburgosur, si në shëndetin trupor ashtu edhe në atë mental.

Gjatë vizitës për ri-kontroll MPN ka konstatuar se në repartin për paraburgim gjendja aspak nuk ka ndryshuar dhe akoma ekziston mbipopullimi. D.m.th gjatë vizitës për ri-kontroll u has gjendja në një dhomë ku ishin vendosur 12 persona të paraburgosur, ndërsa në të ka vetëm një WC. MPN vërejti dy persona të cilët nuk kanë krevatat e tyre dhe ishin vendosur që ta kalojnë natën në dyshek të vendosur në dysheme (njëri nga ata ishte person i mitur). Në lidhje me këtë MPN theksoi se vendosja e tillë nuk është në pajtim me rregullat juridike vendore dhe me standardet ndërkombëtare dhe se e njëjta duhet të korrigjohet në mënyrë adekuate. Shqetësuese është gjendja në pjesën e vjetër, krahun B, në të cilin janë të vendosur edhe nga 10 persona në një dhomë, ndërsa gjatë matjes së lagështisë në këtë pjesë ishte matur 65% RH, që është mbi kufirin e standardit maksimal të dëshiruar që është nga 30 deri në 60%. Në pjesët e tjera edhe pse lagështia ishte në nivel më të ulët, megjithatë është e qartë se mbipopullimi sjellë deri te kushtet e vështira për qëndrim, ventilim të dobët, ajër të pamjaftueshëm si dhe mungesë të higjienës brenda dhomave.

Gjatë vizitës kishte disa ankesa nga personat e paraburgosur për sa i përket kujdesit shëndetësor dhe dispozicionit të terapisë medikamentoze (me ilaçe). Në lidhje me këto ankesa u krye një inspektim mbi dokumentacionin mjekësor, gjatë së cilit u konstatua se në të gjitha rastet është mundësuar kujdesi shëndetësor adekuat. Si problem me të cilin ballafaqohet Sektori për kujdes shëndetësor është numri i pamjaftueshëm i personave nga Sektori i sigurimit të cilët e kanë për detyrë që t'i dërgojnë personat e paraburgosur deri në vendet e duhura për kontroll nga specialisti, ashtu që raste të caktuara që nuk janë akute dhe të prioritetit të lartë shtyhen për një periudhë të caktuar, por në mënyrë që nuk do të rrezikohet shëndeti i personave të paraburgosur.

Deri në burgun Shkupi MPN dorëzoi kërkesë për të marrë masa urgjente, ndërsa te Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve janë dorëzuar rekomandime për sigurimin e buxhetit më të cilin do të blejnë shtretër për secilin person të paraburgosur (krevat dhe dyshek), si dhe sasi të mjaftueshme të ushqimit të shumëllojshëm, duke pas parasysh trendin e rritjes së rasteve të paraburgimit, por edhe realizimin në kohë të Projektit për rekonstruktimin e INK dhe EEK sipas të cilit do të ndërtohet një repart i ri për paraburgim me kapacitet prej 200 persona, si dhe një repart i mbyllur me kapacitet prej 40 persona.

Në vitin 2013 MPN realizoi vizita për ri-kontroll edhe në: **burgun Tetovë, burgun Strumicë, burgun Ohër dhe burgun Gjevgjeli.**

Në **Burgun Tetovë** vizita u realizua me një bashkëpunëtor të jashtëm – psikiatër, me ç'rast u konstatua se nga rekomandimet e dorëzuara deri te burgu, pjesa më e madhe mbeten të pazbatuara, gjegjësisht varen nga fondet financiare shtesë. MPN vlerësoi se nuk është zbatuar rekomandimi që ka të bëjë me repartin e pranimit dhe në të akoma vendosen kategori të ndryshme të personave të dënuar gjë që mund të sjell deri te infeksioni kriminologjik. Njëkohësisht është konstatuar se nuk është vepruar sipas rekomandimit për marrjen e masave shtesë, me qëllim që të rritet angazhimi me punë i personave të burgosur, si dhe pajisja e një dhome të veçantë dhe adekuate

për bastisje personale të personave të burgosur në pajtim me standardet përcaktuara ndërkombëtare.

MPN konstatoi se nuk ka ndryshime sa i përket përmirësimit të kushteve që ishin kërkuar nga Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve. Deri te Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve ishin dorëzuar rekomandime për përmirësimin e kushteve në Repartin e pranimit, zvogëlimin e mbipopullimit, respektivisht sigurimin e hapësirës së mjaftueshme për personat e burgosur në përputhje me standardet vendore dhe ato ndërkombëtare, sigurimin e dhomës adekuate për ambulancë për ekzaminime mjekësore, si dhe pajisjen e një dhome adekuate në të cilën personat do të mund ta realizojnë të drejtën e vizitës (kjo e drejtë tani për tani realizohet në hyrjen e burgut pa u mundësuar privatësia gjatë vizitave).

Pas vizitës së majit të vitit 2012, MPN kërkoi nga Drejtoria që të merr masa për hetimin dhe konstatimin në kohë të të gjitha rrethanave në rastet ku personat të cilët e vuajnë masën e paraburgimit ankohen për sjellje jo korrekte dhe kërcënime verbale nga disa punonjës në Shërbimin e sigurimit, si dhe për mënyrën në të cilën zbatohet kontrolli i dhomave, pa pasur konsideratë për gjërat personale të personave. Gjatë vizitës për ri-kontroll nga biseda me personat e paraburgosur MPN nuk mori ankesa për trajtim mizor, jonjerëzor apo degradues, as për sjellje jo korrekte të punonjësve në Shërbimin e sigurimit.

Gjithashtu ishte konstatuar se është vepruar sipas rekomandimit të dhënë për përforcimin e kontrollit mbi punën e personelit mjekësor si dhe vizita e përditshme e mjekut personave të cilët kanë qenë në dhomën e izolimit, gjegjësisht në burg është punësuar një mjek, dhe më këtë, në këtë institucion, dukshëm është përmirësuar përkujdesi shëndetësor. MPN konstatoi se është vepruar edhe sipas rekomandimit për vendosje të një sënduk i veçantë për paraqitjen e personave të burgosur për kontroll mjekësor.

Në **Burgun Strumicë** u realizua vizita për ri-kontroll së bashku me një bashkëpunëtor të jashtëm nga Shoqata e Psikiatërve të RM. Gjatë vizitës MPN bisedoi me disa persona të burgosur të vendosur në ambient gjysmë të hapur / të hapur të cilët theksuar se Sektori i sigurimit ka sjellje korrekte, njëherësh ishin të kënaqur edhe nga sjellja e Sektorit për risocializim. Gjatë bisedës me personat e vendosur në dhomat e izolimit MPN u informua se punonjësit në Sektorin e sigurimit gjatë kryerjes së kontrollit janë kërcënuar, gjithashtu, një personit nuk i është lejuar të paraqesë ankesë kundër aktvendimit për shqiptimin e masës disiplinore dënim në dhomën e izolimit. Nga Sektori për risocializim MPN u informua se të gjithë personat të cilëve iu shqiptohet masa disiplinore ju tregohet për të drejtën e për ankesë kundër vendimit të marrë. Një person i burgosur i vendosur në dhomën e izolimit tregoi se ishte shtyrë nga gardianët, si dhe ishte i goditur në shpinë. Njëherësh ishte theksuar se një pjesë e punonjësve në Sektorin e sigurimit i kanë ofenduar personat e dënuar me fjalë fyese.

Në vitin 2012 MPN mori ankesë për abuzim fizik dhe poshtërim nga shërbimi i sigurimit. Gjatë vizitës për ri-kontroll pjesa më e madhe e personave të dënuar ishin të kënaqur nga sjellja e shërbimit, por megjithatë një pjesë e personave të vendosur në dhomat e izolimit të cilëve ju ishte shqiptuar masa disiplinore u ankuan nga sjellja e kryeshefave nga Sektori i sigurimit. Në lidhje me këtë MPN vlerësoi se rekomandimi i dhënë pjesërisht është zbatuar që edhe më tej kërkon hetim efikas dhe në kohë të të gjitha rasteve të mundshme të abuzimit fizik, d.m.th torturë ose lloj tjetër i trajtimit mizor dhe jo njerëzor.

MPN konstatoi se një pjesë e rekomandimeve të dhëna pjesërisht ose plotësisht janë zbatuar. Rekomandimet që kanë të bëjnë me kujdesin shëndetësor, përmirësimin e kushteve në dhomat e izolimit, vendosja e sistemit për thirrje, si dhe siguri i një dhome të veçantë për kontrollin e personave të dënuar, nuk ishin plotësuar.

Gjatë bisedës me mjekun, si dhe nga inspektimi i dokumentacionit mjekësor

është konstatuar se i njëjti i viziton personat që janë në vuajtje të dënimit disiplinor në dhomën e izolimit vetëm ditën e martë dhe të premte kur e viziton burgun, por në këtë mënyrë nuk zbatohet obligimi që del nga Ligji për ekzekutimin e sanksioneve, i paraparë në nenin 181 paragrafi 4, ku është konstatuar se personin e dënuar për çdo ditë e viziton mjeku, ndërsa drejtori i institucionit një herë në javë. Edhe pse MPN ishte i njoftuar që vetëm mjeku ka qasje në dokumentacionin mjekësor, gjatë inspektimit të drejtpërdrejtë është konstatuar se qasje kanë punonjësit, ndërsa vetë mjeku nuk ishte i njoftuar me rekomandimin paraprak për konfidentalitetin e dokumentacionit mjekësor.

Në burg nuk kishte dhomë të veçantë për zbatimin e kontrollit nga mjeku. Një gjendje e tillë është përmendur edhe në raportin e vitit të kaluar. Për këtë qëllim është shfrytëzuar dhoma ku është vendosur biblioteka. Nga vizita u arrit në përfundim se dhoma nuk i plotëson standardet minimale për ambulancë mjekësore. Ligji për kujdesin shëndetësor parashikon që dhoma në të cilën bëhen kontrollet të jetë së paku 16 m², të ketë ujë të rrjedhshëm dhe ndriçim të mirë. Sa i përket orëdive, duhet të jetë e pajisur me tavolinë pune, dy karrige rrotulluese, njëra për mjekun tjetra për pacientin, krevat mjekësor, paravan, dollap në të cilin ruhet terapia dhe trajtimi antishok.

Në Burgun Strumicë nuk realizohet arsimimi në përputhje me obligimin që del nga Ligji për ekzekutimin e sanksioneve. Sipas të dhënave nga Sektori për risocializim në burgun Strumicë 60% e të burgosurve e kanë të kryer shkollën fillore. Sektori me iniciativë të vetë një pjese të personave të dënuar u ka mësuar shkrim leximin, ndërsa burgu ka siguruar libra, fletore dhe lapsa për të shkruar.

Pas realizimit të vizitës, Avokati i Popullit – MPN kërkoi nga Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve që të realizojë mbikëqyrje të jashtëzakonshme profesionale nga instruktorët në lidhje me kujdesin shëndetësor të personave të dënuar, dhe e njëjta është realizuar me 29.05.2013.

Në bazë të mbikëqyrjes së realizuar është lëshuar Urdhër nga Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve me të cilin drejtori i burgut detyrohet:

- Të bëjë sanimin dhe rinovimin e të dy dhomave (bibliotekës dhe kuzhinës së personelit të burgut) në një dhomë, e cila do t'i plotësojë kushtet për funksionimin e ambulancës (klinikës).

- Të sigurohet evidencë e drejtë e të gjitha kontrolleve mjekësore të kryera të personave të dënuar dhe të sigurojë pa pengesë realizimin e të drejtës së konfidentalitetit të dokumentacionit mjekësor të personave të dënuar në institucion.

Njëherësh, gjatë mbikëqyrjes së kryer nga Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve me kërkesë të Avokatit të Popullit – MPN, drejtori i burgut ka informuar se gjatë kujdestarisë nuk kryejnë më ekzaminime mjekësore dhe se është siguruar një dollap i posaçëm për ruajtjen e dokumentacionit mjekësor.

Në **Burgun Ohër**, MPN u shoqërua nga një përfaqësues i Shoqatës së Psikiatërve të RM. Gjatë vizitës paraprake ishte dhënë rekomandim që të mos përdoren dhomat ku vuhet masa e izolimit, sepse të njëjtat janë nën standardet minimale, dhe edhe pse ishte dhënë përgjigje se ato nuk do të përdoren deri në rinovimin e tyre, gjatë vizitës për ri-kontroll u konstatua se ato akoma përdoren. D.m.th. gjatë vizitës MPN hasi në dy persona të dënuar të cilët e vuajnë masën disiplinore të izolimit në dhomat e njëjta. Nga inspektimi në dhomat e izolimit MPN konstatoi se gjendja e tyre nuk ka ndryshuar, gjegjësisht të njëjtat nuk ishin rinovuar dhe në to edhe më tej mbahen persona edhe pse nuk i plotësojnë standardet minimale. Në këtë drejtim MPN u thirr në Rregullat e OKB për mbrojtjen e të miturve të privuar nga liria në të cilat, në pikën 67 thuhet se *...“masat disiplinore që përmbajnë trajtim mizor, jonjerëzor dhe degradues rreptësisht duhet ndaluar, dhe në të cilat përfshihet edhe dërgimi në dhomën e izolimit ose cilado formë tjetër e dënimit me të cilën mund të rrezikohet shëndeti fizik dhe mental i personave të mitur“.*

Në pjesën e rekomandimeve të tjera, MPN arriti në përfundim se nuk është zbatuar plotësisht rekomandimi për hetimin e të gjitha shkeljeve të mundshme nga punonjësit e Shërbimit të sigurimit dhe vendosjen e trajtimit njerëzor dhe dinjitoz ndaj personave të privuar nga liria. Gjatë bisedës me personat e paraburgosur MPN nuk mori ankesa, por kishte ankesa nga personat e vendosur në dhomat e izolimit të cilët u ankuan për sjelljen e punonjësve në Shërbimin e sigurimit, si dhe për kujdesin mjekësor përderisa e vuanin masën e shqiptuar. MPN bisedoi edhe me disa persona të dënuar nga reparti i mbyllur dhe i hapur/gjysmë i hapur. D.m.th. një person i vendosur në repartin e mbyllur konsideronte se sjellja e punonjësve në Sektorin e sigurimit nuk është korrekt, sepse disa persona nga i njëjti sektor ndaj tyre janë sjellë keq dhe në mënyrë ofenduese.

Gjatë vizitës për ri-kontroll në burgun për personat e mitur, MPN nga biseda me drejtorin e burgut u informua se ka vetëm një person të mitur që ka qenë i vendosur në repartin e mbyllur së bashku me persona të rinj të moshës madhore. Në këtë drejtim MPN konsideron se autoritetet e burgut e kanë ndjekur parimin për interesin më të mirë të fëmijës për faktin që atë e ka vendosur me persona të rinj të moshës madhore, njëherit nuk ka qenë tërësisht i ndarë, por megjithatë thekson se në rast të një numri më të madh të personave të mitur, drejtoria duhet t'i merr të gjitha masat për t'i ndarë nga personat e rritur.

Në pjesën e paraburgimit është vërejtur mbipopullim. Personat e paraburgosur u ankuan në lidhje me hapësirën e kufizuar të lëvizjes dhe shumë restriktive – d.m.th. këto persona pjesën më të madhe të ditës e kalojnë në dhomat e tyre (edhe deri në 23 orë në ditë), dhe vetëm nga një orë, dhe ndonjëherë edhe nga 30 minuta qëndrojnë jashtë në ambient të hapur gjë që nuk është në pajtim me dispozitat ligjore.

Gjatë bisedës me Sektorin për risocializim MPN mori përgjigje se rregullisht zbatohet edukimi i personave të dënuar, sidomos për sëmundjet ngjitëse dhe mënyrën e mbrojtjes nga to nga OJQ dhe Kryqi i kuq. Gjatë vizitës për ri-kontroll MPN konstatoi se numri i të sëmurëve nga Hepatiti B është reduktuar, më saktë gjatë vizitës kishte vetëm 5 persona të sëmurë. Autoritetet e burgut kanë marrë masa për parandalim dhe kanë bërë vaksinimin edhe të punonjësve në burgun për persona të mitur.

Në lidhje me rekomandimet deri te Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve është vlerësuar se nuk janë zbatuar, më saktësisht është konstatuar se në burg nuk është kryer rinovimi i atyre pjesëve që u vlerësuan si vende që nuk i plotësojnë standardet për vendosjen e personave të privuar nga liria, dhe pas dorëzimit të rekomandimit për rinovimin e dhomave të izolimit MPN ka vërejtur se nuk ka ndryshime, gjegjësisht Drejtoria nuk ka marrë masa për sanimin e tyre.

MPN ka konstatuar se rekomandimi që të rritet buxheti për ushqim nuk është zbatuar, dhe gjatë bisedës me të burgosurit ka marrë ankesa për sasinë dhe cilësinë e ushqimit. E njëjta ankesë u bë edhe nga të paraburgosurit të cilët u ankuan se ju ndahet pak ushqim, ndërkaq gjatë vizitës është vërejtur se numri i personave të vendosur në paraburgim gjithnjë rritet që imponon nevojën për rritjen e buxhetit për ushqim. Në burgun Ohër edhe në vitin 2013 ishte konstatuar se procesi arsimor nuk zbatohet.

Pas vizitës së realizuar, Avokati i Popullit – Mekanizëm Parandalues Nacional kërkoi nga Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve të zbatojë mbikëqyrje të jashtëzakonshme profesionale nga instruktorët në lidhje me dhomat e izolimit. Në të vërtetë, gjatë vizitës për ri-kontroll, MPN ka konstatuar se dhomat e izolimit akoma shfrytëzohen gjatë shqiptimit të masës disiplinore, për të cilat më parë ishte udhëzuar se janë jo humane dhe degraduese, nuk plotësojnë minimumin e standardeve ndërkombëtare dhe vendore dhe të njëjtat duhet të jenë jashtë përdorimit. Nga mbikëqyrja e kryer në Burgun Ohër, është konstatuar se dhomat e izolimit nuk shfrytëzohen më, gjegjësisht janë jashtë përdorimit. Më saktë, me 27.05.2013, nga drejtori i burgut Ohër është marrë urdhri me të cilin ndalohet përdorimi i dhomave të izolimit në burg derisa të rinovohen.

Në **Burgun Gjevgjeli** vizita u realizua së bashku me bashkëpunëtorë nga Shoqata e Mjekësisë Ligjore pranë Institutit për Mjekësi Ligjore dhe Shoqatës për të Drejtën Penale dhe Kriminologji.

MPN gjatë vizitës për ri-kontroll konstatoi se në Burgun Gjevgjeli edhe më tej nuk ka mjek të punësuar, ndërsa qasje në kartonët e shëndetësor ka Sektori i sigurimit. Kujdesi shëndetësor realizohet përmes angazhimit të mjekut me kontratë në vepër.

Gjatë bisedës me të dënuarit pjesa më e madhe u ankuan për ushqimin jo cilësor, gjegjësisht marrjen e ushqimit të njëllojshëm që shërbehet në burg. Nga inspektimi i listës së ushqimit është konstatuar se janë caktuar ushqime të pasura me proteina dhe se ushqimi është i shumëllojshëm. Nga drejtori i burgut u paraqit një dokument edhe për marrjen e shtupave (bris) të rregullt të personave të cilët janë të angazhuar në kuzhinë dhe rezultatet e tyre më tej do të futen në librezat sanitare.

Gjatë vizitës për ri-kontroll në burgun Gjevgjeli, MPN arriti në përfundimin se kushtet në pjesën e paraburgimit, si dhe në pjesën e izolimit janë të njëjta, gjegjësisht edhe më tej nuk i plotësojnë standardet e dëshiruara për dhoma ku vendosen persona të privuar nga liria. Gjithashtu MPN konstatoi se ambienti për shëtitje nuk është i rrethuar me qëllim të përdorimit gjatë motit të lig. Në shëtitore janë vendosur karrige për të pushuar me pjesë të mbuluar me kallam, terren për sport, dhe në ambientin e njëjtë të burgosurit ushtrojnë ngritje peshe.

Gjatë vizitës së parë MPN ka vërejtur se pjesa më e madhe e të dënuar dhe personave të paraburgosur nuk kanë ankesa për sjelljen e punonjësve, por gjatë vizitës për ri-kontroll në repartin gjysmë të hapur një pjesë e të dënuarve u ankua për sjelljen e disa punonjësve. MPN shprehu shqetësim për shkallën dhe efikasitetin e masave që merren nga institucioni, me qëllim që të zvogëlohet, gjegjësisht të parandalohet sjellja jo njerëzore dhe mizore ndaj personave në burg.

Nga biseda me personat e paraburgosur nuk kishte ankesa për përdorimin e tepruar të forcës ose se ishin trajtuar në mënyrë jo njerëzore. Personat në paraburgim janë ankuar për kushte në të cilat gjenden, se të njëjtit nuk kanë shtrojë, krevatet janë të vjetruar, ndërsa dhomat të pamjaftueshme për vendosjen e më tepër personave. Gjatë bisedës me punonjësit e Sektorit të sigurimit, si dhe gjatë kryerjes së inspektimit është vërejtur qëndrimi i punonjësve ndaj të dënuarve se bëhet fjalë për "narkomanë", "kriminelë", ndërsa për një person drejtpërdrejtë është thënë se ka Hepatit B, edhe pse personi pretendonte se një gjë e tillë nuk është e vërtetë. Punonjësit theksuan se të dënuarit kanë sjellje të dhunshme dhe nuk duan të bashkëpunojnë gjë që e vë në pikëpyetje procesin e risocializimit.

MPN gjatë vizitës për ri-kontroll dërgoi edhe rekomandime të reja në lidhje me risocializimin, kujdesin shëndetësor, si dhe me marrjen e masave më efektive për sanksionimin e zyrtarëve për të cilët do të konstatohet se kanë kryer dhunë ndaj personave të dënuar.

3.3 INSTITUCIONE PËR PËRKUJDESJEN DHE VENDOSJEN E TË HUAJVE, MIGRANTËVE ILEGALË DHE AZILKËRKUESVE

Theks i veçantë në vitin 2013 u vu mbi situatën me migrantët e paligjshëm dhe azilkërkuesit, duke pasur parasysh se gjithnjë e më tepër po rritet numri i kësaj kategorie që vijnë nga vendet me konflikte dhe të cilët kalojnë nëpër vend deri në destinacionet e dëshiruara. Në vitin 2013 janë realizuar vizita për ri-kontroll në Qendrën e Vendosjes së Kërkuesve të së Drejtës së Azilit, si dhe në Qendrën e Pranimit të të Huajve. Vizita për ri-kontroll në Qendrën për të huaj u realizua në shoqërim me Shoqatën Maqedonase të Juristëve të Rinj e cila është regjistruar si Shoqatë për Ndhimë

Juridike Falas.

Gjatë vizitës në **Qendrën e Vendosjes së Kërkuesve të së Drejtës së Azilit**, janë hasur 85 persona – azilkërkues të shpërndarë në të dy ndërtesat. Në hyrje të ndërtesës së parë për vendosjen e personave azilkërkues, rruga ishte pjesërisht e dëmtuar dhe shembur, ndërsa ndërtesa e shkatërruar dhe në gjendje edhe më të keqe nga vizita e mëparshme e realizuar në dhjetor 2011. Në ndërtesën e parë janë vërejtur dhoma të pista (të papastërta) në të cilat njëherit dukej edhe sasia e madhe e lagështisë, në disa dhoma dritaret ishin të thyera, dhe një pjesë e tualeteve ishin plotësisht të shkatërruara, të pista dhe jashtë përdorimit. Tualetet ishin të papërshtatshëm dhe MPN arriti në përfundim se paraqesin rrezik për përhapjen e sëmundjeve ngjitëse. Në disa dhoma orenditë ishin tërësisht të shkatërruara, ndërsa në disa korridore është vërejtur sasi e madhe e mbeturinave. Mensat e vogla ishin të pista dhe të papërshtatshme, ndërsa në ndërtesën e dytë kapacitetet e vendosjes ishin në gjendje më të mirë dhe me një nivel të higjienës më të theksuar.

Edhe në përgjigjen e Qendrës u theksua se për mirëmbajtjen e higjienës është angazhuar një pastruese, gjatë vizitës për ri-kontroll ishte e qartë se mirëmbajtja e higjienës varet kryesisht nga personat e vendosur të cilët njëherit nuk trajnohen për aftësitë themelore jetësore të nevojshme për higjienë, si dhe mënyra e jetës e parapare me Rendin e Shtëpisë të qendrës. Në lidhje me Rendin e Shtëpisë nga drejtorja e Qendrës u tha se i njëjti përkthehet në UNCHR në më shumë gjuhë të cilat përdoren nga personat azilkërkues, ndërkaq aktualisht po përpilohet rendi i ri shtëpiak i cili do të përcaktojë edhe veprimet në lidhje me dhunën fizike ndërmjet azilkërkuesve. Gjatë bisedës me personat e vendosur, njëri nga ata theksoi se ka marrë Rendin shtëpiak në gjuhën frënge, ndërsa një pjesë e tyre theksuan se gjatë pranimit nuk kanë marrë informacione të mjaftueshme për të drejtat që i kanë derisa janë të vendosur në Qendër, ndërkaq një pjesë e tyre janë informuar ndërmjet veti për Rendin e Shtëpisë së institucionit.

Në bazë të bisedës së realizuar me punonjësit, MPN u njoftua se në këtë Qendër punojnë 10 persona dhe për të siguruar resurse njerëzore shtesë Qendra bashkëpunon me organizatat civile dhe në këtë mënyrë siguron punëtorë social, edukator dhe mësues të gjuhës maqedonase. Në institucion është i punësuar edhe një psikolog me kontratë në vepër. Në institucion nuk ka të punësuar jurist dhe akoma është e angazhuar vetëm një pastruese dhe një roje për kapacitetet e vendosjes. Në këtë drejtim MPN vlerëson se numri i resurseve njerëzore të qendrës në bashkëpunim me sektorin civil është rritur, por si çështje shtrohet qëndrueshmëria e këtyre resurseve dhe ndërtimi i kapaciteteve që do të ishin të punësuar në kohë të pacaktuar në Qendrën për vendosjen e personave azilkërkues.

Gjatë vizitës së MPN në vitin 2013 është konstatuar se Qendra ka lidhur kontratë me një ambulancë me ç'rast mjeku i viziton personat dhe kryen e ekzaminime të martën dhe të enjten, përderisa infermierja është angazhuar përmes sektorit joqeveritar dhe e njëjta është prezente të hënën, të mërkurën dhe të premten. Në këtë mënyrë është siguruar që çdo ditë të ketë personel mjekësor nga ora 12:00 deri në ora 15:00, por ekzaminimet bëhen vetëm nëse personat vetë kërkojnë të kontrollohen për shkak të gjendjes shëndetësore në të cilën gjenden. Edhe pse nga MPN është dhënë rekomandim që të punësohet një mjek i rregullt i cili për çdo ditë do të ishte prezent në Qendër, gjendja aktuale mundëson qasje të kufizuar të personelit mjekësor prej 3 orësh në ditë, me ç'rast nuk bëhet kontrolli i parë i personave kur ata arrijnë dhe vendosen në qendër. Nga infermierja është thënë se ajo nuk merr listë të personave të rinj të pranuar që të mund të bëhet kontrolli sistematik i parë dhe të konstatohet gjendja shëndetësore e personave që qëndrojnë në qendër.

MPN bisedoi me disa persona të vendosur në Qendër, të cilët u ankuan për cilësinë dhe sasinë e ushqimit.

Gjatë vizitës për ri-kontroll në **Qendrën për pranimit të të Huajve** ishin ven-

dosur 74 persona nga të cilët 5 femra dhe disa persona të mitur. Gjatë bisedës me disa persona meshkuj dhe femra, si dhe me personat e mitur, MPN nuk mori ankesa për sjellje të keqe, dhunë fizike ose abuzim nga zyrtarët.

Personat e huaj theksuan se policët kanë sjellje korrekte ndaj tyre, ndërsa pjesa më e madhe e ankesave kishin të bëjnë me atë se nuk u lejohej të kontaktojnë familjet e tyre, me ç'rast njëri theksoi se tani 2 muaj është vendosur në Qendër, dhe se akoma nuk i kanë lejuar që ta kontaktojnë familjen për ta informuar se është vendosur dhe se është në gjendje të mirë shëndetësore. Gjithashtu, ankesat kishin të bëjnë me anulimin e procedurave, si dhe mos informimi për atë se sa do të zgjatë procedura dhe për kohëzgjatjen e qëndrimit të tyre në Qendër.

Përveç kësaj MPN ka konstatuar se Rendi i Shtëpisë nuk mund të zbatohet në tërësi, sa i përket realizimit të shëtitjes së personave të ndaluar. Edhe pse me ndryshimet e Rendit shtëpiak është caktuar që shëtitja të jetë në ajër të pastër për një orë, megjithatë edhe nga Drejtoria edhe nga personat e vendosur kemi informacion se është vështirë që kjo dispozitë të zbatohet për shkak se ka mungesë të punonjësve, si dhe për shkak të vet lokacionit të Qendrës, me ç'rast ekziston rreziku nga ikja e migrantëve të paligjshëm të ndaluar. Në këtë drejtim MPN vlerëson se mungesa e resurseve njerëzore nuk duhet t'i kufizojë të drejtat e migrantëve të paligjshëm derisa janë të vendosur në Qendrën e pranimit. Njëherit është konstatuar se lokacioni është jo adekuat për një institucion të tillë dhe se qasja tek i njëjti është vështirësuar në masë të konsiderueshme, me ç'rast shtrohet pyetja për arritjen e shpejtë të automjeteve gjatë situatave urgjente (Qendra nuk disponon me automjet transportues të vet dhe për shoqërim përdoren furgonet e stacioneve policore).

Pjesa më e madhe e personave të vendosur nuk kishin ankesa në lidhje me ushqimin, gjegjësisht ata janë të kënaqur me atë, por të njëjtit u ankuan se nuk marrin mjete të mjaftueshme për pastrim, si dhe mjete për higjienë personale. MPN mori ankesa edhe në lidhje me ujin e ngrohtë për dush, më saktësisht një person theksoi se më tepër se dy javë nuk kanë ujë të ngrohtë në dushet, me çka është vështirësuar mirëmbajtja e higjienës personale të personave të vendosur. Gjithashtu është vërejtur se pjesë më e madhe e tyre nuk kanë veshje të duhur të përshtatshme ndaj motit.

MPN arriti në përfundim se pjesa më e madhe e rekomandimeve të dhëna nuk janë zbatuar nga institucioni. Gjatë vizitës për ri-kontroll është konstatuar se në dhomën e izolimit krevatet nuk janë të fiksuara për dysheme, nuk është caktuar protokoll i shkruar për të vepruar në raste të dhunës fizike dhe incidenteve ndërmjet personave të vendosur në qendrën e pranimit dhe akoma në Qendrën nuk janë plotësuar standardet ndërkombëtare në lidhje me numrin e kapaciteteve të vendosjes, gjegjësisht të shtretërve në dhomat për vendosje. MPN ka informacion se Rendi i Shtëpisë nuk është i përkthyer, por procedura e përkthimit të cilën do ta zbatojë UNHCR është në realizim e sipër dhe së shpejti do të jetë në dispozicion të personave të vendosur në Qendrën.

3.4 VENDE TË TJERA

Në vitin 2013, përveç vizitave standarde të vendeve ku personat privohen nga liria, MPN realizoi vizita për ri-kontroll edhe në institucion të hapura (de facto institucione ku liria e lëvizjes është e kufizuar), me qëllim që të konstatojë trajtimin e kategorive vulnerable të personave, kryesisht të personave me aftësi të kufizuara, dhe të fëmijëve. Duke pasur parasysh ndjeshmërinë e në lidhje me punën me kategorinë prekshme, si dhe nevoja për ekspertizë në fushën e trajtimit të fëmijëve dhe të personave me aftësi të kufizuara, dhe duke u nisur sipas Konventës për të Drejtat e Fëmijës dhe Konventës për Personat me Aftësi të Kufizuara, gjatë vizitave për ri-kontroll ishin

u përfshinë bashkëpunëtorët e jashtëm nga Shoqata e Punëtorëve Social të Qytetit të Shkupit, Dhoma e Psikologëve si dhe nga Lidhja e Defektologëve të RM.

Në këtë aspekt në vitin 2013 u realizuan dy vizita për ri-kontroll në Institucionin Publik për Përkujdesjen e Fëmijëve me Probleme Edukativo-Sociale Shkup, një vizitë në Institucionin për Përkujdesje, Edukim dhe Arsimit të Fëmijëve dhe të Rinjve "Ranka Milanoviq", si dhe një vizitë në Entin Special Demir Kapia – Institucion për Persona me Pengesa në Zhvillimin Mendor ku sigurohet vendosja, përkujdesi, kujdesi shëndetësor, rehabilitimi, terapia e punës dhe angazhimi në përrputhje me aftësitë dhe gjendjen shëndetësore të përdoruesve.

Vizita e parë në Institucionin Publik për Përkujdesjen e Fëmijëve me Probleme Edukativo-Sociale Shkup është realizuar gjatë orarit të rregullt të punës, ndërsa vizita e dytë është realizuar në orët e mbrëmjes. MPN gjatë vizitës së parë për ri-kontroll ka konstatuar se pjesa më e madhe e rekomandimeve të MPN janë zbatuar ose pjesërisht janë zbatuar. Në këtë drejtim është konstatuar se repartet ishin rinovuar (reparti për observim, reparti i parë dhe i dytë për meshkuj dhe reparti i përzier) dhe tek të njëjtët ishin vendosur dyer dhe dritare të reja, krevate të ri etj.

MPN për shkak të parandalimit të dhunës ndërmjet të përkujdesurve paraprakisht ka kërkuar nga Drejtoria mbikëqyrje të përforcuar dhe vendosjen e protokolleve të veçantë për parandalimin e dhunës midis të miturve të vendosur në Institucion, si dhe regjistrim në një regjistër/libër të veçantë. Gjatë vizitës për ri-kontroll është konstatuar se nuk udhëhiqet regjistër i veçantë për dhunë fizike ndërmjet fëmijëve dhe për rastet e vetëlëndimit. Drejtoria ka filluar me përpilimin e procedurave interne dhe udhëzimeve për procedurat themelore të punës, por akoma nuk zbatohen protokolle për parandalimin e dhunës midis të përkujdesurve të vendosur në këtë Institucion.

Nga këqyrja e listës së të përkujdesurve është konstatuar se Institucionin Publik për Përkujdesjen e Fëmijëve me Probleme Edukativo-Sociale edhe më tej, dhe në kundërshtim me rekomandimin e MPN, vazhdojnë të udhëzohen dhe të kujdesen persona të mitur kryerës të veprave penale (të moshës 14 deri 18 vjet). Në mënyrë që të zvogëlohet mundësia nga ndikimi negativ dhe përhapja e infeksionit krimnologjik, MPN nga Ministria për Punë dhe Politikë Sociale ka kërkuar që në Institucionin publik të përkujdesen kryesisht persona të mitur me probleme edukativo-sociale.

Gjatë vizitës së dytë për ri-kontroll që u realizua në orët e mbrëmjes, MPN realizoi më shumë biseda me të përkujdesurit e vendosur në këtë institucion, me qëllim që të përcaktojë se në çfarë mënyrë trajtohen ata dhe nëse kanë ankesa për sjelljen e punonjësve. Gjatë vizitës në Institucion prej gjithsej 36 të përkujdesur, mungonin 12 nga të cilët vetëm 2 me arsye, ndërsa të tjerët ishin në arrati. Prezenca dhe mungesa ishte regjistruar ashtu siç duhet në librin e kujdestarisë nga edukatorët e turnit paraprak. Në vendin e punës ishte vetëm një edukator, i cili njëherit gjatë natës është angazhuar si gardian.

Në interes të MPN ishte që të njoftohet për kategorinë e personave që vendosen, duke pasur parasysh rekomandimin e dhënë që në Institucionin publik për përkujdesje të fëmijëve ekskluzivisht të udhëzohen dhe të kujdesen persona të mitur me probleme edukativo-sociale, por jo dhe kryerës të veprave penale ose fëmijë kryerës të veprave të cilat me ligj janë të parapara si vepra penale. Nga edukatori, MPN-ja u njoftua se edhe më tej në këtë institucion vendosen kategori të ndryshme të të përkujdesurve.

Me qëllim që të vlerësohet se si zhvillohet mbikëqyrja e personave të mitur gjatë natës u njoftua se dyert e institucionit pas orës 21:00 mbyllen, dhe njëherit punonjësi social udhëheq regjistrin e akteve të dhunës.

Duke marrë parasysh se në raportet e kaluara mbikëqyrja e përforcuar është kërkuar për grupin trajnues, sidomos për kontrollin e futjes së alkoolit dhe cigareve në këtë pjesë të objektit, gjatë vizitës MPN konstatoi se ka përmirësime sa i përket higjienës dhe mirëmbajtjes së dhomave në grupet e trajnimit, në to nuk janë vërejtur alkool ose cigare, ndërsa gjatë bisedës me të përkujdesurit u njoftua se ata janë të

kënaqur me kushtet. Sa i përket trajtimit të tyre, ata u shprehën të kënaqur nga qasja e drejtorit dhe të punonjësve, ata pa u penguar kanë mundësi të kontaktojnë familjen para së gjithash prindërit, por u ankuan për dhunën e një pjese të të përkujdesurve dhe vlerësojnë se duhet të merren masa adekuate që e njëjta të largohet.

Për dallim nga vizita në Institucioni Publik për Përkujdesjen e Fëmijëve me Probleme Edukativo-Sociale, ku edhe gjatë dy vizitave u has numër më i madh i fëmijëve të përfshirë në aktivitete edukativo-arsimore, gjatë vizitës në **Institucionin Publik "Ranka Milanović"** - u hasën vetëm dy persona, kurse të tjerët ishin në arrati.

Institucioni, në pajtim me nenin 120 të Ligjit për kujdes social, është i detyruar që për shfrytëzuesit të sigurojë kushte të përshtatshme për vendosje, ushqim, zbatim të përmbytjeve të planifikuara dhe të organizuara, masa dhe aktivitete në procesin e edukimit dhe arsimimit të tyre, aktivitete të lira dhe jetë kulturore-zbavitës, si dhe të kujdeset për jetën dhe shëndetin e shfrytëzuesve të vendosur në institucion.

MPN gjatë vizitës për ri-kontroll konstatoi se asnjëri nga dy të përkujdesurit e pranishëm (nga të cilët njëri duhet të jetë klasa e VII, dhe tjetri në viti I në shkollë të mesme) nuk vijojnë mësimin. Nga inspektimi i kryer u konstatua se nuk është zbatuar rekomandimi që ka të bëjë me motivimin për përfshirje në procesin arsimor, dhe as për organizimin e trajnimeve të llojllojshme për aftësim, duke filluar nga trajnimet më themelore për aftësitë jetësore, trajnime për motivimin e fëmijëve, trajnime për zhvillimin e aftësive teknike, seminare të specializuara dhe trajnime për fëmijët në fushën e shëndetit seksual-reproduktiv.

MPN realizoi inspektim në disa dhoma në repartin e meshkujve, me ç'rast konstatoi se të njëjtat akoma nuk janë të pajisura sa duhet dhe në to ka vetëm krevate dhe dollapë të dëmtuar. Gjatë inspektimit u konstatua se higjiena në dhoma nuk mirëmbahet rregullisht dhe nuk ishte në nivel të kënaqshëm.

Gjatë kësaj vizite, MPN kërkoi përfshirje më të madhe të familjeve / kujdestarëve në trajtimin e shfrytëzuesit dhe mbajtjen e një liste për përcjelljen e pjesëmarrjes së prindit / kujdestarit në trajtimin e shfrytëzuesit. Në lidhje me kujdesin shëndetësor u dhanë rekomandime që të realizohen ekzaminime shëndetësore parandaluese të të përkujdesurve, për konstatimin e gjendjes së tyre shëndetësore, që të parandalohet përhapja e sëmundjeve seksuale ngjitëse përmes vaksinimit për Hepatit B dhe të punësohet një person mjekësor, me qëllim të kujdesit shëndetësor në kohë për të përkujdesurit e vendosur në Institucion.

Vizita në **Entin Special Demir Kapi** është realizuar me bashkëpunëtorë nga Shoqata e Defektologëve të RM. Enti Special në Demir Kapi në përputhje me procedurat pozitive-juridike në fuqi është institucion për vendosjen e personave me pengesa në zhvillimin mental që siguron vendosje, kujdes, kujdes shëndetësor, rehabilitim, terapi të punës dhe angazhimit në përputhje me aftësitë dhe gjendjen shëndetësore të tyre.

Monitorimin e institucioneve ku vendosen shfrytëzuesit me pengesa të rënda dhe shumë të rënda në zhvillimin intelektual, MPN e realizon me qëllim të përcaktimit të rrezeve dhe veprimeve që mund të çojnë deri te tortura ose trajtimet tjera mizore, jonjerëzore dhe degraduese, monitorimin e realizimit të të drejtës së tyre për liri dhe siguri, pastaj të konstatojë nëse shfrytëzuesit janë nënshtruar trajtimit mjekësor pa pëlqimin e tyre të dhënë lirshëm dhe të bazuar në informacione, realizimi i të drejtës së tyre për kujdes shëndetësor, si dhe përcaktimi i kushteve në të cilat këto persona banojnë (kushte materiale, veshmbathje, ngrohje, ushqim, kushte sanitare etj).

Gjatë vizitës për ri-kontroll MPN konstatoi se rinovimi i bllokut A që së shpejti duhet të lëshohet në përdorim është në fazën përfundimtare, për të cilin MPN dha rekomandim në pjesën për përmirësimin e kushteve materiale. Edhe pse në shumicën e reparteve është konstatuar përmirësim i kushteve edhe më tej gjendja në aneksin e ndërtesës (Depandans) është vlerësuar të jetë shqetësuese. Në pjesën për vendosje të aneksit të ndërtesës është konstatuar temperaturë e ulët, gjegjësisht dhoma me ngrohje të pamjaftueshme sipas standardeve të dëshiruara. Në shumicën e dhomave

ishin të vendosur nga 6 persona, ndërsa në disa dhoma ndjehej erë e keqe e fortë e urinës. Në pjesën e njëjtë është konstatuar edhe rritje e numrit të shfrytëzuesve për shkak të rinovimit të objekteve të tjera, gjegjësisht një pjesë e të përkujdesurve të repartit A ishin transferuar në këtë objekt.

Gjatë vizitës MPN vërejti edhe kthimin e një shfrytëzuesi që me procesin e de-institucionalizimit ishte transferuar në qendrën e kujdesit ditor jashtë Entit, por nuk ka mundur të mësohet me kushtet e reja. Për shkak të mungesës së periudhës së mjaftueshme të adaptimit personi nuk ka pranuar të qëndrojë në qendrën për kujdes ditor, me ç'rast është kthyer dukshëm i mërzitur.

Pas inspektimit të kryer në depo dhe kuzhinë MPN konstatoi se Enti disponon me produkte të mjaftueshme të nevojshëm për shfrytëzuesit. Pasi që në Ent ka persona që vështirë mund të konsumojnë ushqim, ishte e dukshme se ka mjaft qumësht dhe prodhime të qumështit, si dhe ushqime të tjera me vlerë të pasur energjike.

MPN në vitin 2012 dha rekomandim gjatë ndarjes së mjeteve kontraceptive që gjithnjë të kërkohet dhe merret aprovimi i kujdestarit apo i shfrytëzuesit (nëse është i aftë për punë). Shfrytëzuesit (dhe/ose kujdestarët e tyre) duhet të jenë të informuar në mënyrë korrekte për qëllimin e mjeteve kontraceptive që u jepen. Nga institucioni është dërguar një shkresë deri te të gjitha qendrat për punë sociale për të siguruar pëlqimin për përdorimin e terapisë kontraceptive. Në këtë drejtim, shumica e kujdestarëve kanë dhënë pëlqimin, ndërsa personave që nuk iu është marrë aftësia për punë iu shpjegohet, gjegjësisht ata ishin të njoftuar për qëllimin e pranimit të terapisë kontraceptive. Nga punonjësit në objektin e ri është treguar se terapia kontraceptive jepet në çdo tre muaj dhe përdoruesit e dinë se për çfarë arsye e marrin terapisë.

Gjatë vizitës u konstatua se Enti ka kërkuar nga qendrat për punë sociale analizë me kohë dhe përcaktim të kujdestarisë për personat për të cilët duhet të ngrihet procedurë për privimin e aftësisë për punë, por duhet edhe koordinim shtesë me ministrinë përkatëse.

Është marrë pëlqimi për punësimin e një punonjësi social, si dhe përfshirja me kontratë e neuropsikiatrit, por duhet të sigurohet edhe mjeku amë për përdoruesit në pajtim me vendin ku është vendosur me qëllim të realizimit të kujdesit shëndetësor pa pengesë.

Në përgjithësi është vlerësuar se pjesa më e madhe e rekomandimeve paraprakisht të dhëna, janë realizuar nga ky institucion. Shfrytëzuesit nuk kishin ankesa për sjelljen e punonjësve, por është konstatuar se procesi i de-institucionalizimit nuk zbatohet ashtu siç duhet. Në këtë drejtim një pjesë e ekipit profesional u deklarua se ka lëshime të caktuara, gjegjësisht mendimi i personelit të Entit nëse ndonjë shfrytëzues është i përgatitur të jetojë në bashkësi, nuk merret parasysh. Gjithashtu, nuk ekziston përgatitje për vetë procesin, me ç'rast tek disa shfrytëzues ka revoltë dhe refuzim që të largohen nga Enti.

3.5 MASAT E NDËRMARRA DHE ZBATIMI I REKOMANDIMEVE TË DHËNA

Pas realizimit të vizitave për ri-kontroll në stacionet policore, ku është konstatuar se një pjesë e tyre nuk kanë kushte të përshtatshme për ndalimin e personave, ministria përkatëse ka njoftuar MPN se për zbatimin e Planit Aksional për rikonstruktivitet që do të fillon të implementohet nga viti 2013, në vend të dinamikës paraprakisht të caktuar 2012-2015⁸. Ndërkohë për shkak të anulimit të zbatimit të planit Aksional, në SP

⁸ Në përputhje me planin e aksionit të MPB në vitin 2012 në mesin e 5 stacioneve policore për rikonstruktivitet ishte përcaktuar SP Kumanovë, ndërsa në vitin 2013 SP Kriva Pallankë dhe SP Radovish. Por pas vizitës së realizuar në SP Kumanovë, si dhe në SP Manastir dhe Ohër në vitin 2013, është konstatuar se nuk ka filluar implementimi i planit të aksionit, gjegjësisht rinovimi i vendeve për ndalim.

Kriva Pallankë do të përdoret dhoma ndihmëse për ndalim në të cilën personave do t'iu sigurohen kushte më të përshtatshme dhe më humane për qëndrim. Nga ministria përkatëse u njoftua se gjatë rikonstruktimit të stacioneve policore rekomandimet e MPN do të merren në konsideratë, me qëllim të përmbushjes së standardeve të kërkuara.

Sa i përket sigurimit të buxhetit të posaçëm me të cilin do të përfshihen shpenzimet për ushqim të personave të privuar nga liria në SP Kumanovë, është njoftuar se nga shërbimet kompetente bëhen përpjekje për sigurimin e mjeteve financiare. Në këtë drejtim MPN vlerëson se realizimi i të drejtës për ushqim dhe ujë është tregues i rëndësishëm për trajtimin human të personave të privuar nga liria dhe në asnjë mënyrë personat e ndaluar nuk duhet të lihen pa vakt, i cili ju takon në përputhje me Procedurat Operative Standarde për ndalimin dhe trajtimin e personave të personave të ndaluar. Këto procedura përcaktojnë se ushqimi sigurohet nga fondet personale të personit të ndaluar, nga fondet e familjes së tij dhe/ose nga buxheti i Ministrisë së Punëve të Brendshme.

Për rekomandimit që të përpilohet një udhëzim intern për mënyrë e plotësimit të procesverbaleve për ndalim, me definim të qartë të nocioneve privim nga liria, paraburgim dhe ndalim, MBP në përgjigjen e dorëzuar tregoi se në zhvillim e sipër është ndryshimi dhe plotësimi i Procedurave Operative Standarde për ndalim dhe procedurën për personat e ndaluar ku do të rregullohen këto çështje.

Për vizitat për ri-kontroll në stacionet policore me kompetenca të përgjithshme, MPN mori përgjigje nga **SP Kriva Pallankë, SP Gjevgjeli, SP Kumanovë dhe SP Radovish. SP Kriva Pallankë** në përgjigjen e vet vuri në pah se disponon me hapësirë të kufizuar për ndalimin e personave, gjegjësisht se nuk ka dhoma të përshtatshme që do të adaptoheshin që të mund përkohësisht të përdoren, deri në rikonstruktimin e dhomave të vjetra për ndalim. Në pjesën e rekomandimit për kontroll mjekësor të detyruar për personat me lëndime të dukshme ose me nivel të lartë të alkoolizimit, SP Kriva Pallankë informoi MPN se janë marrë masa në lidhje me këtë rekomandim, si dhe e njëjta evidentohet ashtu siç duhet në procesverbal për të drejtën e mjekut.

Në lidhje me rekomandimet e tjera, është dhënë përgjigje se janë marrë masa në evidencën për përcaktimin e rregullt të rrjedhjeve logjike të ngjarjeve, ka filluar procesi për mbajtjen e evidencës zyrtare për realizimin e ushqimit, si dhe janë futur lista të veçantë të kontrollit për mbikëqyrje të zbatuar mbi personat e ndaluar kur të njëjtit vendosen në bodrum.

SP Gjevgjeli dorëzoi njoftim deri te MPN se janë marrë të gjitha masat për përmbushjen e tërësishme të rekomandimeve të dhëna, gjegjësisht janë larguar të gjitha materialet e lëndët e rrezikshme tualetet për personat e lënduar, ndërsa në lidhje me pajisjen e dhomave për marrje në pyetje dhe ndalim të personave të mitur, ky stacion realizoi bashkëpunim me UNICEF për rregullimin e dhomave të tilla në përputhje legjislationin. Për një pjesë të rekomandimeve për të cilat ekzistojnë pengesa teknike në sferën e realizimit, siç është vendosja e një platforme para hyrjes së stacionit policor që gjendet në katin e parë të ndërtesës, përveç kësaj do të shqyrtohen zgjidhje të përshtatshme për tejkalimin e gjendjes së konstatuar.

Nga **SP Kumanovë** është dorëzuar përgjigje se për mirëmbajtjen e higjienës në vendet e ndalimit, përgjegjës janë vetë zyrtarët e policisë, përderisa sigurimi i ngrohjes së përshtatshme është direkt i lidhur me rikonstruktimin e stacioneve policore, në përputhje me planin e aksionit të MPB. Rekomandimet e mbetura u pranuan nga ky stacion policor.

SP Radovish njoftoi se është vepruar në lidhje me rekomandimet e dhëna, gjegjësisht koha e privimit dhe ndalimit nga liria regjistrohen ashtu siç duhet në procesverbalet për ndalim, mbahet evidencë e posaçme për realizimin të drejtës së ushqimit, të drejtat janë të shfaqura edhe në dhomat e ndalimit dhe është kërkuar sigurimi i dyshekëve dhe batanijeve që do të përdoren në dhomat e ndalimit. Pasi që SP Radovish ka dhoma të vjetruara për ndalim, rinovimi i të njëjtave do të varet nga

zbatimi i Plani Aksional ndërsa aktualisht në përputhje me Vendimin për përcaktimin e stacioneve policore për ndalim i sjellë nga MPB, ky stacion është kompetent të veprojë, gjegjësisht të ndal persona në stacionin policor.

Në lidhje me gjendjen me **Entin Edukues-Korrektues Tetovë**, Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve me disa shkresa ka njoftuar se në Projektin për rikonstruktimin e institucioneve ndëshkuese-korrektuese dhe institucioneve edukuese-korrektuese në RM është përfshirë edhe Enti Edukues-Korrektues, me ç'rast në një shkresë, në maj të vitit 2013, është theksuar se në pjesën e dytë të vitit 2013 do të fillojë ndërtimi i këtij objekti. Pas vizitës për ri-kontroll, të realizuar në nëntor të vitit 2013, është dorëzuar informacioni se në gusht 2013 është nënshkruar kontratë me kontraktuesit e punëve ndërtimore dhe pritet ndërtimi të fillojë në vitin 2014 (muajin shkurt) dhe të zgjat 24 muaj. Në përputhje me këtë informacion plani fillestar për të filluar ndërtimin në vitin 2013 është shtyrë për vitin 2014 që sjell në përfundim se ka vonesë në lidhje me afatet e përcaktuara paraprakisht për ndërtimin e Entit Edukues-Korrektues.

Drejtorja njëkohësisht informoi se për rekomandimin për sigurimin e ushqimit të përshtatshëm dhe cilësor për personat e mitur është dhënë në shqyrtim deri në Entin Edukues-Korrektues Tetovë, ndërsa në lidhje me përmirësimin e procesit arsimor dhe të risocializimit janë realizuar më shumë projekte në bashkëpunim me partnerë vendor dhe ndërkombëtar.

Enti Edukues-Korrektues Tetovë r njoftoi MPN se varësisht nga kushtet mbahet konsideratë për ndarjen e personave të mitur dhe të rinjtë e moshë madhore, dhe njëherit është kërkuar përmirësimi i mjeteve financiare për përshtatjen dhe përmirësimin e kushteve të personave të mitur në repartin për ndikim të përforcuar riedukues. Janë siguruar dyshekë të ri, si dhe shtroje për ato raste ku ishte konstatuar se mungojnë ose janë të dëmtuara. Gjithashtu, në lidhje me kujdesin stomatologjik Enti Edukues-Korrektues Tetovë theksoi se merren masa të duhura, ndërsa rekomandimi për vaksinimin e punonjësve për hepatit është zbatuar.

Në lidhje me sigurimin e procesit arsimor, Enti Edukues-Korrektues Tetovë ka njoftuar se në më shumë raste deri te Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve ka dorëzuar lista me emra të personave të cilët duhet të jenë pjesë e procesit arsimor, por i njëjti akoma nuk ka filluar.

Burgu Shkup ka njoftuar MPN se janë marrë masa për përmirësimin e kushteve për vendosjen e personave të dënuar dhe të paraburgosur, gjegjësisht janë blerë numër i mjaftueshëm i krevateve, janë siguruar dyshekë të përshtatshëm, dhe do të bëhen përpjekje për sigurimin e mbulesës së shtratit. Gjithashtu është zbatuar rikonstruktimi i banjës në repartin gjysmë të hapur me çka do të tejkalohet problemi për ngrohjen e ujit. Burgu Shkup ka njoftuar se është realizuar deratizimi dhe dezinfektimi i dhomave të paraburgimit.

Në lidhje me sigurimin e ushqimit të llojllojshëm që i kënaq vlerat energjike, burgu njoftoi se ka nevojë për fonde të aprovuara nga Ministria e Drejtësisë. Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve nuk iu përgjigj në mënyrë të drejtpërdrejtë rekomandimit për sigurimin e një buxheti të përshtatshëm për ushqim, duke marrë parasysh rritjen e rasteve të paraburgimit, por vetëm e njoftoi MPN se buxheti për ushqim sigurohet në proporcion me numrin e ditëve të paraburgimit të vitit paraprak (në përputhje me Udhëzimin për alokimin e fondeve buxhetore, programi 30 – Institucione ndëshkuese-korrektuese për vitin 2013).

Për ta zvogëluar mbipopullimin në repartin e paraburgimit, ka filluar procedura e transferimit të personave në burgun Kumanovë. Njëkohësisht Drejtoria ka njoftuar se për rikonstruktimin e Burgut Shkup në rrjedhë e sipër është përpilimi i dokumentacionit të projektit, ndërsa ndërtimi i objekteve do të fillojë në gjysmën e dytë të vitit 2014.

Burgu Tetovë e ka njoftuar MPN se mos përmbushja e një pjese të rekomandimeve është për arsye të natyrës financiare, ndërsa për disa gjendje të caktuara

të cilat, para së gjithash, kanë të bëjnë me kushtet e vendosjes është njoftuar edhe Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve. Në pajtim me burgun, sigurimi i repartit të pritjes ku nuk do të ketë kategori të ndryshme të personave të burgosur është shumë i rëndësishëm, por përmbushja e rekomandimit është kushtëzuar me parakushtet financiare dhe teknike. Përveç kësaj, sa i përket kujdesit shëndetësor burgu ka dorëzuar informacion se do të sigurojë një kasafortë për ruajtjen e terapisë së metadonit, ndërsa për personat që kanë sëmundje të caktuara do të sigurojë regjim special të ushqimit.

Edhe nga Drejtoria për Ekzekutimin e sanksioneve, në lidhje me rinovimin dhe sigurimin e kushteve të përshtatshme, është theksuar problemi i sigurimit të fondeve. Në përgjigje, Drejtoria ka informuar se me qëllim të rritjes së kapaciteteve të vendosjes nëpër burgje, në rrjedhë e sipër është realizimi i një Projekt për rikonstruktimin e institucioneve ndëshkuese-korrektuese që do të përfshijë ndërtimin dhe rikonstruktimin e Entit Ndëshkues-Korrektues "Idrizovë", burgut Shkup, burgut Kumanovë dhe Entit Edukues – Korrektues Tetovë. Megjithatë MPN vuri në dukje se sigurimi i kushteve të përshtatshme duhet të zbatohet në të gjitha burgjet, ndërsa me ndërtimin dhe rikonstruktimin e objekteve të përcaktuara me projekt do të përmirësohen kushtet në institucionet e lartpërmendura dhe do të ndikohet në zvogëlimin e mbipopullimit që në përgjithësi ekziston në të gjitha burgjet. Pasi që në burgun Tetovë është konstatuar mbipopullim, Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve dorëzoi një informacion edhe për projektin për vendosjen e shërbimit masa alternative të dënimit (lirim me kusht) punë në komunitet) në kuadër të Drejtorisë.

Burgu Strumicë dorëzoi një përgjigje me të cilën njoftoi se Drejtoria e burgut rregullisht i viziton personat e burgosur dhe gjatë vizitave nuk ka pasur ankesa për sjellje jo korrekte nga punonjësit në Sektorin e sigurimit. Pas vizitës burgu ka vendosur një kuti postale për paraqitjen e personave të burgosur për kontroll mjekësor. Përveç mbikëqyrjes së zbatuar nga Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve, dhe me kërkesë të MPN, burgu Strumicë ka ndërmarrë aktivitete për rinovimin dhe pajisjen e ambulancës, me ç'rast janë siguruar kushte në përputhje me të gjitha standardet, dhe njëherësh është bërë përshtatja e një dhome për bastisjen e personave të burgosur. Në lidhje me sigurimin e konfidencialitetit të dokumentacionit mjekësor, qasje në të njëjtin ka vetëm mjeku, dhe janë shtypur kartonë shëndetësor përkatës në përputhje me rekomandimet e dhëna. Për rekomandimet e mbetura burgu Strumicë ka njoftuar se në pjesën e izolimit është vendosur sistemi elektrik për thirrje, ndërsa në aspektin për angazhim pune drejtoria e burgut bashkëpunon me disa institucione shtetërore, si dhe me disa shkolla të mesme.

Nga Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve të cilës i është dorëzuar rekomandimi për punësimin e një mjeku dhe një infermiere për të siguruar kujdes shëndetësor të vazhdueshëm dhe për çdo ditë, është dhënë përgjigje se në të kaluarën në disa raste është dorëzuar kërkesë deri te Ministria e Financave për dhënie të pëlqimit për punësim, por deri më tani nuk ka punësime të reja në këtë burg. Ashtu si në burgun Tetovë edhe për këtë burg Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve në lidhje me rinovimin e disa pjesëve ka theksuar se është i nevojshëm sigurimi i fondeve shtesë.

Në lidhje me raportin për vizitën për ri-kontroll **Burgu Ohër** dorëzoi një përgjigje me të cilën njoftoi MPN se është dhënë urdhri për mospërdorimin e dhomave të izolimit deri në sigurimin e kushteve të përshtatshme. Pas kontrollit për shkeljet e mundshme nga Shërbimi i sigurimit, burgu ka konstatuar se nuk ka elemente për sjellje të tillë nga Sektori i lartpërmendur.

Në lidhje me pajisjen e një dhome të veçantë për kontroll, burgu ka informuar se e njëjta do të pajiset pasi që të sigurohen fonde për atë qëllim. Burgu, pas rekomandimit të dhënë dhe për shkak të mungesës së mjekut me marrëdhënie pune të rregullt, ka kufizuar qasjen ndaj dokumentacionit mjekësor me qëllim të sigurimit të konfidencialitetit të të dhënave të personave të privuar nga liria.

Drejtorja për Ekzekutimin e Sanksioneve ka dorëzuar një informacion se është

bërë analiza e gjendjes së procesit arsimor në institucionet ndëshkuese – korrektuese dhe në institucionet edukuese-korrektuese dhe i njëjti është dorëzuar deri te Ministria e Arsimit dhe Shkencës, me ç'rast kjo ministri duhet të ofrojë mënyrë për organizimin e procesit arsimor në burgun Ohër. Drejtoria kërkoi nga MPN nëse i njëjti ka kompetencë rekomandimin ta dorëzojë deri te ministria përkatëse për arsim dhe shkencë. Megjithatë, MPN vlerëson se Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve e cila është organi përgjegjës për ekzekutimin e sanksioneve, është përgjegjëse për realizimin e të drejtave të personave të dënuar në mes të cilave edhe të drejtën për arsimim. Mënyra e koordinimit dhe organizimit me ministritë e tjera është detyrë e Drejtorisë për Ekzekutimin e Sanksioneve.

Zgjidhja e mungesës së personelit mjekësor sipas Drejtorisë do të tejkalohet me ndryshimet e ligjit në përputhje me të cilat do të zgjidhet statusi i punonjësve mjekësor, gjegjësisht të njëjtit do të merren nga institucionet shëndetësore publike që kryejnë kujdesin shëndetësor primar.

Burgu Gjevgjeli në vend që të përgjigjet se në çfarë mënyre do të veprojë sipas rekomandimeve të dhëna, u lëshua në vlerësimin nëse MPN saktësisht i ka perceptuar gjendjet gjatë vizitës që ka realizuar në bashkëpunim me Shoqatën e Mjekësisë Ligjore dhe Shoqatën për të Drejtën Penale dhe Kriminologji. Në këtë mënyrë burgu ka njoftuar MPN se mjeku në mënyrë profesionale kryen punën e tij, ndërsa qasjen deri te dokumentacioni mjekësor e ka Sektori i sigurimit për shkak të mungesës së personelit të rregullt mjekësor. Për realizimin e rekomandimit për t'iu mbrojtur pjesa e hapësirës për shëtitje nga kushtet e jashtme atmosferike, burgu ka theksuar se për këtë nevojiten më tepër fonde me të cilat për momentin nuk disponojnë. Gjithashtu, burgu hyri në shpjegime nëse ka qenë objektiv perceptimi i MPN për kushtet në një pjesë të reparteve, ndërsa nuk i ishte përgjigjur rekomandimit nëse dhe si do të merren masa efikase nga institucioni me qëllim të zvogëlimit, gjegjësisht parandalimit të trajtimit jonjerëzor ndaj personave të privuar nga liria.

Burgu Gjevgjeli u pajtua se regjistri për përdorimin e mjeteve për detyrim duhet të ketë numra dhe vullë në çdo faqe për të evituar çfarëdo keqpërdorimi nga ana e zyrtarëve.

Drejtoria për Ekzekutimin e sanksioneve, në lidhje me rekomandimin për punësimin e një mjeku dhe një infermiere në burgun Gjevgjeli, e ka njoftuar MPN se me ndryshimin e Ligjit për ekzekutimin e sanksioneve zgjidhet edhe statusi i personelit mjekësor. Në lidhje me rekomandimin për sigurimin e arsimit fillor dhe të mesëm për të burgosurve Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve ka njoftuar se janë ndërmarrë të gjitha aktivitetet dhe masat që janë nën kompetencat e saj, ndër të cilat edhe përgatitja e analizës për gjendjen në procesin arsimor në institucionet ndëshkuese-korrektuese dhe në institucionet edukuese-korrektuese.

Për vizitën e realizuar në **Qendrën për Pranimin e Azilkërkuesve** është dorëzuar përgjigja me të cilën Qendra ka informuar se ky institucion në vazhdimësi siguron kujdes shëndetësor për të përkujdesurit dhe atë me kompensim të shpenzimeve për intervenime specialistike dhe subspecialistike, për furnizime të rregullta të ilaçeve, si dhe ekzaminimet me kohë nga ordianca me të cilën institucioni ka lidhur kontratë. Në lidhje me rekomandimin për sigurimin me kohë të veshmbathjeve për azilkërkuesit, institucioni ka theksuar se i njëjti po zbatohet në pajtim me dinamikën e azilkërkuesve dhe kushteve klimatike. Për vërejtjen për përpilimin e rregullave të shtëpisë për gjuhët që do t'iu kumtohen azilkërkuesve, Qendra për pranim e ka njoftuar MPN se në bashkëpunim me Zyrën e Komisarit për Refugjatë dhe Ministrinë për Punë dhe Politikë sociale është përgatitur një broshurë informative për azilkërkuesit në lidhje me të drejtat dhe obligimet e tyre, dhe përveç kësaj do të përkthehet edhe në gjuhët që më së shpeshti i flasin azilkërkuesit. Në lidhje me rekomandimin për vendosjen e një protokollit të shkruar për të vepruar gjatë dhunës fizike dhe incidenteve ndërmjet personave të vendosur në qendër, Qendra ka informuar se protokollit është paraparë për

aspektet e detyruara për të vepruar, të dhëna nga drejtori i këtij institucioni. Nga ministria përkatëse është theksuar se rekomandimi për rinovim, me qëllim të tejkalimit të kushteve të papërshtatshme do të merret në konsideratë për të siguruar fonde shtesë nga buxheti ekzistues i ministrisë.

MPB ka dorëzuar një përgjigje me të cilën ka njoftuar se një pjesë e rekomandimeve të dorëzuara janë zbatuar plotësisht, gjegjësisht qasje deri në ambulancë ka vetëm mjeku, janë siguruar informacione për rendin shtëpiak në gjuhën që e kuptojnë personat e vendosur në **Qendrën për Pranimin e të Huajve**, është siguruar e drejta e personave për të kontaktuar familjet e tyre, është vendosur edhe koordinimi me Qendrën për punë sociale, dhe personat njoftohen me të drejtën e azilit. Gjithashtu, MPB ka njoftuar se është vepruar në lidhje me rekomandimin e MPN për ndryshimin e Rregullores për rendin shtëpiak me të cilin përcaktohet e drejta për shëtitje na ambient të hapur të personave të vendosur në këtë qendër. Një pjesë e rekomandimeve janë zbatuar pjesërisht, ndërsa për ato që nuk janë zbatuar janë paraparë aktivitete në Programin e punës së njësisve organizative në Policin kufitare për vitin 2014, ndërsa rekomandimet e dorëzuara janë marrë në konsideratë edhe gjatë përpilimit të Planit Aksional.

Institucioni Publik për Kujdesen e Fëmijëve me Probleme Edukativo-Sociale në përgjigjen e tij për vizitën e parë për ri-kontroll ka theksuar se ky institucion është i llojit të hapur dhe shpeshherë shfrytëzuesit fusin alkoool dhe cigare, por personat profesional bëjnë përpjekje që këto dukuri të dëmshme të evitohen përmes bisedave, sesioneve edukative si dhe përmes sanksionimit të sjelljes së tillë. Njëkohësisht nxënësit mësojnë për shprehitë higjienike jetësore.

Rekomandimi për zëvendësimin e dritareve të thyera është zbatuar, ndërsa institucioni publik i regjistron të gjitha rastet në regjistrin për ngjarje ditore mes të cilave dhunën fizike dhe vetëlëndimin. Por, për të përmbushur rekomandimin, në të ardhmen institucioni do të mbajë një libër të veçantë për dhunën fizike dhe vetëlëndimin.

Në lidhje me raportin për vizitën në orët e natës në Institucioni Publik për Kujdesen e Fëmijëve me Probleme Edukativo-Sociale, institucioni është pajtuar me konstatimin për mungesën e resurseve njerëzore sidomos gjatë natës, kur personi i njëjtë është edhe edukator edhe gardian, gjë për të cilën është njoftuar ministria përkatëse. Përveç kësaj, përmes marrëveshjes janë marrë tre edukatorë, dy nga të cilët janë caktuar në turnin e natës ndërsa njëri në turnin e ditës.

Institucioni ka konstatuar gjendje me përzierjen e kategorive të personave, gjegjësisht se në të njëjtin vendosen edhe persona të mitur, kryerës të veprave penale, por veprojnë sipas aktvendimeve të qendrave për punë sociale. Në lidhje me rekomandimet e tjera ky Institucion publik ka njoftuar se është vepruar në lidhje me ta, ndërsa përveç kësaj po përgatiten procedura interne në lidhje me punën individuale të ekipit profesional me persona të mitur.

Ministria për Punë dhe Politikë Sociale më tej ka informuar se në Institucioni Publik për Kujdesen e Fëmijëve me Probleme Edukativo-Sociale duhet të udhëzohen persona të mitur me probleme edukativo-sociale, por jo dhe kryerës të veprave penale, me qëllim që të parandalohet infeksioni kriminologjik. Në këtë drejtim Ministria ju ka dhënë rekomandime qendrave për punë sociale. Për shkak të pamundësisë që të zbatohet rekomandimi për punësimin me marrëdhënie pune të rregullt të një mjeku-specialist në fushën e psikiatrisë për fëmijë, shfrytëzohen shërbimet e Entit për shëndësi mentale. Në përputhje me rekomandimin e fundit Ministria do të kërkojë që të jep definicion ligjor për termin "fëmijë me probleme edukativo-sociale".

Në lidhje me gjendjen e konstatuar në **Institucionin Publik Enti për Përkujdesje, Edukim dhe Arsimit të Fëmijëve dhe të Rinjve "Ranka Milonoviç"** institucioni dorëzoi një përgjigje se janë marrë masa për zbatimin e rekomandimeve të dhëna. Njëkohësisht është potencuar se për një pjesë të rekomandimeve ky institucion nuk mund të veprojë, sepse xhirologjaria e tij akoma është e bllokuar. Ministria për

Punë dhe Politikë Sociale dorëzoi një përgjigje se në kuadër të fondeve në dispozicion në vitin 2014 do të rinovohet reparti i meshkujve, si dhe do të pajisen një numër i caktuar i dhomave në të cilat do të zhvillohen aktivitetet e lira të fëmijëve, dhe njëherit do të detyrojë institucionin të përpilojë një plan dhe program për përmirësimin e organizimit të punës së institucionit që do të kontribuojë drejt rritjes së efikasitetit dhe qëndrueshmërisë së procesit të edukimit dhe riedukimit.

Në lidhje me rekomandimet për **Entin e Specializuar Demir Kapi**, MPN nuk mori përgjigje në afatin e paraparë ligjor për çka dhe ka dorëzuar urgjencë deri te Ministria përkatëse, si dhe deri te Enti Demir Kapi. Përveç kësaj, enti e ka informuar MPN se do të vazhdojë me rinovimin e objekteve të mbetura, do të sigurojë përkujdesje të përshtatshme në pjesën e mirëmbajtjes së higjienës dhe do të mbajë llogari për gjininë gjatë zbatimit të larjes. Në lidhje me rekomandimin për punësimin e një mjeku, ky institucion ka dorëzuar kërkesë deri te ministria përkatëse, por akoma nuk ka marrë pëlqim.

4 GJENDJA ME MIGRANTËT E ILEGALË DHE AZLKËRKUESIT

Gjatë viteve të fundit RM është vend transit përmes së cilës kalojnë migrantë të ilegalë dhe azilkërkues, prandaj në këtë drejtim në vitin 2013 MPN ka i kushtuar kujdes të veçantë gjendjes dhe trajtimit të personave të kësaj kategorie. Standardet ndërkombëtare kërkojnë që privimi nga liria për migrantët të përdoret si opsion i fundit. Kur shqiptohet privimi nga liria, gjegjësisht ndalimi, i njëjti duhet të jetë i domosdoshëm dhe në proporcion me qëllimin legjitim që dëshirohet të arrihet. Direktiva e BE (2008/113/EC) përcakton se secili vend anëtar duhet ta kufizojë periudhën e privimit nga liria. Kur, megjithatë, aplikohet privimi nga liria për migrantë dhe azilkërkuesve duhet të merret në konsideratë që të sigurohen kushte që do të reflektojnë statusin dhe nevojat e personave, gjegjësisht të mos jenë me regjim të burgut që do t'i trajtojnë migrantët si persona të burgosur. Standardet ndërkombëtare kërkojnë që qendra të themeluara posaçërisht për vendosjen e emigrantëve që do të bashkëveprojnë me statusin ligjor⁹.

Megjithatë kur migrantët vendosen në vendet për privimin nga liria duhet të respektohen standardet relevante ndërkombëtare dhe rajonale për privim nga liria. Duhet që personat të kenë qasje në procedurat për azil, si dhe të kenë mekanizma mbrojtës që janë të rëndësishëm për parandalimin e torturës. Mekanizmat mbrojtës duhet të përfshijnë qasje tek avokati mbrojtës, ekzaminimi mjekësor si dhe mundësia për të kontaktuar familjen dhe përfaqësuesit e përfaqësive diplomatike-konsullore. Mbrojtje e veçantë duhet t'u sigurohet fëmijëve – migrantë, femrave, personave me aftësi të kufizuara mentale, si dhe për personave me probleme të posaçme shëndetësore, viktimave të trafikimit me njerëz dhe personave të moshuar.

Në RM ekzistojnë dy qendra, njëra për pranimin dhe vendosjen e të huajve që është në përgjegjësi të MPB, si dhe qendra për strehimin e azilkërkuesve në përgjegjësi të Ministrisë për Punë dhe Politikë Sociale. Në vitin 2013 MPN në bashkëpunim me Shoqatën Maqedonase të Juristëve të Rinj realizoi vizitë në këto qendra, si dhe në tre vendkalime kufitare me qëllim të përcaktimit se si trajtohen të huajt, migrantët ilegalë dhe azilkërkuesit. Gjatë vizitave MPN udhëhoqej në përputhje me 10 Parimet udhëheqëse që kanë të bëjnë me azilkërkuesit dhe migrantët e paligjshëm, si dhe në përputhje me standardet e Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës (KPT)

Në pajtim me Ligjin për azil dhe mbrojtjes së përkohshme, kërkesa për azil mund të dorëzohet edhe në vendkalimin kufitar ose në stacionin policor më të afërt. MPN nga stacionet policore për kontroll kufitar është njoftuar se sugjerohen të drejtat e personave të privuar nga liria, si dhe të migrantëve ilegalë në gjuhën që ata e njohin, dhe në rast se nuk e dinë gjuhën lajmërohet sektori përkatës në MPB dhe merren veprime përkatëse. Gjatë vizitës së qendrave për vendosje, pjesa më e madhe e personave theksuan se nuk kanë qenë të njoftuar për të drejtën që të kërkojnë azil edhe në vendkalim kufitar. Në vendkalimet kufitare është konstatuar se nuk ka dhomë të veçantë për azilkërkuesit.

Sipas Deklaratës Universale për të Drejtat e Njeriut "të gjithë, pa dallim të sta-

⁹ Standardet e KPT, cituar nga Raporti i përgjithshëm i 7-të, pika.54

tusit të migrimit ka të drejta themelore për trajtim të barabartë para ligjit të njëjtë. Migrantët nuk duhet të jenë të diskriminuar për shkak të statusit të tyre". Në këtë drejtim edhe Komisari për të Drejtat e Njeriut pranë Këshillit të Evropës ka dhënë rekomandim deri te vendet anëtare që "të gjithë personat gjatë ardhjes në kufi të trajtohen me respekt për dinjitetin e tyre".

MPN ka potencuar edhe Rezolutën 1707 (2010) për *Privimin nga liria të azilkërkuesve dhe migrantëve të paligjshëm në Evropë*¹⁰ në të cilën në pikën 9.2.3 thuhet se personat e ndaluar duhet të informohen në mënyrë adekuate në një gjuhë të thjeshtë që e kuptojnë për të drejtat themelore, si dhe rregullat dhe procedurat e ndalimit. Në këtë pjesë edhe Komiteti Evropian për Parandalimin e Torturës në raportet vjetore¹¹ thekson se në interes edhe të migrantëve por edhe të personelit është të ekzistojnë rregulla të qarta të shtëpisë dhe një kopje e këtyre rregullave të jetë në dispozicion në gjuhët të cilat më së shpeshti i përdorin këta persona. Rregullat kërkojnë që personat e ndaluar të mos pyeten për të nënshkruar dokument në gjuhën që nuk e kuptojnë ose përmbajtjen e të cilit nuk e kuptojnë¹².

Sipas udhëzimeve për migrantët ilegalë që kërkojnë vendosje të përshtatshme, MPN konstatoi e në Qendrën për Pranimin e të Huajve nuk janë përmbushur standardet e dëshiruara. MPN theksoi se edhe standardet e KPT përcaktojnë sigurimin e dhomave të pajisura ashtu siç duhet me orendi të cilat duhet të jenë të pastra dhe në gjendje të mirë, me sipërfaqe hapësinore të mjaftueshme për personat që qëndrojnë aty. Standardet ndërkombëtare kërkojnë që personat të mos vendosen në kushte substandarde, dhe përveç kësaj kushtet për vendosje mund të paraqesin edhe shkak për trajtim johuman sipas nenit 2 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut¹³.

Standardet minimale për kushtet e privimit nga liria të migrantëve dhe të azilkërkuesve (rregulli nr.1) konstatojnë se "*Personat e privuar nga liria duhet të trajtohen me dinjitet dhe respekt të të drejtave të tyre, dhe kushtet për vendosje që ndikojnë për të drejtat e njeriut nuk mund të arsyetohen me mungesë të fondeve dhe materialeve*"¹⁴.

MPN ka konstatuar se në Qendrën për Pranimin e të Huajve personat kontrollohen nga mjeku që sipas kontratës kryen vizita tri herë në javë. Njëkohësisht Rregullorja për rendin e shtëpisë parashikon që "ekzaminimi mjekësor i detyruar i personit gjatë pranimit të tij në qendër të zbatohet brenda 24 orëve pas pranimit", dhe nga kjo, MPN ka shprehur shqetësim për zbatimin e kësaj dispozite në kushte kur mjeku kryen ekzaminime vetëm në ditë saktësisht të caktuara. Në këtë drejtim MPN vë në hap edhe 10 Parime për ndalimin e azilkërkuesve dhe migrantëve ilegalë¹⁵ me të cilat kërkohet kujdes mjekësor në kohë, sidomos për personat që janë viktimë të torturës, abuzimeve seksuale si dhe formave të tjera të abuzimit psikologjik apo psikik. Në përputhje me këto parime është e nevojshme që gjatë pranimit të merren informacionet për shëndetin, si dhe të kryhet ekzaminimi i parë. Gjatë ekzaminimit të parë është e nevojshme që informacionet të jepen në gjuhën që personi e kupton. Përveç kësaj, personeli mjekësor në këto institucione duhet të bëjë parandalim shëndetësor, sidomos në pjesën e kujdesit nga përhapja e sëmundjeve ngjitëse. Në pjesën e standardeve të Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës kërkohet që personat e sapo pranuar të fillimisht të ekzaminohen nga mjeku, ose nga infermierja e kualifikuar.

¹⁰ Miratuar nga Asamblea Parlamentare e Këshillit të Evropës më 28 Janar 2010

¹¹ Raporti i përgjithshëm i 19-të mbi aktivitetet e KPT për periudhën 1 gusht 2008 - 31 korrik 2009.

¹² Raporti i KPT Ukraine 2009; Noland dhe K v RUSI, Aplikacioni nr. 2512/04, aktgjykimi nga 12 shkurti 2009.

¹³ Ribitsch v. Austria, Aplikacioni nr 18896/91, aktgjykimi nga 4 dhjetori 1995, Slemouni v.France aplikacioni nr. 25803/94, aktgjykimi nga 28 korriku 1999.

¹⁴ Rregullat Evropiane që rregullojnë standardet minimale të kushteve për ndalimin e migrantëve dhe azilkërkuesve, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1707.htm>

¹⁵ 10 parimet udhëheqëse të rrethanave në të cilat ndalimi i azilkërkuesve dhe migrantëve të paligjshëm mund të jetë ligjërishit i lejuar.

Kujdesi për grupet vulnerabile në Qendër, gjegjësisht mos shoqërimi i të miturve, femrave, si dhe personave pa nënshtetësi është i pamjaftueshëm. Rregullat dhe standardet ndërkombëtare për kategoritë e rrezikuara, tregojnë se mbyllja e këtyre kategorive të personave në qendra të llojit të mbyllur duhet të jetë përjashtim dhe të reduktohet në një periudhë më të shkurtër të mundshme. MPN ka konstatuar se të miturit e pashoqëruar në Qendrën për të Huaj nuk kontaktojnë dhe nuk janë të vizituar nga kujdestari, pa marrë parasysh nëse në dosjet e tyre kanë aktvendim për përcaktimin e kujdestarit nga Qendra për punë sociale. Procedura për përcaktimin e kujdestarëve sipas Ligjit për familje është procedurë urgjente dhe është e nevojshme që në një periudhë sa më të shkurtër kujdestari të përcaktohet me qëllim të kujdesit të plotë dhe me kohë për të drejtat e fëmijëve. MPN ka arritur në përfundim se nuk ekziston koordinim i duhur midis Qendrës për Pranimin e të Huajve dhe Qendrës për punë sociale dhe kjo çështje duhet të shqyrtohet në nivel më të lartë, gjegjësisht ndërmjet MPB dhe Ministrisë për Punë dhe Politikë Sociale. E drejta për shëtitje dhe rekreacion të fëmijëve është e kufizuar dhe Qendra nuk ka zhvilluar programe të posaçme për punë me fëmijë me qëllim të realizimit të të drejtës për zhvillim dhe arsimim të fëmijëve në pajtim me Konventën për të Drejtat e Fëmijëve.

Edhe Komiteti për Parandalimin e Torturës e thekson nevojën për kujdes shtesë të personave të miturve të pashoqëruar. Në këtë drejtim është e nevojshme që intervistën me të huajin e mitur ta zhvillojë një profesionist dhe atë në gjuhën që është e kuptueshme për fëmijën.

Nga intervistat e realizuara me azilkërkuesit MPN është njoftuar se një pjesë e tyre disponojnë vetëm me një vërtetim për dalje nga Qendra për Pranimin e Azilkërkuesve, por jo dhe vërtetim që lëshon Reparti për azil pranë MPB. Në përputhje me një situatë të tillë është konstatuar se vepronet me vonesë për lëshimin e vërtetimeve në afat prej tri ditësh të përcaktuar me Ligjin për azil dhe mbrojtje të përkohshme. Me këtë vërtetim azilkërkuesi dëshmon se ka leje qëndrimi për territorin e RM përderisa zgjat procedura sipas kërkesës së tij për pranimin e të drejtës për azil. Përveç kësaj azilkërkuesit ballafaqohen edhe me problemin që për një periudhë më të gjatë presin për dokumentacionin për identifikim, gjegjësisht njëri nga personat azilkërkues ka njoftuar se të njëjtin e ka marrë në afat prej 8 muajsh, edhe pse personit azilkërkues duhet t'i lëshohet dokumentacioni për identifikim në afat prej 15 ditësh nga dita e dorëzimit të kërkesës për pranimin e të drejtës për azil.

Nga vizita e Qendrës për Pranimin e Azilkërkuesve është konstatuar se kushtet materiale nuk i përmbushin standardet e dëshiruara në pjesën e higjienës dhe funksionalitetit të tualeteve. Azilkërkuesit lirisht mund të dalin nga qendra për pranim, dhe u është mundësuar edhe e drejta e religjionit. Për dallim nga Qendra për Azilkërkues në Qendrën për Pranimin e të Huajve e drejta për shëtitje për migrantët ilegalë është pamundësuar edhe pse atë e parashikojnë standardet ndërkombëtare, gjegjësisht të njëjtat kërkojnë që të mos barazohen migrantët ilegalë me kryerësit e veprave penale. Nga biseda me migrantët ilegalë, por dhe nga biseda me drejtorinë është konstatuar se personat nuk mund ta realizojnë të drejtën për shëtitje për shkak të lokacionit të objektit dhe të potencialit të pamjaftueshëm njerëzor, edhe pse rregullat përcaktojnë që të njëjtëve t'u mundësohet shëtitje nga një orë. MPN vlerëson se mos aktiviteti dhe hapësira e lëvizjes së kufizuar të personave të vendosur në Qendër është në kundërshtim me dispozitat ligjore dhe nënligjore dhe është kundër produktive. Si veçanërisht shqetësues është edhe ndalimi i gjatë në Qendrën për Pranimin e të Huajve që ndikon në shëndetin e personave të vendosur.

Azilkërkuesit për dallim nga migrantët ilegalë përfitojnë ndihmë ligjore falas. Të njëjtëve u mundësohet të jenë të njoftuar me vetë procedurën për përfitimin e azilit, por në pjesën për të huajt është konstatuar se qasja deri te ndihma ligjore është e kufizuar dhe të njëjtit nuk janë të njoftuar për rrjedhën e procedurë për shkak se ballafaqohen me paqartësi në lidhje me kohëzgjatjen e mbylljes së tyre në Qendër. Në Rregulloret Evropiane thuhet se personave të cilët janë privuar nga liria duhet t'u sig-

urohet qasje efikase për ndihmë ligjore dhe përfaqësim.

Sipas inspektimeve të kryera është konstatuar se në këto dy qendra nuk ka numër të mjaftueshëm të resurseve njerëzore. Në këtë drejtim MPN është thirrur në Rregullat Evropiane për Standardet Minimale për kushtet për ndalimin e migrantëve dhe azilkërkuesit¹⁶, në rregullën nr. 13 ku kërkohet që *Punonjësit të zgjidhen me kujdes, t'u sigurohen trajnime të duhura dhe të veprojnë në nivelin më të lartë profesional dhe etik*. Kjo veçanërisht potencohet sepse puna e personelit është mjaft e mundimshme, nën stres dhe është e nevojshme që të sigurojnë trajnime të specializuara, adekuate dhe të vazhdueshme¹⁷. Në praktikë këto trajnime duhet të jenë në lidhje me të drejtat themelore të njeriut si dhe me trajtimin e viktimave nga tortura, grupeve të rrezikuara, grave dhe personave të traumatizuar.

¹⁶ 15 Rregulla Evropiane që rregullojnë standardet minimale të kushteve për ndalimin e migrantëve dhe azilkërkuesve

¹⁷ Standardet e përgjithshme të KPT, paragrafi 29

5 REKOMANDIME

Mekanizmi Parandalues Nacional në vitin 2013 ka përgatitur 32 raporte të veçanta me analiza të detajuara dhe masa konkrete për përmirësimin e gjendjeve. Rekomandimet e përfshirë në këtë raport vjetor janë të përgjithshme dhe përfaqësojnë udhëzime të përgjithshme, në përputhje me gjendjen dhe trendet e konstatuara gjatë realizimit të vizitave të rregullta dhe për ri-kontroll gjatë vitit 2013, me qëllim të veprimit parandalues të organeve shtetërore të interesuara.

5.1 REKOMANDIME TË PËRGJITHSHME:

- Rritja e resurseve njerëzore në Mekanizmin Parandalues Nacional me çka do të mundësohet monitorim i vazhdueshëm i gjendjes në vendet për privimin nga liria, si dhe realizim efikas i kompetencave të përcaktuara në Protokollin Fakultativ;
- Bashkëpunim i përforcuar me organet dhe ministrinë përkatëse në drejtim të veprimit sipas sugjerimeve dhe rekomandimeve të dhëna, si dhe vendosja e dialogut me Ministrinë e Shëndetësisë me qëllim të realizimit të mandatit të MPN dhe marrjes së masave për përmirësimin e kushteve dhe veprimit në Institucionet psikiatrike;
- Zbatimi efikas dhe në kohë i rekomandimeve të dhëna nga MPN, me qëllim të parandalimit të torturës dhe respektimit të dinjitetit njerëzor, si dhe trajtimit njerëzor të personave të privuar nga liria;

5.2 REKOMANDIME PËR STACIONET POLICORE:

- Zbatimi në kohë i procesit të rinovimit të dhomave për ndalim në stacionet policore në përputhje me kornizën e përcaktuar të veprimit, me qëllim të përmbushjes së standardeve minimale ndërkombëtare për vendosjen dhe kujdesin e personave të privuar nga liria;
- Dhomat për ndalim që janë nën standardet e dëshiruara të përdoren në situata të jashtëzakonshme me interval të shkurtër kohor prej disa orë, me ç'rast personat do të jenë nën mbikëqyrje të vazhdueshme nga zyrtarët policor;
- Rregullimi i një dhome të veçantë për ndalimin e personave të mitur në Stacionet policore me kompetenca të përgjithshme në përputhje me Ligjin për të drejtat e fëmijëve;
- Ndarja e funksionit udhëheqës i turnit nga nëpunësi policor për pranim në stacionet policore ku ka numër më të madh të privimit nga liria dhe ndalime në stacion policor, me qëllim të sigurimit të sigurisë, si dhe realizimi në kohë i të drejtave të personave të ndaluar;

- Vazhdimi i praktikës së deritanishme për njoftimin e plotë të personave të privuar nga liria për të drejtat e tyre, sigurimi në kohë i mjekut, si dhe realizimi i të drejtës për ujë dhe ushqim që do të regjistrohet në evidencën zyrtare shtesë;
- Thirrja e mjekut kur personat e ndaluar janë nën ndikim të lartë të alkoolit ose të substancave psikotropike, me qëllim të veprimit parandalues me qëllim të kujdesit shëndetësor në kohë të personit të privuar nga liria;
- Plotësimi i plotë i shënimeve të personave të paraburgosur, të privuar nga liria dhe të ndaluar në stacionin policor duke respektuar rrjedhën logjike të ngjarjeve, nga koha e privimit nga liria deri te ndalimin në stacionin policor me qëllim të respektimit të kohës maksimale të privimit prej 24 orë për persona të rritur dhe 12 orë për persona të mitur;
- Biseda me personat e privuar nga liria të realizohet në dhoma të posaçme të caktuara në stacionet policore, dhe sidomos kjo të praktikohet atje ku janë ndërtuar dhoma të reja për marrje në pyetje në të cilat është vendosur video-monitorim, si dhe masa tjera të sigurisë.

5.3 REKOMANDIME PËR INSTITUCIONET NDËSHKUESE-KORREKTUESE:

- Realizim të plotë të të drejtave të personave të paraburgosur dhe të dënuar të përcaktuar me Ligjin për ekzekutimin e sanksioneve si dhe me Rregullat Evropiane të Burgjeve;
- Inspektim dhe përcaktim në kohë të të gjitha rrethanave sipas ankesave individuale për dhunë mbi personat e paraburgosur dhe të dënuar, si dhe marrja e masave më efikase dhe më të rrepta nga institucionet ndëshkuese-korrektuese me qëllim të zvogëlimit, gjegjësisht parandalimit të sjelljeve jonjerëzore dhe mizore ndaj personave të privuar nga liria;
- Ndërtimi i raportit pozitiv ndaj personave të burgosur që do të ndikojë mbi motivacionin në procesin e risocializimit;
- Zbatimi me kohë i Projektit për rikonstruktimin e institucioneve ndëshkuese-korrektuese me të cilin do të sigurohen kushte të përshtatshme për vendosje në përputhje me standardet ndërkombëtare, por edhe do të zvogëlohet mbipopullimi i institucioneve të burgjeve;
- Mirëmbajtje dhe rinovim të institucioneve të burgjeve që nuk janë përfshirë në Projektin për rikonstruktimin e Institucioneve ndëshkuese – korrektuese, me qëllim të sigurimit të reparteve të veçanta të pranimit për shkak të parandalimit të përhapjen së infektimit kriminologjik, si dhe mundësia i kushteve humane për qëndrimin e personave të privuar nga liria;
- Sigurimi i resurseve njerëzore, si dhe i parakushteve teknike-materiale për funksionimin pa pengesa të institucioneve ndëshkuese-korrektuese me çka do të realizohet edhe respektimi i të drejtave të personave të privuar nga liria;
- Të mos përdoren dhomat për vuajtjen e masës izolim të cilat janë nën minimalen e standardeve ndërkombëtare të dëshiruara, si dhe ndalim të plotë për zbatimin e masave disiplinore ndaj personave të mitur që përmbajnë trajtim mizor, jo njerëzor dhe degradues, duke përfshirë edhe dërgimin në dhomën e izolimit ose për çfarëdo forme tjetër të dënimit që mund ta sjellë në pikëpyetje shëndetin fizik dhe mendor të personave të mitur;
- Zbatim efikas të sistemit të mbrojtjes shëndetësore dhe qasje pa pengesë ndaj të njëjtit me qëllim të kujdesit të duhur dhe në kohë për personat e burgosur me

probleme shëndetësore;

- Mundësimi i mbrojtjes përkatëse shëndetësore të përshtatshme dhe cilësore për personat e dënuar të cilët qëndrojnë në repartin e arrestit përmes punësimit të personelit mjekësor, si dhe sigurimi i konfidencialitetit mjekësor në lidhje me shërimin e personave të privuar nga liria;
- Sigurim i ushqimit cilësor dhe të shumëllojshëm për personat e paraburgosur dhe të dënuar, i cili në pikëpamje të sasisë do t'i kënaq nevojat dhe do ta përmbush vlerën energjike të vakteve të përcaktuara me ligj;
- Vendosja e një procesi cilësor dhe efikas për risocializim, përmes rritjes së punëtorëve dhe kapaciteteve shtesë, që do të ndikojë drejt përmirësimit dhe re-integrimit të personave të privuar nga liria në shoqëri;
- Sigurimi i kushteve për realizimin pa pengesë të arsimimit fillor dhe të mesëm në përputhje me ligjin, përmes koordinimit të ndërsjellë të Drejtorisë për Ekzekutimin e Sanksioneve dhe Ministrisë së Arsimit dhe Shkencës, si dhe krijimi i programeve për aftësim profesional të popullsisë së dënuar;

5.4 REKOMANDIME PËR INSTIUCIONET PSIKIATRIKE:

- Zbatimi i trajnimit dhe edukimit të vazhdueshëm për personelin e mesëm mjekësor, gjegjësisht, të teknikëve mjekësor, me qëllim të vendosjes së raportit korrekt dhe human ndaj pacientëve;
- Krijim i një dhome të veçantë për fiksion në Klinikën e Psikiatrisë në të cilën do të respektohen masat e sigurisë, me qëllim të zvogëlimit të rreziqeve nga lëndimi ose vetëlëndimi;
- Respektimi i parimit të mjekimit vullnetar, si dhe të drejtës së konfidencialitetit të pacientëve në përputhje me Ligjin për mbrojtjen e të drejtave të pacientëve dhe Ligjin për shëndetin mendor;

5.5 REKOMANDIME PËR INSTITUCIONET PËR PERSONATE ME NEVOJA TË VEÇANTA:

- Ministria për Punë dhe Politikë Sociale të kryejë mbikëqyrje të institucioneve për personat me aftësi të kufizuara me qëllim të vlerësimit të vendosjes së përshtatshme të personave me aftësi të kufizuara dhe marrje urgjente të masave me qëllim të parandalimit të mundshëm të trajtimit jonjerëzor ose nënçmues;
- Në Entin për Mbrojtje dhe Rehabilitim Banja Bansko të mos vendosen përdorues që kanë invaliditet trupor (aftësi të kufizuara fizike), gjegjësisht, që kanë lloj tjetër të aftësive të kufizuara për të cilin nevojitet personel përkatës i kualifikuar;
- Përmirësimi i kushteve për vendosje, si dhe mirëmbajtje të higjienës në Entin për Rehabilitim të Fëmijëve dhe të Rinjve - Shkup;
- Rritja e resurseve njerëzore në Entin për Rehabilitimin e Fëmijëve dhe të Rinjve – Shkup me të cilat do të përforcohet kujdesi për personat me aftësi të kufizuara dhe do të sigurohet kujdes mjekësor dhe terapi në kohë;
- Të blihet një automjet i ri për transportin e përdoruesve të Entit për Rehabilitimin e Fëmijëve dhe të Rinjve – Shkup, me të cilin do të mundësohet transportimi human në rast të nevojave shëndetësore ose gjatë organizimit të aktiviteteve kulturore-shoqërore;

- Procesi i deinstitutionalizimit të zhvillohet në përputhje me parimet dhe qëllimet e përcaktuara në Strategjinë Nacionale për Deinstitutionalizim (2008-2018), me futjen e periudhës përgatitore për përdoruesin me të cilën do të respektohet edhe mendimi i tij, por do të merret në konsideratë edhe mendimi i ekipit profesional të institucionit;
- Të vazhdohet me rinovimin e objekteve në Entin e Specializuar Demir Kapi, me theks të veçantë në Aneksin e ndërtesës me qëllim të përmbushjes së standardeve, si dhe ngrohjes së vazhdueshme dhe të përshtatshme të kapaciteteve të vendosjes në të cilat qëndrojnë personat me aftësi të kufizuara;

5.6 REKOMANDIME PËR INSTITUCIONET PËR STREHIMIN DHE QËNDRIMIN E TË HUAJVE, MIGRANTËVE ILEGALË DHE AZILKËRKUESVE:

- Në stacionet policore për kontroll kufitar të rregullohet dhomë e veçantë për kontroll dhe ekzaminim, si dhe dhomë për azilkërkuesit, në përputhje me Urdhrin për standardet dhe planifikimin normativ, ndërtimin dhe rregullimin e objekteve që i përdor MPB në vendkalimet kufitare, si dhe në përputhje me Ligjin për azil dhe mbrojtje të përkohshme, me të cilin përcaktohet se kërkesa për azil dorëzohet në vendkalimet kufitare, gjatë hyrjes në Republikën e Maqedonisë;
- Ndalim afatshkurtër i personave të privuar nga liria në vendkalimet kufitare që nuk janë caktuar si vende për ndalim dhe që nuk i plotësojnë standardet për vendosjen e personave të privua nga liria;
- Ministria e Punëve të Brendshme të përgatit Udhëzim për dokumentacionin e duhur që do të plotësohet për personat që privohen nga liria në vendkalimet kufitare deri të rimarrja e tyre nga organi kompetent, në të cilin do të shënohet sigurimi i të drejtave të parapara;
- Me rastin e privimit nga liria të personit shtetas i huaj / azilkërkues të sigurohet e drejta për përkthim, si dhe të drejtat tjera të garantuara me akte vendore dhe ndërkombëtare;
- Përmirësim të kushteve për vendosje në Qendrën për Pranimin e Personave Azilkërkues dhe në Qendrën për Pranimin e të Huajve, sigurim të mbrojtjes shëndetësore cilësor dhe në kohë, si dhe njoftim adekuat dhe në kohë për të drejtat e tyre dhe për kushtet e vendosjes, përmes sigurimit të informacioneve për rendin e shtëpisë në gjuhën që e kuptojnë;
- Mbrojtje shëndetësore me kohë për migrantët ilegalë dhe azilkërkuesit me kujdes të veçantë për personat të cilët janë viktimat e torturës, abuzimeve seksuale, si dhe të formave tjera të abuzimit psikologjik dhe psikik;
- Të respektohet dispozita për personat e huaj të vendosur në Qendrën e pranimin, t'u sigurohet shëtitje jashtë hapësirave të vendosjes në ambient të pastër në përputhje me dispozitat ligjore dhe nënligjore;
- Të sigurohet qasje në procedurat për azil, si dhe në mekanizmat për mbrojtje që duhet të përfshijnë qasje tek avokati mbrojtës, ekzaminimi mjekësor, si dhe mundësi për të kontaktuar familjen dhe përfaqësues të përfaqësive diplomatike-konsullore;
- Caktimi me kohë i kujdestarit për të huajt e mitur pa shoqërim dhe komunikimi i vazhdueshëm i tyre me qëllim të mbrojtjes dhe realizimit të interesave më të mira të fëmijëve, si dhe zhvillimi i programeve të posaçme për punë me fëmijë në përputhje me Konventën për të Drejtat e Fëmijës;
- Respektimi i afatit ligjor për lëshimin e vërtetimit për personat azilkërkues nga

reparti kompetent pranë MPB, si dhe sigurimi në kohë i dokumentacionit për identifikim në përputhje me Ligjin për azil dhe mbrojtje të përkohshme;

- Qasje për ndihmë juridike, si dhe informim të plotë për rrjedhën e procedurës që zhvillohet për migrantët ilegalë të vendosur në Qendrën për Pranimin e të Huajve ;
- Të sigurohen trajnime të specializuara dhe të përshtatshme për punonjësit në qendrat për të huajt dhe azilkërkuesit sidomos me qëllim të edukimit për të drejtat e njeriut, si dhe trajtimin e viktimave nga tortura, personave të traumatizuar, grave dhe gupeve të tjera të rrezikuara;

5.7 REKOMANDIME PËR VENDET E TJERA:

• Në Institucionin publik për përkujdesjen e Fëmijëve, ekskluzivisht të dërgohen dhe përkujdesen persona të mitur me probleme edukativo-sociale, por jo dhe kryerës të veprave penale ose fëmijë kryerës të veprimeve të cilat me ligj parashikohen si vepra penale, me qëllim të tejkalimit të mundësisë nga ndikimi negativ i infeksionit kriminologjik;

• Të gjitha rastet e dhunës fizike dhe rastet e vetëlëndimit në institucionet publike për mbrojtjen e fëmijëve të regjistrohesh në regjistër/libër të posaçëm dhe të zbatohen protokolle të veçantë për parandalimin dhe preventivën e dhunës ndërmjet të miturve;

• Qasje praktike e personelit në institucionet për mbrojtjen e fëmijëve, me kujdes të përforcuar, mbikëqyrje dhe sigurim të profesioneve shtesë që do të ndikojnë në procesin edukativo-arsimor por edhe në atë korrektues të personave të mitur;

• Përmirësim të organizimit të punës dhe zbatimit të aktiviteteve në "Institucionin Publik Ranka Milanoviq" me çka do të kontribuohet për rritjen e efikasitetit dhe të përshtatshmërisë së procesit edukues, riedukues dhe zhvillim të duhur të të miturve të kujdesur në këtë institucion, dhe në këtë mënyrë për zvogëlimin e të ashtuquajturit kthim ose transferim i shpeshtë i të përkujdesurve nga institucioni në institucion;

• Nevojitet punë serioze dhe intensive me fëmijët gjatë procesit të edukativo-arsimor në Institucionin Publik "Ranka Milanoviq". Njëherësh fëmija i vendosur në këtë institucion detyrimisht të regjistrohet në procesin arsimor, si dhe të stimulohet për ndjekjen e rregullt të mësimt;

• Rinovimi dhe pajisja e kapaciteteve të vendosjes në Institucionin publik "Ranka Milanoviq", me qëllim të plotësimin të nevojave të të përkujdesurve të cilëve u janë shqiptuar masa institucionale, me qëllim të edukimit apo riedukimit të suksesshëm ose përmirësimit të sjelljes së çrregulluar të fëmijëve që vendosen në këtë institucion;

• Vendimi i Drejtorisë së Doganave për përdorimin e mjeteve të detyrimit t'i përmbajë edhe mjetet për lidhjen e personave (pranga) që përdoren nga zyrtarët e doganës;

Aneksi 1: Pasqyra e aktiviteteve të Mekanizmit Parandalues Nacional në vitin 2013

- vizita parandaluese

Data	Vendi	Aktiviteti	Pjesëmarrësit	Organizatori
25.01.2013	Shkup	MPN vizitë për ri-kontroll – Institucioni publik për kujdesin e fëmijëve me probleme edukativo sociale -Shkup	Tre këshilltarë në MPN	MPN
30.01.2013	Kriva Pallankë	MPN vizitë për ri-kontroll në SP Kriva Pallankë	Një këshilltar në MPN	MPN
30.01.2013	Kriva Pallankë	MPN vizitë repartit të hapur Kriva Pallankë – burgu Kumanovë	Dy këshilltarë në MPN	MPN
06.03.2013	Shtip	MPN vizitë – stacioni policor Shtip	Tre këshilltarë në MPN	MPN
20.03.2013	Shkup	MPN vizitë për ri-kontroll – Qendër për azilkërkuesit	Tre këshilltarë në MPN	MPN
25-26.03.2013	Beograd	Formimi i rrjetit të MPN – Deklarata për bashkëpunim e MPN nga Evropa Juglindore	Anica Tomshiq Stojkovska	AP Serbi dhe Misioni i OSBE
29.03.2013	Тетово	MPN vizitë për ri-kontroll në burgun Tetovë	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm - psikiatër	MPN
12.04.2013	Shkup	Tryezë e rrumbullakët “Kthimi në bashkësi për integrim më të mirë”	Donçe Boshkovski MPN	Qendra për Iniciativë Qytetare
16.04.2013	Shkup	Ligjërata në Qendrën për Trajnim të MPB – Roli i AP dhe MPN	Dy këshilltarë në MPN	Qendra e Trajnimit e MPB
19.04.2013	Strumicë	MPN vizitë për ri-kontroll në burgun Strumicë	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm - psikiatër	MPN
24.04.2013	Shkup	Ligjërata nga lënda Hyrje në drejtësinë e BE – Universiteti Amerikan Koleh	Anica Tomshiq Stojkovska - MPN	Universiteti Amerikan Koleh
25.04.2013	Shkup	Ligjërata në Qendrën për trajnim të MPB – Roli i AP dhe MPN	Dy këshilltarë në MPN	Qendra e Trajnimit e MPB
29.04.2013	Shkup	MPN vizitë në Klinikën e psikiatrisë	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm - psikiatër	MPN
29.04.2013	Shkup	MPN vizitë në repartin e arrestimeve	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm - psikiatër	MPN
10.05.2013	Shkup	TAIEX punëtorja “Video mbikëqyrja në vendet e privimit nga liria”	AP dhe MPN në bashkëpunim me Drejtorinë për mbrojtjen e të dhënave personale	MPN /TAIEX
16.05.2013	Shkup	Prezantimi i Raportit vjetor të Mekanizmit parandalues nacional për vitin 2012	Avokati i popullit dhe MPN	MPN
17.05.2013	Ohër	MPN vizitë për ri-kontroll në burgun Ohër	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm - psikiatër	MPN

Mekanizëm Parandalues Nacional

28.05.2013	Shkup	MPN vizitë për ri-kontroll në burgun Shkup	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm - psikiatër	MPN
05.06.2013	Ohër	MPN vizitë në SP Ohër	MPN	MPN
06.06.2013	Manastir	MPN vizitë në SP Manastir	MPN	MPN
25-26.06.2013	Shkup	TAIEX MPN Konferencë rajonale	MPN nga Evroap Juglindore, AKT, KPT	MPN /TAIEX
01-03.07.2013	Kopenhagë	Vizitë studimore e MPN të Danimarkës	Anica Tomshiq - Stojkovska	MPN/TAIEX
17.09.2013	Shkup	MPN vizitë për ri-kontroll në IP "Ranka Milanoviq"	MPN dhe bashkëpunëtorë nga Shoqata e punonjësve social dhe Oda e psikologëve	MPN
19.09.2013	Shkup	MPN vizitë për ri-kontroll – në Institucionin publik për kujdesin e fëmijëve me probleme edukativo sociale -Shkup	MPN dhe bashkëpunëtor nga Shoqata e punonjësve social dhe Oda e psikologëve	MPN
23.09.2013	Kumanovë	MPN vizitë për ri-kontroll – stacioni policor Kumanovë	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm nga Shoqata maqedonase e juristëve të rinj	MPN
25.09.2013	Shkup	MPN vizitë në Entin për fëmijë "11 Tetori"	MPN dhe bashkëpunëtorë nga Shoqata e punonjësve social dhe Oda e psikologëve	MPN
26-27.09.2013	Shkup	Ligjërata për Rolin e Avokatit të Popullit dhe MPN	Anica Tomshiq-Stojkovska	Qendra për trajnim e MPB
30.09.2013	Shkup	MPN vizitë – vizitë për ri-kontroll në Qendrën për pranimin e të huajve (MPB)	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm nga Shoqata maqedonase e juristëve të rinj	MPN
07.10.2013	Tabanovc	MPN vizitë në stacionin policor për kontroll kufitar vendkalimi kufitar Tabanovc	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm nga Shoqata maqedonase e juristëve të rinj	MPN
10.10.2013	Bllacë	MPN vizitë në stacionin policor për kontroll kufitar – vendkalimi kufitar Bllacë	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm nga Shoqata maqedonase e juristëve të rinj	MPN
16.10.2013	Bogorodicë	MPN vizitë në stacionin policor për kontroll kufitar – vendkalimi kufitar Bogorodicë	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm nga Shoqata maqedonase e juristëve të rinj	MPN
24-25.10.2013	Beograd	Mbledhje e rjetit të MPN të Evropës Juglindore me temë: Roli i mjekut në realizimin të vizitave parandaluese	MPN dhe bashkëpunëtor i jashtëm - psikiatër	MPN Serbi dhe Misioni i OSBE

29.10.2013	Shkup	TAIEX punëtorja "Roli i gjykatësit në realizimin e të drejtave të personave të privuar nga liria"	Avokati i Popullit dhe MPN	MPN / TAIEX
04.11.2013	Veles	MPN vizitë për ri-kontroll në Entin Edukues – Korrektues Tetovë	MPN me Shoqatën e mjekësisë ligjore, Shoqatën për të drejtën penale dhe kriminologji dhe Oda e psikologëve	MPN
06.11.2013	Banja Banjsko Strumicë	MPN vizitë në Entin për kujdes dhe rehabilitim Banja Banskò	MPN me Lidhjen e defektologëve	MPN
14.11.2013	Gjevgjeli	MPN vizitë për ri-kontroll – burgu Gjevgjeli	MPN me Shoqatën e mjekësisë ligjore, Shoqatën për të drejtën penale dhe kriminologji	MPN
14.11.2013	Gjevgjeli	MPN vizitë për ri-kontroll në SP Gjevgjeli	MPN	MPN
19.11.2013	Shkup	MPN vizitë – IP Enti për rehabilitimin e fëmijëve dhe të rinjve Fushë Topanë (Topansko pole)	MPN me shoqatën e defektologëve	MPN
20-21.11.2013	Strasbourg	Konferencë me temë "Ndalimi i migrantëve në Evropë – vendosja e përpjekjeve të përbashkëta dhe zhvillimi i standardeve minimale".	Anica Tomshiq - Stojkovska	Këshilli i Evropës dhe MPN i Mbretërisë së Bashkuar
28.11.2013	Demir Kapi	MPN vizitë për ri-kontroll – Enti i specializuar Demir Kapi	MPN me Shoqatën e defektologëve	MPN
29.11.2013	Shkup	MPN vizitë në Drejtorinë e Doganave	MPN	MPN
06.12.2013	Shkup	TAIEX punëtorja "Kujdesi i personave të mitur gjatë ndalimit nga policia"	Avokati i popullit dhe MPN	MPN/ TAIEX
10.12.2013	Shkup	Ligjëratë në Fakultetin për Siguri me rastin e Ditës ndërkombëtare të të drejtave të njeriur	MPN	MPN dhe Fakulteti për siguri
11.12.2013	Strumicë	MPN vizitë – SP Strumicë	MPN	MPN
12.12.2013	Radovish	MPN vizitë për ri-kontroll – stacioni policor Radovish	MPN	MPN
12.12.2013	Veles	MPN vizitë në SP Veles	MPN	MPN

Aneksi 2¹⁸:

1. Dr. Aleksandar Marcikiq – Shoqata e Psikiatërve e RM;
2. Dr. Stojan Bajraktarov – Shoqata e Psikiatërve e RM;
3. Mr. Aleksandra Coneva – Shoqata e Punonjësve Social të Qytetit të Shkupit;
4. Ass Dr. Vlladimir Ilievski – Shoqata e Punonjësve Social të Qytetit të Shkupit;
5. Doc. D-r Ivan Trajkov – Oda e Psikologëve të RM;
6. Nazif Avdi – Shoqata Maqedonase e Juristëve të Rinj;
7. Irena Zdravkova – Shoqata Maqedonase e Juristëve të Rinj;
8. Prof. Dr. Biljana Janeska – Shoqata e Mjekësisë Ligjore pranë Shoqatës Maqedonase të Mjekëve (SHMM) të RM;
9. Ass. Dr. Goran Pavlovski – Shoqata e Mjekësisë Ligjore pranë Shoqatës Maqedonase të Mjekëve (SHMM) të RM;
10. Prof. Dr. Oliver Baçanoviq – Shoqata për të Drejtën Penale dhe Kriminologji e Maqedonisë;
11. Goran Petrushev – Lidhja e Defektologëve të RM;
12. Lidija Krstevska Dojçinovska – Lidhja e Defektologëve të RM;

¹⁸ Radhitja e bashkëpunëtorëve të jashtëm sipas datës së vizitës së realizuar

Република Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Republika e Maqedonisë
AVOKATI I POPULLIT

O M B U D S M A N
Republic of Macedonia

**OMBUDSMAN
NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM**

ANNUAL REPORT

Skopje , Maj 2014

Title: *Annual report 2013 –National preventive mechanism*

Publisher: Ombudsman of the Republic of Macedonia

Editing board: Ixhet Memeti, Anica Tomsik Stojkovska, Merita Aliu Alili

Translation: Moment Mal

Graphic design: Keti Stefkova

Circulation: 350

Contents

Abbreviations

Preamble

1. JURISDICTION, METHODOLOGY AND ACTIVITIES OF THE NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM	169
1.1 Preventive visits and methodology of the National preventive mechanism (NPM)	169
1.2 Organizational structure and Budget of the NPM	170
1.3 Multidisciplinary approach in preventive visits of the NPM and cooperation with the civil sector	171
1.4 Cooperation with the bodies and institutions, as well as maintaining dialogue with the authorities	171
1.5 Submission of initiatives and opinions	172
1.6 Promotion of the National preventive mechanism and strengthening the capacities in the part of exercising the rights of persons deprived of their liberty	173
1.7 Visibility and transparency of operations of the NPM	174
1.8 Cooperation with the subcommittee for prevention of torture and international activities of the NPM	174
2. REGULAR PREVENTIVE VISITS IN 2013	177
2.1 Police stations	177
2.1.1 Handling persons deprived of their liberty	177
2.1.2 Material conditions	178
2.1.3 Exercising the rights of detained individuals	182
2.1.4 Records and registers of detained individuals	185
2.1.5 Acting upon given recommendations	187

2.2 Penal Correctional Facilities	189
2.2.1 Arrest department in the Penal Correctional Center Idrizovo	189
2.2.2 Open department Kriva Palanka within the Kumanovo Prison	190
2.2.3 Acting upon given recommendations	191
2.3 Psychiatric facilities	192
2.3.1 Psychiatric clinic	192
2.3.2 Acting upon given recommendations	193
2.4 Facilities for persons with special needs	194
2.4.1 Public facility Institute for protection and rehabilitation – Spa Bansko	194
2.4.2 Public facility Institute for rehabilitation of children and youth – Skopje	195
2.4.3 Acting upon given recommendations	196
2.5 Place of detainment and stay of foreigners, illegal migrants and asylum seekers	197
2.5.1 Material conditions	197
2.5.2 Exercising the rights of persons deprived of their liberty	198
2.5.3 Records of persons deprived of their liberty	198
2.5.4 Acting upon given recommendations	199
2.6 Other visited places	200
2.6.1 Public facility Children’s Home “11 Oktomvri” Skopje	200
2.6.2 Acting upon given recommendations	201
2.6.3 Customs Administration	201
2.6.4 Acting upon given recommendations	203

3. FOLLOW-UP VISITS IN 2013	204
3.1 Police stations	204
3.2 Penal Correctional Facilities and Juvenile Correctional Facility	207
3.3 Facilities for accommodation and stay of foreigners, illegal migrants and asylum seekers	214
3.4 Other places	216
3.5 Measures taken and implementation of given recommendations	219
4. STATUS OF ILLEGAL MIGRANTS AND ASYLUM SEEKERS	225
5. RECOMMENDATIONS	229
5.1 General recommendations	229
5.2 Recommendations for police stations	229
5.3 Recommendations for Penal Correctional Facilities	230
5.4 Recommendations for psychiatric facilities	231
5.5 Recommendations for facilities for persons with special needs	231
5.6 Recommendations for facilities for detainment and stay of foreigners, illegal migrants and asylum seekers	232
5.7 Recommendations for other places	233
Annex 1: Review of the activities of the National preventive mechanism in 2013	234
Annex 2: List of external associates	237
Annex 3: Selection of images from the visits made in 2013 – positive and negative examples	238

Abbreviations

APT	Association for prevention of torture
JCF	Juvenile Correctional Facility
LES	Law on Execution of Sanctions
PF	Public Facility
PCC	Penal Correctional Center
PCF	Penal Correctional Facility
CPT	European Committee for prevention of torture
MI	Ministry of Interior
MLSP	Ministry of Labour and Social Policy
O	Ombudsman
O – NPM	Ombudsman – National preventive mechanism
NPM	National preventive mechanism
OSCE	Organization for Security and Co-operation in Europe
UN	United Nations
OPCAT	Optional Protocol to the UN Convention on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
DECI	Department of Enhanced Correctional Impact
PS	Police Station
BCPS	Border Control Police Station
GJPS	General Jurisdiction Police Station
RM	Republic of Macedonia
TAIEX	Technical Assistance and Information Exchange instrument of the European Commission
AES	Administration for Execution of Sanctions
UNICEF	United Nations Children’s Fund
UNHCR	UN High Commissioner for Refugees
SAC	Social Affair Center

Dear Citizens,

With the ratification of the Optional Protocol to the UN Convention on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, we undertook the obligation to comply with the efforts of the United Nations for a comprehensive fight against torture and zero tolerance in case of its existence. By following the maxim that by only protecting the rights of citizens who were victims of torture or inhumane treatment, without timely pointing to the possible risks, deficiencies and legislative loopholes, we would not achieve the desired goal, in 2013 we undertook preventive visits, gave recommendations, and we were also included in area of promotion, education and strengthening the capacities of officials who work in places of detention. At the same time, our international cooperation continued, so we were one of the initiators for forming the Balkan network of National preventive mechanisms.

It is significant that in 2013 we acquired a team of external associates in a number of areas. Based on their professional knowledge and capabilities in the area of authorizations taken over by the mechanism in places of detention, in order to determine the risks of torture or another type of cruel treatment, a multidisciplinary approach was taken when carrying out the preventive visits, which was one of the recommendations of the Agency for Prevention of Torture.

The Annual Report of the Ombudsman – National preventive mechanism for 2013 contains a detailed analysis of the conditions, findings and recommendations for overcoming the identified deficiencies in places of detention, as well as other places where persons have their freedom of movement limited. Although the publication of the Annual Report is an obligation pursuant to the Optional Protocol, it is simultaneously a commitment to full respect of human rights, regardless if the issue is about persons deprived of their liberty or another category of persons who have their freedom of movement limited.

The National preventive mechanism will continue in the future to identify the conditions and risks that could lead to violations of human rights and will give recommendations for the purpose of improving the treatment and conditions in places where persons deprived of their liberty are staying. Only in such manner, through continuous monitoring of the conditions in places of detention we will contribute to the prevention of torture as a serious violation of human rights and we are going to ensure the respect of human dignity and humane treatment of persons deprived of their liberty.

Respectfully,

Ombudsman
Ixhet Memeti

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Ixhet Memeti', written over a light blue circular stamp or watermark.

1 JURISDICTION, METHODOLOGY AND ACTIVITIES OF THE NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM

1.1 PREVENTIVE VISITS AND METHODOLOGY OF THE NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM

The National preventive mechanism in the Republic of Macedonia gets its mandate and its competences from the Optional Protocol to the UN Convention on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, and from the Law on Ombudsman. The Ombudsman – National preventive mechanism has also prepared a special Rulebook on the manner of conducting prevention from torture and Methodology on the manner of paying regular and follow-up preventive visits to places where persons deprived of their liberty have been or could be accommodated. The Ombudsman – National preventive mechanism, in the implementation of the prevention of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, has the competence to regularly examine the treatment of persons deprived of their liberty, to give recommendations to the relevant bodies, for the purpose of improving the treatment and conditions in places of detention, as well as to submit suggestions regarding the current or drafted legislation.

The Optional Protocol to the UN Convention on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment stipulates that deprivation of liberty means any form of detention or imprisonment or the placement of a person in a public or private custodial setting which that person is not permitted to leave at will by order of any judicial, administrative or other authority.

The Ombudsman – National preventive mechanism in 2013 paid 32 preventive visits, out of which 16 were regular and 16 were follow-up visits. The purpose of the regular visits was to identify the risks to the prevention of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, while the goal of the follow-up visits was to evaluate the implementation of the recommendations given for the purpose of remedying the identified weaknesses.

Pursuant to the methodology for regular visits, the NPM in the beginning, informed of its plan the administrator of the body where the deprivation of liberty takes place, and then performs an inspection of the locations, including the auxiliary rooms where the persons are detained temporarily, performs an inspection of the records and conducts direct and individual interviews with the persons deprived of their liberty without the presence of the authorized officials. At the end of the visit, the National preventive mechanism introduces the administrator of the facility with the general findings with a notice that they would be included in a special report which would analytically present the conditions found and would provide the relevant proposals and recommendations.

The special report would include the recommendations directed at two levels: to the management body of the institution or facility that was visited, in relation to the conditions that are within the competence of that body and where the identified negative conditions that could be overcome by taking certain measures by the very institution

or facility and to the hierarchically superior body (the ministry) with recommendations whose fulfilment would require the providing of additional technical-material preconditions, budget implications, amendments to the legal acts or bylaws.

The follow-up visits are carried out based on a previously prepared visit plan, which plan contains the previously given recommendations and answers received from the competent authorities about the degree and manner of their implementation. During follow-up visits, evaluations are made of the level of implementation of the given recommendations, specifically through direct inspection of places of detention, through interviews with persons deprived of their liberty, as well as through inspections of the records. At the end of the visit, the administrator is introduced with the conclusions regarding the evaluation of the implementation of the given recommendations, and additionally a report is submitted to the facility, as well as to the competent authority, where from the identified conditions additional recommendations or requirements may arise for taking urgent measures.

1.2 ORGANIZATIONAL STRUCTURE AND BUDGET OF THE NPM

The National preventive mechanism is comprised of two advisors for prevention of torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. The members of the NPM are law school graduates who meet the prescribed preconditions and criteria for conducting the mandate of the National preventive mechanism in accordance with the Optional Protocol to the UN Convention on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (OPCAT). However, the number of employees is insufficient, i.e. there is a shortage of human resources. Following the cessation of the labour relation of the third member of the NPM, the job position will be vacated which will put an additional burden on continuous monitoring of the conditions in places of detention, as well as on the efficient carrying out of the authorizations determined in the Optional Protocol. At the same time, the National preventive mechanism does not have any gender representation.

The NPM functions as a special separate organizational unit within the composition of the Ombudsman. Pursuant to Article 18 paragraph 3 of the Optional Protocol to the Convention on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, the association states undertake the obligation to make available the resources required for functioning of the national preventive mechanisms. For that purpose, in 2013 special funds were provided in the Budget of the Ombudsman intended for this department. Specifically, the allocated funds covered the costs of publication and distribution of the Annual Report of NPM, as well as the inclusion of external associates from various profiles thus enabling the multidisciplinary approach in the implementation of the visits. However, it must be emphasized that the allocated funds were insufficient to fully carry out the mandate of the NPM, which in addition to the preventive visits to the places of detention, needs to be actively involved in promotional, educational and international activities. The budget funds allocated for NPM are insufficient in the part of covering the costs of carrying out the visits, as well as for participation in international activities within the networks and bodies that in which NPM participates. The NPM is part of the network of preventive mechanisms of Southeast Europe and is obliged to participate at meetings and events that are being organized on regional level, but also the represent the institution on international level. By also taking into consideration the fact that the Ombudsman has the status of a National institution for human rights, additional funds are needed for implementation of promotional and educational activities.

1.3 MULTIDISCIPLINARY APPROACH IN PREVENTIVE VISITS OF THE NPM AND COOPERATION WITH THE CIVIL SECTOR

Pursuant to Article 18 of the Optional Protocol to the Convention on Prevention of Torture, the Ombudsman – National preventive mechanism included external associates of various profiles, which was one of the recommendations of the Association for Prevention of Torture (APT). Specifically, in accordance with the recommendation, the preventive visits should not only include lawyers, but also other professions whose expertise would assist in the preparation of a comprehensive analysis of the possible risks of torture or other inhumane treatment.

For that purpose, the NPM concluded a Memorandum of Understanding with seven professional associations, specifically with the Association of Psychiatrists, Association of Social Workers of the City of Skopje, Chamber of Psychologists, Union of Defectologists of the Republic of Macedonia, Association of Forensics experts from the Institute of Judicial Medicine, Association for Criminal Law and Criminology, as well as the Macedonian Association of Young Lawyers, which is the authorized association for free-of-charge legal aid. Depending on the place that was visited, external associated were included from the said associations, who—in accordance with the Memorandum and Agreement on co-operation, undertook some of the authorizations of the NPM.

The inclusion of external associates of various profiles in the preventive visits, as well as the acquisition of specialist opinion and short analysis, prepared by the external experts, is of great significance for the successful implementation of the competences of the Ombudsman – National preventive mechanism. By including the authorized external associates in the preventive visits, we ensured a high-expertise and professional approach to the problem area that is subject of the analysis.

1.4 COOPERATION WITH THE BODIES AND INSTITUTIONS, AS WELL AS MAINTAINING DIALOGUE WITH THE AUTHORITIES

The National preventive mechanism in 2013 paid preventive visits in *de jure* places of detention, as well as in other places where persons have their freedom of movement limited or constitute *de facto* deprivation of liberty, where the number of regular visits was identical with the number of follow-up, i.e. control visits. In the course of carrying out these visits, the NPM had a satisfactory and constructive cooperation with the officials and performed unhindered inspection of the material conditions on locations where persons deprived of their liberty are staying, and also conducted interviews with persons deprived of liberty at own discretion, without any supervision or witnesses. To be specific, the NPM team in all cases neither had its space of movement or the freedom of selection of persons for interviews limited.

During the report year, the NPM continued with the cooperative dialogue with state bodies and institutions. Pursuant to Article 3 of the Law on Modifications and Amendments to the Law on the Ombudsman, the competent authorities, organizations and institutions where freedom of movement is limited, are obliged, upon the suggestions and recommendations of the Ombudsman and to inform the Ombudsman of the actions within 30 days starting from the day of receiving the special report.

For the majority of reports, the NPM was informed that actions would be taken upon the given recommendations in accordance of the possibilities and the provided financial resources. However, the remark remains from the previous years that answers to the submitted reports are not being given in time, i.e. the prescribed deadline is not observed, where 12 interventions were sent to the competent authorities and facilities,

as well as 8 interventions to the competent ministries in relation with the reports on the regular preventive visits. In addition, the NPM submitted interventions to the competent bodies and ministries regarding the reports on the follow-up visits, from which 7 were sent to the competent authorities, and 6 to the competent ministries.

The National preventive mechanism did not receive a response from the Ministry of Health in relation with the report on the visit to the Psychiatric Clinic¹. Although a meeting was held with the representatives of this ministry for the purpose of explaining the role of the mechanism and the need for existence of dialogue, the Ministry failed to submit an answer, even after the sent intervention. The Ombudsman also submitted information to the Government of the Republic of Macedonia on the relation with the Ministry of Health. Pursuant to such actions, the Ombudsman concluded that there is no cooperation with this ministry, although there is continuous communication and cooperation with the psychiatric institutions.

1.5 SUBMISSION OF INITIATIVES AND OPINIONS

In 2013 the National preventive mechanism submitted an initiative to the Ministry of Justice for amendments to the Law on Criminal Procedure in the field of exercising the rights of remanded persons.

With the entering into force of the new Law on Criminal Procedure (LCP) there has been a change in the investigative body, and for that reason Article 39 of the Law on Criminal Procedure (Official Gazette no. 150/2010) states, among other things, that this body "adopts an order and carries out the investigative procedure." However, further in the same law, in Article 177 paragraph 2 which determines the rights of remanded persons, it is stipulated that the "Remanded person has the right to eat at own expense, to wear own clothes and to use own bedding objects, at own expense procure books, newspapers and other things that suit the person's regular needs, if that would not pose any damage to the successful running of the procedure. This shall be decided by the body carrying out the investigative procedure."

Starting from the basic right and duty of the Public Prosecutor to prosecute perpetrators of acts of crime, the Ombudsman – National preventive mechanism submitted the opinion that the same body should not make decisions on the rights of remanded persons, since the Public Prosecutor is running the investigation, appears as the body prosecuting the acts of crime, and also files and presents the charges before the competent court.

For that purpose the Ombudsman – National preventive mechanism requested amendments to the specified Article, in order to avoid the possible consequences for the rights of remanded persons, which have been in the meantime regulated with the Rulebook on execution of the measure of remand, which Rulebook fully covers the matter of using own bedding, food as well as the procurement of books and newspapers, and this is decided by the competent court.

¹ The Ministry of Health also did not submit a reply for the special reports for psychiatric hospitals Negorci, Demir Hisar and Bardovci about the visits carried out in 2012.

1.6 PROMOTION OF THE NATIONAL PREVENTIVE MECHANISM AND STRENGTHENING THE CAPACITIES IN THE PART OF EXERCISING THE RIGHTS OF PERSONS DEPRIVED OF THEIR LIBERTY

During the report year, the NPM carried out a number of promotional and educational activities, and for the purpose of introducing the public with the role of the NPM and strengthening the capacities in the part of exercising the rights of persons deprived of their liberty. These activities were supported by the Technical Assistance and Information Exchange instrument of the European Commission (TAIEX). With the support of TAIEX, three workshops were held on national level as well as one regional conference.

The first workshop was dedicated to "Video surveillance in places of detention," which was organized in cooperation with the Directorate for Personal Data Protection. In addition to the NPM and the Directorate, the workshop also included presentations by representatives of the Council of Europe regarding the issue of the right to privacy compared to need for security in the places of detention, as well as by the representative of the Czech NPM who conveyed his experience regarding this issue. At the end of the workshop, basic conclusions were established regarding the enduring of the right to privacy in the places of detention, with respect for the personal integrity of the persons, but also providing protection and security in the places where they are staying. Among other things, it was concluded that the Law on Execution of Sanctions should be additionally regulated regarding the manner and conditions of carrying out video surveillance in penal correctional facilities. Another point that was emphasized was that while carrying out video surveillance in places of detention, the principles of personal data protection should be followed, specifically: fairness and legality, proportionality, keeping accurate, complete and up-to-date data and keeping such data for the precisely defined period of time.

The second national workshop supported with the TAIEX instrument was dedicated to the topic "Role of the judge in overseeing the rights of persons deprived of liberty." Representatives of the Judicial Council of the Republic of Macedonia, the Supreme Court of the Republic of Macedonia, judges for execution of sanctions, as well as a former member of the Committee for prevention of torture of the Council of Europe also had presentations on this topic. In addition, comparative experiences on this issue were conveyed by the representative of the Austrian NPM too. One of the conclusions of this workshop was that the role of the judge is of special importance in the area of protecting the rights of persons deprived of their liberty. The judge should not only implement material law, but should also ensure full compliance of the rights of persons while they are deprived of their liberty. The conclusion was also reached that intensive and continuous communication and coordination is necessary between all the stakeholders who affect or directly decide about the rights of persons deprived of their liberty, for the purpose of ensuring humane conditions and unobstructed provision of the minimum standards for persons deprived of their liberty.

The last event covered the topic of "Protection of minors in police custody", and the goal of this workshop was through presentations, discussions and exchange of experiences to contribute to the improvement of the conditions for detainment of minors, as well as to strengthen the protection of rights of minors. At the workshop the conclusion was made that children that have been deprived of liberty should be treated with respect and dignity, as well as to take into consideration needs in accordance with their age. At this workshop presentations were also made by representatives of the Subcommittee for prevention of torture, the State council for prevention of child delinquency, and comparative experiences were conveyed by the representatives of NPM from the United Kingdom and Poland.

The NPM, with the support from TAIEX, also paid a study visit to the Danish NPM where positive experiences and practices were exchanged in the domain of prevention

of torture in places of detention. During this study visit, the NPM was introduced with the manner of cooperation with the civic sector that has this mechanism, so for that purpose meetings were held with the Danish Institute for Human Rights and the Danish Institute against Torture. A meeting was also held with the Directorate of prisons and probation from the Ministry of Justice, and a visit was paid to the prison in Copenhagen.

With the goal of strengthening the capacities of officials who treat persons deprived of their liberty, the NPM held a lecture on the basic training for police officers in the Training Center of the Ministry of Interior. In addition, presentations were given too during the continuous trainings that the MI organized for the special police units, as well as for the intervention groups.

On the occasion of the International Day of Human Rights, the National preventive mechanism held a lecture at the Faculty of Security on the topic "Rights of persons deprived of their liberty". At this event, the NPM introduced the students with the Annual Report for 2012, as well as the role played by the department for prevention of torture, the given suggestions and recommendations, and also with the cooperation with the authorities, with the goal of respecting the rights of persons deprived of their liberty.

1.7 VISIBILITY AND TRANSPARENCY OF OPERATIONS OF THE NPM

The National preventive mechanism, on the internet site of the Ombudsman regularly posted information about its activities, specifically for the visits carried out, the organized workshops, as well as about the opinions and initiatives submitted to the competent authorities. Through the regular posting of such information, the NPM ensured the visibility and transparency of its operations.

During the report year, the National preventive mechanism presented the Annual Report for 2012, which contains a special thematic section for marginalized and vulnerable categories of persons in the places of detention. On 16th May 2013 the Annual Report of the National preventive mechanism was publicly presented by the Ombudsman and it was submitted to the relevant authorities and the competent ministries, as well as to the United Nations Subcommittee for prevention of torture, the European Committee for prevention of torture and inhuman and degrading treatment or punishment, as well as other international institutions for prevention of torture and protection of human rights.

1.8 COOPERATION WITH THE SUBCOMMITTEE FOR PREVENTION OF TORTURE AND INTERNATIONAL ACTIVITIES OF THE NPM

The cooperation with the United Nations Subcommittee for prevention of torture continued to be practiced in this report year too, through the submission of the NPM Annual Report for 2012, but also through the participation in several events that the National preventive mechanism took in the course of 2013.

The cooperation with the Subcommittee was particularly emphasized at the Regional Conference as well, which conference was organized by the NPM with the support of TAIEX, where one of the conclusions was to maintain constructive and two-way dialogue with the international bodies for prevention of torture, as well as the possibility to directly comply with the recommendations given by these bodies.

At this regional meeting, there was participation from representatives from NPM Albania, NPM Macedonia, NPM Serbia, NPM Slovenia, NPM Montenegro, the Ombudsmen of Bosnia and Herzegovina and Kosovo, NPM Poland, as well as from representatives of the Agency for Prevention of Torture and the Committee for prevention of torture of the Council of Europe. At the two-day workshop, discussions were held about the manner of evaluation of the implementation of the given recommendations from the preventive visits, as well as about the implementation of the follow-up or control visits in the places of detention. The conference participants exchanged experiences regarding the efficiency of NPM by providing the suitable budget, cooperation with the civic sector and the inclusion of external associates, in order to provide expertise and a multidisciplinary approach.

The National preventive mechanism was one of the initiators for forming an NPM network of Southeast Europe. At the meeting in Belgrade where the regional NPMs took part, as well as the representatives of the Ombudsman of Bosnia and Herzegovina and international bodies for prevention of torture, a Declaration of Cooperation was adopted through the formation of a network whose goal would be to further improve the current cooperation that exists in the region of Southeast Europe, as well as to enable mutual support.

A representative of the NPM was also an attendant at the meeting of the NPM Network of Southeast Europe that was held in Belgrade on the topic of "Role of the doctor in the carrying out of preventive visits for the purpose of protection of persons deprived of their liberty." At this meeting, in addition to the representative of the Macedonian NPM, one of the external associates, i.e. a psychiatrist from the Association of Psychiatrists of the Republic of Macedonia, also took part. The topic of discussion at this meeting was the multidisciplinary approach to the operation of the NPM, the standards of healthcare in the places of detention, the role of healthcare workers in prevention of torture, as well as the standards of psychiatric institutions of significance for the operation of the NPM. Representatives from the NPM, along with doctors who take part in the preventive visits from Albania, Macedonia, Croatia, Montenegro, Serbia and Bosnia and Herzegovina, attended this working meeting.

The NPM also took part in the Conference held on the topic "Detention of immigrants in Europe" that was organized by the Council of Europe and the National preventive mechanism (NPM) of the United Kingdom, and which took place in Strasbourg, France. At this conference representatives participated from NPMs from a high number of European countries, the United Nations Subcommittee for prevention of torture, the Association for prevention of torture and other international organizations. The National preventive mechanisms, through the working groups, discussed the establishment of standards that need to be met regarding the rights and conditions where immigrants are accommodated. At the end of the Conference, it was established that it is necessary to prepare a Declaration on the need for development of standards for the immigration centers, which would be submitted to the European bodies thus regulating this matter by following the example of the European Prison Rules.

2 REGULAR PREVENTIVE VISITS IN 2013

In 2013 the NPM, in accordance with the annual program for prevention of torture undertook 16 regular preventive visits to places of detention, as well as in other places where persons have their freedom of movement limited or constitute de facto places of detention.

The goal of the regular preventive visits was determined in line with the mandate arising from the Optional Protocol to the Convention on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. The Optional Protocol defines that the purpose of the regular visits to places of detention is to identify the risks to the prevention of torture or other cruel, inhumane or degrading treatment or punishment. To be specific, with the regular visits the National preventive mechanism determined the conditions for stay and accommodation of persons deprived of their liberty, as well as other persons whose freedom of movement has been limited, the exercising of their rights as well as identified the possible risks of torture or other cruel, inhumane or degrading treatment or punishment.

All the regular visits were carried out without announcement, specifically in 6 general jurisdiction police stations, 3 border patrol police stations (Tabanovce, Blace and Bogorodica), 2 penal correctional facilities (the Arrest Department and Open Department Kriva Palanka of Prison Kumanovo), Psychiatric Clinic and 4 other facilities (PF Children's Home "11 Oktomvri", PF Institute for protection and rehabilitation of children and youth "Topansko Pole", as well as the Customs Administration).

The visits were carried out by the team of the National preventive mechanism comprised of two councillors, and parts of the visits also included external associates who possess the required capabilities, as well as professional and expert knowledge of dependence in the places that were visited.

2.1 POLICE STATIONS

In 2013, the National preventive mechanism paid regular unannounced visits to 6 general jurisdiction police stations (GJPS), which police stations, pursuant to the decision of the Ministry of Interior, were designated as places for detaining persons deprived of their liberty². In accordance with the said decision, detention of persons is performed in 38 general jurisdiction police stations, and pursuant to Article 61 paragraph 4 of the Law on Criminal Procedure, the person is detained in specially arranged police stations determined with an act of the Minister of Interior.

Based on the annual program of the National preventive mechanism for 2013, the following general jurisdiction police stations were visited: **PS Shtip, PS Kichevo, PS Ohrid, PS Bitola, PS Strumica and PS Veles**. In accordance with the determined methodology, for the paid visits, the NPM prepared special reports with the relevant

² Decision on designating police stations for detention of persons, no.163 dated 25.11.2011 (Official Gazette of RM, no.163/2011)

findings and recommendations that were submitted to the commissioners of general jurisdiction police stations and to the Ministry of Interior, for the purpose of taking measures to improve the identified negative conditions.

2.1.1 Handling persons deprived of their liberty

During the regular visits to the police stations (PS), the NPM found only one detained person, specifically in PS Ohrid. During the interview with the detained individual, the NPM received no complaints that the person has been treated unprofessionally by the police officers, the person pointed out that they were aware of the reasons for deprivation of liberty and that they were informed of their rights at the time of taking into custody, as well as during the remand in PS Ohrid. The detained individual was also allowed to call an attorney, and during their stay in PS Ohrid, the remanded person faced no threats or injuries from officials. The NPM determined that the person was informed in a language familiar to them and introduced with the rights in the police station (right to remain silent, to advise a defender and the right to medical assistance). The detained individual indicated that, when needed, they would knock on the door of the room, because the room had no calling system, and during the remand, at the request of the remanded person, food was provided from the person's available personal funds, and they were allowed to use the toilet where hygiene products were given to them.

From the found situation regarding the treatment of persons deprived of their liberty, the NPM came to the conclusion that in Police Station Ohrid the persons deprived of their liberty are being treated appropriately, i.e. the detained individuals are appropriately and timely instructed and exercise their legal rights at the police station.

2.1.2 Material conditions

Remand rooms

During the visits carried out in 2013, inspections were conducted in one general jurisdiction police station with new rooms and in 5 general jurisdiction police stations with old remand rooms. PS Shtip has new remand rooms, the same GJPS was renovated with the project for renovation of places of detention of persons deprived of their liberty implemented by the Ministry of Interior (MI), and financially supported by the European Commission.

In the police stations where the remand rooms are old, the situation is not on a satisfactory level, and in some of them the situation is worrisome. In most of these police stations the remand rooms are located in basement and high-basement rooms (PS Kichevo, PS Bitola and PS Veles).

he NPM expressed concern regarding the condition of the rooms for detaining persons deprived of their liberty in the Police Station Kichevo, pointing out that detention in conditions below the standard ones constitutes inhumane and degrading treatment. The NPM concluded that in the remand rooms in PS Kichevo there is low level of ventilation and high level of humidity, while the mattresses were placed on the ground without an appropriate bed for the detained individuals. The NPM also found that in PS Kichevo, in the part where persons deprived of their liberty are held, there is no special calling or alarm system.

In the five visited police stations with old remand rooms (PS Kichevo, PS Ohrid, PS Bitola, PS Strumica and PS Veles) it was found that in the remand rooms no special central heating and cooling system has been installed, therefore it is worrisome how these rooms are heated during the winter periods. The NPM found situations where the remand rooms, although they are located on the ground floor of the police station and meet the standards regarding the position of the places of detention, they however do not meet the minimum detention standards in the area of illumination (PS Ohrid and PS Strumica). In PS Ohrid, in the part where persons deprived of their liberty are held, there is no special calling or alarm system, whereas the NPM raised the issue of the manner in which the persons deprived of their liberty could timely and urgently notify the police officers of their needs, taking into consideration the fact that the remand rooms are separated from the working offices of PS Ohrid.

In the police station Strumica it was noticed that the rooms are kept clean, as they were tidy and painted. In addition, it was determined that the beds in the rooms had been fixed to the floor which ensures higher protection of the detained individuals. However, the beds had no mattresses or pillows, and old blankets were placed on the bed, which blankets were not enough for keeping warm, considering that a relatively low temperature was measured in the rooms. The temperature measured was around 14°C which is below the desired standards and these rooms require additional heating, especially when there are persons deprived of their liberty there.

In the police station Veles, although the rooms had not been renovated, it was noticeable that they were tidy with clean bedding, and the walls were painted and white. Two beds were placed in each of the rooms, and after measuring the rooms, it was stated that international standards were not met since they require 4 m² per person in collective accommodation. At the same time, in PS Veles the remand rooms have no direct access to daylight, and the artificial light enters through the hall where the remand rooms are located.

In relation to the equipping of the new remand rooms, it was found that they had been equipped with standardized beds fixed to the floor and unified equipment for night rest comprised of a mattress, plasticized cover, a blanket, bedding and a pillow. However, not all police stations that have new remand rooms used the entire equipment intended for rest. In 2013, the NPM paid a regular visit to only one GJPS with new rooms for remand of persons deprived of their liberty (PS Shtip). The remand rooms of PS Shtip are appropriately equipped with clean and tidy rest assets (for short-lasting and overnight remand), such as a bed, mattress, blanket, but there were no pillows for night rest and sleeping. In PS Shtip the remand rooms are constructed in such manner and with such materials that they enable high degree of protection from injuries, while an additional protection measure is the video surveillance and the beds fixed to the floor which prevents their improper use and their abuse by the detained individuals. Appropriate video surveillance in PS Shtip is also available in the hallway in front of the remand rooms, as well as in the interrogation rooms. In addition, the remand rooms have calling system (intercom) installed, and it was in function in two remand rooms, while the intercom did not function in the third room.

The new remand rooms (PS Shtip) are in compliance with the international standards too regarding the size of the rooms, i.e. the standard established by the European Committee for prevention of torture (CPT). These rooms have an area of 6 m² each, and this is in adherence with the minimum standard of 4 m² per person.

From the 6 police stations visited, the NPM concluded that none of the police stations had a special room for detaining persons under age, therefore the Ombudsman – National preventive mechanism expressed concern about the non-compliance with the provisions of the Law on Justice for Children. In the majority of the police stations visited in 2013, it was established that minors are remanded in the current remand rooms, and in some cases in the working offices, which actually constitutes

non-compliance of the Law on Justice for Children. In two police stations (Veles and Strumica) there are specially arranged rooms for interviews with children which rooms had been appropriately equipped and are suitable for the targeted age. However, the NPM was informed that these rooms are basically used for interviewing children who are victims, but not children who perpetrate acts of crime.

As for the issue of the approach to the police stations, the National preventive mechanism found that the majority of the visited police stations have no access ramp for persons with special needs at the entrance to the police stations. An access ramp at the entrance to the police station was found only in PS Shtip, and in PS Strumica, the entrance has no stairs so it is accessible for persons with special needs. A special ramp for persons with special needs is also available at the entrance to the on-duty office of the same police station.

It is worrisome that the access to the remand rooms in the police station Ohrid consists only of stairs and there is no access ramp for persons with special needs. In addition, the stairs were not secured with a protective railing and they constitute a safety risk, both for persons deprived of their liberty and for officers from the police station. In accordance with Article 4 of the Rulebook on general norms and standards that need to be met by the rooms for detention of persons in the general jurisdiction police stations of the Ministry of Interior "access to the remand room should be easily accessible for intervention vehicles of the police with a special entrance to the facility which will be used exclusively for such purposes, and where possible the entrance should have no stairs".

Following the inspections of these 6 police stations, in the part of remand rooms, as well as the other official offices, the NPM did not find any suspicious resources that could be used to exert pressure, to intimidate or inflict physical violence over persons deprived of their liberty.

Sanitary knots

In 2013, the NPM conducted regular inspections of 5 general jurisdiction police stations with old remand rooms and in only one police station with new remand rooms. During these inspections, the NPM found that conditions of the sanitary knots differ, particularly in the police stations where places of detention are new, within the renovated part there are also separate toilets that are used exclusively by detained individuals (PS Shtip). A general evaluation of the toilet facilities is that they are new, built within the project for renovation of the places of detention, the hygiene is maintained regularly and is on satisfactory level.

As a positive example, the NPM would like to point out the actions of PS Shtip which, in accordance with the recommendations given in the annual report from 2011, removed the objects that would constitute risk from the toilets, i.e. they removed the glass mirror, as well as the metal holders which could have led to possible risk of injuries or self-inflicted injuries of the detained individual or injuries to the police officers. The NPM commended this act by PS Shtip because the recommendations in the annual report were given in general and not specifically to that police station and emphasized the need for this type of cooperation in the future as well.

In the majority of general jurisdiction police stations where the places of detention have not been renovated, it was found that there were no separate toilets for persons deprived of liberty, i.e. the same toilets are used both by the detained individuals and the officers employed in the police stations. In PS Bitola, although the remand rooms have not been renovated, there is a separate toilet for persons deprived of lib-

erty, but the same is in need of renovation and regular maintenance.

The NPM expressed concern about the accessibility of the sanitary knots in PS Ohrid since the remand rooms are separated and far from the toilet that is located in the very police station. In addition, since no alarm system was detected in the rooms, the NPM raised the issue of how would the detained individuals notify anyone of the need to use the toilet. Access to the toilets is also a problem in PS Kichevo – specifically the toilets are located on the ground floor of the police station, while the remand rooms are located in the basement of the police station, and taking into consideration that no intercoms have been installed in this police station either, nor another alarm system, the issue is imposed of the manner in which the persons deprived of their liberty would notify the officers of the need to use the toilet.

Interview and interrogations rooms

In relation to the rooms where remanded and detained persons are interviewed, in this report year the NPM once again found that there is a difference between the new remand rooms and the old remand rooms that have not been renovated. Most of the police stations do not have separate rooms for interviewing and interrogating remanded and detained persons, so the interviews with those persons are conducted depending on the material and technical conditions of the police station, as well as from the relations and mutual coordination of uniformed police officers with the inspectors who conduct the interviews with persons deprived of their liberty for whom there are grounds to suspect that they have committed an act of crime.

The NPM, in the course of visits paid in 2013, determined that there were no special rooms for interview and interrogation in police stations PS Kichevo, PS Ohrid, PS Bitola, PS Strumica and PS Veles. In these police stations first the person deprived of their liberty is informed of their rights in the reception office, i.e. in the office of the shift leader, and if the issue is an action with criminal elements, then the interview related with the act is conducted by the inspector in his work office.

In accordance with the determined work methodology, the NPM randomly inspected the work offices of the inspectors where the interviews with the remanded and detained persons are conducted, and in all of the rooms we found no suspicious objects that could be use to exert pressure, intimidate or use physical violence over persons deprived of their liberty.

In the police station Shtip, where there are new renovated remand rooms available, there is a separate room for interviews and interrogations. Specifically, in this police station, in the section for remand rooms, there are two separate rooms, from which one is used a room for booking the remanded and detained persons and a room for interviews and interrogations with police inspectors, while the second room is used as the office of the shift leader. In the same office we noticed the protection measures taken by this station, i.e. the chairs and desks were fixed to the floor and could not be misused for the purpose of injuring someone or self-inflicted injuries.

Warehouses for temporarily repossessed objects

During the visits paid to the general jurisdiction police stations in 2013, the NPM also conducted inspection of the warehouses for temporarily repossessed objects and firearms. In the section for temporarily repossessed objects and firearms the NPM is of the opinion that they are kept in a suitable location in the majority of the police stations visited (PS Ohrid, PS Bitola and PS Strumica).

In PS Bitola and PS Strumica the warehouses are appropriately secured and physically separated from the other work rooms, the repossessed object are kept under lock and key, while the door and windows are secured with bars. During the inspections of the warehouses in these police stations, the NPM concluded that all of the repossessed objects were duly numerically marked (which reduces the risk of their misuse), and only one person has access to the ware house and this person is in charge of the temporarily repossessed objects. We would like to point out PS Bitola as a positive example, since they also keep an internal book of records of detained individuals and repossessed objects. In PS Veles, although the warehouse for temporarily repossessed objects is kept under lock and key and only one authorized police officer has access to it, the warehouse is used for multiple purposes, and not only for repossessed objects. During the inspection of the warehouse, it was found that the objects were duly marked.

2.1.3 Exercising the rights of detained individuals

Information and notice about the rights

The shift leader (the reception police officer), in accordance with the Rulebook on the manner of performing police work and the Standard operational procedures for taking into custody and treatment of detained individuals, is competent for booking the person, instructing him or her and for respecting their rights, as well as for continuous supervision while the person is detained, all for the purpose of ensuring the person's safety in the police station.

After making the 6 regular visits in the course of 2013, the NPM this year once again found that the merging of the role of shift leader with the role of reception police officer has not been changed despite the suggestions and recommendations given by the NPM, for the purpose of ensuring the true role of the police officer for booking and supervision of detained individuals. The NPM once more time emphasized the need to separate these two functions, in order to ensure the safety and timely exercising of the rights of the detained individual.

The National preventive mechanism determined that the shift leaders inform the persons deprived of their liberty about their rights at the time of their booking in the police station. Information about the rights are posted in visible places in all of the visited general jurisdiction police stations for the purpose of fully informing citizens if they have been invited, remanded or detained in the police station.

In the majority of the visited police stations, the information about the rights of detained individuals were appropriately placed on the very entrance to the police station, and in a smaller number of police stations they were posted in the reception room (the work office of the shift leader), in the rooms for interviewing detained individuals (in the general jurisdiction police station where the remand rooms have been renovated), as well as in the section with the remand rooms themselves. The NPM believes that the information about the rights should be posted in those rooms where

the interviews take place with persons deprived of their liberty, i.e. in the rooms where they are informed of their rights, as well as in the rooms where they are detained. In this manner there is continuous and unobstructed insight for the detained individuals in the list of rights to which they are entitled during the police procedure.

As a positive example we should look to PS Stip where, in accordance with the recommendations given by the NPM in the annual report for 2011, the list of rights of detained individuals was posted in an appropriate and visible place in the section with remand rooms, i.e. the police station posted the list on the interior side of the doors to the remand rooms.

The code of police ethics is posted in the common rooms in all of the police stations and it is available and visible to all the uniformed police officers.

Right to food and water

Guided by the international standards for persons deprived of their liberty which guarantee the right to food and water, it was pointed out that in 4 general jurisdiction police stations there is a special budget for food for the detained individuals (PS Shtip, PS Bitola, PS Strumica and PS Veles), while PS Ohrid and PS Kichevo there is no special budget available for providing food for detained individuals. In the police station Ohrid, the detained individual confirmed that he exercised this right, i.e. that while in custody, at his request, food was provided to the detainee from the funds available to him.

Pursuant to the procedures that regulate the actions of police stations, the food is provided from the personal funds of the detained individual, from the funds of detainee's family or from the budget of the Ministry of Interior by enclosing a fiscal bill.

In the police station Bitola, the NPM was informed that the persons who are detained in this PS are always provided with food, and a special police note is prepared for that, however in the two reviewed files about persons detained for a period of over 10 hours, there was no document that would verify that these persons received an appropriate meal while detained in PS Bitola.

The NPM believes that every general jurisdiction police station should have its own budget at their disposal, which budget would be used exclusively for the detained individuals and each police station should keep official records of the exercising of the right to food, as well as to enclose a fiscal bill that would verify the exercising of the right to food during the period of detainment.

Right to a defender and to notify the family

The NPM, from all the paid regular visits to police stations, concluded that the detained individuals are always appropriately instructed of their rights. The persons who are detained at the police station very rarely exercise their right to a defense attorney, i.e. there is small number of cases where they call for a defense attorney. In the majority of general jurisdiction police stations there are lists of defense attorneys (lawyers), however, according to the information provided by the shift leaders, in those rare cases when the person asks for the presence of a lawyer, the person usually asks for a lawyer of their own choice. In PS Ohrid, in the interview with the detained individual, the NPM was informed that the person was allowed to call a lawyer.

The person detained at the police station is also informed of their right to inform a member of the family. After reviewing the records of several police stations,

the NPM determined that, unlike the right to a defense attorney, the detained individuals more frequently use the right to inform a member of the family, when they usually inform their spouse or parent.

For detained individual under age there is an obligation, pursuant to the Law on Children's Rights, that the interview with the child must be conducted in the presence of its defense attorney and the parents or the legal representative. Pursuant to the legal regulations, during the detainment, no interview may be conducted without the presence of a defense attorney³. From the visits paid in 2013, it was found that the police officers always inform the parents, however they are unable to always ensure the presence of a defense attorney. In most of the cases in PS Kicevo, the lawyers do not come and they do not fulfil their obligation arising from the Law on Children's Rights. PS Veles informs the parents of the obligations to call a defense attorney, but the parents usually refuse, so for that reason the interview is conducted without the presence of a defense attorney.

Right to a doctor

During the reception of the person deprived of their liberty, the shift leader is obliged to determine the health condition of the person and to duly record it in the detainment minutes. In the minutes for detainment of a person there are special blocks where the shift leader records any visible injuries, visible signs of illness, intoxication with alcohol or psychotropic substances and appropriately determines the need for medical assistance. The exercising of the right to a doctor in most of the general jurisdiction police stations is performed if the person himself/herself asks for a doctor to be called, or if the shift leader notices visible injuries, visible signs of illness or when the person is under the influence of alcohol or other psychotropic substances.

The NPM found that in the majority of police stations visited, a doctor is called. When reviewing the documentation on detained individuals, in most of the police stations, it was determined that the right to a doctor is appropriately and timely exercised. To be specific, in PS Bitola the review of records demonstrated that the minutes for detainment of a person the need for a doctor was established due to a visible injury and alcohol intoxication. The police station called for an ambulance for the purpose of providing medical assistance, and within the file there was an official note for calling and providing medical assistance.

In PS Kichevo, during the interview with the shift leader, the NPM was informed that this PS does not practice preventive calls for doctors when the person is under the influence of alcohol. However, the review of an individual file for a detained individual determined that for a person who was under the influence of alcohol (2.85%) a doctor was informed and preventive measures were taken, for the purpose of reducing the risks from injuries or self-inflicted injuries by the person deprived of their liberty. However, the review of another file, it was determined that for a person who was under the influence of alcohol (2.70%) a doctor was informed and preventive measures were not taken for a person with high degree of alcohol intoxication.

The NPM always instructs the police stations to compulsory call a doctor in cases of high level of alcohol intoxication of the detained individual, regardless of the fact whether the person asks for medical assistance or not, for the purpose of taking actions for timely protection of the health of the person deprived of their liberty.

PS Strumica can be given as a positive example in the part of the existence of

³ Article 116 paragraph 9 of the Law on Justice for Children (Official Gazette of RM, no. 148 dated 29.10.2013).

a special official note for medical assistance. Specifically, in one of the reviewed files where the person had visible signs of illness, as well as the possibility that the person is under the influence of narcotics, a doctor was called, and a parent of the detained individual was informed. In another case when there was a need for medical assistance, a doctor was called and the police officer also prepared an official note on the performed exam of the person by the doctor.

In police station Ohrid, certain omissions were detected in the part of record keeping. Specifically, in the Register of persons whose freedom of movement was limited on any grounds, it was noticed that one detained individual was taken in an ambulance to the Psychiatric hospital Demir Hisar, and when checking the individual file, this was not noted in the detention minutes, nor was it specified that the person demonstrated signs of mental instability. That is the reason why the NPM expressed concern about the manner in which the detention minutes are filled in, i.e. it emphasized the need to thoroughly enter data therein.

In the same police station, the NPM found that for one person who was intoxicated with alcohol, a doctor was not called preventively. However, in another case, where the remanded person had visible injuries, a doctor was called and the file of the remanded person contained a report from a specialist with the determined findings.

In PS Stip, during the inspection of two folders, it was determined that when the person has a need for a doctor, as well as when the person is visibly intoxicated with alcohol, an ambulance is called to provide medical assistance, and within the file there is an appropriate official note for the provided medical assistance.

In PS Veles, whenever a doctor is needed, an ambulance is called, and the police officer always notes the visible injuries of the persons who are detained in PS Veles. The NPM found this when reviewing 8 individual files where a doctor was called in 6 cases. A positive practice of PS Veles is to call a doctor in cases of high percentage of blood alcohol, which can preventively reduce the risks while the person is detained in the police station. In one case where the person had 3.95% blood alcohol content, a doctor was called who found that the person can be held at the police station, and this finding was noted in the detention minutes. In another case where a person had 2.50% blood alcohol content, the person wanted to self-inflict injuries and it was noted that the person was mentally unstable, a doctor was called. From all the reviewed folders, the NPM evaluated as positive the manner of preventively calling a doctor in cases of mental instability or high level of alcohol intoxication, and the doctor provides an opinion, i.e. he/she evaluated whether the person can be held at the station, taking into consideration that the places of detention are located in the basement section which has no calling or alarming system in case of emergency.

2.1.4 Records and registers of detained individuals

In all of the police stations visited, the NPM performed a review of the Register of Daily Events related to the performance of police operations, the Register of persons whose freedom of movement was limited on any bases (register of called, remanded and detained persons), the Register of complaints filed by citizens against police officers and the measures taken, the Register of use of enforcement assets and several individual files for detained individuals. The review found that in the majority of police stations the Register of Daily Events and the Register of persons whose freedom of movement was limited on any bases (register of called, remanded and detained persons) are duly maintained and all the register blocks are filled in.

In addition, while checking the registers, the NPM found that in all general jurisdiction police stations, the information from the Register of Daily Events correspond

with the data in the Register of persons whose freedom of movement was limited on any bases. During the review of the Register of use of enforcement assets and the Register of complaints filed by citizens against police officers and the measures taken in many of the police stations visited, the NPM found that these registers are kept and filled in regularly. From the conducted review of the two cases of use of enforcement assets (PS Kichevo and PS Bitola), the NPM found that the evaluation of justification was properly prepared, as well as the report on the use of enforcement assets by the police officer.

In all of the regularly visited police stations, it was identified that a monthly summary is not kept for the number of called, remanded or detained persons, as stipulated with the Standard operational procedures for detainment and treatment of detained individuals. Due to this, the NPM pointed out that in the Standard operational procedures for detainment and treatment of detained individuals of the Ministry of Interior, in the part of keeping records of detained individuals, it is stated that in the Register of persons whose freedom of movement was limited on any bases, a monthly summary is prepared, and at the end of the month a red line is to be drawn and record the number of persons called, remanded or detained in the police station.

After reviewing the special files for detained individuals, the NPM concluded that in the majority of general jurisdiction police stations these registers are duly kept, and the second and third pages of the file are regularly filled in, which provides a clear view of the documentation within the folder. At the same time, within the contents thereof, in addition to the detainment minutes, a high number of other documents is enclosed which refer to the detainment of the person and the exercising of their rights in the police procedure.

In PS Strumica, during the review of the individual files, the NPM found that in addition to the compulsory detainment minutes, some of the files contained other minutes as well, for the purpose of exercising the rights, such as minutes for defense attorney, certificates of repossessed objects, minutes of handover of a convicted person, and the file prepared after the new Law on Criminal Procedure came into force also contained the Decision on detainment (in accordance with the provision of Article 160 paragraph 1 of the Law on Criminal Procedure, Official Gazette no. 150/2010).

The NPM, in most of the police stations, was unable to determine the logical course of events from the time of deprivation of liberty until the detainment in the police station (which could lead to suspicion regarding the proper determination of the time of deprivation of liberty), i.e. the same time is registered both for the taking into custody and the detainment. Such illogical aspects could pose an additional problem for long-term detainment of persons from the aspect of observing the stipulated maximum time period of depriving of liberty of 24 hours for adult persons or 12 hours for persons under age.

Such illogical aspects were found in PS Bitola, PS Veles, PS Ohrid and PS Kichevo, while in PS Shtip and PS Strumica, from most of the files checked, it was possible to determine that there is logical course of events from the time of deprivation of liberty until the detainment in the police station ends. In PS Strumica, in all files of detained individuals, the detainment minutes had a logical course of events, i.e. the times were individually specified for the deprivation of liberty, detainment and the advice on the rights which provides a clear picture of when the deprivation of liberty began and when does the deadline of 24 hours, which is the legal maximum of deprivation of liberty in a police station.

For the purpose of preventing possible injuries and self-inflicted injuries, and for reducing the risks from torture and other types of inhumane treatment, it was determined that some general jurisdiction police stations, on own initiative, kept additional documentation as well, which can be given as a positive example. In PS Bitola official records are kept for providing food, as well as a written report for calling doctors and

the measures taken by the doctor, which represent good practice and it should serve as an example and be used in other police stations. Official records for providing medical assistance are also kept in PS Strumica, PS Kichevo, PS Ohrid and PS Shtip. In PS Veles, in addition to the detainment minutes, an official note is prepared for providing medical assistance, an official note for refusing to sign the minutes, as well as a control list for supervision of detained individuals.

The majority of the visited police stations have old remand rooms that are located in the basement section and there is no video surveillance installed, and in some police stations the intercoms were out of order. In such general jurisdiction police stations, a control list is kept for the supervision of detained individuals that lists the time when the supervision over the detained individual was conducted. The control list for conducted control over the detained individual is kept in PS Bitola, PS Strumica, PS Veles and PS Shtip. In PS Shtip (the PS with new remand rooms) the NPM found that the direct and immediate supervision over the detained individuals is performed in one of the rooms where the intercom was out of order. The individual files also contained a list of controls performed over detained individuals.

The general evaluation of the NPM is that the police stations duly keep records, appropriately and regularly fill in the registers and the individual files of detained individuals. The files, in addition to the detainment minutes, also include a high number of other documents that are related with the detainment. Certain omissions were identified in the part of filling in the minutes, thus in one general jurisdiction police station one of the minutes did not have records of the time when the detainment in the police station began or which police officer conducted the interview with the person deprived of liberty.

2.1.5 Acting upon given recommendations

The Ministry of Interior and the general jurisdiction police stations, through the submitted answers, accepted the given remarks and suggestions, as well as recommendations provided, with the goal of improving the conditions and treatment of persons deprived of their liberty. Within this process, the NPM was informed that there is ongoing preparation of a new Standard operational procedure for treatment of persons whose freedom of movement has been limited, which procedure will cover the police authorizations, taking into custody, deprivation of liberty and detainment of individuals. These procedures will additionally address in detail the treatment of minors and children, as well as the requests for defence attorneys in accordance with the applicable legal norms. Furthermore, the Ministry of Interior replied that it would take into consideration the recommendations of the NPM that apply to the standards of remand rooms in the period when the reconstruction and renovation of police stations will begin, in line with the anticipated action plan.

Moreover, the Ministry of Interior informed the NPM of the remand rooms in PS Veles where it was determined that they do not comply with the desired international standards, and a proposal for a project had been prepared and, with the support of the Council of Europe, will begin with the construction of new rooms that would be in compliance with the stipulated standards.

The National preventive mechanism was notified by the police stations that they had acted upon the given recommendations, and for this purpose the rights of citizens had been duly posted in the office of the shift leader, as well as in the section with the remand rooms. In some of the police stations where illogical aspects were identified regarding the registration of the time of deprivation of liberty and the time of detain-

ment of the person, the NPM received a response that actions had been taken upon the given recommendations, i.e. that the recommendations were accepted and that, in the future, the logical course would be recorded from the first moment of deprivation of liberty.

In PS Gevgelija, risky objects have been removed from the toilet for detained individuals, while simultaneously activities have been performed to equip two rooms to be used for children, in line with the legal regulations for juvenile delinquency. Regarding the construction of an access ramp at the entrance of PS Gevgelija a response was submitted that a technical solution should be identified that would overcome this problem.

In the general jurisdiction police stations with old and basement rooms that did not have an alarm system (PS Kichevo and PS Ohrid), the recommendation was accepted to install, i.e. to build in such type of system (an intercom or a bell), until the new remand rooms are built. The NPM was also informed that the positive practice would continue regarding the regular controls of detained individuals, with the goal of protecting the rights of persons deprived of their liberty, while official note would be prepared in the future in relation with the exercising of the right to food.

In PS Strumica the procedure began for procurement of appropriate mattresses and blankets. Furthermore, more daylight has been provided in the remand rooms by enlarging the openings of the tin barriers. In PS Kichevo, due to the failure to meet the standards of detainment, and until the time the new rooms are constructed, it was decided that detainment would be performed only in exceptional situations and with brief detainment periods of a few hours.

The police stations accepted the recommendations for preventive calls for doctors in cases of high level of alcohol intoxication, regardless of the fact whether the person asked for medical assistance or not (PS Ohrid, PS Kichevo and PS Shtip). Actions have also been taken upon the recommendation to keep a monthly summary which is an obligation, pursuant to the Standard operational procedures for treatment of persons deprived of their liberty.

2.2 PENAL CORRECTIONAL FACILITIES

In the course of 2013, the Ombudsman – National preventive mechanism paid two regular visits to penal correctional facilities, specifically the Arrest Department of the Penal Correctional Center “Idrizovo” and in the open department in Kriva Palanka within the composition of Kumanovo prison.

2.2.1 Arrest department in the Penal Correctional Center Idrizovo

The regular visit to the **Arrest Department** was conducted unannounced and in the company of an external associate - psychiatrist from the Association of Psychiatrists. The inspection covered the accommodation capacities and transport vehicles, while the NPM also reviewed the special notebook where the performed reviews were recorded.

From the conducted inspection of the Arrest Department, the NPM reached the conclusion that the material conditions fail to meet both the domestic and international standards. The Arrest Department where convicted ill persons stay has six rooms. The inspection found humidity in the hallways, the blankets were old and had no bedding. This department has a toilet facility with relatively fair hygiene. The beds had no bedding, and unclean mattresses were noticed too.

Since it was noticed that some of the rooms are untidy, as well as that they lack the required bedding, and the convicts accommodated therein also complained that of insufficient quantity of hygiene products used to maintain hygiene, the NPM emphasized the role of a doctor and from this aspect pointed out that *“inspections should be conducted on regular basis and recommendations given to the director in relation with: hygiene of the institution and the prisoners, toilet facilities, heating, lighting and ventilation of the rooms, as well as the quality and cleanliness of the clothes and bedding of the convicted individuals.”*⁴

The persons accommodated in the Arrest Department had no complaints about their treatment during their stay in this department. They complained that they were allowed to move only indoors, in the hallway, without the right to outdoor walks. The NPM determined that the rights of convicted persons were being limited, i.e. the persons were unable to establish communication with the outside world, since this department had no payphone.

During the visit to the Arrest Department, the NPM also inspected the vehicle used to transport convicts to the Clinic Center. The transport vehicle was old and obsolete, without the necessary preconditions for transport of persons deprived of liberty, i.e. without security measures for protection of both the persons deprived of liberty and the employees of the Security Department who perform the transport.

The NPM pointed out the standard of the European Committee for prevention of torture (CPT) in relation with the transport of convicted persons to a healthcare facility. According to the recommendations the CPT believes that “whenever it is necessary for convicted persons to be hospitalized or examined by a specialist in a hospital, they should be transported immediately and in manner suitable to their health condition.” The condition of the vehicles used for transporting ill convicted persons may jeopardize the health and life of the convicted persons and they are not suitable for transport of ill persons, taking into consideration that these vehicles have no installed ventilation, heating or other security-protection measures for transport of convicted persons that

⁴ Standard minimum rules for treatment of convicted persons, item 26, United Nations

require medical assistance outside of the incarceration facility.

Considering the fact that the Arrest Department does not have a regularly employed healthcare personnel, and the doctors are engaged on volunteer basis, the NPM advised that such personnel should be provided which was one of the recommendations of the CPT. In the report of the European Committee for prevention of torture for 2010 that was published in 2012, the recommendation was given to hire a nurse, as well as to ensure medical confidentiality during the performance of the examinations.

2.2.2 Open department Kriva Palanka within the Kumanovo Prison

The National preventive mechanism also paid a visit to the open department in Kriva Palanka within the Kumanovo prison. During the visit, the accommodation capacities in the convict section were inspected, confidential group interviews were conducted with several convicted persons chosen by the NPM, as well as interviews with employees in the department, and inspections were performed of the other common and auxiliary rooms and the space for outdoors walks and several random professional files were reviewed as well as other records kept by this facility.

The convicted persons with whom the NPM conducted interviews had not complaints of physical abuse or inhumane treatment and behaviour by the Security Department and they believed that the said department had a fair relation with them. The NPM failed to identify any complaints of violence among the convicted persons. The person expressed satisfaction with food quality, and they only complained about the size of the meal they had been getting for dinner. Regular maintenance of hygiene of bedding and personal clothes was indicated as a problem. Although the persons get laundry detergent from the prison, however the washing machine is out of order, so the persons are forced to manually wash the laundry.

Moreover, the convicted persons pointed out that they have not been fully introduced with their rights, obligations and privileges arising from the Rulebook on house rules, and the NPM during the visit found that the Rulebook was not posted in a visible spot in the Department which prevented them from having it constantly and continuously available for review to the convicted persons. An actual problem is the lack of profile of a social worker, taking into consideration that in this department there are socially disadvantaged persons serving a prison term.

In relation with healthcare protection, all convicted persons complained about access to a doctor, taking into consideration that there are no doctors permanently employed in the department, and a doctor rarely comes to visit. Another problem that was brought up was insufficient budget for medicine. Although the doctor issues recipes with the prescribed medicines, they are not always procured due to the lack of funds. The prison does not include a separate room for doctor examinations, and the persons that are placed in solitary confinement are not visited by a doctor every day which is an obligation in accordance with the Law on Execution of sanctions.

With regard to the material conditions, the NPM during the inspection determined that the rooms in the open department are with a satisfactory level of hygiene and they have daylight. Metal lockers have been placed in the main hallway where the convicted persons keep their personal belongings. Each person in the convict section of the prison has their own bed with a mattress. The NPM also identified certain negative conditions, thus in the convict section we found overcrowding of capacities, i.e. the accommodation in the rooms was not in compliance with the provisions of the Law on Execution of Sanctions⁵, and there was no compliance with 4 m² per convicted person

⁵ The accommodation involves 5 convicted persons in one rooms which is contrary to Article 104 paragraph 3 of the Law on Execution of Sanctions.

in line with the recommendations of the European Committee for Prevention of Torture (CPT). In the accommodation rooms it was evident that they contain high levels of humidity. The inventory in the rooms was fairly old, and the beds are made of metal with old and worn-out mattresses. The toilet facilities have not been renovated or adapted to the needs of convicts.

The NPM found that the professional records of convicted persons are duly kept, as were the books of disciplinary punishment and use of enforcement assets. In the course of review of one professional file of a person serving a disciplinary punishment solitary confinement, after reviewing the decision the NPM found that the minutes of questioning the accused was duly filled in, and afterwards a decision was made to form a committee for disciplinary punishment, a statement was taken from the convicted person, request for initiating a procedure upon the committed disciplinary violation, and enclosed were also the medical findings and a doctor's opinion in accordance with Article 179 paragraph 4 of the Law on Execution of Sanctions.

2.2.3 Acting upon given recommendations

The Penal Correctional Center "Idrizovo" where the Arrest Department is located informed the NPM that the Center acted upon the given suggestions and that it would take measures to improve the conditions, as well as to provide bedding and cleaning products. The Directorate for Execution of Sanctions submitted a response that they had acted upon the given recommendation to provide a vehicle appropriate for transport.

In the part for observations about regular employment of medical personnel in the Arrest Department, the Directorate for Execution of Sanctions informed the NPM that the actions to be taken upon this recommendation is related with approval of new employments, which approval should be granted by the Ministry of Finance. For this purpose the Penal Correctional Facility (PCF) confirmed that it had been requesting for over a year an approval from the Ministry of Finance for regular employment of medical personnel in the Arrest Department.

The Penal Correctional Center "Idrizovo" agreed for the engaged doctor/volunteer to regularly perform exams and give recommendations to the director regarding the following: hygiene of the Arrest Department, toilet facilities, heating, lighting and ventilation of the rooms, as well as the quality and cleanliness of the clothes and bedding of the convicted individuals.

The Directorate for Execution of Sanctions, in relation with the recommendation for reducing the overcrowding in the open department Kriva Palanka, informed the NPM that after the completion of the construction of prison Kumanovo which will have the capacity to accommodate 250 persons, the overcrowding would be reduced.

The prison administration in Kriva Palanka, with the goal of fully introducing the convicted persons with the House rules, prepared an additional number of copies that are available to convicted persons. With regard to the recommendation given for placing a box for requests for medical examinations, due actions have been taken. The prison does not have space that could be rearranged as a special room for doctor examinations. At the same time, this facility informed the NPM that the doctor could visit the persons in solitary confinement since the doctor is not in regular employment and only comes on precisely determined days pursuant to the contract.

Although the prison administration agreed with most of the stated conclusions, it was still indicated that a major part of implementing the recommendations would

depend on providing additional financial assets which the prison does not have at its disposal at the moment.

2.3 PSYCHIATRIC FACILITIES

2.3.1 Psychiatric clinic

The NPM in the course of the year subject of the report conducted a regular preventive visit to the **Psychiatric Clinic**. This visit took place in the company of an external associate from the Association of Psychiatrists. The National preventive mechanism, during its visit, reviewed the material conditions in the public healthcare institution, conducted interviews with some of the patients, and it was also determined how the persons exercise their rights guaranteed with the Law on Mental Health, the Law on protection of the rights of patients and other legal acts.

During the visit to the clinic, the NPM in the interviews with the patients did not receive any complaints about torture or cruel treatment by the medical personnel. The patients were satisfied with the attitude of the employees, but in several cases they complained about unfair treatment by mid-level staff (orderlies), i.e. that they treated them insultingly and condescendingly.

In the Psychiatric Clinic a special protocol is used that determines the policy and rules for taking measures for physical restraint (fixation), and this has been reduced to a minimum where the employees attempt to calm down the patients through conversations and persuasion. During the visit it was found that the Clinic does not have a special room for restraint, but it is performed in any room where the beds have sharp angles, they are not fixed to the floor and there are risks from causing injuries or self-inflicted injuries.

The NPM determined that the patients are not sufficiently familiar with the house rules of the clinic. The NPM believes that it is desirable for the House rules to be posted in a visible location in part of the hallways, thus the patients would be informed about their rights in relation with the accommodation and treatment in this facility.

During the review of House rules, it was stated that the voluntarism of treatment is limited, as well as the right to confidentiality which has been regulated with the Law on protection of rights of patients. Specifically, the Law states that the release of patients must be performed with a companion, i.e. the person cannot be released without a companion, whereas the NPM asked the Clinic to change this part for the purpose of full compliance with the rights of patients and the voluntary nature of their treatment.

The consent form for voluntary treatment states that the patient accepts and consents to "voluntary leaving the hospital only after the patient informed and received approval from its doctor." The NPM considers that the consent for voluntary treatment should be harmonized with the Law on Protection of Rights of Patients which stipulates a procedure for leaving at will the healthcare facility without announcement.

The NPM reviewed the accommodation rooms in all of the departments and found that the accommodation capacities basically meet the desired standards and are appropriately regulated for accommodation of this category of persons. At the same time, it was determined that the hygiene in the rooms is maintained regularly and diligently, and the walls were painted in pastel colours that have a positive effect on the visual stimulation of the accommodated patients. The same rooms have sufficient flow of daylight and in each room we found heating elements and special metal lockers. The

beds in these rooms were covered with clean and tidy beddings and new mattresses. It is positive that patients of different gender in the Clinic are accommodated in separate rooms where it was determined that each patient has a separate bed. Each department of the facility has a special room available for daily stay, which rooms are maintained regularly and diligently and it has an effect of positive stimulation of the patients staying at the clinic.

After the review, the NPM stated that there are appropriate conditions for serving food and most of the patients were satisfied with the quality and quantity of the meals that they receive. For patients suffering from diabetes, the clinic provides them with special dietary food, and the patients are allowed to bring their own utensils from home.

2.3.2 Acting upon given recommendations

The management of the Psychiatric Clinic informed the NPM that it would implement continuous training and education of the orderlies, in order to establish a fair and humane relation with the patients. At the same time, a special room will be provided for restraint with beds fixated to the floor, in order to reduce the risks from injuries or self-inflicted injuries of the patients. The Clinic posted the House rules in visible places in the departments, and at the same time, the House rules would be harmonized with the provisions of the Law on Protection of the Rights of Patients. The Clinic management also accepted the Consent for voluntary treatment to be harmonized with Article 127 of the Law on Protection of Rights of Patients.

The National preventive mechanism did not receive a reply from the Ministry of Health in the part of recommendations that apply to continuous education, as well as the supervision of the medical personnel that is in direct and immediate contact with the patients. With such actions, the Ministry of Health violated the provisions of Article 22 of the Optional Protocol to the Convention against torture that states that "The competent authorities of the State Party concerned shall examine the recommendations of the national preventive mechanism and enter into a dialogue with it on possible implementation measures." With such attitude, and taking into consideration that the Ministry also failed to respond to the visits paid to the psychiatric hospitals in 2012, the Ministry of Health is directly impeding the operation of the Ombudsman – National Preventive Mechanism.

2.4 FACILITIES FOR PERSONS WITH SPECIAL NEEDS

In the course of the year subject of the report, the NPM paid unannounced visits to the public facilities for persons with special needs, specifically the **PF Institute for protection and rehabilitation – Spa Bansko** and the **PF Institute for rehabilitation of children and youth – Skopje**. The NPM undertook these visits in cooperation with the Association of Defectologists of the Republic of Macedonia.

Although these facilities are not classical places of detention, the Ombudsman – National Preventive Mechanism decided to visit them in accordance with the competences arising from Article 4 and Article 20 of the Optional Protocol to the UN Convention on Prevention of Torture and other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.

Additionally, pursuant to Article 11-a of the Law on Ombudsman, the Ombudsman shall provide special protection of the rights of children, persons with special needs and persons subjected to torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, and in accordance with Article 31-a the Ombudsman—for the purpose of implementation of activities—conducts regular and unannounced visits to the bodies, organizations and facilities where freedom of movement is limited, and the Ombudsman prepares a special report thereof.

The visits to these facilities were taken with full cooperation with the management and employees, and the National Preventive Mechanism had unhindered insight into the accommodation places, as well as total freedom to choose persons for interviewing.

2.4.1 Public facility Institute for protection and rehabilitation – Spa Bansko

This public facility was visited by the NPM in the company of an external associate – defectologist. In the beginning it was determined that the Public facility Institute for protection and rehabilitation – Spa Bansko is a facility that cares for, nurtures, educates and rehabilitates persons with physical disability. Namely, the Institute Spa Bansko is a state institution and is under the direct competence and protection of the Ministry of Labour and Social Policy which finances the largest portion of the expenses, and the Ministry of Education participates in the finances with a smaller part. The Institute is a public open facility for persons with intact intelligence from 6 to 26. But in actuality, the facility also accommodates persons with intellectual disability and with combined disabilities, and in certain cases their age is over 26.

The accommodated persons come from all regions of Macedonia. Although the institute is a facility for persons with physical disability, as of three years ago, the facility accepts persons with combined disabilities too. The persons are accepted in the Institute with a decision of the Center for Social Care and approval of the Ministry of Labour and Social Policy.

Currently, four persons who are accommodated in the Institute have no physical disability, i.e. they have another type of disability for which the facility does not have conditions, and the employees have not been trained to work with this category of persons. The NPM received information that the director had asked multiple times for them to be relocated to appropriate facilities or centers, however no approval had been obtained. Specifically, a hearing impaired child was found who, due to its disability, and the lack of knowledge of oral language from the personnel, was held tied to the bed with a rope, and also the facility accommodated a child in social risk, a person with mental disability, as well as a person with psychological instabilities, but no physical

disability. Due to this, the NPM also informed the department for persons with special needs with the Ombudsman in the belief that inappropriate accommodation of certain categories of persons who cannot be given adequate care and protection could lead to inhumane or degrading treatment.

The persons staying in the facility indicated inhumane treatment by some of the employees during their transport, because not enough attention was paid to the manner they are placed in the van, and there had been cases when they had had to wait for the van for over an hour in open space. The occupants expressed special concern regarding the revoking of the transport benefit since it made them dependent on the transport organized by the institute.

After reviewing the rooms for physical therapy, it was found that there were good conditions for carrying out the therapy. The cabinets are equipped with contemporary aperture for physical therapy, kinesis therapy and balneotherapy is practiced. The majority of the occupants expressed satisfaction with the living conditions, and they were pleased with the food they received in the facility. After reviewing the accommodation capacities the NPM found that the material conditions and states of all departments meet the minimum desired standards, they were nicely decorated, adjusted to their needs, and also an access ramp was placed at the entrances to the facilities and the indoor elevators that were in functional condition. Heating bodies were appropriately installed in all departments (central heating) that heated the rooms in accordance with the desired standards.

The occupants pointed out that they are able to freely leave the Institute by signing a statement, without limitations to their basic right to freedom of movement. Most of the employees have a fair attitude towards the occupants, however the occupants believe that insufficient attention is paid to them by the management for their needs and their ideas and requests are not always accepted. It was also emphasized that the institute does not have the appropriate system of complaints and grievances.

The facility has organized lectures from first to ninth grade, according to the plan and program for regular curriculum that are in accordance with the Law on Primary Education of the Republic of Macedonia, but for certain students, due to their capabilities and abilities, this curriculum was reduced. After reviewing the curriculum and programs, it was determined that the teachers work according to regular programs with pupils who have preserved intellectual capabilities, and for pupils with intellectual and combined disabilities, they reduce the program. They also use individualized and interactive teaching, but they lack individual education plans for children with combined disabilities, with the exception of the defectologist who is making attempts for their education.

2.4.2 PF Institute for rehabilitation of children and youth – Skopje

The National preventive mechanism, together with the external associate – defectologist, paid a visit to the Public Facility for rehabilitation of children and youth – Skopje, which is a facility in the public interest and it is in the network of Public facilities of social character. The basic activity of the Institute is to provide rehabilitation-correctional treatment of children and youth with moderate, severe and combined disabilities in their intellectual development. This treatment is complex since it contains multiple components, such as: daily and dormitory inclusion, childcare, upbringing, education, work training, work engagement and work profession, healthcare, as well as cultural – entertainment and sports and recreation life of the occupants.

The persons are accepted in the Institute with a decision of the Center for Social

Care. The NPM, during its visit to the Institute, found that in the Institute in the past period more and more occupants are being admitted with combined disabilities and without parental care, and also without an adaptation period which makes the work of professionals more difficult particularly in the part of healthcare, since around 25 occupants are in medical therapy everyday, and only 5 medical professionals have been employed (nurses and caregivers) who are on duty in three shifts. The primary healthcare in the Institute is provided through a general practitioner who is located in the vicinity of the Institute and is in charge of administrating the medication therapy or sending to a specialist doctor. The doctor who is employed in the Institute monitors the health status of all occupants and takes care of the implementation of therapy and treatment.

After reviewing the dormitory sections (accommodation capacities) was stated that in the bedrooms the hygiene was not on a satisfactory level (in several rooms a strong unpleasant smell of urine could be sensed), and there is insufficient space due to the high number of beds in the rooms. The rooms for practical education are mostly equipped with tools and machines for work, however they lack working materials and protection equipment (protective gloves, as well as special work outfits).

During the interview with several occupants from the Daily Center, the NPM found that they are satisfied with their inclusion in the day center, but they expressed the need for providing better conditions for stay and activities, and they complained of the inability to use the sports hall. At the same time, the occupants also complained of the lack of a washer in the day center that used to be used for washing and ironing laundry. The persons pointed out that they did not have a wide range of selection of activities thus they are bored and there are frequent misunderstanding among them, and there have been attempts for mutual altercations.

The Institute has an old vehicle at its disposal for transport of persons that breaks down frequently.

2.4.3 Acting upon given recommendations

The National preventive mechanism did not receive a reply within the legally defined period from the Public facility Institute for rehabilitation of children and youth – Skopje, the Public facility Institute for protection and rehabilitation – Spa Bansko, or from the competent ministry.

After submitting a reminder the NPM received a reply from the Public facility Institute for protection and rehabilitation – Spa Bansko that measures had been taken to accommodate persons with other types of disabilities and that two of those persons had already been transferred to facilities suitable for their needs. In relation with the inappropriate accommodation that could lead to inhumane treatment, the facility provided information that it was not competent and that social care centers made such decisions. This facility informed the NPM that a box for complaints and grievances would be set up, as well as that it had informed the occupants about the formation of a council with the purpose of overcoming certain omissions or problems in the Institute.

2.5 PLACE OF DETAINMENT AND STAY OF FOREIGNERS, ILLEGAL MIGRANTS AND ASYLUM SEEKERS

In the course of 2013, the Ombudsman – National preventive mechanism paid regular unannounced visits to three border control police stations (BCPS): **Border control PS Tabanovce, Border control PS Dolno Blace and Border control PS Bogorodica.** The NPM paid unannounced visits to these border control police stations with the goal of determining the situations and conditions of the places of detention and the treatment of such persons, as well as exercising the rights of foreigners, illegal migrants, as well as asylum seekers.

2.5.1 Material conditions

The border control police stations are not designated as police stations where persons deprived of their liberty are kept, so due to this reason there is no special room for such purposes. Nevertheless, based on the authorizations that they have, these police stations may deprive of their liberty persons who are wanted, i.e. for whom arrest warrants have been issued or in case of persons who have entered the country illegally. Therefore, the deprivation of liberty or temporary detainment in the border control police station Tabanovce is performed in the official offices, most frequently in the meeting room, in PS Bogorodica the temporary detainment is performed in the office of the shift leader or in the hall of the railway crossing, and in the border control police station Blace the temporary detainment is performed in the office of the shift leader and in one of the rooms of a separate individual facility which also has a toilet.

In the three border control police stations it was determined that the rooms where persons deprived of their liberty are temporarily detained are not appropriate for such purposes, even for such detainments lasting few hours. Specifically, in the border control police station Tabanovce, as the rooms for temporary detainment the meeting room is used where there is no heating, and in cases of deprivation of liberty there is a police officer present in the hall who secures the person until he or she is handed over. In the border control police station Blace it was found that a room is used which is not appropriate and it is not furnished and has no heating, and also the same room is used by the employees to keep their personal belongings.

In accordance with the Decree for planning standards and norms, construction and decoration of facilities used by the Ministry of Interior at the border crossings, it was established that there is a room for searching persons and property as well as a room for asylum seekers with an area of 9 m².

In the border control police station Tabanovce, the NPM was informed that this border crossing does not have at its disposal such rooms which constitute a deficiency in the providing of material conditions, especially for persons who are asylum seekers. There is no room for searching persons deprived of their liberty in the border control police stations Blace as well, so due to this the search of the persons deprived of their liberty is performed in any free room, i.e. the office of the shift leader while the objects taken away from the person are stored and kept in a special warehouse or a special cash box (safe). The NPM determined that the border control police station Bogorodica, as the special room for asylum seekers uses the room for meetings and trainings which is in regular condition, well equipped and discreet for the stay of the asylum seekers.

The Law on Asylum and Temporary Protection stipulates: "*The Request for recognizing the right to asylum shall be submitted at the border crossing when entering the Republic of Macedonia.*" Accordingly, this requires rooms where possible asylum

seekers would stay until the time of their transport to the Admission Center where they have the right to be accommodated until the final conclusion of the asylum procedure.

2.5.2 Exercising the rights of persons deprived of their liberty

Based on the paid visits, the National prevention mechanism determined that the shift leaders always inform the persons deprived of their liberty about their rights at the time of their deprivation of liberty and the police officers fill in the relevant minutes thereof. In the border control police station Bogorodica, the communication with persons deprived of their liberty who are foreign citizens is conducted in English or another language spoken by the police officers (Greek, Turkish or Albanian). At the same time, this police station obligatorily informs the competent authority for deprivation of liberty of a foreigner, for the purpose of taking the necessary actions. Pursuant to the information obtained during the visit itself, but also from the review of records, the NPM found that this border crossing recorded the highest number of illegal migrants.

In addition, in border control police station Blace, persons deprived of their liberty and illegal migrants are informed of their rights in the language familiar to them and this police station has employed police officers who speak several languages (Albanian, Turkish, Roma, Serbian and English). In PS Tabanovce, persons deprived of their liberty who are illegal migrants are informed of their rights in the language they know, and in case they do not know the language, the competent department in the Ministry of Interior is informed and appropriate actions are taken.

The NPM found that the persons in custody in the three visited border control police stations are appropriately informed of their right to a defense attorney, however they seldom decide to use this right. The police officers always call for a doctor if the persons have need for one and they are obligatorily informed of the right to a doctor.

2.5.3 Records of persons deprived of their liberty

During the visits paid to the border control police stations, the NPM conducted inspection of the records and registers for the persons taken into custody. The NPM established that in all of the border control police stations the Register of persons whose freedom of movement was limited is kept duly and all columns of this Register are appropriately filled in. In the border control police station Tabanovce it was stated that the Register is maintained regularly, and in just one case it was noticed that the time was not recorded when the detention ended in this police station, i.e. when the person was handed over to another body in charge of detention.

In the BCPS Bogorodica it was determined that the Register of daily events is duly kept and for the most part all of the columns are clearly filled in, with few exceptions, where one part of the book of daily events did not include the time of ending the detention. Review of the Register of persons whose freedom of movement was limited on any grounds, the NPM was able to conclude that the detainments in all of the border control police stations visited last up to two hours, i.e. there are no detainments lasting over two hours. The NPM also reviewed the individual files of the detained individuals, and the review of individual files was conducted by random choice. The NPM found that the individual files are duly kept in the BCPS, where in addition to the minutes, a high number of other documents was enclosed which referred to the detainment of the person and the exercising of their rights in the police procedure. Only the BCPS Bogorodica

does not fill in detainment minutes, reasoning that this police station does not detain but rather remands persons, so accordingly it keeps records of persons deprived of their liberty who have been remanded at the border crossing.

On this topic the NPM pointed out that at the other border crossings, the review of records showed that they also kept detainment minutes where they would record the starting time of deprivation of liberty and the time when the person was handed over to the competent police station.

The NPM believes that different practices of the border control police stations imposes the question of what type of documentation and records should be kept at the border crossings, taking into consideration that the border crossings have not been designated for detainment, but the logical course of events should be observed and records should be kept of to whom and where persons deprived of their liberty are handed over. For these reasons, the Ombudsman – NPM submitted a request to the Ministry of Interior to prepare instructions on the required documentation that would be filled in for the persons deprived of their liberty at the border crossings until they have been taken over by the competent authority and which would record the providing of the stipulated rights.

In PS Tabanovce, the majority of the reviewed files revealed that there is a logical course of events from the time of deprivation of liberty, so all the individual files indicated when the person was deprived of their liberty, when the rights were read and when was the person handed over to the competent authority. The NPM established that in the border control police station Blace, in the most of the reviewed files for detainment persons the part for informing them of their rights was not filled in, and neither was the part regarding face injuries (whether the person had visible injuries or not), signs of illness and the need for a doctor at the time of admitting the person. The NPM is of the opinion that it is mandatory and necessary to fill in all the blocks in the detainment minutes, including the sections for informing the persons of their right to a defense attorney, as well as the section that records whether there were visible injuries or not, and the need for a doctor.

It was particularly noticed in the detainment records that in BCPS Bogorodica, the majority of files did not indicate the time when the person was deprived of their liberty or the time of handover. Pointing out the practice in the other border crossings where detainment minutes are kept and that they stated the time spent in this police station, as well as to which police station or other authority the person was handed over, the NPM pointed out that this information should also be registered in the records of this police station. The NPM considers that for the persons deprived of their liberty who spend up to several hours at border crossings, minutes should be compiled similar to the detainment minutes (although these police stations have not been designated for detainment, still the persons deprived of their liberty are de facto held for several hours), and appropriate meal should be provided for persons held for over 6 hours until their hand over to the competent police officers and stations.

2.5.4 Acting upon given recommendations

After sending the reports about the visits to the border control police stations Tabanovce, Dolno Blace and Bogorodica, the NPM received a response from the Ministry of Interior stating that a telegram had been sent from the Department of Border Affairs and Migrations according to which the stay of persons deprived of their liberty may not be longer than 30 minutes, taking into consideration that these police stations have not been designated for detaining persons deprived of their liberty. At the same

time, taking into consideration the fact that these police stations do not have special rooms for searching or special rooms for asylum seekers, official offices are used where their personal dignity is respected, as well as the humane treatment of the persons.

The Ministry also informed us that, as soon as possible, written materials would be prepared in multiple languages for the rights of persons deprived of their liberty, which materials would be visibly posted for the citizens.

2.6 OTHER VISITED PLACES

2.6.1 Public facility Children's Home "11 Oktomvri" Skopje

In 2013, in accordance with the annual plan, the NPM also carried out visits to open facilities which were not de jure places of detention, but which were in line with their structure facilities where their freedom of movement is limited, i.e. where persons are accommodated based on an act adopted by a court or administrative body.

With the purpose of examining the treatment of children, the NPM, together with representatives from the Chamber of Psychologists and the Association of Social Workers of the City of Skopje, paid a visit to the PF Children's Home "11 Oktomvri" in Skopje. In accordance with the Law on Social Protection, the right to placement in a facility is granted for children without parents or parental care over the age of three and for them the facility provides accommodation and education until they are capable of independent life and work, and maximum up to six months after graduating from secondary education, if there are no other possibilities for the accommodation to be provided differently. The facility is obliged to provide the children and youth with attending primary and secondary education, to organize professional assistance for the raising and education process, to organize different forms of work, and to take care of the health of children.

The National preventive mechanism received no complaints about torture or other cruel, inhuman or degrading treatment. Small number of children only expressed dissatisfaction with the passive or sometimes rough behaviour from the educators and they believe that the facility should have a proactive approach to them with enhanced care, supervision and providing additional activities in the course of the day. In the interviews the children pointed out that they had been informed of the house rules and that they hold group meetings every two to three days.

Some of the complaints referred to the toilets that did not have sufficient water pressure, and the hygiene was inadequately maintained. Small number of children complained about not getting products for personal hygiene in time, while the others confirmed that they get them from the facility.

The rooms where the children stay are furnished with the equipment required for schooling and education (desk, chair). High-quality beds have been provided with mattresses for sleeping, as well as their own wardrobes for keeping clothes. The education groups have been divided into four residential units, and each residential unit has a separate kitchen, as well as a room for daily stay decorated in accordance with the age of children. The measurement of temperature and humidity in the rooms showed that the temperature was in the range from 22 °C to 4 °C, and the humidity 41-44%, which is in accordance with the desired standards. Generally speaking, in all the residential units the material conditions are on a high level, and there is need for additional painting a small number of rooms, and the toilet need to be maintained regularly.

This facility employs a nurse who takes care of the healthcare protection of

the occupants of the home and the nurse works from 07:00 to 15:00. The medical exam room is equipped with a separate medicine locker, blood-pressure measurement device, medical supplies, and an inhalator. For the children a general practitioner has been provided from outside of the facility, and any therapy is administered by a nurse during her working hours, or by the educators when the nurse is not at work. In cases of emergency, the nurse send the children to the clinic, and the interviews with the children confirmed to the NPM that the nurse takes them to the doctor, and the dentist accompanies them. When admitting a child into care of the home, a doctor's note is obtained to confirm that the child is healthy, and the child's medical records are acquired. The nurse keeps a file on each child, and she also keeps records of vaccination of the child accommodated at the home.

2.6.2 Acting upon given recommendations

The Ministry of Labour and Social Policy in its reply to the submitted recommendations informed us that there was an ongoing process of deinstitutionalization of the facility, and in addition, the Ministry with the Institute for Social Services was preparing a transformation program for the operation of this facility for the purpose of improving the care for the children.

The facility submitted information notifying the NPM that a sports educator had been employed who should animate the children and youth in the field of sports and recreation, and additionally that the Home had prepared an annual operations program per department. The Home emphasized that the Institute for Social Services had prepared an education program for directors and professional associates that also includes education for the social workers.

Measures have been taken for the purpose of repairing the toilets, and the competent committee has reviewed the issue of replacing the switches and isolating the cables.

2.6.3 Customs Administration

The Customs Administration, pursuant to the provisions of the Law on Criminal Procedure, is competent to deprive persons of their liberty and to detain persons deprived of their liberty. The said Law stipulates that the "person is detained in specially arranged police stations or rooms specifically set up for such purpose in the Customs Administration and the Financial Police Office, determined with an act of the Minister of Interior or the Minister of Finance, accordingly"⁶.

During the visit, the NPM established that there were special rooms for placement of detained persons who had been deprived of their liberty. The Customs Administration has also prepared Instructions on the manner and procedure for remanding, detaining and questioning a natural person. At the time of the visit, there were no person detained with whom the NPM could have talked regarding their treatment by the Customs Administration officers and the detainment conditions in the Customs Administration.

The places of detention are located in the basement section of the Customs Administration. Both rooms meet the minimum standards for accommodation of detained

⁶ Article 161 paragraph 4 of the Law on Criminal Procedure, Official Gazette of RM, no. 150 dated 18.11.2010

individuals from the aspect of their size. To be precise, these rooms have an area larger than 4 m², which is in compliance with the minimum standard of 4 m² per person. After inspecting the remand rooms, the NPM determined that they have been appropriately equipped with clean and tidy rest facilities (for short-lasting and overnight detention), such as a bed, new mattresses, quilts and pillows for overnight rest and sleeping. They have been manufactured in such fashion as to provide a high degree of protection of persons from injuries, and as an additional security measure, video surveillance has been installed in the remand rooms. The video surveillance is used to monitor the condition of detained individuals. Regarding the protection and security of the detained individuals is the fact that the beds on top of which the mattress is placed have a construction with tiles, which prevents their improper use or abuse. The NPM noticed that in the interrogation room the table and the chairs were not fixed to the floor, and the toilet contained a metal paper-towel holder, which could be used and lead to a possible risk from the detained individual inflicting injuries or self-injuries.

The NPM was informed that these persons are always informed of their rights and the reason for their detention in a language that they understand through an interpreter (through a translation company), or through the Customs Administration officers who speak the language of the detained individual.

The Customs Administration fills in Detainment Minutes when detaining a person. The records of persons deprived of their liberty are kept in electronic form, as well as in handwriting. After inspecting the minutes of detention of individuals, the NPM found that the minutes are kept diligently, and that all columns are completely and eligibly filled in. Namely, after examining the said minutes, the NPM established in the Customs Administration, that detained individuals are always introduced with their rights in accordance with legal regulations and norms. The NPM determined that the detained individuals were offered food, water and cigarettes, and while the person were in custody they were under direct control every 30 minutes which was appropriately recorded in the detainment minutes. In addition, the minutes note which customs officers performed the search.

In relation with the Decree for use of enforcement assets which has been adopted by the Customs Administration, the NPM found that the assets used to restrain individuals (handcuffs) have not been specified, although they had been used by customs officers. It should also be noted that the Instructions on the manner and procedure for remanding, detaining and questioning a natural person do not regulate the issue of submission of a complaint by a person deprived of their liberty in the event that person believes that the treatment or the attitude towards them was unfair, or if the given authorizations have been overstepped.

From the interviews with the customs officers, the NPM was informed that the Customs Administration does not have separate funds in the budget for providing food to detained individuals, although the Instructions on the manner and procedure for remanding, detaining and questioning a natural person state that "customs inspectors or customs officers are responsible for the basic needs of the detained individual, and that means providing food and beverages in appropriate periods, as well as access to facilities for maintaining hygiene. The Customs Administration does not have a special vehicle at its disposal for transporting persons deprived of their liberty.

2.6.4 Acting upon given recommendations

The Customs Administration, with regard to the submitted report, the found condition and the recommendations given, informed the NPM that in the room for interrogation of suspects the chairs and table had been fixed and the risky objects had been removed from the toilets, which could be used by the person for injuries.

The 2014 budget anticipates a special item for financial funds intended for procurement of food for detained individuals. In addition, a request had been made from the authorized company to readapt a vehicle, in order for the said vehicle to be equipped for transporting persons deprived of their liberty.

The Customs Administration prepared a Draft Decree for modifications and amendments to the Decree for use of enforcement assets, as well as for carrying fire-arms, and the Draft states that the Decree should also regulate the use of restraining assets, i.e. handcuffs. The Draft Decree has been submitted to the Ministry of Finance. Moreover, the Instructions on the manner and procedure for remanding, detaining and questioning a natural person have been amended, and they now stipulate that, at the time of handing over a copy of the minutes to the individual, the person has the option to make a remark in the form of a complaint. The remarks would then be entered into electronic records.

3 FOLLOW-UP VISITS IN 2013

In 2013, the National preventive mechanism (NPM) conducted a total of 16 follow-up visits, out of which 4 were to police stations, 5 to penal correctional facilities, 3 to childcare facilities, 2 to centers for accommodation of foreigners and asylum seekers, as well as 1 visit to a Juvenile Correctional Facility and the Special Facility Demir Kapija.

3.1 POLICE STATIONS

Pursuant to the annual program for 2013, follow-up visits were carried out to police stations Kriva Palanka, Kumanovo, Gevgelija and Radovis, in order to determine the degree of implementation of the recommendations given after the previously paid visits to the places of detention.

In the course of the visit to **PS Kriva Palanka**, it was determined that all the rooms for detention were still in function, for which the NPM had previously found not to be in compliance with the required standards. The basement section includes two rooms for individual accommodation where we found unchanged status in relation with the detainment conditions. These rooms had high levels of humidity, and artificial lighting had not been installed, while the light in the hallway that was used to light the detention rooms was not functioning, and an additional problem was the lack of a heating system. After checking the alarm system, it was established that it was in functional condition. The entrance doors from the rooms had control lists for supervision of detained individuals. In relation with the conditions in the remand rooms, the NPM was informed by the competent ministry that this police station had been included in the renovation action plan. After performing the inspection the NPM concluded that the renovation process had not begun on time, i.e. there was a delay in the implementation thereof.

The review of the Register of Daily Events and the Register of persons whose freedom of movement was limited on any bases (register of called, remanded and detained persons) it was established that these registers are duly maintained and that correctors are not used in them, i.e. erroneously entered data is crossed out. The Register of Daily Events is kept regularly, and it contained a monthly summary of called, remanded and detained persons. Following an examination of the files it was found that they all contained the basic minutes (detainment minutes, minutes of informing of rights, as well as minutes of medical assistance), so in this area the NPM determined that progress had been made. In addition, the files had their second and third pages filled in, and indicated which documents were contained therein, as well as which persons conducted the interviews with the persons deprived of their liberty. All the reviewed files had minutes of the right to a doctor which stipulated whether the person had requested a doctor or not, but the NPM also noted a case of high level of blood alcohol of a detained individual where a doctor had not been called, despite the recommendations previously given by the NPM. In some of the minutes it was noted

that the logical course of events could not be determined from the time of deprivation of liberty until the detainment at the police station, and it was established that one of the minutes did not register the time of remand. In accordance with the review of the exercising of the rights and the keeping of records of detained individuals, the NPM judgement is that the recommendations given previously have been partially carried out.

From the visit by the NPM in 2013 and the prior correspondence with the Ministry of Interior, the conclusion can be drawn that measures are being taken to improve the conditions in the rooms in places of detention, through a plan for their renovation. This police station has been included in the renovation action plan, but taking into consideration the exceptionally poor conditions in the remand rooms, it is necessary to temporarily adapt the auxiliary room, in order to use it for short-term detainments.

In **PS Kumanovo** it was determined that the majority of the recommendations given were either partially or fully carried out. The recommendations submitted to the competent ministry were not implemented, due to the untimely implementation of the Renovation action plan adopted by the MI. In accordance with the Action Plan of the MI for renovation and reconstruction of the remand rooms in the police stations, PS Kumanovo is among the first police stations where the remand rooms should have been renovated even in 2012. In PS Kumanovo after a period of two years the conditions are still the same and the old rooms for detaining persons deprived of their liberty are used, and they do not meet the standards regarding the heating, daylight and artificial lighting, ventilation and others.

In the remand rooms it was established that the hygiene had been improved, but still not up to a satisfactory level, the beds in all rooms were with bedding and blankets (that were somewhat clean), but the pillows were dirty and untidy. Still, no systems were installed for heating and cooling or a ventilation system. An inspection of one of the rooms found that the alarm system did not function.

Additionally, the NPM requested that the competent ministry should be informed about the dynamics of the implementation of the Action Plan, and submitted new recommendations to the MI and the police station. The NPM came to the conclusion that the recommendations were not implemented regarding the equipping of a separate room for detention of minors, in accordance with the Law on Rights of Children, as well as providing food as stipulated by the international standards for remanding and detaining individuals. Improvements were found in record keeping for persons deprived of their liberty, i.e. all the cases had formed files that contained the mandatory minutes for detention in police stations. The NPM Team determined that the rights of called, remanded or detained persons were posted in multiple languages in the majority of visible places, however they were not posted in the interior part of the remand rooms.

During the follow-up visit to the **PS Radovish** the NPM found that the status in relation with the conditions in this police station has not changed. The basement rooms were found to be clean and painted, but the beds had no mattresses for overnight stay. The NPM established that the remand rooms, although they fall short of meeting the basic minimum standards, were still being used for long-term detainment. The detained individuals are controlled every hour, and this is recorded in a special book of supervision carried out. After examining this book, it was determined that the number of detentions in this police station is fairly low.

During the follow-up visit it was noticed that the information about the rights of citizens had been duly posted in the reception room (the office of the shift leader), however they were not posted in the interior part of the remand rooms. We also found that there were improvements in record keeping for persons deprived of their liberty, i.e. in all cases in addition to the detainment minutes and the minutes of informing detained individuals of their rights, large numbers of other documents were enclosed with reference to the detainment of the individual and the exercising their rights in the

police procedure. A positive example is the existence of minutes of rights to a doctor. In all the files, the second and third pages of the files were duly filled in, which enabled easy and unobstructed evaluation of the contents of the file and the documents therein. In the course of examination of individual files, the NPM established that the detainment minutes are kept and filled in completely and diligently. However, from all the inspected files, the NPM found that only one file has a logical course of events, while in the other three it was determined that there is no such thing.

PS Radovish does not have separate funds for providing food for detained individuals, in accordance with the Standard Operational Procedures. Pursuant to these procedures of the MI, the police station should have at its disposal funds to be used to provide meals for detained individuals.

Based on the paid visit, the NPM gave additional recommendations for the station, as well as for the Ministry of Interior. Recommendations have been given for timely implementation of the Action Plan, with the goal of providing—within the shortest time possible—remand rooms in PS Radovish that would be in accordance with international standards, for preparation of internal instructions on the manner of filling in the new detainment minutes with clear definition of the terms *deprivation of liberty*, *remand and detainment*, as well as for providing additional budgets that would cover the costs of food for persons deprived of their liberty that are in custody in PS Radovish, and for the adoption of instructions on mandatory calling for a defense attorney in accordance with the Law on Rights of Children.

The follow-up visits also covered **PS Gevgelija** which now has new and renovated rooms for detaining persons deprived of their liberty. The follow-up night visit that was carried out by the National Preventive Mechanism determined that most of the recommendations intended for Police Station Gevgelija had been implemented. Improvements were found in record keeping for persons deprived of their liberty, i.e. all the files the detainment minutes contained a logical turn of events. After examining the records of detained individuals, in one file it was observed that a doctor had not been called for a person with high level of blood alcohol. The NPM instructed that the police station must call a doctor in cases when high level of alcohol intoxication has been determined in the detained individual, regardless of the fact whether the person asks for medical assistance or not, for the purpose of taking preventive actions for timely protection of the health of the person deprived of their liberty.

The NPM determined that the rights of called, remanded or detained persons were posted in multiple languages in the section with remand rooms, as well as in the reception room and the room for interviewing detained individuals. The room for questioning and interviewing detained individuals was not appropriately equipped with a computer and other technical assistance assets. Following the inspection of the toilet facilities, the NPM concluded that the unsafe materials and objects were not removed, which could be misused to inflict injuries or self-injuries (metal paper-towel holder, breakable mirror).

3.2 PENAL CORRECTIONAL FACILITIES AND JUVENILE CORRECTIONAL FACILITY

Follow-up visits were carried out in **prisons Tetovo, Strumica, Ohrid, Skopje and Gevgelija**, as well as in **Juvenile Correctional Facility Tetovo with temporary location in Veles**. The visits to the prisons Tetovo, Strumica, Ohrid and Skopje included an external associate from the Association of Psychologists, while the visit to the prison Gevgelija was taken in the company of associates from the Association of Forensics Experts from the Institute of Judicial Medicine, as well as the Association of Criminal Law and Criminology. For the visit to the Juvenile Correctional Facility, in addition to the associates from the Association of Forensics Experts and the Association of Criminal Law and Criminology, we also included an external associate from the Chamber of Psychologists, taking into consideration the educational – re-socializing role of this facility.

Due to the conditions found in prison Skopje, as well as in the Juvenile Correctional Facility, a request was submitted to the Ministry of Justice asking it to take urgent measures. The most worrisome were the conditions in the **Juvenile Correctional Facility**. The National preventive mechanism, in the course of the previous visits gave a recommendation for the children under age to be separated from persons of age, in accordance with international standards⁷, and during the follow-up visit it was noticed that the occupants are only separated based on the fact whether they would be accommodated in the open or the closed department, or the so-called Department of Enhanced Correctional Impact (DECI).

The NPM made a recommendation to examine all complaints of possible injuries and physical abuse for the purpose of preventing torture or other type of cruel treatment, but during the follow-up visit, after interviewing the inmates placed in the DECI, as well as those placed in the open department, the NPM received complaints about the treatment by some of the employees in the Security Department. Although the review of the medical documentation could not determine the manner in which the injuries had occurred for specific persons, the NPM still expressed concern that the complaints again referred to the same persons from the Security Department.

After interviewing some of the employees from the Security Department, we noticed an attitude towards the juvenile persons as persons *prone to violence, disobedient and with vandal behaviour, undisciplined, inclined to run away and unmotivated to work in the economy*. Such attitude of the employees opens the dilemma about the efficient implementation of the process of re-socializing and if they do not display a positive attitude, the question imposes about the effectiveness of the institute measure which, among other things has an educational – correctional role.

With the goal of achieving an efficient re-socialization system, the NPM made a recommendation to set up additional workshops, but after the follow-up visit, the NPM found that the situation was still the same, i.e. that other than working in the kitchen, the youth had no other working tasks. The NPM concluded that the education process was still not being implemented in the Juvenile Correctional Facility and that the minors are only engaged through certain educational activities, as part of implementation of several projects.

After an assessment of the medical records of two inmates who indicated that they had health issues, it was determined that the medical records were duly filled in (the diagnosis made and the prescribed therapy are always records). In the medical records we observed medical documents from examinations performed in other health-

⁷ The standard minimum rules of the United Nations on application of court procedures to juveniles state that “Juveniles in prisons should be placed separately from the adults in special institutions or special parts of the institution where adult inmates are also placed”. The UN Rules for Juveniles derived of their liberty specify that “In all places of detention the juveniles should be separated from persons of age, unless they are part of a single family”.

care facilities. Although the doctor, in an additionally conducted interview, pointed out that the inmates were tested for Hepatitis and HIV, this was not noted in the medical records. One of the NPM recommendations given in the previous report referred to everyday presence of a doctor in the facility. The NPM received a reply from the Administration of the Facility that the minors have 24-hour healthcare available, and if the doctor is not present, an ambulance is called. However, it was pointed out in the reply that in case of solitary confinement, the doctor would come every day, perform health exams and return with the transportation provided for the entire shift. During the follow-up visit, there were two persons in solitary confinement, and the doctor was not present during the day while the visit lasted.

In the open department we found beds without mattresses, as well as old mattresses that were inappropriate for use. The inmates complained that there was no heating and that they were not given additional blankets during poor weather conditions. In the section of the Department for Enhanced Correctional Influence measures were not taken to fence off part of the walking area, although the NPM was informed that this recommendation would be carried out by providing funds from the budget planned for 2013.

The NPM found that the Juvenile Correctional Facility Tetovo disinfected the kitchen and better hygiene was found in the part for preparing the food. Some of the inmates complained about the quantity of food they had been getting, but the majority was satisfied with the quality of cooked food. In addition, it was stated that there was no special diet regiment for the inmates suffering from Hepatitis. In the kitchen a weekly list was posted for dishes for persons accommodated in the Juvenile Correctional Facility Tetovo.

Although substandard conditions were found in this facility in the past as well, during the last visit the NPM discovered that the persons are placed under conditions that are below minimum standards, and especially worrisome was the situation in the Department for Enhanced Correctional Influence (DECI), where despite the observed conditions and the recommendations given in the previous reports, the persons are placed in remand rooms that have no heating, ventilation, and the toilet facilities are in the same room, while the humidity is above the allowed maximum, i.e. it was over 70% in the rooms where the inmates spend the nights. Due to the conditions found, the NPM submitted a request for taking urgent measures that would improve the conditions in the facility, and also requested the timely implementation of the Project for reconstruction of Penal Correctional Facilities (PCF) and the Juvenile Correctional Facilities (JCF), pursuant to which project a new juvenile correctional facility would be built with the capacity to accommodate 84 persons.

During the follow-up visit to **Skopje prison**, an external associate – psychiatrist was included, in accordance with the Memorandum on cooperation with the Association of Psychiatrists of the Republic of Macedonia. The NPM conducted the target visit that focused on the several negative findings from the first special report (***in the remand section***) from 2011 and on checking the implementation of the given recommendations.

During the regular visit to Skopje Prison (the section of remand department) in 2011 recommendations were given to examine all suspicious cases of possible torture or other types of cruel and inhumane treatment of the convicted or remanded persons, to avoid accommodating high number of persons in remand rooms with only one toilet facility, to provide a mattress and a bed for every convicted or remanded person, as well as a special room for searching persons.

After interviewing several incarcerated male and female inmates, as well as persons under age, the NPM received no complaints of physical violence or mistreatment by the prison authorities. The incarcerated persons pointed out that the Security Department has a fair relation, and the complaints mostly referred to the quality of food,

poor material conditions (overcrowding), as well as walks in fresh air.

The incarcerated persons are allowed to procure food from outside in line with the House rules for implementation of the measure of remand (industrially packed with a declaration in plastic packaging, not prepared in domestic conditions). The NPM received no complaints about the food from religious aspect. The evaluation was that the doctors provide their professional opinion in the event of need for special diets due to health conditions of certain incarcerated persons. The incarcerated individuals consume their meals in the same rooms where they are staying (there is no special rooms such as a dining room where the incarcerated individuals would be able to consume their meals).

Most of the prison inmates complained about the issue of limited and highly restrictive space for movement – specifically, these people spend the majority of days and nights in their sleeping rooms (up to 23 hours a day), and only for 45 minutes, and sometimes even 30 or 15 minutes they stay outside in the open, which is not in accordance with the legal provisions. The NPM believes that the inactivity of the incarcerated individuals and their confinement to their rooms for 23 hours a day is contrary to the international recommendations and counterproductive as well. Particularly worrying is the length of incarceration which affects the health of incarcerated individuals, both somatically and the mental health of inmates.

During the follow-up visit, the NPM determined that in the incarceration department the situation had not changed at all and that there is still overcrowding. Specifically, during the follow-up visit, we found a situation where in one room 12 inmates were accommodated, and there was only one toilet facility in it. The NPM observed that two persons did not have their own beds and were placed to spend the night on a mattress put on the floor (one of them was under age). For that purpose, the National Preventive Mechanism pointed out that such accommodation is not in accordance with the domestic legal regulations and the international standards and that it must be appropriately corrected. The situation is worrisome with the old wing B where there are up to 10 people accommodated in a single room, and the measurement of humidity showed 65% RH, which is above the limits of the maximum standard set at 30-60%. Although in the other wings the humidity was lower, it was still obvious that the overcrowding leads to poor conditions for stay, poor ventilation, insufficient air, as well as poor hygiene in the rooms.

During the visit, there were several complaints from the incarcerated individuals regarding healthcare and the availability of medicament therapy. In relation with these complaints, an assessment of the medical records was conducted, and it was determined that adequate healthcare had been provided in every case. One of the problems facing the Healthcare Department was the insufficient number of persons from the Security Department who are obliged to transport the inmates to the appropriate locations for specialist examinations, so in certain cases with no acute symptoms and which are not of high priority these examinations are postponed for a certain period, but in a manner that would not endanger the health of the incarcerated individuals.

The NPM submitted a request to Skopje prison to take urgent measures, and to the Administration for execution of sanctions recommendations were given to provide the budget for procurement of sleeping facilities for each incarcerated individuals (both bed and mattress), as well as sufficient quantity of various food, taking into consideration the rise of incarcerated persons, but also the timely implementation of the Project for reconstruction of PCF and JCF pursuant to which a new remand department would be opened with the capacity for 200 persons and a new prison department with capacity for 40 persons.

In 2013 the NPM also paid follow-up visits to **Tetovo prison, Strumica prison, Ohrid prison and Gevgelija prison.**

In Tetovo prison the visit was carried out with an external associate – psychia-

trist, during which it was established that from the recommendations submitted to the prison, the majority remained not implemented, i.e. they depend on additional financial funds. The NPM assessed that the recommendation was not carried out regarding the admission department and there are still different categories of convicted persons placed there which could lead to a criminogenic infection. At the same time, the conclusion was drawn that the prison failed to act upon the recommendation for taking additional measures for the purpose of increasing the work engagement of the convicted persons, as well as to equip a special and appropriate room for personal searching of convicted persons in accordance with the established international standards.

The NPM determined that there were no changes in the part of improving conditions that were requested by the Administration for execution of sanctions. Recommendations were submitted to the Administration for execution of sanctions for improving the conditions in the admission department, reducing the overcrowding, i.e. providing sufficient space for the convicted persons in accordance with domestic and international standards, providing an appropriate infirmary for doctor examinations, as well as equipping an appropriate room where the persons would be able to exercise the right to visit (this right is now exercised at the entrance to the prison without enabling privacy during the visits).

Following the visit in May 2012, the NPM asked the Administration to take measures for timely questioning and determining all the circumstances in cases where the persons who are serving the measures of remand complain about unfair treatment and verbal threats from some of the employees in the Security Department, as well as about the manner in which room searches are conducted without paying attention to the personal belongings of the persons. During this follow-up visit, from the interviews with the incarcerated individuals, the NPM did not get any complaints about cruel, inhuman or degrading treatment, nor about unfair treatment from the employees in the Security Department.

It was also inferred that, upon the recommendation given for strengthening the control over the work of the medical personnel, as well as everyday visits by a doctor to persons in solitary confinement, actions had been taken, i.e. the prison employed a doctor, and thus the healthcare in this facility has been evidently improved. The NPM determined that the prison also took actions upon the recommendation for a special box where the convicted persons would ask for a doctor examination.

In **Strumica prison**, the follow-up visit was carried out in the company of an external associate from the Association of Psychiatrists of the Republic of Macedonia. For the duration of the visit, the NPM spoke with several prisoners who were accommodated in the semi-open/open section and they indicated that the Security Department has shown fair treatment, and they were also satisfied with the treatment from the Resocialization Department. In the interviews with the persons put in solitary confinement the NPM was notified that members of the Security Department, during the search, made threats, and one person was not allowed to file a complaint against the decision to issue a disciplinary measure of solitary confinement. The NPM was advised by the Resocialization Department that all persons who are issued disciplinary measures are informed of the right to file a complaint against the adopted decision. One of the convicted persons placed in isolation indicated that he was pushed by the guards and hit in the back. It was also pointed out that some of the members of the Security Department insulted the convicted persons with derogatory words.

In 2012 the NPM received complaints about physical abuse and humiliation by the Security Department. In the course of the follow-up visit, the greater part of convicted persons were satisfied with the treatment by the officials, however some of the persons in solitary confinement who had been issued disciplinary measures complained about their treatment by the commanders from the Security Department. After taking this into consideration, the NPM judged that the given recommendation was partially

carried out which further imposes timely and efficiently investigating all possible cases of physical abuse, i.e. torture or other type of cruel or inhumane treatment.

The NPM found that part of the recommendations given were either partially or fully carried out. The recommendations referring to healthcare, improving the conditions in the isolation rooms, building in an alarm system, and providing a separate room for searching convicted persons, were not implemented.

After interviewing the doctor, and inspecting the medical records, it was confirmed that the said doctor visits the persons who are serving the disciplinary punishment of solitary confinement only on Tuesdays and Fridays when he visits the prison and in this manner the obligation from the Law on execution of sanctions is not observed, as stipulated in Article 181 paragraph 4 that determines that the convicted person should be visited by a doctor on daily basis, and the director of the facility once a week. Although the NPM was informed that only the doctor has access to the medical documentation, an inspection on location revealed that the employees have access as well, as the doctor himself was unaware of the previously given recommendation about the confidentiality of the medical documentation.

The prison did not have a separate room for the doctor to perform examinations. Such situation was also noted in last year's report. For this purpose the library has been used. From the visit, we concluded that the space does not meet the minimum standards for a doctor infirmary. The Law on Healthcare stipulates that the space where the examinations are to take place should have an area of at least 16 m², have indoor plumbing and good illumination. The furniture requirements lit a desk, two rotating chairs – one for the doctor and the other one for the patient, a medicine cabinet, a curtain, a locker where therapies and anti-shock therapies are to be kept.

The Strumica prison does not provide education pursuant to the obligation arising from the Law on execution of sanctions. According to the data from the Resocialization Department, in Strumica prison 60% of the convicted persons have completed elementary education. The department, on its own initiative, was teaching some of the convicted persons to read and write, and the prison provided textbooks, notebooks and pencils for writing.

After the visit, the Ombudsman – National preventive mechanism asked the Administration for execution of sanctions to conduct extraordinary professional instructional supervision in relation with the healthcare of convicted persons, and this was conducted on 29.05.2013.

Based on the conducted supervision an Order was issued by the Administration for execution of sanctions obliging the director of the prison:

- To perform repairs and renovations of both rooms (the library and the kitchen of prison personnel) into a single room, and this would meet the requirements for it to serve as an infirmary.
- To provide proper record keeping of all performed health examinations of convicted persons and to ensure the unhindered exercising of the right to confidentiality of the medical records of the inmates in the facility.

At the same time, the supervision conducted by the Administration for execution of sanctions at the request of the Ombudsman – NPM, the prison director informed the Administration that the doctor examinations are no longer performed in the on-duty officer and a special locker had been provided for keeping the medical records.

In **Ohrid prison**, the NPM was accompanied by a representative of the Association of Psychiatrists of the Republic of Macedonia. During the last visit, the recommendation was given not to use the rooms where the measure solitary confinement is served, since they were below the minimum standards, and although we received a reply that they would not be used until their renovation, during the follow-up visit it was established that they were still being used. Specifically, during the visit the NPM found

two convicted persons serving the measure solitary confinement in the same rooms. After inspecting the solitary confinement rooms, the NPM determined that the conditions therein were unchanged, i.e. that they had not been renovated and that people were still being kept in them although they failed to satisfy the minimum standards. Due to these reasons, the NPM referred to the United Nations Rules for Protection of Juveniles Deprived of Their Liberty where item 67 states "... *disciplinary measures constituting cruel, inhuman or degrading treatment shall be strictly prohibited, including corporal punishment, placement in a dark cell, closed or solitary confinement or any other punishment that may compromise the physical or mental health of the juvenile concerned.*"

In the part regarding other recommendations, the NPM came to the conclusion that the recommendation was not carried out for examining all possible injuries caused by the Security Department and establishing a humane and dignified relationship with the persons deprived of their liberty. In the interview with the incarcerated individuals, the NPM did not receive complaints, but there were complaints from the persons put in solitary confinement who complained about their treatment by the Security Department, as well as about doctor care while serving the administered measure. The NPM also spoke to a number of convicted persons from the closed and open/semi-open department. Namely, one person placed in the closed department believed that the attitude of the Security Department was unfair, because several persons from the same department treated them poorly and degradingly.

During the follow-up visit to the juvenile detention facility, the NPM was informed from the interview with the director of the facility that there was only one juvenile accommodated in the closed department together with younger persons over age. Due to the above the National Preventive Mechanism believes that the prison management followed the principle of the best interest of the child since the child was placed with younger persons of age, and the juvenile was not entirely separated, but still the NPM would like to emphasize that in case of a high number of juvenile occupants, the management should take all measures to separate persons of age.

In the remand section the NPM found overcrowding. The prison inmates complained about the issue of limited and highly restrictive space for movement – specifically, these people spend the majority of days and nights in their sleeping rooms (up to 23 hours a day), and only for one hours, and sometimes even 30 minutes they stay outside in the open, which is not in accordance with the legal provisions.

In the interview with the Resocialization Department the NPM received the reply that the education of convicted persons is conducted regularly, especially for transmittable infections and the manner of their protection by non-governmental organizations and the Red Cross. During the follow-up visit the NPM established that the number of persons suffering from Hepatitis B had dropped, specifically at the time of the visit there were only 5 infected persons. The prison management undertook preventive measures and also conducted vaccinations for the employees of the juvenile prison.

Regarding the recommendations submitted to the Administration for execution of sanctions, the judgement is that they have not been carried out, or to be more precise it was stated that the prison had not been renovated in those parts that were evaluated as places that do not meet the standards for accommodation of persons deprived of their liberty, and after submitting the recommendation for renovating solitary confinement rooms, the NPM found no change, i.e. the Administration failed to take any measures to repair them.

The NPM determined that the recommendation to raise the food budget was not followed, and in the interviews with the inmates it received objections about both the quantity and quality of the food. The same complaint was voiced by the remanded persons as well who complained that little food is distributed, and during the visit it was noted that the number of persons in remand is continuously rising which imposes

the need to increase the food budget. In Ohrid prison in 2013 it was determined again that the educational process does not take place.

After the visit, the Ombudsman – National preventive mechanism asked the Administration for execution of sanctions to conduct extraordinary professional instructional supervision in relation with the solitary confinement rooms. Namely, in the course of the follow-up visit, the NPM concluded that the solitary confinement rooms are still being used for issuing disciplinary measures, although it had been previously advised that the conditions are inhumane and degrading, fail to meet the minimum international and domestic standards and they should be out of use. The supervision conducted in Ohrid prison found that the solitary confinement cells are no longer being used, i.e. they are out of use. To be precise, on 27.05.2013 the Director of Ohrid prison issued an Order banning the use of the solitary confinement cells in the prison until they have been renovated.

The visit to the **prison Gevgelija** was carried out with associates from the Association of Forensics Experts from the Institute of Judicial Medicine, as well as the Association of Criminal Law and Criminology.

With the follow-up visit, the NPM concluded that Gevgelija prison has still not employed a doctor, and access to the medical records is granted to the Security Department. Healthcare protection is provided by engaging a doctor with a deed contract.

After interviewing the incarcerated individuals, most of them complained about the low quality of food, i.e. about receiving bland food that is served in the prison. After reviewing the list of meals, it was determined that the indicated ingredients are rich in proteins and that the food is diverse. The prison director enclosed a document testifying about taking regular smears from the persons engaged in the kitchen and whose results would be additionally entered into their sanitation booklets.

During the follow-up visit to Gevgelija prison the NPM inferred that the conditions in the remand section, as well as in the isolation section were the same and that they still failed to comply with the desired standards for rooms where persons deprived of their liberty are kept. In addition, the NPM found that the space for walks is not fenced off so that it could be used under poor weather conditions. The walking area has benches for resting covered with canes, a playground, and the incarcerated individuals use the same space to do weight-lifting.

In the first visit the NPM noted that the majority of convicted persons and remanded persons had no complaints about the employees, but during the follow-up visit to the semi-open department some of the convicted persons voiced their complaints about the attitude of some of the employees. The NPM expressed concern about the degree and efficiency of the measures that were being taken by this facility, in order to reduce, i.e. to prevent inhumane and cruel treatment of incarcerated individuals.

After interviewing the incarcerated individuals, the NPM found no complaints about excessive use of force or that they had been treated inhumanly. The incarcerated individuals objected the conditions in the rooms where they were staying, that they had no bedding, that the beds were old, and the rooms too small to accommodate multiple persons. After having discussions with the employees from the Security Department, and after conducting the review it was noticeable that the attitude of the employees towards the convicted persons was that they were "junkies", "criminals", and it was directly stated that one person has Hepatitis B, although that person claimed that it was not true. The employees pointed out that the convicted persons acted violently and that they refused to cooperate which in turn brings into question the process of resocialization.

At the time of the follow-up visit, the NPM submitted new recommendations regarding the area of Resocialization, healthcare, as well as regarding more efficient measures for sanctioning officers for whom it was determined that they used violence against the convicted persons.

3.3 FACILITIES FOR ACCOMMODATION AND STAY OF FOREIGNERS, ILLEGAL MIGRANTS AND ASYLUM SEEKERS

Special accent in 2013 was placed on the situation with illegal migrants and asylum seekers, taking into consideration that the number of this category of persons is increasing from the countries involved in conflicts and who transit through the country to the desired destinations. In 2013, follow-up visits were paid to the Admission Center for asylum seekers, as well as to the Admission Center for foreigners. The follow-up visit to the Admission Center for foreigners was carried out in the company of the Macedonian Young Lawyers Association which is a registered Association for free legal aid.

In the course of the visit to the **Admission Center for asylum seekers**, 85 persons were found there - asylum seekers, divided into two buildings. At the entrance of the first building for accommodation of asylum seekers, the path was partially damaged and deteriorated, and the building itself was ruined and in worse condition than during the previous visit conducted in December 2011. In the first building the NPM found dirty rooms where it was also noticeable that they have high levels of humidity and in some of the rooms the windows were broken, while the toilets were completely ruined, dirty and out of use. The toilets were untidy and the NPM concluded that they constitute a risk for spreading transmittable and infectious diseases. In some of the rooms the furniture was completely destroyed, and in certain halls high quantities of garbage was observed. The small dining rooms were untidy and dirty, while in the second building the accommodation capacities were in better maintained conditions and with a higher level of hygiene.

Although the response from the Center pointed out that one hygienist had been assigned to maintain the hygiene, it was obvious from the follow-up visit that the maintenance of hygiene depends exclusively on the people accommodated therein who are not trained for the basic life skills needed regarding the hygiene or the manner of living stipulated with the House rules of the Center. Regarding the House rules, the Center administration indicated that the House rules were being translated by the UNHCR to several languages that are used by the asylum seekers, and that at the time new House rule were being prepared that would determine the actions regarding physical violence between the asylum seekers. During the interviews with the occupants, one of them pointed out that they received the House rules in French, but some of them stated that they did not receive sufficient information about the rights that they have while staying at the Center and some of them informed each other about the House rules of the facility.

Based on the interviews conducted with the persons employed in the Center, the NPM obtained information that 10 people work in the Center, and with the goal of providing additional human resources the Center has been cooperating with civic organizations, and in this manner the Center provides a social worker, an educator and a Macedonian teacher. The facility has also employed one psychologist with a deed contract. The facility has not employed a lawyer, and only other people hired are one hygienist and one security guard for the accommodation capacities. Due to the above, the NPM considers that the number of human resources has been increased in the Center through the cooperation with the civic sector, but the issue remains of the sustainability of these resources and building capacities who would be permanently employed in the Center for accommodation of asylum seekers.

In the course of the NPM visit in 2013 it was established that the Center has concluded a contract with a medical office, where a doctor visits the persons and performs examinations on Tuesdays and Thursdays, while a nurse has been engaged through the civil society sector and she is present on Mondays, Wednesdays and Fridays. This way, everyday presence of a medical professional has been ensured in the period from 12 noon until 3 pm, but the examinations are performed only if the persons request an examination due their current health condition. Although the NPM made the recom-

mentation to regularly employ a doctor who would be present at the Center every day, the current situation allows limited access of 3 hours a day to a medical professional, and additionally an initial check-up is not performed of the persons when they arrive and are placed in the center. The nurse pointed out that she did not receive a list of newly admitted persons so she could perform the first systematic examination and determine the health status of the persons staying at the center.

The NPM talked to some of the persons accommodated in the Center and they complained about the quality and quantity of food.

During the follow-up visit to the **Admission Center for foreigners**, 74 persons were accommodated, out of which five were female and several juvenile persons. After interviewing several male and female occupants, as well as persons under age, the NPM received no complaints of bad behaviour, physical violence or mistreatment by the authorities.

The foreigners stated that the police officers had a fair attitude towards them, and the majority of complaints referred to the fact that they were not allowed to contact their families, whereas one person pointed out that they had been in the Center for 2 months, and they still had not been allowed to contact their family in order to inform it where they are and that they were in good health. The objections also applied to the postponements of the procedures, as well as the lack of information about how long the procedure would last and about the time of their staying in the Center.

Moreover, the NPM found that the House rule of the Center cannot be carried out in full regarding the exercising the right to a walk by the occupants. Although the changes to the House rules define that a walk in fresh air should last one hour, the Administration, however, as well as the occupants, gave the information that this provision is difficult to be applied due to the fact that the Center is understaffed, and due to the very position of the Center, thus there is a risk of escape from the detained illegal migrants. Therefore, The NPM believes that the lack of human resources may not limit the rights of illegal migrants while staying the Admission Center. In addition, it was determined that the general location is inappropriate for this type of facility and that access to it is made significantly more difficult, which leads to the question of fast arrivals of vehicles during urgent situations (the Center does not have its own transport vehicle and for transportation they use vans from the police stations).

Most of the persons accommodated there had no complaints regarding the food, i.e. they are content with it, but they complained that they do not get enough cleaning products or personal hygiene products. The NPM also received complaints about the hot water for showering; specifically one person pointed out that there had been not hot water in the showers for two week which makes it more difficult for the occupants to maintain their hygiene. It was also observed that most of them do not have appropriate clothing adjusted to the weather conditions.

The NPM concluded that most of the recommendations given were not carried out by the facility. The follow-up visit determined that in the isolation room the beds were not fixed to the floor, a written protocol was not established for actions to be taken in the event of physical violence between the persons accommodated in the Admission Center, and still the Center does not meet the international standards in relation with the number of accommodation capacities, i.e. number of beds in the residential rooms. The NPM received the information that the House rules were not translated, but the translation procedure to be carried out by the UNHCR was ongoing, and within short period of time it would be available to the persons accommodated in the Center.

3.4 OTHER PLACES

In 2013, in addition to the standard visits to places of detention, the NPM conducted follow-up visits to open institutions as well (de facto facilities where freedom of movement is limited, in order to determine the treatment with vulnerable categories of persons, particularly persons with special needs, and children. Taking into consideration the sensitivity regarding the work with vulnerable categories, as well as the need for expertise in the part of treatment of children with special needs, and being guided in accordance with the Convention on the Rights of Children and the Convention on persons with special needs, during the follow-up visits we included external associates from the Association of Social Workers of the City of Skopje, the Chamber of Psychologists as well as the Association of Defectologists of RM.

In that context, in 2013 two follow-up visits were paid to the Public Facility for care of children with educational-social problems – Skopje, one visit to the facility for care, raising and education of children and youth “Ranka Milanovik”, as well as one visit to the Special Facility Demir Kapija – facility for persons with difficulties in mental development, where accommodation, care healthcare, rehabilitation, professional and occupational therapy are provided, in line with the capabilities and health condition of the occupants.

The first visit to the **Public Facility for care of children with educational-social problems – Skopje** was carried out during regular working hours, while the second visit was carried out in the evening hours. During the first follow-up visit, the NPM determined that the majority of the recommendations given by the NPM had been implemented or partially implemented. That is why it was established that the departments were renovated (observation department, first and second male department and the mixed department) and they all contained new doors, windows, beds, etc.

In order to prevent violence between the dependents, the NPM previously requested the Administration to carry out enhanced supervision and establishing special protocols for preventing violence among the juveniles accommodated in the Facility, as well as to register such incidents in a special register/ book. During the follow-up visit it was determined that a special register was not kept for the physical violence among the children or the cases of self-inflicted injuries. The management began to prepare internal procedures and instructions for the basic working procedures, but they are still not observing the protocols for prevention and deterrence of violence among the dependents accommodated at this facility.

After reviewing the list of dependents, it was determined that to the PF for care of children with educational-social problems still, contrary to the recommendation of the NPM, continue to be sent and cared for juveniles who have committed acts of crime (ages 14 to 18). With the goal of reducing the possibility from negative effects and the spreading of a criminogenic infection, the NPM requested the Ministry of Labour and Social Policy that the Public Facility cares exclusively for juveniles with educational-social problems.

During the second follow-up visits that was carried out in the night hours, the NPM conducted multiple interviews with the dependents accommodated in this facility, in order to determine the manner of their treatment and whether they have any complaints regarding the employees. During the visit to the Facility, from the total of 36 dependent, 12 were missing, but only two of them were justifiably absent, and the other ten had escaped. The presence and the absence was duly recorded in the register book by the educators from the previous shift. Only one educator was on the job, and he was also engaged as a security guard during the night.

It is of interest to the NPM to get information about the category of persons who are accommodated, taking into consideration the recommendation given to send to and accommodate in the Public Facility for care of children with educational-social

problems – Skopje exclusively juvenile persons with educational-social problems, but not persons who have committed acts of crime or children who have committed acts that are stipulated as acts of crime in the law. The educator informed the NPM that this facility still accommodates different categories of dependents.

In order to evaluate the manner of conducting supervision over the juveniles during night time, information was given that the doors to the facility are closed after 9:00 pm, and the social worker keeps a register of acts violence.

Taking into consideration that in the previous reports enhanced supervision was requested for the training group, especially for control of bringing in alcohol and cigarettes to this part of the facility, during the visit the NPM determined that there had been improvements to the hygiene and the maintenance of the rooms of the training group, did not notice alcohol or cigarettes therein, and the discussions with the dependents we received information that they were contented with the conditions. Regarding the treatment thereof, they expressed satisfaction with the approach of the director and the employees, they had unhindered possibilities to contact the family and primarily their parents, but they did complain about violence over some of the dependents and they believe that appropriate measures should be taken to remove such violence.

Unlike the visit to the Public Facility for care of children with educational-social problems, where after each of the two visits higher number of children were found to be included in the raising-educational activities, during the visit to **PF "Ranka Milankovik"** only two persons were found, while the others had escaped.

Pursuant to Article 120 of the Law on Social Protections, the facility is obliged to provide the occupants with appropriate conditions for accommodation, food, planned and organized implementation of contents, measures and activities in the process of their raising and education, free activities and the culture-entertainment life, as well as to take care of the life and health of the dependents accommodated in the facility.

In the course of the follow-up visit, the NPM found that neither of the two present dependents (from which one should be in the VII grade and the other I year of secondary school) attended the classes. The review that was performed revealed that the recommendations was not given that applied to the motivation for inclusion in the education process, or for organizing various trainings for skills, starting from the most basic trainings for life skills, trainings for motivating the children, trainings for developing technical skills, specialized seminars and trainings for children regarding sexual-reproductive health.

The National preventive mechanism conducted an inspection of several rooms in the male department and determined that the same rooms are still not properly equipped and they still only contain beds and wardrobes. The review determined that the hygiene in the rooms is not maintained regularly and was not on satisfactory level.

During this visit, the NPM requested higher involvement of the families/ guardians in the treatment of the dependents and keeping a list for monitoring the participation of the parent/ guardian in the treatment of the dependent. In relation with healthcare protection, recommendations were given to carry out preventive health examinations of the occupants, in order to determine their health status, to prevent spreading of sexually transmitted diseases through vaccination for Hepatitis B and to employ a medical professional, for the purpose of providing timely healthcare for the dependents accommodated in the facility.

The visit to the **Special Facility Demir Kapija** was taken with associates from the Association of Defectologists of the Republic of Macedonia. The Special Facility Demir Kapija, pursuant to the valid and applicable regulations, is a facility for persons with difficulties in mental development that provides accommodation, care, healthcare, rehabilitation, professional and occupational therapy, in line with their capabilities and health conditions.

The monitoring of the institutions where occupants are accommodated with severe and most severe problems with intellectual development is conducted by the NPM for the purpose of determining the risks and actions that could lead to torture or other type of cruel, inhumane or degrading treatment, following the exercising of their right to liberty and safety, then to establish whether the occupants are subjected to medical treatment without their consent given freely and based on information, exercising their right to healthcare protection, as well as to determine the conditions where these persons are staying (material conditions, clothing, heating, diet, sanitary conditions and such).

During the follow-up visit, the NPM concluded that the renovation of block A was in its final stage, and it should be put into use in the near future, and the NPM had recommended that material conditions should be improved. Although in most of the departments we observed improvement of the conditions, the situation in the Dependence was still judged to be worrying. In the accommodation section of the Dependence, we found low temperature, i.e. insufficiently heated rooms, pursuant to the target standards. In most of the rooms up to six persons were placed, while in some of the rooms we could feel the unpleasant smell of urine. In the same department, the NPM also found an increase in the number of occupants due to the renovation of the other facilities, i.e. some of the dependents from department A were moved to this facility.

In the course of the visit, the NPM also observed the return of an occupant who, in the process of deinstitutionalization, was transferred to the day-care center outside of the Institute, but could not get used to the new conditions. Due to the lack of a sufficient period of adaptation, the person refused to remain at the day-care center, and they were returned visibly upset.

Following the inspection of the warehouse and the kitchen, the NPM determined that the Institute had a sufficient quantity of ingredients needed for the occupants. Since there are persons in the Institute who find it hard to consume food, it was noticeable that there were adequate quantities of milk and dairy products, as well as other ingredients with rich energetic values.

In 2012 the NPM gave the recommendation that, whenever handing out contraceptives, to always seek approval from the guardian or the occupant (if the person is work capable). The occupants (and/or their guardians) must be appropriately and properly informed about the purpose of the contraceptive that is being given to them. The facility sent a letter to all social care centers to acquire consent for the use of contraception therapy. Due to this, most of the guardians had given their consent, and the persons who had not been declared work incapable were explained, i.e. introduced with the goal of receiving the contraceptive therapy. The employees in the new facility indicated that the contraception was distributed every three months, and the occupants and the occupants knew about the purpose of them receiving the therapy.

During the visit, we found that the Institute asked the social care centers to conduct timely analysis and determination of guardianship of the persons for whom it is necessary to initiate the procedure for declaring them work incapable, but additional coordination is required with the competent ministry.

Consent was obtained to employ a social worker, and an agreement was reached to include a neuropsychiatrist, but it is necessary to provide a general practitioner for the occupants according to the place of their stay, for the purpose of unhindered providing of healthcare protection.

It was generally evaluated that most of the previously given recommendations had been carried out by this facility. The occupants did not have any complaints about the employees, but we came to the conclusion that the process of deinstitutionalization is not carried out appropriately. On this issue, part of the professional team stated that there were certain omissions, i.e. that the opinion of the personnel of the Institute

regarding the fact whether a particular occupant is ready to live within the community was taken into consideration. Moreover, there was no preparation for the process itself, when some of the occupants would display revolt and refuse to leave the Institute.

3.5 MEASURES TAKEN AND IMPLEMENTATION OF GIVEN RECOMMENDATIONS

Following the follow-up visits paid to the police stations where it was found that some of them do not have appropriate conditions for detaining persons, the competent ministry informed the NPM about the implementation of the action plan for reconstruction that would start to be implemented in 2013, instead of the previously determined dynamics 2012 – 2015⁸. In the meantime, due to the postponement of the implementation of the action plan, in PS Kriva Palanka the auxiliary room will be used for detaining individuals where these persons would be provided with more appropriate and humane conditions for stay. The competent ministry submitted the information that, during the reconstruction of the police stations, the recommendations of the National preventive mechanism would be taken into consideration, with the goal of meeting the prescribed standards.

In relation with providing a separate budget that would cover the food expenses for the persons deprived of their liberty for **PS Kumanovo**, we received the answer that the competent offices are making efforts to provide financial funds. For this goal, the NPM believes that the exercising of the right to food and water is an important indicator of humane treatment of persons deprived of their liberty, and in no case should the detained individuals be left without a meal, which they are entitled to in accordance with the Standard operational procedures for detaining and treatment of detained individuals. These procedures determine that the food is provided from the personal funds of the detained individual, from the funds of detainee's family or from the budget of the Ministry of Interior.

Regarding the recommendation to prepare internal instructions on the manner of filling in detention minutes, with clear definition of the terms deprivation of liberty, remand and detainment, the MI in the reply they submitted, indicated that there are ongoing modifications and amendments to the Standard operational procedures for detaining and treatment of detained individuals which would regulate these issues.

For the follow-up visits to the general jurisdiction police stations, the NPM received a response from **PS Kriva Palanka, PS Gevgelija, PS Kumanovo and PS Radovish**. In its answer, **PS Kriva Palanka** indicated that it had limited space available for detaining individuals, i.e. that there were no appropriate rooms which could be refurbished for temporary use, until the old remand rooms have been reconstructed. In relation with the recommendation for mandatory health examination for persons with visible injuries or high degree of alcohol intoxication, PS Kriva Palanka informed the NPM that measures had been taken regarding this recommendation, as well as that these exams were duly recorded in the minutes of right to a doctor.

As for the other recommendations, we received a response that measures had been taken to have proper determination of the logical course of events in the records, the had process begun for establishing an official note for exercising the right to food, and special control lists had been introduced for conducted supervision over detained individuals when they are accommodated in the basement rooms.

⁸ Pursuant to the action plan of the Ministry of Interior, in 2012 among the first 5 police stations to be reconstructed PS Kumanovo was chosen, and in 2013 also PS Kriva Palanka and PS Radovish. But after visiting PS Kumanovo, as well as PS Bitola and PS Ohrid in 2013, it was determined that the implementation of the action plan had not begun, i.e. the places of detention had not been renovated.

PS Gevgelija submitted a notification to the National preventive mechanism stating that all measures have been taken to fully implement the recommendations given, i.e. all risky object and materials have been removed from the toilets for the detained individuals, and with the goal of equipping interrogation rooms and detaining juvenile persons, this station established cooperation with UNICEF to arrange such rooms in accordance with the legal regulations. Regarding some of the recommendations for which there are technical obstacles in the domain of their implementation, such as constructing an access ramp before the entrance to the police station which is located on the first floor of the building, there will be additional review of relevant solutions for overcoming the found situation.

The NPM also received a reply from **PS Kumanovo** that for maintaining the hygiene in the places of detention is the responsibility of the police officers themselves, while the providing of appropriate heating is directly related with the reconstruction of the police stations, in accordance with the Action Plan of the Ministry of Interior. The other recommendations were accepted by this police station.

The police station Radovich informed the NPM that they had acted upon the given recommendations, i.e. the time of deprivation of liberty is duly recorded in the detainment minutes, separate records are kept for exercising of the right to food, their rights have been posted in the detainment cells and the police station requested the providing of mattresses and blankets that would be used in the detainment cells. Since PS Radovich has old detainment cells, their renovation is going to depend on the implementation of the action plan, and at the moment, in accordance with the Decision on defining police stations for detainment adopted by the MI, this station is competent to treat, i.e. to detain individuals in this police station.

Regarding the situation with the **Juvenile Correctional Facility Tetovo**, the Directorate for execution of sanctions in several letters informed us that the Project for reconstruction of penal correctional facilities and juvenile correctional facilities in the Republic of Macedonia also includes this Juvenile Correctional Facility, whereas a letter from May 2013 indicated that the reconstruction of this facility would begin in the second half of 2013. Following the follow-up visit paid in November of 2013, information was submitted that in August 2013 a contract was signed with subcontractors of the construction work and the constructions works are expected to begin in 2014 (month of February) and to last 24 months. In line with this information, the initial plan for starting the construction in 2013 has been moved to 2014 which leads to the conclusion that there are delays with the initially defined deadlines for construction of the Juvenile Correctional Facility.

The management also informed the NPM that, in relation to the recommendation to provide appropriate and high-quality diet for the juveniles, a suggestion had been sent to the JCF Tetovo, and in relation with the improvement of the education and resocialization process, several projects had been carried out in cooperation with domestic and international partners.

The Juvenile Correctional Facility Tetovo notified the NPM that, depending on the conditions, attention was being paid to separate juveniles and younger persons of age, and additional financial funds had been requested to readapt and improve the conditions for the juveniles in the department of enhanced educational influence. New mattresses had been provided, as well as bedding for those cases where it was established that they had been missing or damaged. Moreover, regarding the dental care, the Juvenile Correctional Facility Tetovo pointed out that appropriate measures were being taken, and the recommendation to vaccinate the employees for Hepatitis had been carried out.

As for providing the occupants with the education process, the Juvenile Correctional Facility Tetovo gave the information that on multiple occasions the Facility submitted lists to the Administration for execution of sanctions specifying the persons

who need to be part of the education process, but this process had not yet begun.

Skopje prison informed the NPM that measures had been taken to improve the conditions for accommodation of convicted and remanded persons, in other words a sufficient number of beds had been procured, suitable mattresses had been provided, and efforts would be taken to provide bedding too. Furthermore, the bathroom on the semi-open department had been reconstructed in the semi-open department which would overcome the problem with heating of hot water. Skopje prison also submitted information that rodent control and disinfection had been carried out in the remand rooms.

In the part of providing diverse food that would meet the required energy values, the prison informed the NPM that the required material funds had been approved by the Ministry of Justice. The Directorate for execution of sanctions did not directly reply to the recommendation to provide a suitable food budget, taking into consideration the rise in remand cases, but only informed the NPM that the food budget is provided proportionally with the number of remand days from the previous year (in accordance with the Instructions for distribution of budgets funds in the program for 30 Penal Correctional Facilities for 2013).

With the goal of reducing the overcrowding in the remand department, the procedure has begun to relocate persons to Kumanovo prison. In addition, the Directorate informed us that, for the reconstruction of Skopje prison, the preparation of the project documentation is ongoing, and that the construction of the facilities would begin in the second half of 2014.

Tetovo prison informed the National preventive mechanism that the failure to comply with some of the recommendations was due to financial reasons and that for certain conditions that primarily refer to the accommodation conditions, the Directorate for execution of sanctions had been informed. According to the prison, providing a separate admission department where there would not be different categories of convicted persons is of special importance, but the fulfilment of the recommendation has financial and technical preconditions. Additionally, the prison for healthcare protection submitted information that it would provide a safe for keeping the methadone therapy, and for persons who suffer from certain illnesses, a special diet would be provided.

The Directorate for Execution of Sanctions also emphasized the problem with providing financial funds regarding the renovations and the providing of appropriate conditions. In its response, the Directorate provided information that in order to increase the accommodation capacities in the prisons, there was an ongoing implementation of the Project for reconstruction of penal correctional facilities that would include the reconstruction of PCF Idrizovo, Skopje prison, Kumanovo prison and the Juvenile Correctional Facility Tetovo. However, the NPM pointed out that the providing of appropriate conditions should apply to all prisons, and with the construction and reconstruction of the facilities defined with the project, the conditions would be improved in the said facilities and the effect would be reduction in overcrowding that is generally present in all prisons. Since overcrowding was found in Tetovo prison, the Directorate for execution of sanctions submitted information both for the project and for establishing a probation office within the Directorate.

Strumica prison submitted a reply informing the NPM that the Prison Administration regularly visits the convicts and during the visits there were no complaints about unfair treatment by the Security Department. After the conducted visit to the prison by the NPM, the prison established a box where the convicted persons would ask for a doctor examination. Moreover, after the inspection performed by the Directorate for execution of sanctions, at the request of the NPM, Strumica prison undertook activities to renovate and equip the infirmary where conditions had been provided in accordance with all the standards, and also one room had been readapted to be used for searching convicted persons. To ensure the confidentiality of the medical records,

access thereto is granted only to the doctor and the relevant medical charts have been printed in line with the given suggestion. For the other recommendations, Strumica prison informed that measures were undertaken in the isolation premises and electric alarm system had been set up, and from the aspect of higher work engagement, the prison management has been cooperating with several state institutions, as well as secondary schools.

The Directorate for execution of sanctions was given the recommendation to employ a doctor and a nurse with the goal of providing everyday and continuous healthcare, but we received the reply that in the past period on several occasions the Directorate had submitted requests to the Ministry of Finance to give consent for employment, but there had not been any new employments in the prison until that time. The same as with Tetovo prison, for this prison too the Directorate for execution of sanctions, regarding the renovations of certain sections, pointed out that this would require additional financial funds.

In relation with the report on the follow-up visit to Ohrid prison, this prison submitted a response informing the NPM that an order had been given not to use the solitary confinement cells until the suitable conditions have been provided. After conducting control for possible injuries inflicted by the Security Department, the prison established that there had been no such elements of these actions by the said department.

Regarding the equipping of a separate search room, the prison informed us that such room would be equipped as soon as funds for such purposes have been acquired. After the suggestions made, the prison—due to the lack of a full-time employed doctor—limited the access to the medical records in order to ensure the confidentiality of data of persons deprived of their liberty.

The Directorate for execution of sanctions submitted information that an analysis had been conducted about the situation with the education process in the penal correctional facilities and the juvenile correctional facilities and that the analysis had been submitted to the Ministry of Education and Science, whereas the Ministry should offer the method of organizing the education process in Ohrid prison. The Directorate asked the NPM, if we had competence, to submit the recommendation to the competent Ministry of Education and Science as well. Nevertheless, the NPM believes that the Directorate for execution of sanctions, which is a body in charge of execution of sanctions, competent for exercising the rights of convicted persons, and they include the right to an education. The manner of coordination and organization with other ministries is the duty of the Directorate for execution of sanctions.

The issue of lack of healthcare personnel, according to the Directorate, will be resolved with the amendments to the law, pursuant to which the status of healthcare workers would be resolved, i.e. they would be taken over by the public healthcare facilities that provide primary healthcare.

Gevgelija prison, instead of replying about the manner in which they would act upon the given recommendations, entered a discussion whether the NPM properly reviewed the situation during the visit the NPM had paid in cooperation with the Association of Forensics Experts and the Association for Criminal Law and Criminology. Specifically, the prison informed the NPM that the doctor had been doing his job in expert and professional manner, and that the access to medical records had been granted to the Security Department due to the lack of regularly employed medical personnel. For carrying out the recommendation to protect part of the walking area from external weather conditions, the prison pointed out that it would require additional funds that it did not have available at the time. In addition, the prison entered a debate whether the findings of NPM were objective regarding the conditions in some of the sections, but there was no reply to the recommendation whether and how efficient measures would be taken by the facility in order to reduce or prevent inhumane treatment of the

persons deprived of their liberty.

Prison Gevgelija agreed that the book for the use of enforcement assets should be numbered and contain a seal on every page in order to avoid any misuse by the police officers.

The Directorate for execution of sanctions, in relation with the recommendation to hire a doctor and a nurse in Gevgelija prison, informed the NPM that the modifications to the Law on execution of sanctions would resolve the status of healthcare workers. Regarding the recommendation for providing primary and secondary education for convicted persons, the Directorate for execution of sanctions informed the NPM that all activities and measures within its competence had been taken, including the preparation of analysis of the situation with the education process in the penal correctional facilities and the juvenile correctional facilities.

For the visit paid to the **Admission Center for Asylum Seekers** a response was submitted where the Center informed that this facility continuously provided healthcare for its dependents, specifically through compensation of costs of specialist and sub-specialist interventions, regular procurement of medicine, as well as timely examinations by the infirmary with which the facility had concluded a contract. Regarding the recommendation for timely providing of clothes and footwear for asylum seekers, the facility pointed out that these activities are conducted in line with the dynamics of the asylum seekers and the weather conditions. In relation with the remark concerning the provisioning of House rules in languages known to the asylum seekers, the Admission Center informed the NPM, that in cooperation with the Office of the High Commissioner for Refugees and the Ministry of Labour and Social Policy, an informative brochure had been prepared for the asylum seekers specifying their rights and obligations, and that it would be additionally translated into languages commonly spoken by the asylum seekers. Concerning the recommendation to establish a written protocol for actions in cases of physical violence and incidents among the persons staying at the center, the Center notified that the protocol had been planned within the mandatory instructions for actions issued by the director of this facility. The competent ministry pointed out that the recommendation for renovations, for the purpose of overcoming the inappropriate conditions, would be taken into consideration in order to provide additional funds from the existing budget of the ministry.

The Ministry of Interior submitted an answer informing us that some of the given recommendations had been fully implemented, i.e. only the doctor has access to the infirmary, information about the house rules had been provided in languages understandable for the persons accommodated in the **Admission Center for Foreigners**, the right for the persons to contact their families had been ensured, and coordination had been established with the Center for Social Services, and the persons were being informed of their right to asylum. Furthermore, the MI informed us that they had acted upon the NPM recommendation to modify the Rulebook on house rules that regulate the right to walk in open space for the persons accommodated in this Center. Some of the recommendations have been partially carried out, and those that have not been implemented, activities have been anticipated in the Program for operation of organizational units in the border police for 2014, and the submitted recommendations have been taken into consideration during the preparation of the Action Plan.

PF for care of children with educational-social problems, in its response about the first follow-up visit, indicated that this was an open-type facility and that the dependents often smuggled in alcoholic beverages and cigarettes, but the professional persons had been exerting efforts to root out these harmful incidents through conversations, educational sessions, as well as by sanctioning such behaviour. At the same time, the dependents are being educated about life hygiene habits.

The recommendation for replacing the broken windows has been carried out. Also, the public facility records all cases of physical violence and self-inflicted injuries

in the book of daily events. However, in order to comply with the recommendation, in the future the facility will keep a separate book recording only physical violence and self-inflicted injuries.

Regarding the report on the night visit of the PF for care of children with educational-social problems, the facility agreed with the conclusion about the lack of human resources, particularly during night time, when the same person is both the educator and the guard, and the competent ministry was informed thereof. Additionally, through an agreement with three educators, from which two were assigned to night shift, and one for the day shift.

The facility confirmed the status of mixing categories of persons, or that juveniles were being placed in same rooms as persons who have committed acts of crime, but that they were acting upon the decisions of the centers for social services. Concerning the other recommendations, this PF conveyed that they had acted upon them, and they were additionally preparing internal procedure in relation with the individual work of the professional team with juvenile persons.

The Ministry of Labour and Social Policy additionally informed that in the PF for care of children with educational-social problems juvenile persons should be sent who have educational and social problems, not juveniles who have committed acts of crime, in order to prevent a criminogenic infection. In line with the above, the ministry submitted a recommendation to the social services centers. Due to the inability to implement the recommendation for having a regularly employed doctor-specialist for children psychiatry, the services of the Mental Health Institute are being used. In accordance with the last recommendation, the Ministry shall exert efforts to give a legal definition of the term "children with educational-social problems".

Regarding the conditions found in the **PF Institute for care, raising and education of children and youth "Ranka Milanovik"**, this facility submitted a response that measures had been taken to carry out the given recommendations. Additionally, it was emphasized that for some of the recommendations this facility was unable to act, since its account had been blocked. The Ministry of Labour and Social Policy submitted an answer that, within the funds available for 2014, the male department would be renovated, and a certain number of rooms would be equipped where free activities of children would take place, and also the facility had prepared a plan and program for improving the organization of the operations in the facility, thus contributing to the efficiency and appropriateness of the process of education and re-education.

In relation with the recommendations for the **Special Facility Demir Kapija**, the NPM failed to get an answer within the stipulated legal deadline due to which the NPM send a reminder to the competent ministry, as well as to the Facility Demir Kapija. Additionally, the facility informed the NPM that it would continue with the renovation of the other facilities, provide adequate care in the area of maintaining hygiene and pay attention to genders during baths. For the recommendation to employ a doctor, this facility submitted a request to the competent ministry, but it had not received a replay.

4 SITUATION WITH ILLEGAL MIGRANTS AND ASYLUM SEEKERS

In the past years, the Republic of Macedonia has become a transit country through which illegal migrants and asylum seekers pass, so with this mind, in 2013 the NPM paid special attention to the conditions and treatment of this category of persons. International standards require that the deprivation of liberty for migrants to be used as the last option. When deprivation of liberty or detention is issued, it must be necessary and proportional to the legitimate purpose that wants to be achieved. EU Directive (2008/115/EC) determined that each member state should limit the period of deprivation of liberty. When deprivation of liberty is applied for migrants and asylum seekers, attention should be paid to provide conditions that reflect the status and needs of the persons, i.e. not to be a prison regiment that treats migrants as convicts. International standards require specially designated centers for placement of migrants who correspond with their legal status⁹.

However, when the migrants are put in places of detention, it is necessary to comply with the relevant international and regional standards for deprivation of liberty. It is a requirement for the persons to have access to asylum procedures, as well as to have protective mechanisms that are important for prevention of torture. The protective mechanisms should include access to a defense attorney, doctor examination, as well as the possibility to contact family and representatives of diplomatic-consular offices. Special protection should be provided for children migrants, women, persons with mental problems, as well as persons with special health problems, victims of human trafficking and elderly people.

In the Republic of Macedonia, there are two centers, one for admission and accommodation of foreigners which is within the competence of the Ministry of Interior, as well as a center for accommodation of asylum seekers within the competence of the Ministry of Labour and Social Policy. In 2013, the NPM, in cooperation with the Macedonian Young Lawyers Association, paid a visit to these centers, as well as to three border crossings in order to determine how foreigners, illegal migrants and asylum seekers are being treated. During the visits, the NPM adhered to the 10 Leading principles that apply to asylum seekers and illegal migrants, which is in accordance with the standards of the European Committee for Prevention of Torture (CPT).

In accordance with the Law on Asylum and Temporary Protection, the request for asylum can be submitted at a border crossing or the nearest police station. The NPM was informed by the Border control police stations that persons deprived of their liberty were being informed of their rights, as well as illegal migrants, in the language they know, and in case they do not know the language, the competent department in the Ministry of Interior is informed and appropriate actions are taken. During the visits to the accommodation centers, the majority of persons pointed out that they were not informed of the right to seek asylum at the border crossing. At the border crossings it was determined that there were no special rooms for asylum seekers.

Pursuant to the Universal Declaration of Human Rights "everyone, regardless

⁹ CPT Standards, extract from the 7th General Report, item 54

of their immigration status, has basic rights to equal treatment before the same law. Migrants should not suffer discrimination because of their status." Therefore, the Commissioner for human rights of the Council of Europe gave a recommendation to the member states that "every person when coming to a border should be treated with respect for their dignity."

The National preventive mechanism also emphasized the Resolution 1707 (2010) on *Deprivation of liberty of asylum seekers and migrants in Europe*¹⁰ which in item 9.2.3. states that the detained individuals should be adequately informed in simple language about their basic rights, as well as the rules and procedures for detainment. In this section, the European Committee for prevention of torture in its annual reports¹¹ emphasizes that it is in the interest of the migrants, as well as the personnel to have clear house rule and that a copy of these rules should be available in languages most commonly spoken by these persons. The rules require that the detained migrants should not be asked to sign a document in a language that they do not understand or do not understand the contents thereof¹².

Pursuant to the instructions for illegal migrants who require adequate accommodation, the NPM determined that the Admission Center for Foreigners did not meet the desired standards. The NPM also pointed out that the CPT standards require providing appropriately equipped rooms with furniture which need to be clean and in well maintained condition, with sufficient space and area for the persons staying there. The international standards require that the persons should not be accommodated in sub-standard conditions, and additionally the accommodation conditions could constitute a reason for inhumane treatment in accordance with Article 3 of the European Committee for Human Rights¹³.

Minimum standards for conditions of deprivation of liberty of migrants and asylum seekers (rule no. 1) stipulate that "*Persons deprived of their liberty should be treated with dignity and respect for their rights, and the accommodation conditions that affect human rights cannot be justified with lack of assets and materials.*"¹⁴

The NPM found that in the Admission Center for Foreigners the persons were examined by a doctor who, in accordance with his contract, pays visits three times a week. At the same time, the Rulebook on house rules stipulates that the "mandatory doctor examination of the person during their admission in the center is performed within 24 hours of admission", hence the NPM expressed concern about the implementation of this provision in conditions when a doctor performs examinations only on specifically defined days. For this purpose, the NPM points to the 10 *Principles for detention of asylum seekers and irregular migrants*¹⁵ that stipulates timely provided medical care, particularly for persons who have been victims of torture, sexual abuse, as well as other forms of psychological or mental abuse. According to these principles, during the admission it is necessary to get information about the health, as well as to perform the initial examination. During the initial examination, it is necessary to provide information in a language understood by the person. In addition, the medical professional in these facilities needs to also conduct healthcare prevention, especially on the issue of spreading contagious diseases. In addition, a section of the standards of the European Committee for prevention of torture requires that newly admitted per-

¹⁰ Adopted by the Parliamentary Assembly on 28 January 2010 – Council of Europe

¹¹ 19 General Report on the CPT's activities covering the period 1 August 2008 to 31 July 2009

¹² CPT Report Ukraine 2009; Noland and K v Russia, Application no 2512/04 judgment of 12 February 2009

¹³ Ribitsch v. Austria, Application No 18896/91, judgment of 4 December 1995, Slemouni v. France Application no. 25803/94 judgment of 28 July 1999.

¹⁴ European rules governing minimum standards of conditions of detention for migrants and asylum seekers, <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta10/ERES1707.htm>

¹⁵ 10 guiding principles governing the circumstances in which the detention of asylum seekers and irregular migrants may be legally permissible.

sons be initially examined by a doctor or a qualified nurse.

The protection of vulnerable groups in the Center, i.e. unaccompanied juveniles, women, as well as persons without citizenship, is inadequate. The international rules and standards for vulnerable categories point to the fact that incarcerating these categories of persons in centers of closed type should be an exception and be reduced to the shortest period of time possible. The NPM determined that the unaccompanied juveniles in the Center for Foreigners have not contact or visits from a custodian, regardless of the fact whether their files contained decisions on appointed custodians by the Center for Social Services. The procedure for appointing custodians pursuant to the Law on Family constitutes an urgent procedure and it is necessary, within the shortest period of time possible, a custodian to be appointed for the purpose of timely and complete care for the rights of children. The NPM reached the conclusion that there is no appropriate coordination between the Admission Center for Foreigners and the Center for Social Services, which means that the issue should be reviewed on a higher level, i.e. between the Ministry of Interior and the Ministry of Labour and Social Policy. The right to walks and recreation of the children is limited and the Center has not developed special programs for working with children in order to exercise their right to development and education of the children in accordance with the Convention on the Rights of Children.

The Committee for prevention of torture also emphasized the need for additional protection of unaccompanied juveniles. For this purpose, it is necessary for the interview with a juvenile foreigner to be conducted by a professional in a language that would be understandable for the child.

From the interviews conducted with asylum seekers, the NPM was informed that some of them have a consent for exiting issued by the Admission Center for Asylum Seekers, but not consent from the Asylum Department from the Ministry of Interior. Based on this situation, it was stated that actions are not taken on time when issuing consents within three days, as stipulated by the Law on Asylum and Temporary Protection. With this consent the asylum seeker proves to have permission to remain on the territory of the Republic of Macedonia until the completion of the procedure for their request for recognition of the right to asylum. Furthermore, the asylum seekers also face the problem of waiting for long periods of time the issuing of an identification document, specifically one of the persons - asylum seeker, informed us that it took 8 months for them to get the ID, although the asylum seeker should have their identification document issued within 15 days from the day of submitting the request for recognition of the right to asylum.

From the visit to the Admission Center for asylum seekers, it was determined that the material conditions do not meet the desired standards in the area of hygiene and toilet functionality. The asylum seekers are free to leave the admission center, and the right to practicing religion has been enabled. Unlike the Center for asylum seekers, the Admission Center for foreigner does not respect the right to walk for the illegal migrants, although this right has been stipulated by international standards, i.e. they require not to treat illegal migrants with persons who have committed acts of crime. In the interview with the illegal migrants, and the interview with the management, it was confirmed that the persons could not exercise their right to walking due to the location of the facility, as well as the lack of human resources, although the rules specify that the illegal migrants are allowed to walk for one hour. The NPM believes that the inactivity of the limited movement space of accommodated individuals in the Center is contrary to the international recommendations and counterproductive as well. It is of particular concern the long-term detention in the Admission Center for Foreigners which affects the health of the occupants.

The asylum seekers, unlike the illegal migrants, receive free legal aid. The asylum seekers are enabled to be introduced to the same procedure for receiving asylum,

but with the foreigners it was established that the access to legal aid is limited and they had not been informed of the course of the procedure hence they were facing uncertainty regarding the duration of their detention in the Center. The European rules indicate that persons deprived of their liberty should be provided with effective access to legal aid and representation.

After conducting the inspections, the NPM inferred that these two centers are understaffed. With this in mind, the NPM referred to the European rules for minimum standards for conditions for detention of migrants and asylum seekers¹⁶, where rule no. 13 stipulates that *Employees should be carefully selected, provided with relevant trainings and they should act on the highest professional and ethical level*. This was especially emphasized, because the work of the personnel is exceptionally hard, stressful and specialized, adequate and continuous trainings should be provided¹⁷. In practice, these trainings should apply to the basic human rights, as well as to treatment of victims of torture, vulnerable groups, women and traumatized children.

¹⁶ 15 European rules governing minimum standards of conditions of detention for migrants and asylum seekers.

¹⁷ CPT General standards, paragraph 29

5 RECOMMENDATIONS

In 2013 the National preventive mechanism prepared 32 special reports with detailed analysis and specific measures for improving the conditions. The recommendations contained in this annual report are general and represent general instructions, in accordance with the conditions and trends established during the conducted regular and follow-up visits in the course of 2013, with the goal of taking preventive actions by the affected state authorities.

5.1 GENERAL RECOMMENDATIONS:

- Increasing the number of human resources in the National preventive mechanism which would enable continuous monitoring of the conditions in the places of detention, as well as on the efficient carrying out of the authorizations determined in the Optional Protocol;
- Strengthening the cooperation with the bodies and competent ministries regarding the actions taken upon the given suggestions and recommendations, as well as establishing dialogue with the Ministry of Health with the goal of implementing the mandate of the NPM and taking measures for improving the conditions and treatments in psychiatric facilities;
- Efficient and timely implementation of the given recommendations by the National preventive mechanism, with the goal of prevention of torture and respect for human dignity, as well as humane treatment of persons deprived of their liberty.

5.2 RECOMMENDATIONS FOR POLICE STATIONS:

- Timely implementation of the renovation process of the detainment rooms in the police stations in accordance with the established action framework, in order to comply with the minimum international standards for accommodation and protection of persons deprived of their liberty.
- The detainment rooms that are below the desired standards should be used only under exceptional circumstances for a short time interval of few hours, where the persons would be under continuous supervision of the police officers;
- Arranging a special rooms for detaining persons under age in General jurisdiction police stations in accordance with the Law on Justice for Children;
- Separating the function of shift leader from a police officer for admission to the police stations where there is a high number of deprivations of liberty and detainments in the police station, for the purpose ensuring the safety, as well as timely implementa-

tion of the rights of detained individuals;

- Continuation with the current practice of fully informing persons deprived of their liberty of their rights, timely providing a doctor, as well as exercising the right to water and food which would be recorded in additional official records;
- Calling a doctor when the detained individual has high level of intoxication with alcohol or psychotropic substances, for the purpose of taking preventive actions for timely protection of the health of the person deprived of their liberty;
- Complete filling in of records of remanded persons, persons deprived of their liberty and detained at the police station, while observing the logical course of events, from the time of deprivation of liberty until the detainment in the police station, with the goal of observing the maximum time of deprivation of liberty of 24 hours for persons of age and 12 hours for juvenile persons;
- The interviews with the persons deprived of their liberty should be conducted in specially designated rooms in the police stations, and this should be especially practice in police stations where new interrogation rooms have been built and that have installed video-surveillance or other safety measures.

5.3 RECOMMENDATIONS FOR PENAL CORRECTIONAL FACILITIES:

- Full implementation of rights of remanded and convicted persons determined in the Law on execution of sanctions as well as the European prison rules;
- Timely investigation and determination of all circumstances upon individual complaints of violence over remanded and convicted persons, as well as taking efficient and more rigorous measures by the penal correctional facilities in order to prevent inhumane and cruel treatment of persons deprived of their liberty;
- Building a positive relations with convicted persons to incite motivation in the resocialization process;
- Timely implementation of the Project for reconstruction of penal correctional facilities which would provide appropriate conditions for accommodation in accordance with international standards, but also reduce the overcrowding of prison facilities;
- Maintenance and renovation of prison facilities that have not been included in the Project for reconstruction of penal correctional facilities, in order to provide separate ground-floor department in order to prevent spreading criminogenic infections, as well as to provide humane conditions for persons deprived of their liberty;
- Providing human resources, as well as technical and material preconditions for unhindered functioning of penal correctional facilities which would in turn achieve the respect for rights of persons deprived of their liberty;
- Not to use rooms for serving the measure of solitary confinement which are below the minimum desired international standards, as well as full ban on application of disciplinary measures towards juvenile persons that include cruel, inhuman or degrading treatment, including sending them to solitary confinement or any other punishment that may compromise the physical or mental health of the juvenile concerned;
- Efficient implementation of the healthcare system and unhindered access thereto for the purpose of timely and appropriate care of convicted persons with health problems;
- Enabling appropriate and high-quality healthcare for convicted persons who are held in the arrest department through regular employment of medical personnel, as well as ensuring the medical confidentiality regarding the treatment of persons de-

prived of their liberty;

- Providing high-quality and diverse diet for the remanded and convicted persons, in quantities that would satisfy the needs and meet the energy value of the meals prescribed by law;

- Establishing a high-quality and effective process of resocialization, by expanding the workshops and additional capacities, which would have an effect on the improvement and reintegration into the society of persons deprived of their liberty;

- Providing conditions for smooth implementation of primary and secondary education in accordance with the law, through mutual coordination of the Administration for execution of sanctions and the Ministry of Education, as well as establishing programs for vocational training of the prison population;

5.4 RECOMMENDATIONS FOR PSYCHIATRIC FACILITIES:

- Implementation of continuous training and education of the midlevel medical personnel, or orderlies, for the purpose of a fair and humane relation with the patients;

- Equipping a separate fixation room at the Psychiatric Clinic where the safety measures would be observed, in order to reduce the risks from injuries and self-inflicted injuries;

- Respecting the principle of voluntarism of treatment, as well as the right to doctor – patient confidentiality in accordance with the Law on Protection of Rights of Patients and the Law on Mental Health;

5.5 RECOMMENDATIONS FOR FACILITIES FOR PERSONS WITH SPECIAL NEEDS:

- The Ministry of Labour and Social Policy should perform supervision of the facilities for persons with special needs in order to evaluate the adequacy of accommodation of the persons with special needs and urgent taking of measures for the purpose of prevention of possible inhumane or degrading treatment;

- The Institute for Protection and Rehabilitation Spa Bansko should not admit persons who have not physical disability, i.e. that have a different type of disability that requires suitably qualified personnel;

- Improving the accommodation conditions, as well as maintenance of hygiene in the Institute for rehabilitation of children and youth – Skopje;

- Increasing the number of human resources in the Institute for rehabilitation of children and youth – Skopje, thus strengthening the care for persons with special needs and providing timely healthcare and therapy;

- To procure a new vehicle for transport of occupants by the Institute for rehabilitation of children and youth – Skopje, which would enable humane transportation in case of health needs or when organizing cultural and sociological activities;

- The process of deinstitutionalization should take place in accordance with the set principles in the National strategy for deinstitutionalization (2008 – 2018), by introducing a preparatory period for the patient where their opinion would be respected as well, and the opinion of the professional team of the facility would also be taken into

consideration;

- To continue with the renovation of facilities in the Special Facility Demir Kapija, with special accent on the Dependence in order to comply with the standards, as well as continuous and appropriate heating of accommodation capacities where persons with special needs are staying.

5.6 RECOMMENDATIONS FOR FACILITIES FOR DETAINMENT AND STAY OF FOREIGNERS, ILLEGAL MIGRANTS AND ASYLUM SEEKERS:

- In border control police stations, a separate room for searching and examining should be arranged, as well as a room for asylum seekers, in accordance with the Decree for planning standards and norms, construction and decoration of facilities used by the Ministry of Interior at the border crossings, as well as in accordance with the Law on Temporary Protection, which stipulates that the request for asylum is to be submitted at the border crossings, when entering the Republic of Macedonia;

- Short-term detainment of persons deprived of their liberty at the border crossings that have not been designated as places of detention and that do not meet the standards for accommodation of persons deprived of their liberty;

- The Ministry of Interior to prepare instructions on the required documentation that would be filled in for the persons deprived of their liberty at the border crossings until they have been taken over by the competent authority and which would record the providing of the stipulated rights;

- In the event of deprivation of liberty of a person who is a foreign citizen/ asylum seeker, the right to translation should be provided, as well as all other rights guaranteed by domestic and international acts;

- Improving the accommodation conditions in the Admission Center for asylum seekers and the Admission Center for foreigners, providing high-quality and timely protection, as well as timely and properly informing them of their rights and conditions of accommodation, through providing information about the house rules in a language that they understand;

- Timely healthcare for illegal migrants and asylum seekers with special care for persons who have been victims of torture, sexual abuse, as well as other forms of psychological or mental abuse;

- To comply with the provision for foreigner accommodated in the Admission Center to be provided with a walk out side of accommodation rooms in fresh air in accordance with the legal provisions and bylaws;

- To enable access to the asylum procedures, as well as the protective mechanisms which should include access to a defense attorney, doctor examination, as well as the possibility to contact family and representatives of diplomatic-consular offices;

- Timely appointment of a custodian of unaccompanied juvenile foreigners and their continuous communication with the goal of protection and achieving the best interest of the children, as well as the development of special programs for working with children in accordance with the Convention on the Rights of Children;

- Compliance with the legal deadline for issuing a consent to an asylum seeker by the competent department in the Ministry of Interior, as well as timely providing of an identification document pursuant to the Law on Asylum and Temporary Protection;

- Access to legal aid, as well as full information in the course of the procedure

that is administered for the illegal migrants accommodated in the Admission Center for foreigners;

- To provide specialized and appropriate trainings for the employees in the centers for foreigners and asylum seekers, especially for the purpose of education about human rights, and treatment of victims of torture, traumatized persons, women and other vulnerable groups.

5.7 RECOMMENDATIONS FOR OTHER PLACES:

- In the Public Facility for care of children only juveniles should be sent and accommodated if they have educational-social problems, but not persons who have committed acts of crime or children who have committed acts that are stipulated as acts of crime in the law, for the purpose of overcoming the possibility of negative influence and spreading of criminogenic infections;

- All cases of physical violence among children and cases of self-inflicted injuries in the public facilities for care of children should be recorded in a special register/ book and separate protocols should be carried out for prevention and deterrence of violence among the juveniles;

- A proactive approach by the personnel in facilities for care of children, with improved care, supervision and providing additional occupations that would affect the raising-education, but also the correctional process of juvenile persons;

- Improving the organization of operation and implementation of activities in PF "Ranka Milanovik" which would contribute to higher efficiency and appropriateness of the process of education, re-education and proper development of the juveniles under custody of this facility, thus reducing the rate of repeat offenders or the frequent transfer of dependents from one institution to another;

- It is necessary to have additional, serious and enhanced work with the children during the raising-educational process in PF "Ranka Milanovik". At the same time, the children accommodated in the facility must be included in the education process, as well as stimulated to regularly attend the classes;

- Renovating and equipping the accommodation capacities in PF "Ranka Milanovik", in order to satisfy the needs of the dependents that have been issued incarceration measures, all for the purpose of successful education, re-education or improvement of disturbed behaviour of children accommodated in the facility;

- The Decree of Customs Administration for use of enforcement should also include the assets used to restrain individuals (handcuffs) that are being used by customs officers;

Annex 1: Review of the activities of the National preventive mechanism in 2013

- preventive visits

Date	Place	Activity	Participants	Organizer
25.01.2013	Skopje	NPM follow-up visit - Public Facility for care of children with educational-social problems – Skopje	Three advisors in NPM	NPM
30.01.2013	Kriva Palanka	NPM follow-up visit to PS Kriva Palanka	One advisor in NPM	NPM
30.01.2013	Kriva Palanka	NPM visit to open department Kriva Palanka – Kumanovo Prison	Two advisors in NPM	NPM
06.03.2013	Stip	NPM visit – police station Stip	Three advisors in NPM	NPM
20.03.2013	Skopje	NPM follow-up – Center for asylum seekers	Three advisors in NPM	NPM
25-26.03.2013	Belgrade	Forming the NPM network – Declaration of cooperation of NPMs from Southeast Europe	Anica Tomsik Stojkovska	NP Serbia and OSCE Mission
29.03.2013	Tetovo	NPM follow-up visit to Tetovo prison	NPM and external associate - psychiatrist	NPM
12.04.2013	Skopje	Round table “Return to the community for better integration”	Donce Boskovski NPM	Center for Citizen Initiative
16.04.2013	Skopje	Lecture at the MI Training Center – Role of NP and NPM	Two advisors in NPM	MI Training Center
19.04.2013	Strumica	NPM follow-up visit to Strumica prison	NPM and external associate - psychiatrist	NPM
24.04.2013	Skopje	Lecture on the subject Introduction to EU Law – American College University	Anica Tomsik-Stojkovska – NPM	American College University
25.04.2013	Skopje	Lecture at the MI Training Center – Role of NP and NPM	Two advisors in NPM	MI Training Center
29.04.2013	Skopje	NPM visit to the Psychiatric clinic	NPM and external associate - psychiatrist	NPM
29.04.2013	Skopje	NPM visit to the Arrest Department	NPM and external associate - psychiatrist	NPM
10.05.2013	Skopje	TAIEX workshop “Video surveillance at places of detention”	NP and NPM in cooperation with the Directorate for personal data protection	NPM/ TAIEX
16.05.2013	Skopje	Presentation of the Annual Report of the National preventive mechanism for 2012	Ombudsman and NPM	NPM
17.05.2013	Ohrid	NPM follow-up visit to Ohrid prison	NPM and external associate - psychiatrist	NPM

National Preventive Mechanism

28.05.2013	Skopje	NPM follow-up visit to Skopje prison	NPM and external associate - psychiatrist	NPM
05.06.2013	Ohrid	NPM visit to PS Ohrid	NPM	NPM
06.06.2013	Bitola	NPM visit to PS Bitola	NPM	NPM
25-26.06.2013	Skopje	TAIEX NPM Regional conference	NPMs from Southeast Europe, APT, CPT	NPM/ TAIEX
01-03.07.2013	Copenhagen	Study visit to NPM Denmark	Anica Tomsik – Stojkovska	NPM/TAIEX
17.09.2013	Skopje	NPM follow-up visit to PF "Ranka Milanovik"	NPM and associates from the Association of Social Workers and Chamber of Psychologists	NPM
19.09.2013	Skopje	NPM follow-up visit to Public Facility for care of children with educational-social problems – Skopje	NPM and associates from the Association of Social Workers and Chamber of Psychologists	NPM
23.09.2013	Kumanovo	NPM follow-up visit – police station Kumanovo	NPM and external associate from the Macedonian Young Lawyer Association	NPM
25.09.2013	Skopje	NPM visit to the Children's Home "11 Oktomvri"	NPM and associates from the Association of Social Workers and Chamber of Psychologists	NPM
26-27.09.2013	Skopje	Lecture on the role of the Ombudsman and the NPM	Anica Tomsik – Stojkovska	MI Training Center
30.09.2013	Skopje	NPM visit – Follow-up visit to the Admission Center for foreigners (MI)	NPM and external associate from the Macedonian Young Lawyer Association	NPM
07.10.2013	Tabanovce	NPM visit to the border control police station Tabanovce	NPM and external associate from the Macedonian Young Lawyer Association	NPM
10.10.2013	Blace	NPM visit to the border control police station Blace	NPM and external associate from the Macedonian Young Lawyer Association	NPM
16.10.2013	Bogorodica	NPM visit to the border control police station Bogorodica	NPM and external associate from the Macedonian Young Lawyer Association	NPM
24-25.10.2013	Belgrade	Meeting of the NPM network of Southeast Europe on the topic: Role of the doctor in the performance of preventive visits	NPM and external associate - psychiatrist	NPM Serbia and OSCE Mission

29.10.2013	Skopje	TAIEX workshop "Role of the judge in exercising the rights of persons deprived of their liberty"	Ombudsman and NPM	NPM/ TAIEX
04.11.2013	Veles	NPM follow-up visit to JCF Tetovo	NPM with the Association of Forensics Experts, Association for Criminal Law and Criminology and Chamber of Psychologists	NPM
06.11.2013	Spa Bansko Strumica	NPM visit to the Institute for protection and rehabilitation – Spa Bansko	NPM with the Association of Defectologists	NPM
14.11.2013	Gevgelija	NPM follow-up visit to Gevgelija prison	NPM with the Association of Forensics Experts, Association for Criminal Law and Criminology	NPM
14.11.2013	Gevgelija	NPM follow-up visit to PS Gevgelija	NPM	NPM
19.11.2013	Skopje	NPM visit – PF Institute for rehabilitation of children and youth – Topansko Pole	NPM with the Association of Defectologists	NPM
20-21.11.2013	Strasbourg	Conference on the topic "Joining of immigrants of Europe – Establishing common efforts and development of minimum standards".	Anica Tomsik – Stojkovska	Council of Europe and the NPM of United Kingdom
28.11.2013	Demir Kapija	NPM follow-up visit – Special Facility Demir Kapija	NPM with the Association of Defectologists	NPM
29.11.2013	Skopje	NPM visit to Customs Administration	NPM	NPM
06.12.2013	Skopje	TAIEX workshop "Protection of juveniles in police custody"	Ombudsman and NPM	NPM/TAIEX
10.12.2013	Skopje	Lecture at the Faculty of Security to mark the occasion of the International Day of Human Rights	NPM	NPM and Faculty of Security
11.12.2013	Strumica	NPM visit – PS Strumica	NPM	NPM
12.12.2013	Radovis	NPM follow-up visit – police station Radovis	NPM	NPM
12.12.2013	Veles	NPM visit to PS Veles	NPM	NPM

Annex 2¹⁸

1. D-r Aleksandar Marcikik – Association of Psychiatrists of the Republic of Macedonia;
2. D-r Stojan Bajraktarov – Association of Psychiatrists of the Republic of Macedonia;
3. Aleksandra Coneva, MSc – Association of Social Workers of City of Skopje;
4. Ass. D-r Vladimir Iliovski – Association of Social Workers of City of Skopje;
5. Doc. D-r Ivan Trajkov – Chamber of Psychologists of the Republic of Macedonia;
6. Nazif Avdi – Macedonian Young Lawyer Association;
7. Irena Zdravkova – Macedonian Young Lawyer Association;
8. Prof. D-r Biljana Janeska – Association of Judicial Medicine within the Macedonian Doctor Society (MDS) of the Republic of Macedonia;
9. Ass. D-r Goran Pavlovski – Association of Judicial Medicine within the Macedonian Doctor Society (MDS) of the Republic of Macedonia;
10. Prof. D-r Oliver Bacanovik – Association of Criminal Law and Criminology of Macedonia;
11. Goran Petrusev – Association of Defectologists of the Republic of Macedonia;
12. Lidija Krstevska Dojcinovska – Association of Defectologists of the Republic of Macedonia;

¹⁸ The external associates are sorted according to the date of the paid visit

Анекс 3/ Aneks 3/ Annex 3:

Избор на слики од спроведените посети во 2013 година – позитивни и негативни примери / Zgjedhja e fotografive nga vizitat e realizuara në vitin 2013 – shembuj pozitivë dhe negativë/ Selection of images from the visits made in 2013 – positive and negative examples

Позитивни примери/Shembuj pozitivë/Positive examples

фото/Foto/Photo:

Просторија за распит со прицврстени столчиња и биро во полициска станица Штип и Амбуланта во затвор Струмица уредена по интервенција на НПМ/ Dhoma për marrje në pyetje me karrige dhe tavolina të fiksuar në stacionin policor Shtip dhë Ambulanca në burgun Strumicë e rregulluar pas intervenimit të MPN/ Interrogation room with fixed chairs and desk in the police station Stip and Infirmary in Strumica prison arranged after the NPM intervention

фото/Foto/Photo:

Просторија во Домот за деца „11 Октомври“ и Просторија во Клиниката за психијатрија-Скопје / Dhoma në Entin për Fëmijë „11 Tetori“ dhë Dhoma në Klinikën e Psikiatrisë - Shkup/ Room in the Children's Home „11 Oktomvri“ and Room in the Psychiatric Clinic - Skopje

Негативни примери/Shembuj negativ/Negative examples

фото/Foto/Photo:

Просторија за задржување во полициска станица Кичево и просторија за издржување мерка самица во Затвор Охрид/ Dhoma për ndalim në stacioni policor Kërçovë dhe dhoma për ndalim dhe vuajtje të masës izolim në burgun Ohër/ Detention room in police station Kicevo and room for serving the measure solitary confinement in Ohrid prison

фото/Foto/Photo:

Просторија за малолетни лица во Одделение за засилено превоспитно влијание во ВПД Тетово и просторија во Затвор Скопје/ Hapësira për persona minore në Sektorin për ndikimin e përforcuar të riedukimit SHEP Tetovë dhe hapësira në Burgun e Shkupit / Room for juveniles in the Department of Enhanced Correctional Impact in JCF Tetovo and room in Skopje prison